

A Vertice Chaonio.] monte Epyri. Chaones Epirotæ dicti sunt à Chaone fratre Heleni. Virgi. Chaoniamq; omnem Troiano à Chaone dixit. Delectus.] electio militum & iterum repete, quamvis delectus. Exhaustit.] uacauit, uel quia quam plurimi in bella se contulerunt, uel quia tunc populosa non erat. Athenas.] oppidum in Attica. Tenent in naualia.] remanserunt in Pyreo portu, ubi Atheniensium naualia sunt Phæbo dicata à Minerua, quam Marti Ariopagum etiam dedicauit, & arces sibi reuinit. Petunt credi.] uolunt existimari. sunt enim instar urbium magnæ. Veram Salamina.] Verum oppidum. Salamis, quæ & Salamin dicitur insula est, & oppidum in Euboico mari, contra Athenas, in quâ The-lamon Atacis Teueriq; pater regnauit. Alia in Cypro condita à Teucro, qui amisso fratre noluit ad patrem reuerti. Horatius. Nihil desperandum Teucro duce & auspice Teucro. Certus enim promissit Apollo, Ambiguam tellure noua Salamina futuram. Creta.] insula in Aegeo dicta, à Creta Nymphe Hesperidis filia, hæc Aëria Curetis & Macaron à cœli templa dicta est, de ea Virgil. Centum urbes habitant magnas uberrima regna. Dilcta B Ioui.] illic enim natus est Iuppiter, illic regnauit, illic eius sepulchrum ostendebatur. Gnoſis.] oppidum in Creta, quod & Gnoſum dicitur. Agitare pharetras.] sagittare. Gortina.] oppidum in Creta.

Eois.] Particis: morunt enim melius, quàm Parthi sagittas emittere. Orithon.] Orithos oppidum in Epyro, uel inter Macedoniam, & Epyrum, ferens Therebinthum, conditumq; à Colchis. Dardaniam.] possessam à Dardanis, idq; propter Helenum dicit, uel quod eam Dardani Illyrici tenuere. Athamas.] oppidum est in Thessalia, ut Plinius ait. Sed Athamantis est fluuius, qui ligna suo tactu incēdit. Ouidius, in 15. Admotis Athamantis aquis accendere lignum Narratur, minimos quū Luna recessit in orbes. Encheliæ.] oppidum in Illyrico, apud quod Cadmus cum coniuge uersi sunt in serpentes. Prisco nomine. Encheli enim serpentes dicuntur.

Colchis.] siue regionem iuxta Pontum intellige, siue oppidum in Illyrico, quod Ochimum dicitur, olim Colchimum dicebatur à Colchis conditum. Plinius auctor est. Absyrthos.] fluuius Colchidis dictus ab Absyrtho Medæ fratre illic discerpto, uel is à Flauio Absyrthus est appellatus. Cicero enim de natura Deorum sic ait. Quid de fratre Absyrtho Medæ, qui apud Paucunium Aegyaleus scribitur, exit autem in mare Adriaticū

Penei.] Peneus Thessalia fluuius, qui Orconem accipit, sed non recipit: nam olei modo supernatantem uehit, & abijcit, criatur autem iuxta Gomphos. Hæmus mons in Thracia, siue inter Thraciam & Thessaliam. Hiolchon oppidum in Thessalia, quod Thracenses Hæmonij condiderunt. Inde.] ab Hiolco, nam ut Strabo ait hinc Pelias Iasonem, ac Argo nauem foras emisit, & inde egressi sunt primi nauæ. Lacelsitum.] uexatum remis. Rudis.] impolitā uel ignarā nauigandi. Miscuit.] gentes iunxit commercia distantum & ignotarum gentium, quæ mari sunt separatæ.

Temerato.] occupato & uiolato. Composuit.] conciliauit, & concors fecit. nam ausi sunt homines media nauī fluctibus & uentis se credere.

Vna mors.] unum genus mortis. Accessit.] addita est. Paris.] multis alijs generibus mortis. Perillam.] illa media. Hæmus.] mons in Thracia.

Pholoc.] Arcadiæ mons & oppidum Lapitharum Centaurorumq; patria. Mentita.] nam cum Centauri uisi fuissent super equos, crediui sunt bisformes, hoc est, semihomines & semiequi, appellatiq; sunt Hippocentaūri. Strimon.] fluuius in Thracia, ex Hæmo descendens, Macedoniam à Thracia separat.

Committere.] credere & commendare Nam grues in hyeme ex Strimone descendunt, & Nilum qui non est adeo frigidus petunt, in aestu uerò contrafaciunt. Aues Bistonias.] grues à Bistonio lacu in Thracia. Conē Barbara.] Conē insula est ad ostium Histri circumfusa mare. Histler uerò sex habet ostia Tertium eius Gallostoma nominatur iuxta insulam Sarmaticam ut Plinius docet. Perdit.] disperdit & confundit cum mare. Sarmaticas.] id est, Histri, quam insulam præterit. Peucea.] primum ostium Histri Peuce appellatur: ubi est & insula Peuce ampla satir.

Multifidi.] sexto enim uastis fluminibus in Pontum euoluitur. Mœsiatq;.] hætenus Europeos, nunc Asiaticos numerat. Mysia prouincia est adiacens Helleſponto, eontermīnamq; habet Aeoliam in qua est ciuitas Mœsia. Chaico.] Chaicus Mysiæ fluuius est, ueniens à Teurania ultra Pergamum. Est autem Teurania pars Aeolidis & Troadis. Tellus.] Idalis oppidum est in Troade, quod Plinius Idalem uocat. Ausbe.] oppidum in Rheicis litoribus. Exilis g'ebis.] sterilis & infœcunda. Pithanem.] oppidum in Troade. Celene.] oppidum in Phrygia de quo Statius. Quis non certamina Phœbi nosset, & illustres Satyro pendente Celenas. Damnata.] quia Marsia illic decoratus est. Lugent tua munera pallas.] desunt tibi as à te esse inuentas. Pallas enim inuenta tibia cum buccis tumidis ex aqua se conspexisset, abiecit, quas cum Marsia Satyrus Celeneus reperisset, tractareq; didicisset, Phœbum prouocare ad Musicum certamen est ausus, à quo conuictus esset. Cæsa recesserunt à cute membra sua, ut in sexto Pastorum canit. Ouid. inde uerò in sui nominis stuium uersus est, qui Meadron ingrediatur, & cum eo mistus circueit. Fuit autem ut meminit Apuleius, Hiagnis Phrygij tibiensis filius, uultu sermo, trux, hispīdus, multibarbus, spinis & pilis obsitus, iactabundus atque ridiculus.

Ereptis ripis.] non enim habet ripa Marsya, sed impetu suo nulla aluei fertur cōcauitate. Meadron.] fluuius Ionie, qui oritur in monte Aulocrene, estq; ita sinuosis flexibus, ut sæpe credatur reuerti. Apamiam peruagatur, mox Eumeneticam, ac deinde Hireatellus os campos, postremo Cariam, & ad decimum à Meleto stadium lenis in mare illabitur. Mistus.] Marsia.

Refertur.] retrofertur. Tellus.] Lydia. Paetolon.] Paetolus Lydia fluuius arenis aureis Smyrnam irrigat, oritur in Tmolo monte ubi sunt auri metalla, hoc est, uenæ. Hermus Lydia quoque fluuius arenas aureas trahens. Secat culta.] fluit per cultos agros. Iliacæ manus.] Ilium oppidum in Troade est, quod misit Pompeio auxilia, nec abstulit quod Cæsar esse ferebatur ex sanguine Iulio Troiano. Signa Pompeio. Omnibus suis.] malis augurijs quia uinci soliti sunt. Fabula.] rumor, fama, quod Cæsar esset ex stirpe Aeneæ. Continuit.] abstinerere fecit.

Syria.] Syria in Asia regio Euphrate Arabico, si-
nū nostro & Aegypto mari; Armeniaq; & Cappadocia

terminatur. Orontes Syriae fluvius ex Libano monte Oriens diuidit Antiochiam. Ninos.] ciuitas in Syria à Nino rege Assyriorum condita.

Fœlix.] diues & beata, ut fertur. Damascus.] oppidum in Decapoli Syria irriguum amne Chisforroha. Gaza.] oppidum in Syria Idumæa, conditum à Cambyse. Idumæ.] oppidum in Idumæa parte Syriae apud quod est maxima palmarum copia. Tyros.] in Phœnicia est quondam insula præalto mari septingentis passibus diuisa, inde Alexandri oppugnantis operibus continens facta, ut Plinius Straboq; tradunt, eam Agenor prisci Beli filius condidit. Instabilis.] uel quia terræmotu uexata est, ut Strabo docet: uel instabilem appellat propter crebras seditiones & principum mutationes, illis enim serui occisis dominis regnauerunt. Sydon.] oppidum in Phœnicia artifex uiri purpura nobilis Thebarumq; Boëtiarum parent.

Murice.] purpura, murex enim piscis est cuius sanguine tingitur. Has ad bella rates.] hæc recto cursu uenere Dyrachium duce Cynosura stella. Ordo est Cynosura haud certior ullis carnis duxit has rates ad bella. Certior haud ullis.] quia nullæ aliæ rates ipsam obserant non flexo limite, recta navigatione. Cynosura.] una fuit ex Nymphis quæ Iouem nutriuit, & in stellam uersa propter similitudinem, quam eû Arctio habet minor Arctos est appellata, dictaq; quasi canis ura, id est, Cauda, de ea Manilius, inquit, Augusto Cynosura breuis torquetur in orbe. Tam spacio quàm luce minor, sed iudice uincit maiorem Tyrio, & Germanicus. Phœnices Cynosura regit & Cicero hæc fidunt duce nocturna Phœnices in alto.

Phœnices.] Phœnicæ pars Syriae, Iudææ contermina, fertilis quidem ad centuplum Phœnus. Famae si creditur.] ut est apud Tacitum Aegypti primi per figuras animalium sensum mentis effingebant ab his Phœnices & maxime Cadmus Græciæ inuulerunt. Litterarum inuentores fuere Rhadamanthus Assyriarum. Anubis & Memnon Aegyptiarum. Hercules Aegyptius Phrygiarum, Græcarum uerò Phœnices, quarum auxilium numerum Palamedes, & inde Symonides Latinarum, alij Berosum & Tricodemum, alij Carmentem Arcadicam dicunt. Signasse figuris.] comprehendisse litteris.

Mapsuram.] duraturam. Memphis.] urbs in Aegypto. Biblos.] Iunco & papyrus, Herodotus libro quinto. ait Phœnices prisca consuetudine Biblos appellare pelles quòd aliquando penuria Biblorum hoc est, Scyrporum pellibus caprinis ouinisq; utebantur.

Fiumineos.] Niloticos, in lacunis enim Nili stagnantis nascuntur iunci ex quorum tenuissimis filluris Chartæ contextuntur, & uela, & uestes, & stragula, ut Plinius in 13. docet. Olim non erat usus Chartarum, sed palmarum folijs primo scripturarum, inde quarundam arborum libris: postea publica monumenta plumbeis uoluminibus, mox & priuata lintheis confici cepta, aut ceris. pugillarium enim usum fuisse ante Troiana tempora scribit Homerus.

Tantum quantum litteras non norant.

Sculpta animalia.] animalium figurae, quæ pro litteris erant. Magicas linguas.] sermonem sapientum, & sacerdotum qui magni dicuntur. Tauri nem.] Taurus mons Cilicius dictus ab Eois ueniens littoribus Chelidonio promontorio disferminatur: Asianq; in duas diuidit

partes. Tarfos.] oppidum in Cilicia à Perseo Danaes filio conditum, Plinio teste, hanc Cidnus fluvius mediam secat. Coricum.] Coricos oppidum, & portus, & specus eiusdem nominis in Cilicia sunt, is specus celebris fama, dicitur etiam antrum Corycium.

Mallos.] oppidum ad portas Cilicæ. Egez.] oppidum liberum in Cilicia. Naualibus.] strepitus & tumultus, qui fit ad naualia.

Non pyrata.] non prædo Marinus, ut olim sed iustus pugnator. Ganges.] India fluvius, de quo supra. Soluere ostia.] id est, exire in Oceanum Orientalem & contra Eurum. Hic ubi.] Gangem dicit ad quem usque peruenit Alexander: uel Hippanim indicat qui post Indum postremus est. Nam ut inquit Strabo libro decimo quinto, ea mente Alexander Orientales partes omisit, primo quod prohiberetur Hippanim transire, inde quòd campestris regio esset exusta.

Pelleus ductor.] dux Alexander: Pella oppidum in Macedonia exiguum in quo natus est Alexander. Iuuen. Unus Pelleus iuueni non sufficit orbis.

Post æquora Tethios.] post mare Oceanum ad quod constituerat prius. Indus amnis.] in Cybriarum iugis ortus, recipit 60. perennes fluuios, torrentes uerò amplius centum, ab incolis Sagus appellatur Plinio auctor est, qui libro sexto, secum sentire non uidetur, ait enim è iugis Caucaei effusum in solis ortum unde uiginti amnes recipere. Diuiso gurgite.] efficit enim plures insulas & se diuidit. Hydaspem.] Hydaspes è patria in Indiam fluens quattuor susceptis fluminibus Indum ingreditur. Non sentit.] non enim uidetur augeri. Quisq; bibnat.] Indiae populos monstrat Plinius enim in 12. ait, Saecaron & Arabia fert, sed laudabilius India. Est autem mel ex arundinum succo collectum quo plurimum utuntur. Et qui tingentes.] regio hæc Cæthea appellatur, in qua colitur pulcherrimum & puerorum mentum tingunt, & uestes, & capillum. Strabo in 15. docet cinguntq; uestes lineas zonis gemmatas. Carbasa.] uestes ex lino. Carbasus lini genus quod pro uestibus & uelis sæpe ponitur. Floxa.] longa. Quisq; suas.] hi sunt apud Gangarides, regio Partalis uocatur, quum ad senectam peruenere se ipsos in rogos iniiciunt ut faciant superis tanquam sacrum. Vide Strabonem ubi de Bragmanis, Gymneis & Gymnosophistis. Iniecissemant fati.] inferre sibi mortem. Cappadoces.] Armeniae maiori contermini & Euphrate diuisi. Amani.] Amanus mons est, quæ Syris Ciliciam separat. Niphatem.] Armeniae fluvius præcipitem. Tenens.] accolens.

Coatræ.] ciuitas ad Persidem ubi aëra uincere summum arboris haud ulla iactū potuere Sagittæ, ut ait Maro. Arabes populi in Asia inter Iudæam & Aegyptum. Miriti umbras.] Umbrae enim quæ nobis ad Occidentem conuersæ dextræ sunt, illis sinistrae ut inquit Soli. Sunt autem inter Aequinoctialem, & Tropicum duasq; habent æstates & totidem hyemes, solstitia quatuor, & umbras dextræ, sinistrae perpendiculares, orientales, sed quando citra Tropicum uenerunt semper habuerunt Septentrionales. Orestas.] populos in India, puto legendum Oretas, qui in India sunt & non Indorum lingua, sed sua loquuntur. Carmanos.] Carmania ultra Persiam regio. Flexus.] est enim ultra dimidiam partem torridæ Zonæ, ubi terra est multò decliuor nostra Meridie uersus. Non totam mergi tamè aspicit Arcton.] Plinius inquit,

A inquit, a flumine Hitali Septentriones primum nauigan-
tibus apparuisse. Arcturum nec omnibus cerni noctibus
nec totis unquam. Velox.] quia illis occidit nobis non.
Bootes.] cuius lucidissima stella arcturus est. Exigua
nocte.] parua parte noctis. Aethiopumq; solum.]
Aethiopiae parte supple mouit. Quod non preme-
tur.] est enim Aethiopia iuxta mediā torridam zonam,
extenditurq; ab Oriente Hiberno ad Occidentem Hiber-
num, ut Sol. ait: Astrologi aliter hunc locum intelligūt,
dicuntq; signa Zodiaci in duas partes diuidi in Cardina-
lia & Regiones. Cardinalia dicuntur signa in quibus in-
cidunt solstitia, & Aequinoctia ut Capricornus & Can-
cer, Libra, & Aries. Regiones uero appellantur Interme-
dia & sic Aethiopia cum sit sub Aequinoctiali, non pra-
mit, ab aliqua regione, sed tantum a duobus signis Ariete,
& Libra. Taurus ergo contingit ipsam pede exporrecto
Aequinoctialem uersus, sic illi quos quidem superiore ra-
tione refutaremus, & multorum auctoritate, sed quid
opus cum a pede Tauri Septentrionalis signi tangi non
possit: itaq; ut melius cum ijs sentiamus censemus & So-
B lumum & Plinium, & reliquos emendandos, & pro Orien-
te Hiberno apponendum Oriente uerno. Poli signife-
ri.] Zodiaci qui circulus diuersos Polos a Polis mundi
habet. Lapsa poplite.] externo crure, eo enim gestu in
signum conuersus est Taurus, quo Europa blandius est
ui: facilius confunderet. Vitima ungula.] ultima pars
ungulae. Quasq; caput.] hoc est, Tygridis Euphratisq;
accola Tygris oritur in regione Armeniae maioris fonte
conspicuo in planitie loco nomen Hellegosine est ipsius,
qua tardior fluit Diglito, unde cocitatur a celeritate Ty-
gridis incipit uocari, ita appellant medij sagittam. Eu-
phrates.] qui oritur in praefectura Armeniae maioris Ca-
ranitide in monte Aga seu Capote. Non diuersis.] non
distantibus. Persis.] Orientalis regio iuxta Cedro-
siam. Quod potius sit nomen.] quo nomine appel-
latur, & an Tygridis & Euphratis pereat nomen. Spar-
sus in agros.] nam Mesopotamiam irrigat more Nili,
& ideo dixit uice undae Phariae. Fertilis.] interpreta-
tio nominis, qualis apud Vergil. exul Partibus, Euphrata
enim fertilitas dicitur. Absorbet.] nam occurrente
C Taurus monte in specu mergitur, subterq; lapsus ab altero
latere eius erumpit, deinde rursus mergitur in cuniculos.
Non abnegat.] ipsa tellus in mare enim Persicum exit.
Diuersa.] Pompeiana. Dubium.] neutri enim faue-
bant. Contenti se, du.] laeti quod Crasso interempto-
res Rom. redisset ad duos duces, quos ipsi commississent.
Scythiae pop.] id est, Bactriani. Scythia Tanai diuidi-
ditur parsq; eius in Asia, pars in Europa est. Errantes.]
quantum in curribus uagantibus habitant. Tinxere.]
Veneno infecere. Ouid in l. de Ponto, qui mortis saeuo ge-
minent, ut uulnere causas, omnia uipereo spicula felle li-
nunt. Bactros.] fluius in sinibus Scythicae Asiaticae, a
quo Bactra Bactrorū regio & urbs, & Bactri, & Bactria
ni populi nominantur. Hircania.] in Asia Scythiarum
regio. Eniochi Lacedaemonij.] Eniochi in Asia iuxta
Pontum gens fera, quae ut Plin. docet ab Amphito & Tel-
chio Castoris & pollucis auguris Originem traxit. Sar-
mata.] gens in ima parte Meotidis Boream uersus.
Moschis.] populis ad Hircanum mare. Colchorū.]
iterum dixit Colchis regio est iuxta Pontum. Phasis.]
Colchorum fluius. Ditissima.] propter aureum uel-
lus. Halis.] Cappadocia fluius inter Calibes decur-

rens iuxta Licastam ciuitate insignis uictoria Manlij Vul-
sonis & elade Gallograecorum. Cræso.] regi Ly-
dorum. Fatalis.] pernitiosus fato, quonia eo trans-
gresso regnum amisit: nam ut est apud Iustinum, quum
Babylombus, quos Cyrus oppugnabat, ferret auxilium,
uictus est, & in regnum refugit. Cyrus quoque post ui-
ctoriam compositis in Babylonia rebus bellum in Ly-
diam transtulit, & ibi Cræsi exercitum fudit. Cræ-
susq; ipse captus concessis urbibus proximam maiestati
Regiae uitam debebat. Fatalis.] consulenti Appo-
linum Cræso ita responsum est. Cræsus perdet Halim
transgressus plurima regna. Sive ut de diuinatione Ci-
cero ait Cræsum Halim penetrans magnam peruerteret
opum uim, oraculoq; non intellecto contra Cyrum se con-
tulit. Tanais.] a Tanao Scythiarum rege dictus ex
Riphæis montibus fluens ex Arcto in Orientem Sarma-
ta Scythasq; irrigat: Idem in Meridiem uersus suscipi-
tur a Meotide post Euxinum pontum ingreditur iuxta
Theodosiam urbem. Ampliat.] dilatat: nam quum
flectitur Asiam uersus, Europa fit latior, quum uero Eu-
ropam uersus Asia amplior fit.

Quasq; fretum.] Bosphorum Cymmericum dicit,
& Auxinum ex quo Meotidis paludis unda emittitur
in Propontidem. Egerit.] emittit. Torrens fre-
tum.] uelox mare & praecipit quod fluit nunquam ta-
ment fluit. Pontus.] Euxinum mare. Hercu-
leis aufertur gloria metis.] imminuitur laus de Me-
diterranei maris immersione qui etiam ab Euxino uide-
tur oriri: nam semper in Propontidem fluit. Legimus ta-
men in extremis ripis Tanais apud Robofteros termi-
num esse iuneris Alexandri Macedonis, aris ab eodem
impositis signatum. Metis.] terminis & columnis
Herculis, quarum altera est in extremo Beticæ: altera
in Aphrica, haec Calpe, illa Abyle nominatur: sunt autē
duo montes quos olim iunctos Hercules dicitur dire-
misse & in terras Oceanum misisse. Gades autem insu-
le sunt & oppidum ad ostium nostri maris quod Gad-
dir & Tartessus etiam appellatur. Hinc & Sidoniae.]
uenere & qui a Sidonijs traxere Originem. Arima-
spe.] populi in Scythia Asiatica ultra Meotidem, qui
ut libro quarto, docet Herodotus unum oculum in fron-
te habent, & cum Grypibus Smaragdos & aurum cu-
stodientibus bella gerunt: dicti ab Arimo & Spu quae lino-
gua Scythica significant unum oculum.

Arius.] Scythiae populus. Massagetes.] in Scy-
thia populi, qui pugnantes in Sarmatas & per desertam
uagantes ex imis pedum equorum detractum sangui-
nem bibunt. Claudianus in Rufinum & qui Cornipedes
in pocula uulnerat audax Massagetes. Geloni.] in
Scythia populi, a Gelone Herculis filio dicti. Virgil. in
secundo Georgic. pisces appellat. in tercio ait, Bissalia,
quo more solent acerq; Gelonus. Quum fugit in Rho-
dopem atque in deferra Getharum. Et lac concretum
cum sanguine potat equino.

Non quum.] nec Cyrum, nec Xerxem, nec Agamemona
tot sub se habuisse milites inquit, quot in Pomp. auxilium
conueniebant. Quum.] quando. Cyrus.] Persarum rex
qui contra Cræsum Lydiae regem se contulit. Dedu-
cens agmina regni Mæonijs, ducens exercitum in Ly-
diam. Lydia enim quae a Lydo Tyrrhemi fratre est di-
cta ante Mæonia uocabatur. Perfes.] id est, Xerxes
Persiae rex qui Graeciae bellum inferens quinque mil-

le millia & ducenta octoginta millia hominum septin-
gentosq; & sexaginta (ut scribit Herodotus) habuit.
Nauium quoque decies centum millia numero, ut ait
Iustinus. Telis effatis.] iussit enim singulos singu-
las sagittas emittere & sic milites numerauit.

Fraternalis ultor amoris.] hoc est, Agamemnon
in Troiam proficiscens, qui Helenam Menelai fratris ux-
orem à Paride raptam ulciscēbatur. Quom.] quan-
do. Tantis.] tot Pindarus, inquit, bisseptem uenē-
re minus quàm mille ducentæ. Ordo est. Tot reges.]
non habuere unum ducem quum Cyrus, &c.

Coire.] conuenēre in unum. Cultu.] habi-
tu. Ora.] linguæ. Missura comites ruinae, immis-
sura socios cædi. Exciuit.] commouit. Exequias.]
Pompam. Funere.] morte. Non corniger Ama-
mon.] omnis Aphrica etiam misit auxilia. Ammon lup-
piter in formam arietis in Libya colitur, cōstitutus à Bac-
cho, qui ariete duce fontem sitiens adiuuenit. Ammon
autem arena interpretatur, de eo libro nono dicendum
uberius. Marmaridas.] Marmarida à Phere Domi-
ferme regione, ad Syrtum usque maiorem porrecti sunt.
Quicquid.] id est, quantumcunq;. Mauris.] qui
sunt in ultima Aphrica Occidentem uersus: Pareto-
nias.] Paretonium oppidum cum portu quadraginta
ferè stadorum ad Syrtim maiorem est. Eoa.] ad O-
rientem uersa. Præstitit.] concessit. Ne non se-
mel acciperet omnia.] certè ut semel una uictoria o-
mnia occuparet conuenit in Pharsalia totus mundus.

Ille ubi.] infectis his quæ in urbe agere destinaue-
rat Cæsar in ulteriorem Galliam profectus cognouit iu-
bilibium Ruffum prefectum & Domitium ad occupan-
dam Mafsiliam à Pompeio missos nauibus actuarijs se-
ptem Præmissos etiam legatos Mafsilienfes domum no-
biles adolescentes quos ab urbe discedens Pompeius
erat adhortatus ne noua Cæsaris officia ueterem suo-
rum beneficiorum in eos memoriam expellerent. Qui-
bus mandatis acceptis Mafsilienfes portas Cæsari clau-
serunt, Albicisq; ad se aduocatis: frumento aduoclo of-
ficinis quæ armorum in urbe instituitis, muros, classem &
portas reficiebant, ex Cæsaris commentarijs.

Agmine raptio.] exercitu celeri. Nobiferam.]
altam, sustinentemq; nubes. Superuolat.] raptim
transcendit. Alij.] populi Gallia & Hispania ci-
uitates. Famæ.] Cæsaris. Phocais iuuentus.]
id est, Mafsilienfes qui à Græcis Phoenibus sunt oriun-
di. Illi enim à Persis afflicti ad hostia Rhodani com-
migrantes Mafsiliam petroso in loco cui portus subiacet
constituerunt. In dubijs.] rebus. Non Graia le-
uitate.] leues enim suapte natura sunt Græci & in-
constantes. Iura signata.] fœdera scripta quæ cum
Populo Romano habebant. Causas.] rationes iustii
& equi. Non fata.] non fortunam successumque
Cæsaris. Ante.] uidelicet quàm integræ fidei spe-
cimen darent & periculum facerent.

Indomitum farorem.] inflexibilem iram & im-
petum. Duram.] perinacem. Prælarata fronte
Mineræ.] mos legatorum erat oleam signum pacis
gestare & præterdere. Virgilius in 7. Centum Oratores
augusta ad mœnia regis, ire iubent ramis uelatos Palla-
dis omnes. Propinquum.] aduentantem enim Cæ-
sarem procul ab urbe adierunt. Mineræ Cecro-
pidæ.] Palladis Atheniensis quæ oleam adiuuenit.

Semper in exteruis.] habet hæc oratio latentem A
dissuasionem belli ciuilibus & fidelis decreti Mafsiliensum
honestiam expositionem. Ea est sefidus Populo Roma-
no socios nolle bellis ciuilibus immiscere, licereq; Cæsa-
ri depositis armis Mafsiliam ingredi, quam si statuerit op-
pugnare, certum ipsi esse quæq; asperrima pro seruan-
da fide & libertate perpetui uelle. Totaq; ad placandum
Cæsarem tendit oratio. Exordium sumitur à beneuolen-
tia per antiquæ societatis & fidei uerecundam commem-
orationem & promptitudinem ad præstandum offi-
cium. Omnis ætas.] omnis antiquitas quæ Roma-
nis continetur historijs. Annales sunt historiæ per annos
notata, ut docet Gellius libro quinto. Fata commu-
nia.] communem successum & aduersitatem. In ex-
ternis.] contra externos alienosq; gesta. Triumphos.]
uictoriam ex qua triumphaturus. Ignoto orbe.] iga-
notis gentibus. Dextras.] deuotas, iuuenitatem depu-
tatam. Funestas.] mortiferas, luctuosas.

Discordes.] uos. Datus lachrymas.] mise-
ret nos & deflemus. Secretum.] secessum quo confu-
giant ciues qui uolunt esse ab illis immunes. Tra-
stentur.] accingantur & inferantur. Nulla ma-
nu.] non aliqua nosirum. Sacra uulnera.] execra-
bilia, hoc est, non geramus in Romanos scelestia bella.

Si calicolis.] argumentantur à simili quod tantis
bellis externi se immiscere non debeant. Nam si dii discor-
des, inter se pugnent, aut si in eos Gigantes insurgant ta-
men homines licet pij præ stupore & ignoratione uictori-
æ non auderent fauere Ioui. Furor.] ira, discor-
dia. Calicolis.] per hos Senatam per gigantes Cæ-
sarem intelligit. Terrigenas.] fuerunt enim terræ
Titanisq; filij. Tentarent astra.] oppugnarent cæl-
lum. Pietas humana.] homines Plinius. Votis.]
aperitis desiderijs. Sortis.] status & fortunæ.

Sciret per fulmina.] ex fulminibus intelligeret. So-
lum tonantem.] Iouem per quem uidetur Pompeium
indicare qui erat in Senatu, primus & belli dux.

Addè.] earum gentium temeritatem accusat, quæ
bellis ciuilibus se sponte immiscet. Iners.] uilis &
inofficiosus. Hofret contagia scelerum.] imet cor-
ruptionem belli ciuilibus. Coactis gladijs.] compulsis
militibus. Sit mens ista quidem.] in sui propositi
commendationem optant omnes in eadem esse sententia. C
Mens ista.] propositum simile. Recusent uestra fata.]
nolunt nos interimere. Alius.] externi, sed uos ipsi in-
ter uos pugnetis: nam statim præ necessitudine quæ inter
uos est cessabit. Cui.] certè unicuiq;. Diversi.] op-
positi. Fratres.] nominandi est, sed rursus supple in ac-
cusandi. Finis adest rerum.] cessabunt bella ciuilia.
Illis.] externis. Fas est.] licet in uos scuire. Hæc totum
ma.] hæc breuis collectio eorū quæ precaturi te sumus,
ut relicto exercitu inermis ingrediare. Insecta.] hostili-
ter uenientia. Credere.] committere te & fidere. Ex-
cludi.] repelli, & extra manere. Admissio Cæ.] susce-
pto à nobis. Sit locus.] perstat in eo, ut Cæsari dissua-
deat se hoste non esse. Exceptos.] liber & exemplius à
bello. Fatū.] felicitas. Consulatur urbi.] provideat Ro-
mæ. Fœdera si placeant.] si eritis fœdus & pacem inter
uos mituri. Sit.] supersit hic locus. Veniat.]
uenire possitis. Vel cum tanta.] ab honestiori &
utiliori argumentatio. Discrimina.] pericula. Mar-
tis Iberi.] ne uetus Pompeij exercitus qui in Hispania
est

Atsi Galliam occupet. Defleatis.] declinas ad nos cum illic acceleres. Rapidum.] acceleratum. Non pondera.] attenuant rem suam ut digni negligi uideantur, non enim sunt hi in quibus siue foueant, siue repugnent belli pondus consistat, praesertim cum in armis sint infelices. Momenta.] impulsiones & efficacia.

Manus exul.] multitudo profuga ab antiqua in Graecia patria. Horatius.] Nulla su hac potior sententia Phoccorum. Velut profugus execrata ciuitas, Agros atque lares patrios habitandaq; sana, feris reliquit & rapacibus lupis. Exultis.] a Xerxe, & ab ipsis in noxia sedes migrare constituentibus. Exiguus mœnib.] paruo oppido. Estq; ordo & post translatae acies Phocidos exulte, nos quos sola fides illustrat sumus tuti in mœnibus. Sola fides.] semper enim fide clari fuere. Linius in secundo bello Punico. Nec hospitale quicquã peccatum ue satis prius audiuim, quam Mafsiliam uenerunt.

Clauderem muros.] a difficili argumentatio ad Cesarem terrendum. Haustus raptos.] potum substratum Auersis fontibus.] amotis fluminibus & ipso Rhodano. Larga Ceres.] copia panis. Tunchor B rida cerni.] parati sumus uideri macilentis. Contingi.] infici & morderi a nobis cruentatis denibus, uel opprimi tabe, ulceribus & scabiei morfu ut famelicis solet accidere. Saguntum.] Valerius libro sexto, hæc ait, Saguntini uictoribus Hannibalis armis, intra mœnia sua compulsi cum um Punicam ulterius nequirent arcere collatis in forum quæ unicuique erant charissima. Atque undique circumdatis accensisq; ignis nutrimentis ne a societate desisterent, publico & communi rogo se ipsos superiecerunt. Est autem Saguntum oppidum in Hispania a Zazyntihis conditum, diciturq; & hæc Saguntos uel Saguntus. Silius.] Conclamant utrinque acies ceu tota Saguntos. Igne micet. Irachentes.] sugentes. Sicca.] nihil lactis habentia ob mediam.

Fata.] mortem. Miscebunt uulnera.] seipsos interiment. Coacti.] compulsi a te. Hoc.] quod multo se occidant, quam contra Romanos pugnent. Graia.] Mafsilienis oriunda a Graecia. Ducis.] Casaris. Pro dita.] manifestata: nam uuluum coloremq; mutauit, & iruces oculi euasere. Vana mouet.] Casar conuersus ad milites Mafsiliam se delecturum denuntiabat, hilariq; eos animo esse iubet, & confidentiam Mafsilienis arguit, simulatosq; dolos improbat. Ideo enim inermem suscipere uolebant: ut ipsum caperent, quare de his sumpturum se pœnas minatur. Fiducia.] confidentia & improba spes. Cursus.] accelerati itineris. Graios.] Mafsilienes. Ad axem Hesperium.] ad Hispaniam regionem occidentalem. Vacat.] uacuum tempus est. Gaudere.] quia cum gloria ipsam diripiatis. Munere fatorum.] deorum benignitate, & est tacite laudis expressio, ostendit enim eos pugnandi cupidos esse. Ventus.] similitudo qua se uento & igni pacem spacio inani, hostes arboribus & materia comparat. Robore.] speciem pro genere posuit. Inani.] libero arboribus. Nullis.] nulla manu. Nocet.] desides euadimus. Armorum.] exercitus & potentia nostra. Qui potuere.] uinci quos uincere possumus. Sed si solus.] Ironia. Degener.] uilis & humilis. Dimissis.] depositis. Tecta patent.] aperiantur portæ admittent me. Excludere.] expellere. In clausis.] in carcere continere, desistq; sed etiam. Con

tagia.] corruptionem, nolunt enim bello ciuili se maculare. Fugant.] expellunt. Dabitis pœnas.] nunc ad legatos se uertit. Meo xuo.] meis temporibus. Quam duce me bellum, quam meis partibus inharere, quod qui non facient tui non erunt. Sic postquam.] quibus iniurijs permotus Casar legiones tres Mafsiliam adducit turres uineasq; ad oppugnationem urbis agere, naues longas Arelata numero duodecim facere instituit. Quibus effectis armatisq; diebus 30. a qua die materia casa est adductisq; Mafsiliam: his Decimū Brutum praefecit C. Trebonium legatum ad oppugnationem Mafsiliam reliquit. Ad urbem haud trepidam.] ad Mafsiliam metuentem, quia se ad bellum parauerat. Vallata corona.] circumdata ordine armatorum custodum. Mœnia clausa.] urbē clausis portis. Haud procul.] Locis castrorum describitur, & ut uallis inter castra & urbem repleta est agere, & obfessa Mafsilia explicatur. Mafsilia ut in secundo bellorum ciuiliū scribit Casar, ex tribus ferè partibus oppidi mari abluitur: reliqua quarta est quæ adiuum habet a terra. Huius quoque spaci pars ea quæ ad arcem pertinet loci natura & ualle alissima munita longam & difficilem habet oppugnationem. Trebonius igitur in uimibus & materia comportata aggerem in altitudinem pedum octoginta extruxit. Tubulus.] collis. Explicat campum.] habet paruam in summo planitiem. Diffuso ue.] dilatato cacumine. Patiens cingi.] quæ posset circumdari. Monimio.] uallo. Proxima.] uicina huic rupi. Confortig.] eriguiturq; munita est. Sedent.] iacent & uallis latitudinem montisq; distantiam indicat. Scatura.] quæ staret & erigeretur uel constatura. Committere.] coniungere. Diterfos.] urbis & castrorum. Aggere.] congerie terra & fascibus uinum. Prius.] placuit. Ut clauderet urbem.] ut occluderet omnem adiuum per terram hinc & illinc: nam aggerem & fossam duxit a castris ad maria. Pabula.] pasca. Brachia.] aggeres. Cespitibus.] glebis terræ cum herbis. Cruda.] dura. Tollentia pinnas.] erigenia turriculas & propugnacula in similitudine pinnarum muri. Iam satis.] non paruam laudē, inquit, affecuti sunt Mafsilienes quod soli ausi sunt resistere Casari. Memorandum.] memorari dignum. Cursum belli.] impetum Casaris. Cunctis raptis.] cæteris urbibus statim occupatis.

Vna.] sola. Mora.] longa oppugnatione. Quantum.] magnum profecto. Tenentur.] reinentur successu Casaris. Properans.] imponere mundo festinās praeficere Casarem. Perdit.] in cassum conerit. Nemora.] consistit arbores amœnitatis causa. Robore.] arboribus ut earum trabibus, & materia hinc & illinc aggeris latera firmarent, media autem replebat ex fascibus uirgultorum & terra. Virgulta.] uimina Rami arborum & fructices. Molem.] congeriem rerum. Suspendant.] suspensa attolāt. Agger.] tota ipsa machina. Præstus.] oneratus. Atctet humū.] cōprimat terrā, sed trabes pōdus sustineāt. Ligatā.] inclusam Compage.] coniunctione. Ne cedat.] ne dissoluatur ob turres. Locus erat.] Sacri ueneradiq; luci quæ Casar excidit descriptio. Violatus.] casus. Cingens.] cōplectens. Obscurū.] tenebrosum. Solib.] radijs solaribus. illuc non penetrantibus. Panes.] dij rustici. Faun siue Saturni filij. Syluani.] dij syluarū Nymphæ.] Dryades & Amadryades. Barbara.] effera et inhumana Ritu.] consuetudine.

suetudine: quia homines illic maculabantur. Aræ cum altari-
 bus.] Aræ tam superum deorum quam inferum sunt.
 Altaria superum tantum. Diris] offeris. Lustrata.]
 expiata. Lustris.] ciuilibus & antris suis. Incobuit.]
 flauit. Excussa nubibus.] quæ ex nubiu collisione na-
 scuntur, ex Epicuri Anaxagoræq; sententia. Non ullis]
 uirent, inquit illic arbores, quanquam sint non tanquam
 sub dio sed sub tecto, nec auras alentes aspiciant. Hor-
 ror suus.] propria uiriditas. Non ullis auris] nulla
 aëris luce. Tum plurima.] plurimi illic riuus sed nigri
 sunt. Cadit.] emanat è fontibus. Mæstra.] squalida
 mœroremq; inducentia. Carent arte.] nullo sunt artis
 ificio fabricata. Extant in formia.] eminent indolata
 & turpia. Truncis.] in stipitibus arborum. Situs.]
 squalor & lanugo qui proprie ex humore aut nulla tra-
 ctatione & cultu oboriatur. Putri.] corrupto. Facit
 attonitos.] terret aspicientes. Non uulgatis figuris.]
 non enim ea forma deos illos effigiant quo reliqui alios.
 Nō nosse.] ex ipsa figura. Iam fama.] miracula quæ
 in ipso loco solebant accidere memorat. Cauernas.]
 antra. Mugire.] resonare, translatio à bobus qui pro-
 prie mugire dicuntur. Procumbentes.] siue uetusta-
 te siue prodigiosè. Taxos.] arbores quarum succus est
 uenenosus, hinc toxica quasi, toxica dicta esse Plinius do-
 cet. Et non ardentis.] uidebatur comburi cū illic nul-
 lum esset incendium. Roboraq;.] uidebantur ab ingen-
 tibus draconibus arbores esse complexæ. Propiore cul-
 tu.] non enim locum ingrediebantur, nec propius acce-
 debant metu deorum. Cessere.] dedere locū abstinentia
 do tam die quam noctu. In medio axe.] in media cœ-
 li regione, hoc est, in die, intelligiq; medium quicquid cœ-
 li est inter Orientem & Occidentem. Pauet accessus]
 timet adire. Ipse.] emphasis quasi dicat, qui deis ami-
 cus est. Deprendere.] inuenire numen ipsum. Iubet.]
 Casar. Procumbere.] excindi. Ferro immisso.]
 securib. infixis. Operi.] ad opus Bello priori.] bel-
 lico Gallico, quod annis superioribus gesserat, Casar in
 alias urbes. Nudatos.] priuatos arborib. reliquis enim
 syluis excisis sola superat. Forte manus.] magnanimi
 milites. Moti.] territi. Verenda.] obseruanda. Ro-
 bora.] ligna. In membra sua.] quod Lycurgo Thre-
 cio uitem incidere conanti accidit cruisq; suum pro sui se
 incidit. Implicitas cohortes.] dubitantes & impedi-
 tos milites. Vibrare.] cum motu tractare & cōcutiendo
 immittere. Bipennam raptam.] securim ab uno mili-
 tum extortam. Aeriam.] altam. Merso.] immisso.
 Violata] corrupta, uim passa. Iam ne.] in Gallicæ su-
 perstitionis contemptū, & in militum cohortationem Cæ-
 sar hæc dixit, quo ita numinum si qua esset in suum caput
 conuerteretur. Fecissetq; nefas.] uiolasset sacra. Se-
 cura.] sine respectu deorū uel bis repetatur non. Non
 sublato.] adhuc enim metuebant, sed magis Casarem
 quam deos. Expena.] ponderata & considerata, utra
 magis nocere posset. Procumbunt.] oriri exciduntur
 arbores ipsæ ingentes. Ilex.] arbor glandifera, de qua
 Virg. Ilicis & nigra species possessiuum eius est ilignus.
 Sylua dodonea.] quercus Ioui Dodoneo dicata, allusiq;
 ad fatidicas quercus Epiri. Alnus aptior flu.] ex qua
 sunt naues. Statius in 6. Alnus amica fretis. Cupres-
 sus arbor feralis diti sacra quæ in funestis nobilium domi-
 bus plantabatur, eiusq; ramis rogorū latera intexeban-
 tur: ut in sexto. Virg. indicat. Cæsa nunquam fere pulu-

lat: diciturq; cupressus, & cyparissus. Nō plebeios in] A
 nobilium mortem. Posuere comas.] excisa sunt. Pro-
 pulsa.] impulsa. Sustinuit se.] erat suspensa in aëre
 propter arborū ramorumq; densitatem licet esset excisa.
 Populi.] ciuitates. Exultat.] gaudet, sperabant enim
 deos fore ultores. & Casarem meritis supplicij afflictu-
 ros. Quis enim] nemo enim existimabat Casarē id im-
 punè facturū. Scruat multos.] sententia est, cū adiecta
 quærela. Utq; satis.] postquā satis materia est excijum
 Trebonius raptis undiq; iuuenis ipsam ad aggeres com-
 portari curauit. Satis.] supple est eis. Ferūt.] nemus.
 Fleere annum.] lachrymauerunt fructus annos se emi-
 sisse: quia ereptis bubus arare & serere nō potuere. Plau-
 stra rustici.] currus. Aratro.] ab aratro. Cessantis.]
 fructū non ferentis. Dux tamen] Casar oppugnatio-
 nem fore longā prospiciens, præfecto Bruto clasi & Tre-
 bonio terrestri oppugnationē Hispaniam uersus iter arri-
 puit. Hasturi.] diu duraturi. Acies Hispanas] uete-
 rem Pōpei exercitū. Geri.] ut gereretur à Bruto & Tre-
 bonio. Erigitur.] struitur. Axibus stellaris.] lignis in
 stellarū similitudinem cōmissis, cōnexis, quod fieri solet ut
 ipsa machina quæ erigitur firmior sit. Axem autē.] nō
 modo regionem, et lignū, aut ferrum circa quem uertitur
 rota. Sed quodeunq; genus ligni aut tabularū axem, Fe-
 sto auctore dicimus. Geminæq;] supra aggerem consti-
 tuta sunt duæ turres reptiles, quæ in aggere affixæ non
 erant: sed per ipsum agebantur. Robore.] ligno. Cæ-
 sa latenti.] troclis & rotis. Per longum iter.] per ag-
 gerem ipsum. Repserē.] discurrere. Nutare] nutans
 do procederet. Nutare.] tremere est, & casum minari.
 Inuentus.] Massiliensis. Inanes.] sinus concauitatem
 terræ. Quarentē erumpere.] Terræ motum qui fit ex
 incluso uento conanti erūpere, quæquā Anaxagoras di-
 xit terræ motum esse successione aëris in terra. Illinc.]
 ex turribus. Cadunt in arces.] quæ erant inferiores.
 Sed maior Graio.] sed us hementiora erant Massilien-
 sium tela. Casar in secundo belli ciuili ait. Tanti erant
 antiquitus in oppido omnium rerum ad bellum appa-
 ratus. Tantaq; multitudo tormentorum, ut eorum uim nul-
 la taxa uimibus uinea sustinere possent. Afferes uero
 pedum 12. cuspidibus præfixi atq; in maximis Balistis per
 quatuor ordines eraii in terra defigebantur. Rapta.]
 raptim immissa. Tensio.] turbine, extenso impetu & uo-
 lubilitate qua intenditur. Namq; ut Vitruius ait, sunt
 in capitibus foramina per quorum spacia contenduntur,
 capillo maxime muliebris, uel neruo funes, magnitudi-
 nis ponderis lapidisq; quem debet ea Balista mittere. Bali-
 sta.] instrumenti ex ferro, aut taxo, aut osse, quæ si mi-
 nor est manu Balista et Scorpio appellatur quæquā pro-
 prie Balista dicitur, ex qua emittuntur saxa, ut etiam Ci-
 cero in Thuscularis docet quædæq; significat machinam,
 qua magni lapides emittuntur. Unum latus.] unā cor-
 poris partem. Pandens uiam.] perumpens. Fugit
 relicta morte.] egreditur relicto morifero uulnere. Post
 uulnera.] post uulneratum traiectumq; hominem, telum
 egressum ulterius euolat. At taxum.] Saxa uerò quæ
 ex tormentis & machinis maioris uim mittebantur, totū ho-
 minē contrebant. Istū uerberis.] percussione & iactu
 trabis, ex qua uelut è funda saxa emittuntur. Excutitur.]
 excutiendo emittitur. Ruens.] ipsum saxū. Rupes] sa-
 xū. Quæ uerust.] quæ et uetustate & uetio dissoluta. Ex
 anima.] perimit. Dissipat.] dispergit & cōtūdit. Artus
 membra

A membra quamquam sunt eorum partes iuncturæq; ipsæ. Ut tamē.] propinquant, inquit muro Romanos saxa & tela tormentis emissa, quia alius longiusq; tendebant, non poterant lædere. Cæsar tamē sic ait, itaq; pedibus lignis coniunctis inter se Porticus intgebantur, atque hæc agger inter manus proferebatur. Antecedebat testudo, pedū sexaginta æquandi loci causa facta. item ex fortissimis lignis, euolata omnibus rebus quibus ignis iactus, & lapides defendi possent, sed magnitudo operum muri altitudo, atq; turrium multitudo, tormentorum omnium administrationem tardabat. Virtus testæ.] fortes milites testæ. Subir.] propinquauit. Densa testudine.] densis scutis Testudo enim dicitur, quum milites iuncti incedunt clypei capiti superimpositi & connexi. Eam poëta sequentibus uerbis describit. Sic & Virgilius. Accelerant acta pariter testudine Volsi. Priores.] præcedentes. Armis.] clypeis sequentium. Umbo.] clypei curuatura. Extensus.] eleuatus supra caput. Cadunt post terga, quia parata in distantes, propinquos ferire nõ poterat. Recessu.] spacio. Flexere iactum] inclinare, & mutare, ut breuius iacerent. Modum.] mensurã. Ad longinqua tela.] ad ictus telorũ, longius emittendos. Aut.] coniunctio est, & cum uerbo mutare iungenda. Mutare.] temperare, ne longè procederet. Euoluunt.] euoluendo emittunt. Nudis.] absq; armis & tormentis. Dum fuit armorum series.] dum testudo & stetit suo ordine, & non est à Mafsilienibus fracta, nil detrimenti accipiebat à saxis, ut testæ nihil à grandine. Innocua.] non nocente, quanquam Nonius frigide ut mihi uideatur, ait, innocens non nocens. Innocuos illæsus, citatq; Virgilium, sedere carinæ omnes innocuæ. Virotum.] Mafsilienium. Incensa.] inflammata. Cratem perpetuam.] testudinem continuam. Fabius cum duo sint genera orationis, altera perpetua, quæ Rhetorice dicitur, altera concisa quæ Dialectice. Milite Romano] qui non tantum onus toti; ictus poterat sustinere. Singula arma.] Clypei singulorum. Tunc adoperta.] facta testudine uineam admouere, quæ sit supra docuimus. Uineæ.] Crates terra testæ. Pluteis,] tabulatis & solis. Testæ fronte.] munita anteriori parte ne milites qui primũ procedunt lædantur. Latentes.] Romani. Moliri.] demoliri, Aphæresis est. Ima, mœnia.] murum terræ uicinum. Arias.] instrumentum quo muri feriuntur. Est autem librata trabs habens in cacumine ferrum simile capiti cornibusq; arietis. Incussus.] immisus. Compagem.] iuncturam. Soluere.] frangere. Subducere.] subtrahere unum saxum è toto muro. Sed super.] Mafsilienfes uerò omni telorum genere repulere Romanos. Fragmine molis.] frusto montis, hoc est saxo. Sudib.] contis & pericis. Adusti.] quod durius est. Cedunt crates.] frangiur uineæ. Exhausto.] consumpta. Tentoria.] castra. Summa uoti.] maximum uotum, & uotorum cumulus. Ut starent.] ut non diruerentur. Ultro acies.] crebro tamen per Albicos eruptiones fiebant, ignesq; aggeri & turribus inferebantur, quæ facile nostri repellant milites, magnisq; ultro illatis detrimentis, eos qui eruptiones fecerant in oppidum reiecebant. In ferre acies.] immittere milites cõtra Romanos. Texere faces armis] opposuerunt scuta igni, ne uideretur ab hoste. Lethifer.] mortifer. Telum flamma foit.] pro telis faces gerebant. Incendia.] ignem quem immittebant. Per munimina.] per agge-

rem. Nec ait lætas uires.] uehemēs magnusq; est. Lutetur.] difficulter corripit & urat. læda.] a facib. Mafsilienium. Consequitur.] erigitur in fumum, primò enim fluius, deinde ignis apparet. Spaciosa uolumina.] magnas replicationes & inuolueræ. Soluit syluas.] comburit ligna aggeris. Cautes crudæ.] dura saxa, quanquam proprie sit scopuli pars. Fluxerunt puluere.] in tenuem sunt puluerem dissolutæ. Procubuit.] cecidit. Spes uictis.] aduertendum hic confundi à poëta historiam: nam primũ describit omnem terrestrem pugnam, inde naualem & sæpe certatum est terra, bis mari, primum quidem terra leuiter, postea mari fuit superior Brutus. Inde incensus est agger.] postea rursus mari pugnatum. Inde agger reiectus est ex lateribus artificio summo, & coacti sunt ad deditionem Mafsilienfes. Uictis.] Romanis qui posse terra amplius expugnare, iam desperauerant. Non robore p̄cto.] Romani rudes & indolatas carinas habebant, & omni pictura uacuas. Fulgens tutela.] imago numinis. Solebant enim in nauibus Deum aliquem, qui eas seruet appingere. Pingebant & dracones, pistrices & equos. Tutela.] signũ aliquod numinis quod tueretur nauim. Decuit.] ornauit. Conferitur.] connectitur. Arca.] appositio, id est, solum & spaciũ: erat enim classis ipsa firmior quàm agilior. Et iam.] Iã Brutus, inquit, per Rhodanum ad Mafsiliam, cum classe peruenerat. Turrigeram.] quia prætoris & magna, Classes.] naues fabricatæ Arelatæ. Cum gurgite Rhodani.] cum aqua & secundo flumine. Stæchados.] tres insulæ stæchades, ut inquit Strabo, incumbunt Mafsilienibus digna satis amplitudine, sed duæ exiguæ, eas exercent Mafsilienfes opere rustico. Stæchados unam indicat. Necnon.] Mafsilienfes Domitij consilio, ut scribit Cæsar, naues longas decem & septem parauerant, ex quibus undecim testæ erant, multaq; nauigia minora: ut ipsa multitudinẽ nostra classis terreretur, magnum præterea numerũ sagittariorum, classeq; ita instructa in Romanam processerunt. Cumq; utriq; fortissimè, & acerrimè pugnaretur magna cum cæde pars Græcarum nauium depressa est, nõnullæ cum hominibus captæ, reliquæ in portum compulsa sunt. Quo accepto incommodo ueteribus nauibus reiectis, adieclisq; piscatorijs & coniectis non minori fiducia quàm antè dimicuerat: sed iterum uicti sunt. Robur.] potentiam. Ephæbis.] puberibus, qui primam adolescentiam ingrediuntur. Quæ stabat in undis.] qua ante fuerant usi. Emeritas.] etiam ueteres reoparauerunt. Emeritas quæ suum officium iam peregerant. Translati à ueteribus militibus, & gladiatoribus sumpta. Ut matutinas.] tempus & maris tranquillitatem, qua naualem pugnam inire describit, adeo quidem aptè, ut potius geri quàm dici res uideatur. Fregit aquis.] Radij solares in aquam nitenti reflectuntur, & frangi uidentur. Matutinos.] primum apparentes Mater matuta aurora est. Liber nubibus.] serenus fuit. Posito.] quieto. Virg. Quum uenti posuere. Tenentibus pacem, non flantibus.

Seruatim bello.] compositum & tranquillum factũ in huius prælij usum. Quisq;.] Iã Romanus, quàm Mafsilienfis. Statione.] portu. Quanquam statio locus omnis est, ubi ad tempus statur. Brutus & scribit Cæsar, obtinebat stationes in insula. In eũ ergo instructa classe uenerunt Mafsilienfes, Romani manus ferreas atque harpa-

gones parauerant magno numero pilorum tragularum, reliquorumque telorum se instruxerant: ita cognito hostium aduentu suas naues portu educunt cum Mafiliensibus confligunt. Paribus lacertis.] remigibus qui naues lacertorum uiribus mouent. Tollitur.] aufertur. Impulsæ tonfis.] acta remis, qui tonse dicitur à decutiendis fluctibus, ut tonsores à condēdis & decutiendis capillis, ut Maurus ait. Crebra uerbera.] spissi remorum ictus. Conuellunt.] mouent uel educunt ex undis. Cornua Romanæ.] Romanæ classis ordinem: quæ Mafiliensium eodem eunti ordine opposita erat describit. Cornua.] dextrum sinistrumque latus ordinis in lunæ formam flexi. Triremes.] naues tres remorum ordines in singulis transtris habentes. Quasque.] quadriremes. Quater surgens.] nam cum quatuor sint quater ad remigandum, se erigunt. Extructi.] ordinati. Et quæ.] & quæ habent maiorem ordinem, ut quinque remes. Mergunt plures pinus.] immittunt plures remos. Multiplicij.] multas & diuersas inter se ut biremes & uniremes & est appositio, ordo est. Validæque triremes, &c.] cinxere cornua rates, &c. Hoc robur.] hæ robuste naues inter se cornibus erant oppositæ, in medio autem minores naues & Lyburnæ continebantur. Aperto.] libero, illis qui in cornibus erant. Lunata.] curua & flexa. Lyburnæ.] naues celeres à populis Liburnis sic appellatæ. Gemino ordine.] sunt enim biremes. Creuisse.] at tollere sese. Prætoria.] quia brutus præfectus classis prætorique erat. Verberibus senis agitur.] seno ordine remorum impellitur. Mollem.] graue pondus se ipsam. Et summis.] remorum extremitate longè in mare protenditur. Ut tantum.] postquam ad eum fuere uicina ut uno remorum impetu se possent attingere, clamor sublatus est, & collidere se naues. Quod.] ut siue quantum. Tonfis.] palmulis. Vasto.] magno. Præmitur.] non audiunt. Verrunt cerula.] trahunt maria cerulei coloris, hoc est remigant. In transtra cadunt.] apertissima descriptio. Remiges enim in puppim uersi dum in proram nauum impellunt terga in transtra reflectunt, & in pectora remos educulos percutientia redeunt. Rostro.] frontes prorarum arata. Crepuerunt.] sonuerunt. Rediere in puppim.] mutuo repulsæ puppim uersus recedebant. Tela.] lanceæ, Vacuum.] liberum remis & nauibus. Extendunt.] tam Romanæ quam Mafiliensium. Diductis.] in diuersa ductis & ita ordine dilato ut mutuo naues hostiles susciperent medias, quæ breui gyro ad suos postea reuertebantur. Laxata classe.] dissoluta, laxiori ordine. Ut quotiens.] similitudo quæ cursus nauium fluctibus, quos contrarij uenti agitant comparatur. Aestus.] feruor maris. Zephyris.] uentis Occidentalibus. Fluctus.] summæ undæ. Vbi.] postquam. Duxerunt varios tractus.] iuerunt diuerso tramite & sulco. Hæc quæ uenit, illa.] quæ discessit. Sed grais habiles.] Quæ nauium differentia pugnarent etiam Cæsar his uerbis ostendit. Mafiliensium & celeritate nauium scientia gubernatorum confisi nostros eludebant impetusque eorum excipiebant, & quoad licebat latiore spacio producta longius acie circumuenire nostras, aut pluribus nauibus adoriri singulas, aut remos transcurrētes, detergere si possent contendebant. Nostri tum etiā grauitate & tarditate nauium impediabatur, factæ enim subito ex humida materia non eundem usum celeritatis habebant, Itaque dum locus communis pugnandi daretur

æquo animo singulas binis nauibus obijciebant, atque iniecta manu ferrea & retenta utraq; naue diuersi pugnabant atque in hostium naues descendebant. Habiles lacestere.] eam apertè ad provocandum & appetendum. Gyro.] reuolutione. Cedere clauo.] obtemperare themoni: ut Clauumque ad littora, torquet. Estque proprie sustis themonis. Tardè flectenti.] quo enim maior est nauis, eò tardius flectitur & maiori gyro indiget. Tentare.] ad tentandum. Raris.] classis. Certior.] firmior erat. Cariam stabilem.] firmum solum pugnaturis. Terra.] uidebantur enim tanquam in terra pugnare. Artibus & certas pelagi.] contendis arte nauigandi & nauium agilitate quæ superamur. Iam oppone.] transuersas naues rostro Mafiliensium. Medias carinas.] latera nauium. Obliquas alnos.] transuersas naues. Tentauit.] percussit & oppugnare uoluit. Robora.] fortiam nauum. Ictū uicta tuo.] percussione sua læsa. Cohæsit.] firma stetit cum ea. Capit.] Harpagonibus & mambus ferreis. Manicæ.] unci ferrei, sed proprie sunt manuum uincula sicut pedicæ pedum. Vir.] Et gruius pedicæ & retia figere ceruis. Teretes.] lōgæ & rotundæ. Sed tenent remis.] his mutuo & pectina in connexis se continent, uel contrario remorum impulso. Stetit.] non mouit: se fecerunt enim statariam pugnam. Tectore æquore.] iam enim coniunctis nauibus mare inter ipsas non uidebatur. Iam non excussis.] iam cominus pugnabant: & non iaculis, sed ensibus res agebatur. Torquentur tela lacestis.] emittuntur. Vulnere ferro nec cadunt longinqua.] tela uulnerantia, nec ueniunt è longinquo emissa, estque metonymia. Iaculato.] immisso. Agit plurima.] maiorem partem occidit. Bello.] hoc ipso. Aduersos.] hostiles & suos in hostem. Suis.] proprijs. Spumat.] spumam facit. Obducti.] tecti. Vir.] Limosoque palus obducit pascua iunco. Concreto.] durato, sanguis enim tam in frigida, quam in calida durefcit. Et quas.] naues inquit quæ à Romanis captæ Harpagonibus traherantur coniungi non poterant, cadaueribus interpositis impeditæ. Conserta.] densa & interposita. Vincula ferri immisi.] unci iacti. Subiere profundum.] mersi sunt. Hauserunt.] biberunt & suffocati sunt. Hi.] alij inquit ex uulneribus difficulter perituri subito cum nauibus mersi sunt. Luētantem cum morte.] resistentem morti. Irrita tela.] aliud mortis genus, qui enim integri in mare cadebant telis temerè iacentibus, & non iactis in eos consciebantur. Irrita.] in unum emissa, & quæ nullum in nauibus uulnerarent. Suas.] ad quas faciendas immissa erant. Frustrato pondere.] decepto ferro, uulnere non illato. Exceptum.] infixum alicui, in quem incidit. Vulcanus.] corpus quod uulnere raret. Phocæicis.] quomodo una Romanorum nauis duabus Mafiliensium resisteret narrat. Vallata.] circumdata. Robore diducto.] fortibus militibus diuisis in nauem transuersa. Aequo Marte.] pari & forti pugna. Tagus.] Romanus miles. Retentat.] reinere conatur. Ampliustre.] ornamenti nauis. Festo auctiore dictum quod amplius sit, quam quo nauis indigeat sunt tamen qui uelint Græcum esse & subtrahant in primamque eius quidam corripunt. Cicero.] Nauibus absumptis fluitantia querere, plaustrum. Transfigitur.] terga Synecdoche. Ferrum concurrit.] obuia sibi sunt tela medio pectore. Quo uulnere.]

A nerc.] antiquo an postico. Largus cruor expul. hast.] magna vis cruoris. Virasq.] ambas. Virtus aut Hyperbole manifestissima. Animam.] vitā, quae est in sanguine. In uulnere.] nam utraq. causam moriū dederunt.

Dirigit huc.] Masiliensis Telonis mortem describit, quem à nauigandi astrorūq. peritiā laudat. Telonis.] magistri nauis. Nullam manū au.] nulli manū melius obtemperauerūt. Turbante.] uidelicet se, aut ipsas carinas. Notior.] explorator, an serena, an turbida sit futura, id enim siue ex solis, siue ex Lunae aspectu callebat. Carbasa uentis.] uela. Componere.] aptare unumdecunq. flatus esset uenturus. Hic.] Telon. Compagem alni lat.] nauim Romanam. Rostro.] Graiae nauis. Auertitq. ratem morientis dex. ma.] cum primū uulneratus fuit, nauis auersa est. Gyareus.] Masiliensis. Sociam.] Masiliensem. Excipit ferrum.] uulneratur. Suspensa.] nam cum ex nauī sua saltaret in alteram, telum, quo iransossus est, nauī inhaesit, & ipse telo pendeat. Stant gemini frat.] à sorte Gemellorum diuersis modis moueri affectus, & aliter fortitudinē praedicat. Stant.] parati sunt & pugnant. Gemini fratres.] gemelli, uterini. Glorīe matris fecundē quos eadem.] cedit laudi mulieribus geminos parere. Viscera.] uterus. Variis uatis genuerunt.] cum eadem esse deberent. Discreuit mors seu uiros,] separauit.

Agnorunt miserī.] quia alterū non uidebant. Sublato errore.] quippe erant adeo similes, ut ipsos minus discernere. & alterum pro altero uocarent & saluarent.

Ille.] frater superstes. Tenet dolorem semper.] seruat & cōtinuat luctum. Aeternis.] indeficientibus, & est à fraternā pietate commendatio. Offert.] refert, repraesentat. Lugentibus.] parentibus suis. Quorum alter.] confundit historiam poeta Masiliensibus assentatus, nam reuera miles, is qui se adeo fortiter gessit Romanus. & Caesaris decimae legionis Praefectus fuit: Caiusq. Accilius est appellatus. Meminit eius Tranquillus in Caesare, meminit Plutarchus, meminit & Valerius Maximus. Similis historia de Cynegyro Graeco tradita est.

Pedine obliquo.] nam remi qui obliqui in nauī sunt misti pectinati erant. Iniectare manum.] inijcere dextram. Ictus.] Romani Militis. Haesit.] firmavit se in nauī. Nisu.] eodem conatu & gestu. Dirigit.] rigida facta est & inhorruit nauī non dimissa. Creuit in aduersis uirus.] magnanimi propriū est rebus aduersis non perterritū, sed in illis insurgere. Plus ira.] Iramparipathetici eotem esse fortitudinis dicunt, nec ullā uim illam habere, nisi ira excandeat, ut quarto lib. Tusc. quaestionū Cic. ait. Instaurat.] renouat, nec dicimus restauro quia restauro non dicitur, & instar non restat Latinū est. Leua.] auget ueritatem poeta, Constat enim non ita se gessisse. Acilium. Suetonius sic habet. Acilius nauali ad Masiliam praelio iniecta, in puppē hostiū dextra & obfessa memorabile illud apud Graecos Cynegyri exemplū mutatus transiit in nauim Umbone obuios agens.

Procumbit.] inclinat se. Lacerto.] brachio. Clypeo.] quem laeua gerebat. Telis.] Missilibus quae dextra. Non conditus.] non latens. Expositus.] ictibus Romanorum periculisq. obiectus. Fraterna arma.] erat enim ante clypeum fratris inermi pectore. Cuspide.] telis. Peristat.] perseuerat in pugna. Morte iam ementa.] nam euadere non poterat, & mori munus plenum iam erat. Tenet.] excipit. Casura letho.] casura in

mortem, Tum uulnere.] iam iam moriturus collectis totis uiribus in hostilem nauim insiluit. Vulnere.] per quod sanguis egrediebatur. Lassos.] debiles. Sanguine.] uiribus. Contendit.] dirigit, extendit, emittit.

Membris defectis robore.] corpore uiribus exhausto. Insiluit.] coniecit se Nociturus.] inclinaret atq. obrueret. Cumulata strage uirum.] plena cadaueribus.

Ictus.] à Romanis illatos. Haesit pelagus.] admisit aquam. Foros.] tabula & spacia. Descendit.] in undas submersa est. Vortice contorto.] uoraci aquae cōuersione. Est & uortex uentorum, qui Typhon dicitur, ut est apud Plinium. Diducta.] diuisa & separata. Mare.] aqua. Ferrea dum.] Cum Romani manu ferrea Lycidam pro nauī corripuissent socijs eum per crura retinentibus diuisus est. Postremaq. parte statim mortua superior, in qua uitalia continebantur, diuinius uixit, Manus.] Instrumentum cum pluribus uncis. Inferit.] immittit. Puppis.] Masiliensi. Rapidos.] ueloces & rapidos. Auulsus.] abreptus, & à suis, & à ferrea manu.

Scinditur.] hos uersus Lucanus ipse percussis uenis profuente sanguine, ubi frigere, pedes manusq. & paulatim ab extremis cedere spiritum sensit, feruido adhuc, & cōpote mentis pectore dicitur cecinisse. Emicuit.] profiliuit. Lentus.] tardus & uelut ab uno uulnere.

Discursus.] qui fiebat ex diuersa cruoris effusione.

Animæ.] sanguinis, in quo uita est. In mēbra.] inferiora. Interceptus.] confusus, mistus. Tanca.] tam larga, erat enim totus corpus uulneratum. Ultima pars.] puta fuisse ab extremis lateribus ad talos. Tradit in lethum.] dedit extinguendos. Vacuos uitalibus.] in quibus uitalia membra non erant, ea sunt epar, pulmo, cor, p̄cordi, cerebrū. Tumidus.] est enim spiradi officina, idcirco spongiosus ac fistulis inambus euius. Viscera.] extra ipsa uitalia. Fata.] mors. Hesperunt.] diu laborauerunt. Luēata.] conata. Vix contulerunt.] difficulter abstulerunt tradideruntq. morti. Dum nimium.] multū imprudentiā, qui nauim inuenerunt, enarant. Incumbit.] tota enim in unum latus se uertit. Versa.] in uersa. Congesto.] in unum latus collecto. Texit pelagus.] quomam nauis supra mare in faciem eadē multesmersit. Iactare brachia.] nare. Tunc unica.] docilitas est. Vniui enim quia à rostris concurrentibus est interceptus fatum singulare cōmemoratur. Facies laethi.] apparentia & qualitas moriis. Fixere.] penetrare. Discessit.] diuisum est tam uasto impetu. Quo mi. ara. so.] ut ipsa rostra arata se non collidant, licet essent illo torpore impedita. Eliso.] compresso & conuulso. Saniē.] sanies ut Celsus ait, est tenuior sanguine uaria, crassa, glutinosa & colorata. Permi.] confusus cum carne. Inhi.] prohibent nauē & retrahunt. Vulnerebus transiit aquas.] latitudinē uulneribus indicat cum per ipsum aqua discurreret. Pars maxima.] quorundam Masiliensium ad suorum naues natantū mors saeua describitur. Nauifraga.] cuius nauis fuerat fracta, & ipsa exposita erat mergendi periculo. Obuctata.] repugnans Iactatis lacertis.] nando. Concurrit.] simul natat. Altius prensarent rob. uln.] cōprehenderent summam nauim brachijs. Vetitis.] ab his qui in nauī erant. Peritura.] erat enim tātus numerus ut si susceptus fuisset nauis proculdubio mergeretur.

Nutaret.] Inclinaeret se & periclitaretur. Impia.] quia socios laedebat. Super.] desuper. Brachia linquē.]

illi amputatis brachijs, & in naui relictis submersi sunt cū nare non possent. A manibus.] quibus inherebant. Graues.] amjsis enim brachijs, corpus nando liberare non poterant. Iamq; omni.] deficientib. inquit, telis remos temones, & transtra in hostem iactabant. Omnis fu.] cuiusq; ira. Inuenit ar.] Sic Virgil. Rimāū telū ira facit. Nā dato.] inermi. Amplusre tor.] ornamento, uel Temonē immisum ut abutatur uerbi proprietate. Rotant.] rotādo immittunt. Sede.] transtra. In pugnam.] ut pugnarent. Sidentia pel.] manentia sub pedibus deorsum, & infra. Sic & in quinto: Obruit illa dies, qua Celsa cacumina pessum. Telus uicta dedit, hinc fit pessundo, hoc est, sub pedibus do. Inopes tel.] quib. tela deerāt. Lethale.] quod lethiferū uulnus intulerat.

Oppressere.] obduxere, ne sanguis egrederetur. Sanguis.] qui uires fouet. Execat.] egrediatur, post emissam hastā, qua fuerat uulneratus. Lues.] uis mortis et uelut pestis. Quam dinerā pe.] quā ignis qui est aquae cōtrarius. Tædis.] facibus sulphure piceq; sparsis & plenis. Viuax.] ardens & urens. Facilis præb.] quæ facile incendebantur & alebant ignē. Rapuere incend.] correpta sunt igne. Nunc pice, nunc ce.] siue quod ipsas spargerent, siue quod nauū iunctura, stuppa pice & cera refracta sunt. Nec soperant flam.] ne restringunt incēdia. Sparsis ratib.] dissipatis nauibus. Vendicās fragmenta ferus.] corripit & sibi attribuit frustra.

Hic recipit.] Diuersa diuerforum studia memorat.

Hic.] aliquis. Inter mille mod.] inter innumera mortis genera illam uitabant, qua lēdi moriq; ceperant.

Virtus nauifraga nec cef.] illi qui fractis nauibus nabant, se exercebant in legendis ministrandisq; telis pugnantibus, & in ferienādo ut poterant hoste. Ratibus.] militibus, metonymia. Incertās.] non ferientes designatum locum, ea enim dicitur certa manus, & certū telū, quod locum designatū ferit. Incertās.] ergo quia nantes ualidū ictum incutere non ualebant. Languente.] debili. Si datur rara copia.] si telum aut ensem nō habeant. Utuntur pel.] mergunt hostem in mari. Sub fidere.] submergere se. Implicitis.] connexis. Mergentesq; mori.] dum merguntur mergere alios. Pugna fuit.] egregij & callidi urinatoris mortē poēta describit. Is aut dicitur urinator, qui nat sub aqua, quod qui faciūt urinare, dicuntur ab urna uasē. Eximius.] præstans.

Animā.] anhelitus, Plautus. Olet anima uxori tuæ. Scrutari.] inquirere. Cōuellere.] ad reuellendā anchoram, si funere figi nō posset. Adductū.] tractū. Hic ubi.] raptū in ima hostem, ubi suffocauerat emergebat.

Peuitus.] ualde subius. Per tactos fluctus.] per mare à nauibus non occupatū. Puppibus occurrit.] incipit sub naues. Iecerunt brachia.] cōprehēderunt, reuenerunt. Non perdere le.] non mori frustra & inulidē, & non læso aduersario. Multus.] multi morientes, inquit, suspenderunt se à puppi, ut rostrum ictus, ne nauis læderetur exciperent. Stantem.] Lygdami Mafiliensis & Tyrrhem Ro. pugna narratur. Tortor ha.] Agitator fundæ ex qua torta emittuntur saxa. Balearis.] Baleares insulæ sunt in mare Hispano, quarum incolæ fundæ uūtur dictæ, siue βαλλάω, quod est iacio, siue à Bæleo Herculis comite. Glande.] pila plumbea. Tem-

pora.] latera capitis. Vincula.] neruus quib. cōtinentur. Prorumpunt.] egrediuntur, uis enim inclusi sanguinis pressis exclusi sunt oculi. Lumine.] uis uidendi. Cōstare uigorem.] se ualere uiribus. Compositæ.] collocate & statuite ad iacenda tela. Tormēta.] Balistas & Catapultas. Egere.] sese adhortatur. Hoc cadauer.] corpus meum. Habet usum.] faciet officij magni militis. Manu cæca.] ipse cæcus. Non irrita.] nā hostem uulnerabant. Argus.] Mafiliensis. Qua uenter non med.] inter umbilicū, & latus dextrū siue sinistrum. Sunt enim ilia arteriæ inter uesticā et alium ad pubem tēdentes, ut ait Plinius. Adiuuitq;.] Cecidit enim & ferrum alius est ingressum. Stabat.] tota hæc oratio diuersis modis mouet affectus. Carinæ.] eiusdem.

Non ille.] fuit enim fortissimus Mafiliensium. Vitū æuo robur ceci.] fortitudo annis debilitata, prostrata est. Exemplū non miles.] nam quamuis nō pugnaret ipso aspectu, alios excitabat. Funere.] morte filij. Sæpæ cadens.] dum ad filium properaret. Spirantes.] palpitantes & adhuc uiuentes. Non lachrymæ.] ex uehementissimo dolore lachrymæ, interdū potius comprimuntur, quam effundantur. Tendit.] percussit. Rignit.] indurauit. Disiectis.] externis & passis. Nox subfit.] superuenit obscuritas, præ dolore enim exanimatus est. Argum.] filium. Labens caput.] instabile, inclinatum. Leuct.] atollit. Vox fauces.] Loqui nō potuit. Solutas fauces.] apertum os. Inuitat.] gestu hortatur.

Claudenda ad lumi.] Maiorum mos fuit ut propinquiores morientibus oculis clauderent, ut parentes liberis liberiq; parentibus. Ouidius. Dij præcor hoc iubeant ut euntibus ordine satis. Ille meos oculos, comprimant ille tuos, Caruit torpore.] fuit sine stupore, & in mentem uiresq; redijt. Cruentis.] crudelis in se. Nō perdam tempora.] non differem mortē. A' seuis quod.] præ animi perturbatione Deos incusat, qui ei quod filio superesset uidebantur iniustij. Ingulum.] lethalem subgiture locum. Nondum.] par esse uidetur, ut qui prius in uitam egreditur, exeat prior, tu cū sis me iunior, ante me non morieris. Esse super.] superuiuere mihi, superstes hi dicuntur, ijs qui in uita remanent. Pollnerat capulum.] maculauerat ensis manubrium, quo se percusserrat. Tendit sub æquora.] in mare se mergit.

Festinantem animi mortem nō credidit uni.] metuens ne ipse non antequam filius è uita decederet, se prius fauciatum in aquam præcipitauit. Credit.] commisit. Inclinant iam fata.] Jam Mafiliensium res aduerso Mare præcipitabatur Romano uictore. Anceps.] dubius, sed erat certa uictoria. Vexere nictores suos.] inuexere Romanis, qui eas Casis hostibus occupauerant.

Napalia.] Mafiliensium. Quis in urbe.] per commiserationem concludis poēta luctum superatæ ciuitatis. Fletus.] qui lachrymis fit. Planctus.] percussio peccatoris, faciei, & brachiorum. Coniunx.] commiseratio ab errore. Cadauer.] quod fluctus in litus expulerat. Accensis.] pathos à pietate & certamine. Truncos.] absque capite quod fuisse certus iudex. Brutus.] Brutus inquit primus fuit, qui uictorij Cæsaris terrestribus maritimam gloriam addit.

A IOANNIS SVLPITII

VERVLANI, IN M. ANNEI LV-

CANI POETAE PHARSAL. LIB. IIII

commendationes.

T procul.] interea dū Mafilia oppugnaretur Caesar ad Ilerdā se cōiunxerat Fabio: quē à Mafilia cū tribus legionib. prēmiserat in Hispaniā duabus subsequētib. ut celeriter Pyrenæos saltus occuparet, & ab Afranio Pompeio legato eo tempore tenebantur. Deiecto itaq; ex salu præsidio Fabius magnis iuneribus ad exercitum contendit Afranij, qui certiozem Hispaniam cum tribus legionibus obtinebat. Nam Varro eius collega ulteriorē cum duabus legionibus tuitabatur. Afranius Petreio quoq; collega ad se accito cum duabus legionib. communi consilio statuerat ob loci oportunitatem bellū gerere ad Ilerdam. Sequus.] magnus, crudelis. In extremis horis.] in Hispania quæ est ultima mundi pars. Martem.] bellum Metonymia. Non multa cede.] pauci enim peribant. Momenta.] impulsiones & adiumenta Caesar in primo belli ciuilib: magnum attulit nostris ad saluem momentum. & ideo momenta dixit: quia in hoc bello quanquam non fuerat summa uictoriæ, tamen id multum Caesar profuit nocuitq; Pompeio. Ducibus.] Caesar & Pompeius. Iure pari.] æquali potestate præerant, exercitui Petreius & Afranius legati Pompeij. Duxit impium: produxit gubernationem ipsorum in partes dierum uicissitudines, ut alternis præessent.

Tutela peruigil.] defensio uigilans, & est appositio. Custodia.] custodes ipsi. Alterno signo.] nunc enim Petreiani, nunc Afraniani uallū custodiebāt. His præter.] ultra copias Italas etiam Hispanas habebant.

Austor.] Austures. 12. populi sunt in citeriori Hispania ab Asturica urbe magnifica dicti. Vecones.] in citeriori sunt Hispania, iuxta Væcos. Leues.] agiles.

Profugiq;.] id est. Celtiberi Periphrasis est. Celtæ enim qui in Iberiam migrarunt, Celtiberi sunt appellati. Celtæ autem nostra lingua Galli dicuntur, ut inquit Caesar. Gallia enim omnis in Belgas Aquitanos, & Celtas diuisa est. Colle tumet.] situs Ilerdæ & Castrorum describitur. Pingue solum.] fertilis terra. Tumet.] insurgit. Excreuit.] erecta est. Leni tumulo.] nō arduo & accliu colle. Ilerda.] oppidum uetus in citeriori Hispania Surdaonum gens 20. millibus passuū ab Ibero fluuio distat. Præiabitur.] ante & iuxta labitur. Placidis.] mitibus. Sicoris.] non ultimus fluuius medio-cris, magnus tamen litore. Hesperios.] Hispanos.

Amplectitor.] comprehendit ab una in alteram ripā. Passurus aquas.] à quibus percuitur præsertim hyme. Proxima rupes.] uicinus mons. Signa magai.] Pompeianorum castra. Nec Caesar.] Fabiana castra longius ab Ilerda distabant: eō postera die Caesar cum nongentis equitibus uenit: ex omnib. copijs triplici instruta acie ad Ilerdam proficiscitur, & sub castris Afranij consistit, et ibi facit æquo loco pugnandi potestatē. Afranius copijs adductis in medio colle pugna abstinet sub ca-

stris constitit. Quo animaduerso Caesar ab infimis radicibus montis intermissis circiter passibus quadringentis castra facere constituit: ualloq; muniri ueruit, quod emnere & procul uideri necesse erat, sed à fronde pedum 15. fossam fieri iubet, prima & secunda acie in armis constituta post quas opus in occulto acies tercia faciebat. Sed opus omne est perfectum quam Afranius id intelligeret. Leuat.] attollit, eleuat. Minore.] quā is in quo erat Afranius. Medius, dirimit tētoria gurges.] Sicoris mediū est inter utraq; castra. Tentoria sunt miliū tabernacula linea, dicta à tendendo. Et cum primū bello Veientano Romanis miliubus concederentur fuere pellicea.

Hinc.] à flumine. Explicat.] dilatat. Effusa.] sparsa. Modum.] Mensuram. Cohercet.] terminat, stringit. Cinga.] fluxus uelox, circum campos actus, dictus à cingendo. Veritus.] nam non peruenit ad mare nomine suo cum ab Ibero suscipiatur. Iberus fluuius qui oritur in Cantabris & in mare effluit Balearicū, Præstat terris.] egregius est in Hispania. Prima dies.] prima inquit die, qua castra collata sunt tantūmodo parauerunt acies, & sese ostentauerunt. Sceleris.] belli ciuilib. Furentum.] impiorum. Donauere.] abstinuere.

Prono tunc Caesar Olympo.] Sole Occidente, & Ihy sic loquitur. Sol enim non suo cursu occidit sed à mūdo rapiunt in Occidentem. Perstant.] in armis perseuerant. Obduxit castra.] Protegit & muniuit: in armis enim ea nocte quieuit. Manipulis.] manibus militum.] Prope confertis.] coniunctis & uicinis. Luce noua.] erat inter oppidum Ilerdam & Afranij castra plauies circiter passuum quadringentorum. Atq; in hæc ferè medio spacio tumulus erat paulo editior, quē si occupassei Caesar ponte & comæatu interclusurum aduersarios confidebat. Itaq; eductis tribus legionibus V. nius antesignanos præcurrere atq; occupare cum tumulum iubet. Sed Afranij cohortes breuiori itinere præocupauere, pugnatū est igitur uario Marte, & ita prælium diremptum, ut se utriq; superiores discessisse existimaret.

Castris.] deest à. Terror.] metus ne paterentur incommoda. Pudor.] quod esse uiderentur debiliores. Hostem.] Afranianos. Rapto agmine.] acceleratis cohortibus. His.] Cesarianis. Virtus & ferrū.] pugnandi audacia. Ipse locus.] qui uicinus erat castris, & iam occupatus. Miles.] Cesaris. Oneratus.] armis, pilis, clypeo. Nititur.] conatur ascendere.

Acies supina.] milites supino pectore ascendentes, & à sequentiū clypeis sustentati. Casura in tergū.] quæ facile cecidisset. Vacabat tibrare.] mittere poterat.

Dum labat.] dum pedibus nequit consistere. Firmat uestigia.] firmat pedes telo in terram fixo. Stirpes.] truncos, uirgulta, frutices. Relicto hoste.] non habito hostis respectu. Cedunt uiam.] amputant uirgulta, uepres, & ramos. Lapsura ruina,] quæ facile replelli sterniq; poterant. Equites.] equitatum. Succedere bello.] certare. Producere latus munitum.]

extendere ordinem à laeva parte quæ est scutis & hastis munita. Leuo gyro.] sinistro circuitu. Pedes.] *Cæsar*is militæ. Receptas.] liberatus & susceptus, ut, frugesq; receptas. Nullo urgente.] hoste nõ persequente equitum metu. Victor.] *Afranius*. Irritus.] *Iuanus* quia nullo damno hostes affecit. Perpendit.] stetit pendens in monte. Subducto Marte.] *Suberaciis* peditibus qui pugnabant. Hæcenus.] hæc armis gesta sunt, inquit, sed quæ sequuntur aëris tempestate. Nam accidit repente inmodum biduo quo hæc gesta sunt. Tanta enim tempestas coria est, ut nunquam illis in locis maiores aquas fuisse constaret. Tum autem ex omnibus montibus nix profluit, ac summas ripas fluminis superavit potentesq; ambos quos *C. Fabius* fecerat uno die moererrupit, quæ res magna difficultates exercitui *Cæsar*is attulit. Siquidem castra cum inter *Sycorin* cingamq; esset non frumentum supportari, non pabulum ire, non commitatus, qui undiq; ueniebant suscipere libebat. Discrimina.] pericula, differentias. Incertus.] Instabilis. Fata.] euentus. Pigro bruma gelu.] Hyemale tempus describit, inquitq; Siccam hyemem secutum est uer pluuosum. Bruma.] hyems à breuitate dierum dicta.

Hærens.] torpens pigra. Siccis.] pluujs. Tenebat in nube.] non emittebat è nubibus. Constricto æthere.] aëre in glaciem & in niuem condensato Est autem *Glauciet Apuleio* auctore humor sereno frigore concretus.

Niues.] quæ ex iactatione densarum nubium oriuntur. Nam priusquam in aqua defluant fractæ ac discisse spumas agitationibus suis faciunt, et mox gelatus humor rigore frigoris inhorrescit. Urebant montana.] torrebant montes. Frigus enim urere dicitur & calor. *Virgil*. Penetrabile frigus adurit. Pruinæ.] pruina est roris mollitior, quæ frigoribus matutinis incanuit. Ros uero nocturnus humor quem serenitas tenuiter spargit.

Non duratura.] primo solo soluendæ. Iacetes campos.] planitiem. Omnis tellus.] *Hispania*. Cælo.] merget sidera, Occidentii. Sereno.] Serenum nil aliud est, quam aër purgatus caligine & perspicue sincerus.

Sed postquam.] postquam *Sol arietem* est ingressus, quod fit circiter tercio decimo Calendæ Aprilis. Ver nus portitor.] *Aries* uector, sub quo cum *Sol* est, uernus est tempus. Hæles dilapsæ.] quæ in mari *Hellepontico* occidit. Nam cum *Ino nouerca Hellæ*, & *Phryxum* priuignos suos per dolum mactare procurauisset. Et hi *Iunonis* ope arietem nacti transfretare uellent. *Helle* in medijs fluctibus tertia à fratris tergo cecidit, numenq; mari dedit. *Phryx* uero ad *Colehoru* regem delatus, *Arietem Ioui* mactauit, quæ postea in cæleste signum conuersus est: Respicies sidera.] respiciet se ipsum, eo enim gestu effigiat, ut sua terga respiciat. Dies.] iterum uicere, id est, maiores fuere hostibus. Iterum æquatis temporibus, dies & noctes bis in anno æquatur: Vere *Sole*, & sub *Ariete* existente: & *Autumno* sub *Libra*. *Virgil*. *Libra* dies somniq; parens ubi fecerit horas. Ad pendera iustæ *Libræ*.] ad mensuram iustæ statera. Estq; apta translatio, ut ad *Aequinoctium* & *Libræ* signum alludat. In quod *Astrea Astrei* gigantis filia uerfa est. Eam efficiunt *Scorpii* brachia, estq; inter ipsum & *Virginem*. *Virgil*. Qua locus *Erygonem* inter *Chelæ* sequentes. *Sole* relicto.] *Luna* semper *Solem* relinquit in eodem signo, unde ipsa noua discessit.

Cynthia.] *Luna* à *Cynitho* monte *Deli*. *Dubitan*

da erat enim adeo obtusa & fusca, ut discerni non posset, quo primum cornu apparuisset. *Plinius* inquit, cornu eius Septentrionale atque rigidum illum praesagit uentum, inferius *Austrum*. Et *Virgil*. *Luna* reuertentes cum prima colligit ignes. Si nigru obscura comperderit aëra cornu. *Maximus* agricolis pelagiq; parabitur imber. At si *Virginium* suffuderit ore ruborem. *Ventus* erit, uento semper rubet aureo *Phæbe*.

Flammæ.] flammeum pallorem. *Nubes*.] nubes est exhalatio uaporata crassior nebula, plena humore.

Torsit.] torquendo impulit. *Axe*.] regione. *Nabatheis*.] *Orientalibus*. *Nabathæa* regio ab *Arabia* incipiens, tendensq; usque ad mare rubrum. *Ouid*. *Eurus* ad *Euroram* *Nabathæaq; regna* recessit.

Tellus Gangetica.] *India* per quam labitur *Ganges*. Exhalat.] emittit. *Nebulas*.] Nebula est exhalatio uaporata humore uiduata, aëre crassior, nube subtilior cui serenitas abolitionem infert. *Primus*.] matutinus & *Oriens*. Concrefcere.] condensari, tunc enim uapores terra emittit. *Fuscator*.] obscurator, nam in contrarias partes semper uentus nubes impellit.

Quicquid defenderat.] omnes nubes quæ à radijs & aestu *Solis* *Indos* protexerant. Incendere diem.] incendij causam præbuerunt, maioremq; aestum in *Oriente* fecerunt. *Græues*.] plena aqua. Nec potuerunt.] impellebantur enim ab *Euro*. Incumbere.] manere citra *Hispaniam*. *Nymbos*.] Imbres. Imbribus.] densioribus pluujs. & er humidus.] nubes & pluuie. In solam *Calpem*.] in Occidentem ubi *Calpe* mons & urbs. *Zephyri fides*.] extremus Occidentis, unde *Zephyrus* flat. *Summus car*.] extrema regio. Sunt quidem cæli cardines quatuor, *Oriens*, *Occidens*, *Meridies*, *Septentrio*. *Tethym*.] *Oceanum* quæ ex uulgi opinione cælo coniunctum esse, poeta dicit.

Transcurrere.] ulterius ire. *Congestumq; aëris atri*.] Ordo est spacium, quod separat terram ab æthere, uix recipit congestum atri aëris, id est, congregationem nubium, quam atrum aërem appellauit. *Pressa polo*.] compressæ & struclæ. *Densatur*.] à densis enim nubibus imbres à rarioribus pluuie oriuntur. Imbres.] densiores sunt pluuia lenta & iugis est. *Nymbi* uero repentini uehementes & breues. *Fluant*.] sol uuntur. *Nec seruant*.] nec retinent, extinguunt enim in ipsis nubibus. *Crebra micent*.] spissa appareant.]

Ardus.] *Iris* quæ fit à nube humida & caua à sole aduerso uel à *Luna* reuerfusa. *Arcus* inquit *Plinius*, cum duplices sunt, pluiam nunciant, à pluujs serenitatem, non perinde certâ. *Imperfecto gyro*.] circulo rupto, nam propter nubium densitatem, nec poterat perfici: nec uarios colores contrahere. *Vix ulla luce uariatus*.] squalebat enim. *Bibis*.] attrahit aquas maris & in cælum euectam effundit in terras & mare. *Pyrenææ*.] *Pyrenæi* montes inter *Galliam* & *Hispaniam* sunt.

Titan.] *Sol* aestuâs. *Fluxere*.] dissolutæ sunt. *Plinius*, *Madescunt*.] uida fiunt. *Vnda fluiorum*.] *Vias*.] certum alueum, nam omnia imbris redundabant.

Tam largas.] tanta aquarum copia ripis effluebat in fluuios. *Alueus*.] locus concauus per quem riuus & flumina profluunt. *Naufraga*.] periculo mergendi exposita. *Labant*.] procumbunt, ruunt. *Restagnant*.] effunduntur & sperant uallum. *Raptus pecorum*.] præda animalium unde uiuerent. *Pabula*.] herbas, alimèta equorum,

Aequorum. Populator.] prator miles. Occultis.] te-
ditis aqua. Iamq; comes.] In magnis calamitatibus pri-
mum se famas offert, & eam, ut plurimum sequitur pesti-
lencia, iam ad quadraginta in singulos modios annona
peruenerat: & militum vires inopia frumētū diminuerat,
ut Cæsar ait. Eget.] esurit. Censu.] patrimonio aut
peculio. Non prodigus.] prodigus is propriè dicitur,
qui rem suā temerè dissipat, sic appellatus, quod seipsum
perdit. Miles ergo qui magnò panem emebant, ut se ser-
uarent, non erant prodigi. Cererem.] panem. Pal-
lida tabes.] auarà corruptio macies & anxietas. Auari-
tiā affectus, & si pluribus indicatur modis, præsertim ta-
men pallore. Non deest.] inuenitur famelicus qui præ-
tio panem uendat. Tumuli.] tumores terræ non alti.
Montes uerò sunt eminentiæ terrarum nõ æquè surgen-
tes. Colles.] ut plurimum montium summitates in lon-
gum exprorectas dicimus. Promontoria quæ sese in ma-
re promouent, & extendunt. Iam flumina.] loca illa
omnia unius paludis faciem obtinebant. Voragine.]
attractione & uortice. Abforfit.] submersit, deuorauit.
B Contorsit.] circinuoit. Frementes.] clamantes.
Vorticibus.] uolubilitatibus aquarū. Fortior.] quæ
impetus & fluctus uehementiores habebat. Nec Phœa-
bum.] id est, Sol propter tenebras non apparebat, quan-
quam tempus nocturnum non esset. Subiecta.] supposi-
ta. Rerum discrimina miscet.] diurnum cum noctur-
no tempus cōfundit. Sic similibus tenebris & imbribus
squalet. Vna.] Septentrionalem intelligit nobis notam,
quanquam & altera est in meridie. Nam quinque Zonæ
tenent cælum, quarum media torrida est. Duæ extremæ
glaciales, intermedia uirò temperata. Hyems.] perpe-
tuæ imbres & nives indeficientes, de quibus scribit He-
rodotus in Melpemone. Sterili frigore.] quemadmodū
calor est causa generadi, sic frigus sterilitatis. Medios
ignes.] torridā Zonam, per quā uagatur Sol, & quæ cōti-
et signa zodiaci Nam huius zonæ frigiditatis illius æstū
temperat. Sic dō.] Apostrophe ad Iouem & Neptunum
ut orbē diluuiū mergant. Secunda sorte.] secūda par-
te, prima enim fors in mundi diuisione fuit Iouis, secūda
Neptuni, tertia Pluonis, quarta Iunonis. Tridentis
Cæquorari.] id est, qui fusciam sustinet, Neptunus enim
tricuspide tridentis uititur, Iupiter sceptro, Pluto cerbero,
Mercurius caduceo, Martis hasta, Saturnus falce, Amor
facibus. Et tu.] dō Iupiter concede perpetuas pluias.
Tu.] dō Neptune prohibe ne fluctus reuertantur in ma-
re, sed terram mergant. Omnes enim undæ, quæ in ter-
ram ueniunt, in æquor postea redeunt. Non habeat.]
diuersis modi diluuiū imprecaur. Non habeant cur-
sum.] non effluant in mare. Referantur.] repellan-
tur. Concussa.] commota. Laxet iter.] aperiat
uenas fontium, ut seaturiant latius. Rhenus & Rho-
danus.] Galliæ & Germaniæ fluij Obliquent] ob-
liquos habeant, & per totam longitudinem, alueis trans-
uersis emittant. Rhyphæas.] Hyperboreas & Scythi-
cas. Hac.] ad Ilerdam. Eripe.] libera submergen-
do Cæsarem cum exercitu. Sed paruo.] cum magnis
difficultatibus & periculis Cæsar agitaretur, & ubiq; sa-
ma increbuisse debellatū iam esse fortuna Cæsarem me-
tuens, nec ulterius audens in eum, magno post hæc ipsum
fauore est profecuta. Plena.] fauens. Meruere ue-
niam.] nisi enim sunt præseni beneficio, præteritam cul-
pam diluisse, & est ironia quod meuerint offendere Cæ-

sarem fauerintq; impio. Iam rarior] iam serenare inci-
pit. Par Phœbus aquis.] uehement & continuus Sol
ut fuerant imbres. In uellera.] in uelleris similiudi-
nem, non enim erant densa nigra, & imbribus plena, sed
rara & candida. Rubebant.] apparebat enim aurora
& nox à die discernebatur. Seruatoq; loco rerum.]
seruato ordine elementorum ut unum quodq; suam in se-
dem rediret. Humor.] aqua. Pendebat.] suspen-
sum erat in nubibus. Petit ima.] defluit. Emergere.]
apparere. Quanquā emergere propriè est ab imo ad sum-
mum existere & enatare. Dic.] Sole ipso. Vtq; ha-
beo ripas Sicoris.] id est, postquam in alueum redijt.
Cum dies plures aquas permanerent, & res Cæsaris in an-
gustijs esset, nec pontes perfici possent. Imperat militibus
Cæsar, ut naues faciant, cuius generis cum superioribus
annis usus Britannia docuerat. Carinæ primum stamine
leuī materia fiebant, reliquum corpus nauium uimibus
contextum corijs utegebatur. Has perfectas carris iun-
ctis deuehit noctū milia passuū à castris uiginti duo, mi-
lites his nauibusq; flumen transportat continentemq; ri-
pæ collem improuiso occupat, pontem biduo perficit.

Salix cana.] uimina salicis purgata. Textitur.] Com-
ponitur, Cæso iuuenco.] Corio bouis synodoche.

Vectoris.] qui uehitur, Vector qui uehit & uehitur, ut
portitor dicitur. Venetus.] Veneti, ut Solinus ait, ab
Enetiis Paphlagoniæ populis traxere originem. Stagnan-
tes.] effundente se in stagni similitudinem. Fuso.]
sperso & inundante. Tenet] omnia, occupat & irri-
gat omnes Aegyptii campos. Memphis.] Aegyptiaca.
Mēphis enim urbs est in Aegypto, condita ab Ogdoo, ut
tradit Diodorus. Conseritur.] construitur. Papy-
ro bibula.] herba palustri & arenosa, transiit in her-
bam id quod erat arena. Traiecta manus.] transpor-
tatus exercitus. Festinat.] Traiecto Cæsar exercitu fir-
missimum pontem struere cepit. Vtrinq;] ab utraq;
ripa. Curuare.] in arcum struere ligna excisa. Incre-
menta] augmenta. Robora] trabes. Piimis.] flu-
uio uicinis. Ne quid audeat.] ne nocere in aliquo
possit. Spargitur in sulcos] cepit enim Cæsar fos-
sas latas facere causa attenuandi fluminis & reddendi
uadosum. Cyrus amisso nobili equo in Gāgē, flumio eum
fertur pene in riuum attenuasse, cum in 460. alucos di-
uisisset. Riuis.] in riuos. Dat pœnas.] Punitur quod
paulò antè adeò exereuit. Postquam omnia] peractis
pene fossis magnū in timorem Afranius Petreiusq; per-
ueniunt, ne omnino frumento pabuloq; intercluderentur,
quod multum Cæsar equitatu ualebat, itaq; constituunt
ipsi locis excedere, & in Celiiberiam bellum transferre.
Sed Cæsar eos acriter persecutus castris opposuit. Ori-
bis noti.] Regionis in qua erat. Indomitos.] d Cæsa-
re. Tendit.] iter dirigit. In ultima mundi.] in ulte-
riorem Hispaniam. Nudatos.] absq; tentorijs & milita-
tibus, qui tertia uigilia abscesserant. Vada lo.] non
profunda. Superare.] in alteram ripam enatare
Paretur.] à cunctis. Rapuitq; ru.] ei se periculo perse-
quendi hostis causa exposuit, quod fugiens metuisset.

Mox uada.] Ex fluminis traiectione udi receptis armis
corpora recreauerūt, & frigus ex flumine concepiū cur-
su in Meridiem usque continuato discusserunt. Dic
furgente.] Sole attollente in se medium cæli. Iamq;
agmina summa.] tractucto incolumi exercitu Cæsar co-
pias instruit triplicemq; aciem ducere incipit ac tantum

Aapud eua remanserunt. Venum.] in uenditionem. Dextras famulas.] familiam & satellites suos. Scelerata.] quia ciuilia & hospicialia. Turba stipatus] frequentatus cohorte. Voces.] uerba irritantia ad certamen. Immemor & patriæ.] acris ad pacem dissuadendam oratio irritandumq; suos, & in fidem retinendum priumq; ipsos ab ingratitude, & perfidia arguit. Immemor.] ingratus. Signorum] quæ sequeris. Non potes præstare.] nõ potes hoc agere, ut uictio Cæsare reudeas patriæ, sanatusq; liberator, & cõfirmator pristini status. Dum ferrum.] argumētatur à fortuna pro libertate seruanda quæ uita est anteferenda, melius est enim libere mori quã in seruitute uiuere. Incerta fata.] euentus & uictoria dubia. Ibitis ad dominum.] eua detis ferui. Sigua damnata.] Cæsariana, qui patriæ hostis est. Exorandus erit.] impetrandũ à Cæsare. Vt habeat fam. nul. dif.] ut sitis eius serui, & absq; doctrina nullus sit liber. Vita.] salus ducũ. Nunquam nostra salus.] nunquam erit, inquit, ut ego ex proditione salutem consequi uelun. nã malo mori, pacti enim fuerant milites de ducũ salute in ipsa castorum proditione. Non hoc ciuil.] non pro sola uita, sed pro libertate pugnamus. Ideo.] enim gerenda sunt bella, ut tutè uiuere in pace possimus. Trahimur.] ducimur in seruitutem Chalybè, non opus esset necessaria bello parare atq; pugnare, si libertatè pro pace uellemus amittere. Eruerēt.] effoderēt. Chalybè.] Chalybs fluuius in Hispania à quo Chalybes dicuntur eius accola, qui ferrum effodiunt, quod & Chalybs appellatur. Virg. Vultificusq; Calybs. Sunt alij Calybes iuxta Paphlagoniam in Ponto. Fugiente.] uidetur enim fugere, quia latet in uenis terræ. Valerent.] munirent, & uelut uallo circũdarent. Sonipes.] equus. Nõ iret equor.] non fabricarētur naues ad pugnam. Si benelibras.] si serui esse pro pace esse quẽdam uellemus. Hostes.] argumētatur à fide seruanda cũ collatione ab iniusto. Illi enim] inquit seruant ius iurandũ in re iniqua, uos ipsum etiam cũ spe ueniẽ in re æqua negligitis. Scelerũ.] bello ciuili. Hoc] tanto. Aequa causa.] quia senatum & libertatem tutamini. Pro dira.] epilagus per commiserationem & amplificationem. Auget enim generalem offensionem, & insperatam peccati immanitatem, & iniquũ factum deplorat. Dirã pudoris] Hypallage est Dirã & magni pudoris. Quũ forsan.] cum forsan isti pepigerint de salute tua, teq; prodiderint. Scelerum.] cædiũ. Sicubi.] ferè militibus Carcer castris rabies iræ conferatur. Defuere.] quã diu cessauere. Vultus min.] toruitatem & iracundiã signa. Pati hominem] nõ irasci Torrida.] sicca & famelica. Admonitã] in memoriã reuocata. Tument.] superbiunt. Fernet.] excãdescit. Magistro.] gubernatore. Itur.] à militibus. Fecit monstra fides.] pax ipsa, uel certitudo rei gestæ fecit impias cedes, quas fortuna in bello oculi uisisset. In cæca nocte.] in confusione & ignorantia præliorum, nemo enim sciuisset auctorem impiæ cædis. Deorum inuidia.] eũ odio in Deos, siquidẽ omne scelus dijs fuisset ascriptum Gemetes.] inuiti. Dissuasor iu.] qui enim ferrũ stringit iustitiam obliuiscitur. Dũ ferunt odere.] interficiendum oderant, quos paulo antè amauerunt. Labentes.] cadentes languidos & miserates. Ferunt castra.] exercitatur exercitus. Turba.] multitudo feruent. Rapiuntur.] amputantur à filijs. Ac uelut occultũ pe.] ac si ignoretur frustra, & sine laude, & gratia esse uideatur.

Monstra] cædiũ portenta, per quæ intelligit eorũ capita, qui fuerant cæsi. Nocentes.] parricidas & impios. Tu Cæsar] commendatur Cæsar à benignitate & clemẽtia, quod in aduersarios hospites nõ seuerit, quo quidem effectum est, ut uideretur, posthac iuste pugnare. Spoliatus.] priuatus ijs, qui cæsi fuerant. Agnoscis superos.] cognoscis Deos tibi propitios, nãq; fuere tibi à Deo dexteri in Aemathia ubi Pompeium uicisti, neq; ad Mafsiliam ubi Græcos, neq; in Aegypto, ubi Alexandri nos superasti, quippe iam habes causam iusti belli. In aruis Aemathijs.] in Pharsalia. In undis.] in mari. In æquore Phario.] in flumine Nili, quum pugnasti contra Alexandrinos. Virg. Viridesq; secat placido æquore syl. uas. Hoc sole crimine.] hac Petreianorum perfidia & scelere. Polluta nefas.] eũ præmerentur Afrani in pabulatione, aquarentur agrè, frum. nitiq; copiam pauci haberent, & ad Cæsarem multi trãsfugerent, ex castris Ilerdam uersus duces proficiscuntur, Cæsar equitatu præmisso, qui nouissimũ agmen continũ carperet, eũ legionibus subsequitur pugnatur acriter, & hostes in monte excelso, longè ab aqua castra munire coguntur, eos Cæsar uallo & fossa circũdat & eũ neq; aquari, neq; pabulari possent, nec pugnare liceret, quantũ Cæsar sine sanguine rem cõfici posse uidebat, quarto iam die rerũ inopia coacti faciunt deditionem. Duces.] Pompeiani. Committere] in pugnam exponere contra hostes uicinos. Polluta agmina.] maculati exercitũ. Incredere] direxere. Herdã] ubi paulum frumentii reliquerant, & meliorem exitũ rerũ sperabant. Eques.] equitatus Cæsaris. Abstulit campos.] prohibuit eos ab omni planitie. Auet.] cupit. Prærupta.] alta. Inopes undã.] egenos aquæ. Pati.] patiebatur. Contingere.] admoneri. Cuius re brachia.] duci uallum à castris ad fontes. Uelthi uidere uiam] ut uiderunt se in montem exterum penuria trahi. Præcipitem.] subitam. Matuauit equo] illi & inopia pabuli adducti, & ut essent expeditiores omnia sarcinaria iumenta interfici iubent. Damnare fugam.] manere. Cæsarum.] moriturus, quia ruebat sine respectu salutis. Decurrere.] è castris in campus currere. Tendere] dirigere se. Tene.] noli iacere. Subtrahe.] noli opponere in eos qui irruunt. Constet non ullo sanguine.] uincamus sine sanguine, tam hostium quam meorum Vincitur haud gratis.] Qui cum moriendi proposito ruit, non uincitur omnino inultus, lædit enim & ipse. Haud gratis.] sed cum damno uincens. Sibi uilis.] se ipsam spernens, habet enim odio uitam & desperauit.] Damno.] militum amissione. Nec sentiet ictus.] non erit ei molestum uulnerari atq; occidi. Sanguine.] suo. Feruor.] cupido moriendi. Mentis.] hostium. Cadat.] impetus refrigescat desperatio. Perdant uelle mori] excidat eis ex animo desiderium mortis. Deflagrare.] irasci & indignari. Incastrum.] quia nihil nocebant, & nihil proficiebãt. Substituit merso dum nox sua lumina Phæbo, quod stellæ post Solis occasum apparuerunt. Copia miscendi martis.] facultas pugnandi. Tepescunt.] frigentia enim mori non cupiebant. Saucia maiores.] hostes Cæsaris uulnerato alicui cõparat, qui post uulnus acceptũ dũ calet est audacia maxima, sed si uictor pugnare abstineat, impetus ille sanguine effuso reprimatur & corpus frigit paulatimq; moritur.

Pectora saucia.] homines uulnerati. Animos.] au-
daciam. Conamen.] uires non proficientes. Cruor.]
sanguis ipse. Adduxere cutem.] tunc ossa eum ad-
ducunt, hoc est, attrahunt quum cruor effunditur, quæ
ante quam id fiat plena est sanguine. Conscius.] qui
scit ipsum moriturum. Basis adacti.] mortiferi uul-
neris, quod ense intulit. Stat.] non pugnat. Tor-
por.] mortis pigrities. Alligat.] stringit & debilitat.
Subducto robore.] eneruatis uiribus & subractis.

Rigens.] congelascens & indurans. Sicca.] ex-
hausta sanguine. Inopes undæ.] aquarum indigi.
Latices.] latent enim in uenis terræ. Latex etiam ui-
num dicitur, quia latet in uite. Abstrusa.] occul-
ta, remota. Roftris.] rusticis instrumentis dictis à ra-
dendo. Ligonibus.] quæ à legendo dicuntur.

Premitur.] effoditur. Ad fastigia.] ad profun-
dam altitudinem. Virgil. & quæ sint serobibus fastigia
queris. Irrigat.] qui irrigantur quandoque iri-
guis: qui irrigat dicitur. Virgil in 4. Georg.

» Irriguumq; bibunt uiclaria fontem.
Scrutator pallidas.] quæsitior pallens, siue ex terræ ex-
alatione, siue ex odore Sulphureo, uel pallidus auarus.

Tam peatitos.] tam intumescit & sub terram. Assy-
rij.] quod foditur in Assyria. Plinius aurum inueni-
ri pluribus modis docet, in fluium ramentis, ut in Tago,
Pado, Habro, Pactalo, Gange, & in India quod à for-
micis & Gryphibus, ut etiam in Scythia eruitur alio mo-
do puteorum serobibus, effoditur ut in ruina montium.
Non sonperant.] non inueniuntur flumina. Pamis-
ce.] Topho aut eamento. Pumex proprie lapis non du-
rus & decoctus, & asper quem Aena mōs euomit. Aa-
tra sudantia.] diuersas fontium Origines acutè descri-
bit, aut enim nascuntur ex pumicibus, aut ex antris siulan-
tibus, aut ex creta sabulosa & terra dura, & saxis sed-
turiunt, de aquæ autem inuentionibus, Vitruuius libro
octauo mirifice scribit. Scillant.] stillas effundunt.

Glares.] sicca & sterilis terra & dura. Virgil nam ie-
iuna quidem eliuosi glarea ruris. Tibullus. Namq; opi-
bus congesta tuis hic glarea dura. Leui uena.] par-
uo aquarum riuido. Vitruuius inquit. Glarea uero me-
diocres & non incerta uenæ reperiuntur hæ quoque egre-
gia suauitate sunt. Exhausta.] debilitata & desic-
cata. Super sudore.] in labore, id quod sequitur
pro eo quod procedit. Extrahitur lassata.] educitur
è puteis defatigata. Duris metallis Silicum.] duris
uenis lapidum. Metalla enim dicimus, quarumcunque re-
rum, quarum una inuenta uena non procul inuenitur alia
unde ut in 33. Plinius inquit, Metalla Græci uidentur di-
xisse. uerax dicitur enim scrutator & inquirō significat.

Quoq; minus.] in auras educli calore uexati plus si-
tiebant. Vapores.] aëris aestum. Fecistis.] ex
labore enim magis sitiebant, et è subterraneis locis egres-
si minus aestum poterant tollerare. Nec languida fes-
si.] non concedebant ne magis sitirent. Perosi men-
sas.] habentes odio cibum. Auxillum.] esurie enim
ipsa minus sitire uidebantur. Mollis aruum.] terra
humida. Prodidit.] indicauit ut prodere uoce sua
quenquam. Pingues.] humidus. Collucies.] sor-
des puridus humor lotium. Lino.] ceno. Immo-
» ta.] Nam ut Ouidius ait, & capiant uitium ui mouean-
tur aque. Cadii inhaustus obscenos inclinat se in po-
» tum turpem. Certatim.] contentiosè inter se.

Moriensq;.] eum se morti uicinum uideret, id bibebat, A
quod pro seruanda uita repudiasset.

Siccant.] suggebant enim lac pecorum. Disten-
tas.] lacte plenas. Virgil. Sic Cythiso pasta disten-
tant ubera uaccæ. Sordidus.] saniosus, Sorbetur.]
atrabitur ab uberibus uacuis. Terunt.] conun-
dant ut succum exprimant. Exprimebant enim ramos cō-
tusos medullasq; arborum. O fortunati.] felices eos
appellat pœta, qui ex uenenatis fontibus aliquando peri-
re, quoniam durius est perire liquoris penuria. Itaque se
Cæsar fontes ueneno infecisset miles sciens libere non re-
cusassent. Barbarus hostis.] Myhridades Ponti
rex in aquas ueneno infecit, ut hostes prosequentes neca-
ret. Iugurtha quoq; fontes & pabulum corrupti in A-
phrica & Iuba rex. Item & Aquilius Romanus in Asia
cui magno crimini est ascriptum, quod impuris medica-
minibus in id tempus sacrosancta Romana arma uiola-
uerit. Appianus, Salustius, Frontinus & Florus aucto-
res sunt. Strauit.] interemit. Saniem tabensq;
ferarum.] id est uirus & marcidum serpentium, buso-
numq; sanguinem. Diæris.] Cretensibus.

Aconita.] herbas, quæ nata feruntur ex spumis Cer-
beritraci ad superos, nascuntur in saxis, & coribus nu-
dis, quas Græci aconas uocant, ut Plinius libro 22. scri-
bit, esseq; omnium uenenorum pessimum tradit. Solinus
ait ab Acone portu, in Ponto Aconita herbas noxias no-
minata. Non decepta.] sed prudens & scia.

Flamma.] calori naturali. Rigent.] aspera sunt.

Squamosis.] asperis, ut accidit etiam fabricantibus.

Venæ.] in quibus est plus sanguinis, quamquam uide-
tur pro arterijs, in quibus est spiritus ponere, ut infra: Aë-
ra non passus uacuis discurrere uenis.

Pulmo.] qui spongiosus, ac fistulis inanibus cauus
attrahit, redditq; animam. Rigatus.] irroratus.

Nulla humore.] quem attrahit ex aëre & concipit
ex potu. Angustat meatus alternos.] stringit spira-
tiones. Suspiria.] halitus, emissiones anhelæ, unde
suspiriosi dicti, qui difficulter respirant.

Recisso.] ulcerato. Captant.] attrahunt & has-
riunt. Nocturnum.] qui frigidus est. Herent.]
in nubibus, spectant nubes pluuiam non emittentes.

Quoq; magis.] ut magis sitis irritaretur erant inter
duo eis conspicua flu. Ouid. Non facile esuriens posi-
ta retinere mensa. Fortis equus uisæ semper adhænit e-
» que Super.] ultra. Meroen.] Metropolim & in-
sulam Nili in Aegypto, cuius longitudo stadia tria mil-
lia, latitudo mille, à matre Cambyse conditoris sic appel-
lata. Arentem.] aestu ipso & Libyam uersus, pluri-
mis arenæ, cumulis, & uersus Arabiam, precipitiibus mon-
tibus cingitur. Sub axem Cancræ.] sub regionis Can-
cro subiacenti. Garamantes.] populi sunt in Libya
Pphyllis cōtermini, sed in Austri plagam magis conuersi: à
Garamante Apollinis filio denominati.

Nudi.] propter aestum. Deprensus.] obsessus. Sea-
gnantem.] latum & effusum more stagni. Iam domi-
ti.] omnium regnum indigni duces, cum colloquium in
loco à militibus semoto petissent, negasseiq; Cæsar & cō-
cessisset, ut palam loquerentur, accepissetq; obsidem Fra-
nij filium. Ventum est in locum à Cæsare deletum, & u-
troq; exercitu audiente locus est Afranius. Domiti,]
coacti necessitate & uicli. Celsère.] destitère aduersa-
ri fortunæ. Damnatis.] armis abiectis & improbat-
Afranius.]

A Afranius.] Petreius enim minus audebat, quia partem superiorem deturbauerat.

Semianimes.] semimortuos siti. Hostilia.] Caesariana. Seruata precanti maiestas.] quanquam simplex esset seruabat tamen maiestatem, auctoritatemque suam, dum precaretur, & ducis personam susinebat.

Non fracta.] non deiecit aduersitate. Priorem.] prosperam. Nouos.] aduersos. Sed ducis.] ducem enim sui officij non oblitus agebat. Si me.] oratio est suauis ab utili, & honesto. Captans enim Afranius a persona sua auditorisque beneuolentiam aperit, cur confidat uitam a Caesare imperatore. Inde cofutatur, quae obijci possent coniectura eorum, quae ante acta sunt, & a iure, quod oportuit fecit, & sic utitur statu coniecturali, & absoluta iudiciali. Inde decens exercitum, cum rei amplificatione, petit a militia cessationem, tum quia uictum, quia infelices sint. Degeneri.] uili, & a Caesare, quem nobilem intelligit beneuolentiam captat. Fortis dextera.] a persona sua conciliarietate maluisse fortiter mori, quam indigno & turpi facere deditiorem.

B Rapiendo.] subito inferendo. Salutis.] uitae.

Dignum donanda.] quod credam te dignum, a quo tantum accipiam beneficium. Non patris.] confutatio est. Pompeianas inquit factiones, non sectamur, nec ea mente, ut ea mente, ut tecum dimicarem praefecti exercitui sumus, sed cum duces essemus, meum est bellum ciuile. Causae prioris.] legationi nostrae, & in Pompeii officio, quod debebamus. Dum potuit.] quoad licuit, & oportuit. Nil fata moramur.] cedimus dijs & necessitati, nec impendimus successus tuos. Gentes hesperias.] exercitum & Hispanias. Aperimus.] quia hac uictoria patebit tibi iter in Orientem. Patimur] te securi orbis relicti, sinimus te nihil uereri de occidente orbis occidentis. Non cruor.] hoc in nos esse debes clementior quod est tibi sine labore & sanguine parua uictoria. Peregit.] perferit. Lasse manus.] debilitate & sese cedere. Ignosce.] noli imputare quod uicti sumus.

Ocia.] quietem & cessationem ab armis. Inermes.] exauctoratos & dimissos a militia. Campis.] per commiserationem cum dissuasioue ut seruet ipsos in usum suum.

C Prostrata] mortua Damnata.] Infelicia & uicta. Partemque triumphi.] nec deest nos captiuos tecum triumphare. Fata.] suum officium, fasalemque militiam cursum. Victos.] nos. Vincere.] militare cum tuis.

At Caesar.] his auditis Caesar, cum respondisset has partes miserationes nulli hominum minus conuenisse, improbassetque ducis crudelitatem, & totam causam. Constituit, si de provincijs excederent, exercitusque dimitterent se nemini nociturum, hancque esse extremam pacis conditionem, dumque res huc deducitur, ut hi qui habeant domicilium, ac possessiones in Hispaniam statim, reliqui ad Varum flumen dimittantur, ne cui de his noceatur, poeta paucis uerbis haec obruens militum decursum ad flumina, dum luxuriae improbatione exequitur, & uarios Petreianorum affectus explicat. Facilis.] exorabilis. Seruus.] letus. Fleatitur.] mouetur & exoratur. Remittit usum belli poenamque.] concessit cessationem a militia & impunitatem. Iusta.] benigna. Incustodito.] a Caesarianis. Incumbit.] inclinatur, ut bibat. turbat] turbida reddit. Permissa.] concessa. Continuus.] multi ex continuo potu quasi sunt suffocati & tamen adhuc stitebant.

Tractus.] haustus potus. Aera non passus.] qui

non sinit spirare & respirare. Venis.] arterijs & fistulis spiritus. Arctauit.] strinxit, collisit. Animam.] spiritum. Multis.] militibus. Pestis feruida.] uehemens sitis. Cedit.] cessat. Morbus egens.] sitis indiga, & insatiabilis. Nam quo plus sitiuntur aquae.

Robora & uires.] robustae uires & neruosis uiris. Endiadis est, uel separa. O' prodiga.] in luxuriosos inuehitur, in quos & Plinius praefertim libro nono & decimo, & Iuuenalis & Horatius, & Persius. Luxuries.] immodestia. Prodigia.] quae effundit & perdit res.

Parato.] apparatu. Fame, ambiciosa.] definitio gula. Quaestorum.] in agris, syluis & aquis.

Et laeta gloria mensae.] delicati & sumptuosi, qui gloriam in dapum splendore locatis. Discite.] ab hoc exemplo. Paruo.] parua re. Producere uitam.] uiuere. Quantum natura.] paucis enim minimisque rebus natura contenta est. Erigit.] attollit, sanat.

Nobilis Bacchus.] Vinum cuius patriam titulumque senatus deleuit, ut Iuuenalis ait. Ignoto consule.] signabantur enim in dolijs & testis a consulibus tempora.

Diffusus.] expressus & conditus. Auro.] uasis aureis. Myrrha.] poculis myrrhinis. Myrrha humor est, qui sub terra in Oriente densatur calore, uarietate colorum, grata, & niuida, potius quam splendida. ut Plinius lib. 37. ait. Puro gurgite.] simpliciter aqua.

Satis est flu.] certusque] sufficit unum & panis. Flora. inquit] Te raro sto uulgaria temnit. idem. Cum sale panis laurantem stomachum bene leniet. Cicero in Tusculanis libro quinto ait. Darius in fuga cum aquam turbidam, & cadaueribus inquinatam bibisset, negauit unquam se bibisse iucundius. Ptolomeo peragranti Aegyptum comitibus non consecutus cum cibarijs in eausa panis datus esset, nihil uisum illo iucundius. Heu miser.] paroxima est. Victori.] Caesari. Tutus.] illatus Caesaris iussu. Innocuus.] non nocens, uel cui non nocetur. Curarum.] bellicarum. Urbes.] patrias. O' quantum.] Afranianos inquit militiae, & laboris peruenit, & quod non prius se dedissent, seque felices uacatione existimabant, cum uiderent tantum laboris superesse uictoribus. Vibrasse.] immissa. Frustra.] quia non exauditi sunt. Vis Marte secundo.] Caesarianis. Dubix.] incertae, an sint superandae.

Ut nunquam.] quamuis fortuna incerta nunquam fauere desistat. Labor successibus.] cadat a prosperitate. Terras.] in Macedonia, Aegypto, Africa & Hispania. Fata.] euentus. Felix.] in solatium Petreianorum, & Caesarianorum inuidiam poeta felicem censet, qui in tanta ruina se, ubi se moriturus.

Nutante.] inclinante se. Fessos.] Petreanos.

Certos.] non interruptos, & suo arbitrio initos.

Sordida.] nigra, fumosa. Sua terra.] patria propria, natale solum. Colonos non deducos.] habitato res non alio transmissos, ut accidet ueteranis Caesaris qui in nouas Colonias deducuntur.

Remisit hoc oneris.] imminuit hanc poenam.

Quod abest pauor.] quod nec Pompeium, nec Caesarem. Ille.] Caesar. Ille.] Pompeius. Nullo uoto.] non enim plus uictoriam Pompeio, quam Caesari precabantur. Non eadem.] Florus poeta ferè uerbis hoc idem explicat inquiring. Aliquid tamen aduersus absentem ducem, ausa fortuna est circa illyricum & Africam, qua de industria prospera eius aduersis radiaretur, qui ppe

cum fauces Adriatici maris iussi occupare, Dolobella & Antonius ille Illyrico hic Corcyrico litore castra posuissent, iam maria late tenente Pompeio legatus eius Octavianus Libo ingentibus copijs classicarum circumuenit. Vtranq; deductionem fames extorsit Antonio missæ quoq; à Basilo in auxilium eius rates, quales inopia nauum fecerat noua Pompeianorum arte Cylicum ætis, sub mare funibus captæ, quasi per indaginem duas tamen æstus explicuit. Vna quæ Opiterginos ferebant in uadis hæsit.

Non con eadem.] non perstitit similis & prospera, sed aduersa. In partes.] contra classes & exercitus, in mari enim Adriatico obsessus est Antonius à Pompeianis.

Facrit.] percuit, alluit. Salonas.] urbem & emporium in Dalmatico litore, ut tradit Strabo.

Longas.] exporrectas. Iader.] Dalmatia flu. in Adriaticum mare excurrens oppidū, quod Iadera appellatur.

Tepidum.] non frigidum. Moles.] mites] illic Antonius legatus Cesaris. Bellici.] pugnaci. Curetum.] Brundisiorum, in secundo dixit. Vrbis est Dictæis olim possessa Colonis. Curetes ut Strabo libro 10. docet gentes fuere in Creta, dictæ à cura, id est à tonsura, quasi detonsi, uel à Curo monte, uel quia sicuti Coræ, id est puellæ muliebres longas stolas induunt. Tellus.] Corcyra, insula ut indicat Florus. Circumflua.] quæ circumdatur mari. Clauditur.] obsidetur. Extrema.] ultima quam Cæsar tenebat.

Cautus ab incurfu.] quia in loco munito fortis manu stipatus contra uim erat. Recedat.] absit ea enim opprimebatur. Expugnat tuta.] uinci munitissima.

Submittit.] submittrat. Ceres.] triticum satum. Flaua.] epitheton. Protulit.] emisit, legitur & profert, id est, eferit. Segetem.] herbam frumenii, quæ uix exorta attondebat, potes & per Hypallagen legere. Miles.] Antonianus, qui herbis uestebatur.

Miseris.] miserabilibus. Attonso aruo.] depassis herbis uiridibus, siccas glebarum aggeris assumpserat. Ut primum] poëta aliter, quam Florus hæc narrat historiam, ait is enim, quod Antonius obsessus, quam primum uidit Basylum ducem, & socios auxiliares statim fabricatis nauibus conatus est euadere. Sed cum eius duæ triremis præterissent, ratis tercia catenis Pompeianorum inhaesi, quæ quidem memorabile posteris dedit exemplum. Quippe uix mille iuuenum manus circumfusi, undiq; exercitus per diem totum tela sustinuit, & cum exitum uirtus non haberet, tamen ne in deditionem ueniret hortante Tribuno Vulcio mutuis ictibus in se concurrerit. Socios.] Cesarianos. Basylum.] præfektum classis. Terræ aduersæ.] Illyricæ ubi Dolobella erat. Exquisita.] extrogitata. Furta fugæ.] apparatus oculi discessus. Extendunt.] ordinant.

Leuant.] erigunt, struunt. Sed firma Florus non ait Antonianos ædificasse, sed à Basilo missas Antonio rates, quales inopia nauium fuerat. Contextunt robora.] componunt rates, hoc est, trabes sibi connexas.

Dusta.] structura & ordine. Molibus.] ponderibus magnis. Namq; ratem.] ratis, hoc pacto est structa posita sunt in Geminum ordinem sexaginta scaphæ, quas trabibus deuinxerunt, & cratibus contexerunt, tamen intra ipsum ordinem, non extra ordinatis & collocatis. Cuppæ] Cuppæ proprie sunt uasa magna in poculo rum aut parapidum formam, ut est Trapeti concauus locus: Vtiur eo uerbo Cato in primo de rustica, & Var-

ro dixit cuppas uimarias, & cuppas acetæ. Cathenis.] A trabibus connexis & implicitis, quæ cuppas ligabant.

Excipit.] recipit & sustinet. Alnos.] trabes ex alno. Nec gerit remigium.] nec habet remorum ordinem cui noceri possit. In fronte.] in facie lateris.

Ferit hoc æquor.] remigat intra illud mare, quod est intra scaphas. Miracula] mira spectacula.

Taciti.] secreti. Nec uerberet undas apertas.] nec remis agi uideatur. Tunc ficta.] structa rate mare obseruauerunt, ut cum undarum reflexu eam deducerent. Aestus.] fluctus. Decliuibus.] refluxis.

Na detur Arenæ.] in refluxu undarum litoris arena detegitur. Iamq;] expoliitio & refluxente mari, litus fit latus. Missa.] immissa. Lapsa.] labens tempore pro tempore. Profundo.] prono pro mare refluxum.

Geminæ.] comites. Duæ triremes.] quas habuerat Antonius iuuentutis gratia exercendæ. Turris ardua.] ratis turrita, & tabulatis munita reliquas superabat. Pinnis.] merulis & apicibus. Noluit.] tota hæc historia uaria est, quippe poëta ante Cesaris ex Hispania reditum, hoc prælium gestum fuisse scribit. Cæsar uerò, postquam Brundisium redijt, & inde in Epyrum nauigauit Liuius in epitome Antonium captum scribit. Florus cum poëta conuenit, qui ait Libonem Octavianum cum quinquaginta nauibus Brundisium uenisse insulam occupasse. Antonium obsedisse, inde abscedisse.

Castos Octavianus.] Pompeij præfektus, qui Salonas peruenit, & concitatis Dalmatis ipsos à Cæsare auertit, Salonasq; oppugnauit. Illyricæ.] maris quod Illyrios aluit. Confestim tentare.] subito oppugnare & capere. Celeres.] expeditas. Crescat.] dum præda, dum reliquæ egrediantur, ne captis primis stationem tenerent. Temerè.] incautè. Inuitat.] non inuadendo. Ad repetendum.] æquor, ad nauigandum cum reliquis nauibus, quas plures putabat.

Sic dum.] Octavianus uenatori, naues e. ruis, catenæ retibus, sagittis, & canibus comparantur. Claudat.] includat. Aera.] odorem aereum. Est enim odor corpus aereum. Pennæ odoratæ.] synecdoche sagittæ uenatorum, quæ à ueneno odorem accepit, uel per pennas intelligimus, quas in retium funibus ad terrorem ferarum uenatores apponunt, pro quibus rubri panni frustulis utuntur. Attollat.] erigat. Varis.] periculis. Farcis.] quæ retia sustinent. Varri quoque Nonio auctore dicitur, qui plantas obtortas expensasq; habent.

Clamosa.] latrantia. Molossi] canis Epyrotici. Epyrus enim molossia dicitur.

Sparthanos.] Lacædemonios canes. Creditur.] committitur, uagariue sinitur. Colligit uestigia.] obseruat signa pedum. Presso rostro.] non emissa uoce è rictu. Cubilia.] locus ubi fera cubat. Loro tremulo.] cauda trementi translatio est. Compentur moles.] implentur miliibus rates. Insula.] Corcyra in qua erat Antonius. Quo tempore.] sub solis occasum, & in crepusculo, quum nox adhuc à Solis, qui occidit splendore impeditur. Cylix.] Cylices, qui erant in classe Octauij. Antiqua.] quam iam olim in Pyratice exercuerant. Vacare.] uacuum esse superficiem maris, ut cathenæ non apparent. Vincula.] cathenas & funes Hamatos. Medio ponto.] sub aqua maris.

Laxas.] lentas. Fluitare.] fluxu moueri cum aqua. Scopulis diuersis, scilicet ut ab uno in aliu extenderentur.

Quæ

A Quæ sequitur.] id est secunda. Tardata.] re-
tenta. Sede tertia.] id est ratis ex cuppis in qua erant
Opitergini rapta est. ad præruptam quandam & concava
rupem quam describit. Adducto.] iracto. Impen-
dent.] imminet. Moles ruitur.] rupes exporrecta,
quæ iam casura uideatur. Stat.] non cadit. Mi-
rum.] præfatio est interposita. Syluis.] quæ sunt su-
pra rupem. Pontus.] fluctus. Cæcis.] obscuris
& ignotis. Tectum.] latens. Restituit raptus.]
emittit quod rapuit. Cauernæ.] antra. Euomuere
fretum.] emisere aquam quam attraxere. Contorti
uorticis undæ.] undæ uorticose, & uehementes supe-
rant Charybdim, quæ attrahit & euomit aquas.

Taurominitanam.] Taurominium mons asperrimus
in Sicilia, super quo, & oppidum Taurominium est, non
procul à Massana, quod Zanclei condiderunt.

Hic.] iuxta hanc rupem. Colonis.] ciuibus Opi-
terginis. Opitergium oppidum est in Venetia.

Omni statione.] omni loco.] custodia iniqua sta-
bant. Circumeunt.] circum inuadunt. Puppes.]

B Octauij. Tacitas fraudes.] nauim insidiosè captam.
Vincula.] catenas & uncas. Ferro.] securibus.

Poscit prælia] accingit se ad pugnam. Nulla spe.]
quia si uinceret, soluere nauem non poterat. Ignorabatq̄,
quo se uerteret, & non uidebat, in quos esset pugnaturus,
quia erat iam nox. Hoc tamen in casu.] in hac aduer-
sitate inquit, fortitudo oppressa quantum potuit se defen-
dit. Tot milia.] hostiū. Inde.] ex nauis Vulteii. Vix
plenam cohortem] mille ut diximus erant, sed rē poëta
imminuit, quanquam prima legionis cohors est milita-
ria: habetq̄ pedites mille centum & quinque equites cen-
tum 22. reliquæ uero (nam in singulis legionibus decem
erant) minores dimidio constituebantur. Nam con-
didit.] nam prælium nox diremit. Dubiam lucem.]
Crepusculum. Pacemq̄.] cessationem ab armis.

Rexit.] moderauit & confirmauit perterritos. Sic.]
huiusmodi ratione. Libera] concio suasoria, ut pro
libertate & fide in Casarem mori honestè malint, quàm
in parata seruitute turpiter uiuere. Estq̄ honestior suasio
quàm illa Hegesiae Philosophi Cirenaici qui de humane
Cuitæ miseria differens multos ad mortem uoluntariã indu-
cebat. Ideoq̄ à Ptolomæo de ea re concionari prohibitus
est. Consulite.] Synthesis est. Augusto.] breui. Vi-
ta breuis.] nullus parum uiuit qui spacium se occiden-
di habet, occurritq̄e his qui uitæ cupiditate ducuntur,
cùm uideant mortem sibi ab hoste instare. Quærenda.]
inferenda sibi. Nec gloria lethi inferior.] nec est mi-
nus gloriosum in morte. Ad moto occurrere fato.]
ire contra uiciniã mortē quæ incerta est omnibus. Tem-
pore incerto.] quum sit tempus incertum. Par animi
laus.] æqua magnanimitatis gloria. Annos quos spe-
raueris.] uitam incertã ut egit Cato Calanus & Indorū
philosophi. Momentum.] breuespaciū. Accersas
dam fata.] dummodo tibi mortē consciscas. Cogitur.]
supple à me. Velle mori.] uoluntas enim unicuiq̄ libera
est. Fuga nulla patet.] argumentū à necessitate: certe,
inquit fugere non possumus, & instat hostis uitæ nostræ,
igitur si genus mortis delegerimus erimus absq̄ metu, non
enim nisi mortē timemus. Ciues.] Romani. Iugulis.]
uitæ. Lethum.] genus mortis, an uestra, an hostili manu
perire maliis. Et abest metus.] & metuere desinimus.
Cupias quod ducuntq̄ necesse est.] num resistamus quod

necessitas exigit. Sequiturq̄ præclaram illam sententiam
omne quod est necesse seruit sapienti: quia quicquid est
sapiens uult. Non tamē in cæca.] Cōsolationis locus
à laude præsentis & certa, quia conspicui & insignes nō in
confusa strage pereunt. Cadendū in cæca.] nubæ a mo-
riendum in latebris & ignorantia præliorum in quibus
non liquido apparet qui fortiter agunt. Inuolunt.]
confundunt. Permissis tenebris.] confusione & igno-
rantia. Conserta.] cōfusa & immista, ita ut neq̄ ipsa di-
scernantur, neq̄ auctores cædis ipsorum nati sint. In me-
dium.] in commune. communiter enim occidi extiman-
tur. Obruta.] uirtus, fortitudo confusa. Perit.] non
cognoscitur non apparet. Nos in conspicua.] deorū
beneficio nos sumus affectui testes uirtutis nostræ. Con-
spicua.] quæ conspicitur. Aequora] in quibus sunt ho-
stes. Terræ.] diuersa littora in quibus sunt socij & ho-
stes. Insula.] Corcyra ex qua discessimus. Geminae
partes] Casaris & Pompeij. Diuerso littore.] Dal-
matico & Illyrico. Nescio quod.] gratulatur fortunæ
locus à laude consequenti, pollicetur enim hoc exemplum
superatum esse omnes ueterum historias. Fatis.] mori.
Transibit monumenta.] superat exemplum. Exhi-
bit per æuum.] dedit præterito tēpore. Fides & pie-
tas.] ut erga imperatorem, aut rem. Sertato ferro.]
uulneribus & mortib. acceptis aut illatis. Namq̄ suis.]
Apostrophe ad Casarem incumbere iuuentutem nostrã.
Suis.] proprijs. Sed non maiora.] sed nos obfessi ma-
ius testimonium præstare non possumus. Pignora.] te-
stimonia. Tanti.] quantum in te gerimus. Abscidit
nostræ] conueritur, quod totum simul populus mori Sa-
guntiorum exemplo non possit. Abscidit.] diminuit
sciat hostis. Indomitos.] insuperabiles ei. Furcen-
tes.] iratos. Non plures.] quia eos superassemus.

Tentate.] scæderibus pacisci. Turpi uita] turpe
enim esset & uictos esse, & in seruitute uiuatur. Unica.]
singularis & egregia. Habeat.] assequetur. Promit-
tant ue.] salutem & ignoscatur. Calido.] calefecit e-
nim ictu & sanguine. Desperasse.] omnem salutis, & ui-
tæ spem amisisse. Virtute merendum.] fortitudinis exē-
plo acquirere, debemus, ut Casar mortem nostram indo-
leat & stragem appellet.

Dent fata recessum.] quamuis incolumis possem e-
uadere, nolim tamen ulterius uiuere. Recessum.] li-
berum discessum. Emittant.] liberent. Instantia.]
mortem instantem. Proieci animam.] spreui
uiuere posthac. Stimulis.] ardore. furor est] di-
uinus impulsus & concitatio, unde & uaticinantes furere
dicuntur. Virgil. libro octauo, hos moriendi stimulos ap-
pellat ardore. Dei.] dij ne hunc ardorem mentibus ad-
dunt Euriale, an sua cuiq̄ Deus sit dira cupido.

Quos iam tangat uicina lethi.] qui sunt uicini mor-
tis. Victurosq̄ Dei.] Dij nolunt, ut uicturi intelli-
gant mortis Felicitatem, quò magis in uita permaneant.

Ducens.] perseverent. Felix esse mori.] siquidem ut
Cicero in Tusc. ait. nec Dij ipsi, uel eum Djs futuri su-
mus, est enim magnum bonum mors, & ærumnarum re-
quies, quæ cuncta mortalium mala dissoluit. Eam ali-
quando Dij immortales pro præmio dedere homini-
bus, ut Cleobi & Bitoni, Tripbonio & Agamedi, qui
ex a dicitur Delphis templo Apollini, petita ab eo mer-
cede, quæ esset homini optima: & ille daturum se osten-
disset, triduo post reperti sunt mortui. Sustulit.]
erexit

exit. Cum sydera cæli.] cum omnes lucem futuram
 muerent, antequam eius Vultei oratione cõfirmasset.

Flexo Temone urse.] apparente aurora, quo tempo-
 re urse maioris Plaustrum in Orientem conuertitur, su-
 præ dixit, Parrhasis obliquos Elice cum uerteres axes.

Cum præcepta subissent.] cum persuasi essent Vultei
 sententijs. Nec seguis.] & tunc inquit, nox erat
 breuis, & nocturna sydera statim occidebāt, erat enim Sol
 in fine Geminorum, & nox incipiebat ab ortu Sagittarij.

Ledæa signa.] Geminus, in quos fuere cõuersi, Castor &
 Pollux, Ledæ filij fabulam apud Hyginum & quintum
 Fastorum Ouidij lege. Lux est altissima Cancro ui-
 cino.] Quum Sol ex Geminis Cancrum est ingressurus,
 qui est signorū altissimus, dies sunt maximi. Nox.] uox
 inquit, impellebat Sagittarium, in quem Chyron Centau-
 rus Achyllis magister conuersus est, qui et arcitenens die-
 tur. Urgebat.] in Occidentem ita ut apparente Sole
 Sagittarius occidisset, & sub primam noctem oriretur,
 nox autem, quæ est umbra terræ, semper eam circuit fugi-
 endo à contraria parte, in qua Sol est, estq; descriptio oc-
 casus Chronici respectu oppositionis. Detegit Istros.]
 ostendit hostes Opiterginorum. Istri populi ultra Vene-
 tiam dicti à fluuio Istro, qui Danubius. Rupes.] supra
 dixit alij rupes, ac littora complent. Lyburnos.] Ly-
 burnia regio cuius finis & iniiium Dalmatia.

Graia cum classe.] Coreyrea, nam ut Strabo docet,
 Cheriscrates Archiæ, qui Sycausas condidit socius ad
 detucendos Coreyram accolos, & Heraclitarum genere
 procreatus, expulsis Lyburnis insulam habitatorum fre-
 quentia referfit. Suspensio uincere bello.] induijs
 & pætionibus, ut faterent deditioem. Mora mortis.]
 tarditate inferendi sibi mortem, dicitq; hoc ex sua conie-
 ctura poëta. Si fieret dulcior.] quia inuisa eis erat.

Deuota.] deputata & addita. Luce damaata.]
 cum moriendi proposito & uitæ infensa. Promisso si-
 bi sine manu.] cum semet constituisset occidere.

Tumultus.] metus præliorum. Excusere men-
 tes paratas ad summa.] remouere propozita prompta ad
 mortem. Manus.] hostium cætus. Terra.] multi e-
 nim è scopulis, & è rupe ipsos oppugnabant. Fiducia
 mortis.] quam mors dabat. Utq; satis.] post certa-
 men hostile in se ipsos tela uertuntur. Bello.] prælio
 Furor.] ira & impetus pugnandi. Fata.] mortem.
 Reteq; aperto.] nam armis antea tegebatur.

Cuius sit dextra.] qui me occidere audeat. Certa
 fide.] nam si me percusserit, dabit argumentum se quoq;
 mori uelle. Non unus.] sed multi. Iamdudum.]
 tunc tunc. Viscera.] corpus. Grato.] quia reddit
 pietatis officium. Debebat.] quia ab eo ictus, ex fide
 repercussurus. Concurrunt.] contra se ruunt.

Totum nefas.] omne scelus, quia cognatos fratres,
 & filios, & parentes cedebant. Vnis partibus.] in mi-
 litibus Casarianis, qui erant eiusdem partis. Sic femi-
 ne.] non aliter inquit, mutuis se uulneribus conficere, qui
 nati sunt ex Draconis dentibus, quos seuit Cadmus ad
 Thebas, ut in tertio Met. scribit Ouidius. Nec alter.]
 terrigenæ exorti ex dentibus peruigilis Draconis ab Ia-
 sone satis auxiliante Medæa. Dyrcaæ cohors.] acies
 Terrigenarum Thebanorum Emicuit.] apparuit,
 exorta est. Semine.] dentibus. Durum omne.]
 malum augurium Etheocli & Polynici fratribus, qui ad
 illorum exemplum, mutuis se ictibus confecerunt.

Phafidos.] fluuij hoc est regionis in Scythica.

Dente inforni.] ex dentibus Draconis peruigilis.

Missa.] immissa, & concitata ueneficij Medæa, quæ
 in eos id furoris immisit, ne impetum in Iasonem facerent.

Tantos Sulcos.] quos Iason bobus Igniuomis fece-
 rat, ut in 7. Met. scribit Ouidius. Medæa.] Oethæ, Hy-
 psæq; filia. Inexpertis.] de quibus ante non fecerat pe-
 riculum. Expauit.] ne in Iasonem irruerent. Ia-
 uenes.] Opitergini. Pæti fata mutua.] qui se uicif-
 sim occidere constituerant. Virtutis.] fortitudinis,
 quia semimortui alios occidebant. Pariter.] uno eo-
 demq; tempore. Nec quenquam.] quisq; inquit, quen-
 quam saucius alium interemit. Nec uulnus.] nec ex-
 pectabant, ut ferirentur sed sponte in gladios irruerant.

Adactis.] immisistis, intentis. Et iugulis prætere
 manus.] iam per ferrum euntes iugulo uulnerantis ma-
 num tangebant. Incurrunt.] interimunt incurrendo.

Haud trepidante.] audacter feriebant ea, sola pietate
 utentes, ut uno duntaxat ictu, charissimum quæq; pro-
 sternent. Pondere.] uiribus. Vna.] sola & præ-
 cipua. Non repetisse.] non intrasse ictus. Viscera
 laxa.] intestina egressa. Foris.] latis, per spaciota ta-
 bulata ratis. Lucem despectam.] auram uitalem.
 quam spreuerunt & oderunt. Vires.] Octauianos
 quanquam nõ armis uicerunt sed obfessis moris causam
 præbuerant. Iam strage.] paracta eade, hostis rate po-
 tius cadauera comburenda sepeliendaq; tradidit.

Conspicitur.] ab hoste. Ducibus.] Octauio &
 reliquis. Esse tanti.] tantæ auctoritatis apud milites
 suos, adeoq; amoris ab eis, ut pro fide ei seruanda, se mili-
 tes interimerent. Maiore ore.] maiori laude est ce-
 lebrata. Non tamen.] non intelligent, inquit, hoc ex-
 emplo populi, qui Tyranno seruiunt ut aut se ipsos, aut
 Tyrannum morituri conficiant. Totumq; hoc dicere ad
 concitandum iuuentutem in Nerone uidetur.

Ignauæ.] pusillanimes & imbelles. Virorum.] ma-
 gnanimorum Opiterginorum. Non ardua.] non
 difficillima. Seruitium.] seruitutem. Magna.]
 morte manu facta. Regna.] Reges, Metonymia. Ob
 ferrum.] ob armatos, & mortem, quam ferro inferunt.

Virur.] uexatur. Ignorat.] nescit arma inuenta
 fuisse, ad arcendam seruitutem, tuendamq; libertatem.

Mors utinam.] uinam Pusillanimes mori non pos-
 sent, & senio consumerentur, sed sola uirtute, & egregio
 facinore mortem consequeremur. Subducere uitæ.]
 subtrahere è uita. Te.] Emphasim habet, uidelicet ex
 qua felicitatem consequimur. Non seignior.] in A-
 phrica quoq; aduersis fatis pugnauere Casariani. Curio
 enim præmisso è Sicilia Martio cum nauibus, & cum ex-
 ercitu eum secutus flumen Bagradam peruenit, ibiq; C.
 Ganium legatum, cum legationibus reliquit, ipse cum e-
 quitatu processit ad castra exploranda Cornelianæ. Cũq;
 pugnaret contra Varrum, qui Aphricam senatus nomine
 obinebat, obrutus à Iuba copijs est occisus. Non se-
 nior.] supple Mars. Illo.] quod gestum est in Adria-
 tico. Libycis aruis.] in Aphrica. Lilybæo Sicu-
 lo.] Lilybæus promontorium in Sicilia Occidentem uersus
 à Lilybæa urbe dictus. Nec forti.] leni non uehe-
 menti. Inter semirutas.] locum in quo Curio peruenit
 describit, appellatur autem Aquilaria, abestq; à Clupeis
 passuum, 22. nullia habet, non incommodam estate sta-
 tionem, & duobus eminentibus promontorijs continetur.
 Clupeam.]

A Clopeam] urbem littoralem in Promontorio Mercurij. Notz] fama cognita. Cano spumoso.] propter fluminis ingressum. Bagrada.] fluvius nõ longè ab Vicia & Castris Cornelianis, iuxta quem, M. Attilij milites serpentem. C. & 20. pedum longitudine occiderunt. Agit sc.] fluit ociosè. Inde.] ilinc in castra Corneliana se contulit. Anthæi quæ.] regna Anthæi, in Mauritania esse non longè ab hortis Hesperidum Plin. scribit, sic & reliqui. Lucanus non idem sentire videtur. Tumbios.] suæ colles, suæ sepulchrum Anthæi intelligit in quo, auctore Strabone inuenta est à Sertorio tibia sexaginta cubitis longa. Exeas.] præruptas & arrosas. Cupieatem.] me suæ aliquem. Causas uominis.] cur appellerentur regna Anthæi. Incola.] rudis, rusticus habitator. Cognita.] ea quæ cognouit & audiuit à patris auis & pro auis. Nondum effecta.] nondum penitus uacuata partu. Concepit.] ex seipsa. Partum terribilem.] foetum tremendum. Non tam iusta fuit.] non tam potuit gloriari terra Typhone Tytio & Bryareo quàm Anthæo quantum fortior fuit & maior. Iusta.] uera legiur & uasta. Typhon.] qui & Typhæus dicitur Titanis & terræ filius arma contra superos tulit. Sed tandem fulminato trimacria super imposita est. lege in quinto Metæ Virg. tamen inquit Inarime Iouis imperijs imposita Typhæo. Tytiõs.] Iouis & Hellares filius, quem Iuppiter abdidit cum iram Iunonis metueret, & hinc dictus est terræ omni parentis alumnus, is cū Diana uim conaretur inferre: sagittis Appollinis cõfixus est. Tibullus, porreclusq; noui Tyrius per iugera terræ Astiduas atro sanguine pascit aues. Briareus Titanis & terræ filius fuit & centum geminus. Pepercit cælo.] fuit causa seruandi cæli. Sustulit.] produxit. Phlegreis.] Thessalicis, ubi Gigantes contra deos congestis monibus, insurrexerunt. Phlegra.] Macedonia oppidum in Thermico sinu, ut inquit Plin. Est & in Campania locus iuxta Puteolos, in quo Gigantes alij fulminati sunt. Hoc quoq;] terra, etiam hoc dono auxit uires filij. Manere.] beneficio. Defecta.] debilitata. Parentem.] terram. Vigent.] uires resumit, tacta enim terra fortior euadebat. Hæc.] in qua natus est. Illi.] Anthæo. Epulas raptos] uixisse ex leonum carne quæ uires auget quæq; Achilles nutritus est. Ad somnos.] non dormiebat supra pelles et coria ferarum, nec supra frondes & tabulas. Nuda.] absque Strato & Herbis. Periere.] occidebat pastores, agricolas, hospites, nautas. Virtus.] fortitudo ipsius. Auxilio cadendi.] quo enim frequentius cadebat eò fortior resurgebat. Terræ opes.] auxilium terræ. Staret.] non se prosterneret. Mali cruenti.] monstri crudelis. Exciuit.] ex Græcia concitauit. Alcidem.] Herculem sic dictū, suæ ab Alceo aucto. quod improbat Seruius, suæ ab Alcis quod est fortitudo. Leuantē mōstris.] in manibus, libertatem noxijs animalibus. Ille.] certamen describit Herculis & Anthæi. Proiecit terga.] exiit & abiecit pellem. Cleonci.] Archadii & Nemæi. Cleone Archadiæ oppidum est in Nemæa regiuncula. Perfudit membra.] Hercules inquit, more Græco se oleo unxit. Staius. Postquam oleo gausa cutis pretit æquor uterque Percursu medium, atque hausta ustiuit arena. Tunc medios arius alterno puluere sicant.

Liquore] oleo. Palestæ Olympiæ.] lucta quæ fit apud Olympij templum Iouis in Aelide, Palaestra

dicta suæ à paleo quod est luctor, suæ à Pale Dea. Staius Ante alios placet unctæ Pales. Ille] Anthæus. Matrem.] terram. Conseruere manus.] corripuere se. Nexu] implicatione. Colla diu.] Tentarunt mutuo colla apprehendere, sed non poterant quia firmiter contrahabant, hinc Staius ait, Collaq; demer.] fere humeris. Tenetor.] ab utroque. Miratur.] uel ipsi inter se, uel spectatores.

Exhaustit.] defatigauit Anthæum. Quod prodidit.] quam rem manifestauit. Cervix lassata quati.] collum debilitatum agitabatur. Virgeri.] urgebatur quia se constringebant. Manu obliqua.] solent luctatores ita cruribus manum inferere, ut aduersarium loco moueant & stringant. Labare.] labat, at, Victos.] Hercules. Alligat terga.] complectitur & astringit. Compresis.] suis enim ilibus quæ sunt iuxta femur illius ilia comprimebat ut pectus pectore.

Distendit inguina.] extendit femur aperiendo coxas. Insertis.] immisis inter crura. Explicuit.] dissoluit, dilatauit in terram. Arida.] Arenosa.

Rapit.] atrahit & inhæret ei. Sudorem] Anthæi. Complentur.] replentur nouo sanguine nouisq; uiribus. Tori.] musculi & carnis rudores in cruribus & brachijs, in quibus fortitudo inest. Intumescere.] repleti sunt. Indurit] durus euasit per totos artus. Laxabit.] lentauit, dissoluit.

Nodos.] compressum. Notto corpore.] nouis uiribus corporis. Constitit.] firmus stetit. Nec sic Inachijs.] nec adeo timuit quum in Hydram serpente, quæ latine dicitur excerta apud Lernam Argiuorum paludem certauit, cui cum ampuaret unum caput, duo, ut Diodorus scribit, renascebatur, habebat enim centum. Defectam.] truncum. Anguibus.] capitibus. Rudis.] nouus & inexpertus, quia post angues in eunis Elis Hydram primum conficere iussus est, ab Euristæo iam adulescens.

Inachijs.] Argiuis ab Inacho fluuio & rege. Ille] Anthæus. Ille.] Hercules. Noueræ] Iunoni quæ mortem eius optabat. Exhaustos.] uacuos & debilitatos. Fecit Olympum.] laturus esset cælum. Nam cum Atlas Gigas defessus esset altero cælum humero sustinere, mutareq; uellet alterum Herculem oneri succedere interim iussit. Membris.] Anthæi. Sponte cadit.] ut plus uirium à terra accipiat. Maior] fortior. Quisquis inest.] uiris omnibus terrena mittitur infessum. Anthæum. Spiritus.] uis. Egeritur.] mittitur. Laborat.] ad suggerendas. Parentis.] terræ. Standum est tibi.] stes oportet. Non credere solo.] non committeris terræ, non clades ulterius. Hærebis.] sustineberis supra pectus meum. Hac.] supra pectus moriere. Sustulit.] subleuauit. Nitentem.] in terras conantem cadere. Nati.] Anthæi. Striæa.] gelu correpta frigore mortifero congelato iam sanguine. Hinc xui.] hæc est, inquit ratio quia hic appellatur regia Anthæi certamenq; cum Hercule.

Famosa.] custos plena fama, & custodiens antiquas historias. Laudatrixq; rerum suarum, famosus enim & in bonam & in malam partem accipitur. Sed inuiciora.] quare hic idem locus castra Corneliana appellatur ratio redditur. Isthis collibus.] est enim iugum directum eminent in mare utraque ex parte præruptum

atque asperum, sed tamen paulò leniore fastigio ad eam partem quæ ad Viticam uergit, à qua abest directo itinere paulò amplius passus mille ut Cæsar ait. Maiora.] est enim celebrius hoc nomen. Qui.] reuocauit hostem Pœnum. Cum Annibalem quatuordecim annos intra Italiam sciret. Scipio Africanus magnis cum copijs ad Carthaginem oppugnandam se contulit: qua quidem re à suis Hannibal reuocatus coactus est ex Italia discedere. Pœnum.] hostem Hannibalem Africanum. Arcibus.] urbibus. Potito.] Scipionis qui iam tenebat Libyam. En.] uerba sunt incolæ qui fabulam docuit. Victoria Romana.] Romani primum uictores fuisse in his campis. Curio lætatus.] auspicio felicitatè loci Curio dictus illic castra constituit. Fortuna sociorum.] sortis loci. Dacum.] Scipionum, maioris & minoris.

Tranquillus.] in Cæsare ait. ad eludendas autem uaticinationes quibus felix & inuictum in ea provincia fataliter Scipionum nomen ferebatur despectissimum quandam ex Corneliorum genere cui ad opprobrium uitæ solutioni cognomen erat in castris secum habuit.

Tentoria.] Lintheas militum casae. Non fausta.] infelicia Faustus enim dicitur is cui feretur. Felix uerò tam qui dat, quàm qui accipit felicitatem. Statius libro quarto.

Inachij proles infauista Lycurgi.

Indulgit.] operam dedit, castrametatus est. Abstulit omen.] felicitatis uictoriæq; deleuit auspiciam quia uictus fuit. Non æquis.] nam copias Vari despicens Curio, duas legiones ex quatuor, quas à Cæsare acceperat, & centum quinquaginta equites transportauerat. Omnis Romanis.] omnis pars Africae, qua uicta parebat Romano Imper. Vari. P. Accij Vari qui olim illic prætor fuerat sed Auximo profugiens Africam sua sponte uacuum occupauerat duasq; legiones coegerat, ut Cæsar in primo bellorum ciuilium tradit. Robore.] militibus.] Regis Lybicæ gentis.] regis Mauritanie. Extrema.] extremo Occidente meridieq; aduicta. Suum.] qui ipsis præerat. Fusior.] amplior. Atlas.] mons à Mauritania in Aethiopiâ usque porrectus. Gadibus.] insula in mari Atlantico. Qua sunt longissima.] qua extenduntur in longum. Ab occiduo cardine & medio.] à regione Occidentis & Meridie. Hammon.] templum Iouis Arenosi, qui apud Garamantes in formam Arietis colitur, de aqua eius hæc inquit Ouid. Medio tua corniger Hammon Vnda die gelida est ortuq; obituq; calescit. Confinis Syrtibus.] uicinis locis uadosis, in fine Africæ Aegyptum uersus. At qua.] sed latitudo, inquit, regni hinc & illinc tangit Oceanum. Plaga feruida.] regio calida. Regni.] lubæ. Iacet læta.] extenditur in latitudinem. Destinet.] hinc & inde tenet & exporrigitur sub torrida Zona Exusta.] loca ipsa lubæ. Salustius.] deinde loca exusta solis ardoribus. Sufficiunt spatio.] extenduntur in spatium & implent eam. Zone calentis.] torridæ sub qua sunt lubæ regna. Tot castra.] quasi dicat numerosa. Autololes.] populi ualidissimi Tinganiæ provincie, gēs Getula per quam iter ad montē Atlantē, ut Plin. tradit. Nomi dæ.] qui & Nomades appellati, à mutadis Papilionibus, ut Plin. ait. Getulus.] gens Aethiopiâ uersus habet terras ab Oriente montosas, ubi Elephantes nascuntur.

Inculto.] non strato. Maurus.] Mauri in Occiden. A tali Africâ ad Atlanticum Oceanum sunt. Concolor.] quia niger. Nasamon.] gens in desertis Libyæ iuxta Anschiseos et littora Syrtium, de quibus poetâ libro nono ait. Hoc tam segne solum raras tantum exerit herbas. Quas Nasamon gens dura legit qui proxima ponto nudus rura tenet. Marmaridæ.] Aegypto contermini Pharedoni fermè regione ad Syrtum usque maiorem porrecti sunt. Garamantes.] Garamas populus in desertis Libyæ utrinque Augilis & Psyllis uicinus. Medorum.] qui in Asia sunt contermini Assyriæ. Missile.] iaculum. Michax.] siue Maxax siue Maca post Nasamones est iaculandi peritus. Masyllia.] Mediterranea regio est Beornicis ciuitatis Libyæ. Nudo dorso.] equis sine stratis. Ora Leui.] equos infrenos baculo regit. Fleat.] percutiendo. Ee Apher.] & Aphri illi extremi uenatores, qui errant mutantq; casus ut Nomades. Errare mapalibus.] uagari per domos pastorum. Simul.] postquam.

Non est fiducia.] non fidunt ferro posse conficere. Operire.] tegere iniiciendo. Laxis.] apertis. Nec solum.] Iuba non solum Senatui & Pompeio fauere, sed etiam Curioni obesse studebat: nam ut Cæsar ait, huic & patrum hospitium cum Pompeio, & similtas cum Curione intercedebat, quod Tribunus pleb. legens promulgauerat, qua lege regnum Iubæ publicauerat. Dabat bella iræ.] pugnat ex ira priuata de causa suscepta. Hunc quoque.] causam iræ exponit. Polluit.] maculauit: nam pietatis oblitus accepto precio Cæsaris partibus fauere eumq; irritauit. Tribonitia quam ipse se tribunus tulerat. Tyranno.] lubæ. Dum facit te regnū.] dum te Cæsari subigit, à quo fui ingenti largitione corruptus. Ille.] Iuba. Esse fructum.] quantum in eo se constitit, sperabatq; ulcisci. Sceptii] regni, quod obtinebat. Hac fama.] iræ & exercituum. Et quod.] timebat etiam quia milites infidos habebat, & inexpertos Tyrones, de quibus in secundo dixit. Opposuit quondam polluto Tiro miloni. hi enim sub domitio fuerant & traditi à Cæsare Curioni. Denota.] addita. Exploratus.] expertus & probatus. Cice in Verrem, tu mihi reliquis exploratum atq; prouisum. In undis rheni.] in Gallico & Germanico bello. Corphini.] oppidi Pelignorum. Ducibus.] Cæsari & Curioni. Priori.] Pompeio & Domitio. Vtrunq;] quod sit infidus & dubius, lege historiâ apud Cæsarem. Sed postquam.] Curionis consilium post fugam suorum narrat. Munia.] custodias & officia, Mezonymia. Salustius: Muniam ordinis extrema sequi. Desolata.] deserta. nam Centuriones Marsi duo, ex castris Curionis cum manipularibus suis duobus & 20. ad Acicium Varum profugerant. Profatur.] secum. Au-dendo.] inuadendo hostem & est sententia. Dum meus.] priusquam me deserat. Variam dant ociam mentem] quies consilium mutat. Terentius dum animus in dubio est, paulo momento huc uel illuc impellitur.

Eripe consilium.] interrompe pugna ipsorum de fuga consultationem. Quum dira uoluntas.] quum pugnandi furor quempiam inuasit & galatus ense firmixit, non pudet eum, nec meminit debere infestè parui: sed pugnat in eam. Subit.] in mentem uenit.

Et galeæ texere pudorem.] & quum non pudet quia non uidentur, nec agnoscuntur. Pudere.] enim poterat

A poterat Tyrone illos pugnare in eos transfugas qui eadem essent usi fortuna, & eadem in obsidione perperis. Conferre.] comparare ambos & plures facere alterum. Pendere.] ponderare, iudicare, quæ iustior sit. Inde.] illis partibus pro quibus stat. Veloti.] sic gladiatores in aduersarium pugnant non ex iniuria iraq; ueteri: sed quia contra stat & oppositus est. Muneribus.] laudis gladiatorijs. Arenæ fatalis.] mortiferi certaminis quod fit in arena. Productos.] commissos ad pugnandum. Odere pares.] habent odio aduersarios & oppositos. Quem blanda.] cui fortuna ipsum deceptura principio fauit. nam primum cum Numidis prospere pugnavit imperatorq; est appellatus. inde Varum pepulit. postea cum aduertisset aquas ueneno infectas, nã bibentibus ueluti nebula uisus obtenebrabatur cum uomitu & spasmo ut meminit Appianus, Vticam obsedit. Blanda malis futuris.] aliciens in futuram eadem. Recepti.] excepit. Nodata.] patientia: nam quando fitur aduerso uultu latente. Terga.] militum Vari. Cecidit.] percussit usque in castra. Fæda.] turpe est enim fugere. Tristitia sed postquam.] audita Vari repulsa sperans Iuba se Curionem superaturum futurum cum ingenii exercitu uenit præmisitq; Saburam cum paucis copijs, quas magna ex parte pauci equites ex nostris noctu interfecerunt. Sequenti uero die Curio cum omnibus copijs quarta uigilia egressus cohortibus quinque relictis in castris rem gestam cognouit, ad hostem peruenit ignarus Iubam cum magnis copijs elephantis que quadraginta sex millia passuum distare, misissetq; ad Saburam Hispanorum Gallorumq; equitum duo millia prælium inijt, instansq; cedentibus cum exercitu ex sexdecim millium itinere defesso circumuentus oppressusq; est. Rebus.] potentia. Rapit agmina furtim.] rapim & elanculum copias dicit. Iussa.] uetuerat enim uulgari aduentum suum. Timeri.] ne timeretur.

Ab hoste.] à Curione improvido. Mittitur.] ordo est Sabura secundus Numidis à rege mittitur qui lacessat & eliciat prima prælia exigua manu. Ut stimulator.] belli sibi commisit. Lacessat.] prouocet. Eliciat.] educat. Commisisti.] mandati ut gereret, ferebatur enim Iubam reuocatum esse bello finitimo & Saburæ rem commissam. Sed rex sex millium passuum interuallo & Sabura aberat. Ipse.] rex. Retentat vires.] retinet exercitum. Aspidas.] sic iussus est, inquit Curio, ut Aspis ab Ichneumone.

Aspidemq; Curioni.] Saburam caudæ Ichneumonis Iubamq; capiti comparat. Aspis, ut ait Plinius, libro octauo, habet internecium bellum cum Ichneumone nonnum animal hac gloria maxime in eadem natum Aegypto, mergit se limo sapius, siccatq; sole, mox ubi pluribus eodem modo se corijs loricauit in dimicationem pergit, in ea cauda se attollens ictus irritus auersus excipit. donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Meminit eiusdem Strabo in 17. Aspidas.] Serpentes frigidas. Pharias.] Aegyptiacas. Hostis.] Ichneumon. Solentior.] astutior. Umbra.] caudæ celeris. Obliquusque caput.] Ichneumon qui est obliquo capite. Tuto.] innocio sibi non enim penetrat dentibus. Citra fanem læthiferam.] citra uirus mortiferum. Cuttura serpentis effusa in auros.] exiliantis in umbram caudæ. Tunc.] ubi comprehendit.

Pestis irrita.] uenenum non nocens. Exprimitur.] colliditur & emittitur. Fluunt.] dissoluuntur & pereunt. Pereunte.] effluente. Fraudibus.] in suis dijs Iubæ oculis uiribus hostis. Hostis.] Saburæ post quæ latebat Iuba. Legitur & oculi hostis, hoc est Iubæ. Erumpere.] exire raptim. Ignotis.] in exploratis. Ipse.] Curio auditis quæ equites egissent, quarta uigilia cum omnibus copijs exierat. Rogatus.] à Cn. Domitio præfecto equitum. Insecta.] mandata & mista. Læthi fortuna propinqui.] fors uicina mortis iam satis Curionem adduxerat. Trahebat.] ducebat ad mortem. Auctorem suum.] Curio enim qui tuatus fuerat incitabat Casarem, dederat causam belli ciuili. Ardua saxa.] montes. Cautes.] saxa dura. Abrupto limite.] præterito termino & non seruata uia. Cessere.] pedem reuere. Sabura enim Iubæ iussu præceperat suis ut similitudine timoris paulatim cederent.

Dum colle.] quoad ex locis superioribus copias in campum deducit. Patulis.] in diuersum & late patentibus. Ille.] Curio. Artis.] fraudis ut arte iram Flauii uirum Græcè τέρνν dicitur. Victor.] hætenus enim uicerat. Deicit.] præcipitauit. Doli.] insidiæ hostiles. Fugaces.] celeres. Agmen.] Curionis exercitum. Complectis.] occupatis. Quippe.] ideo neque fugere, neque pugnare sunt ausi quia habebant equos ex itinere defatigatos.

Sonipes.] equus. Non motus.] non excitatus. Quatit.] reputatur non & in sequentibus. Non quatit saxa pulsu.] non pulsas solum ictu pedum cupitq; ire. Terrens.] atterens & mandens ut solet defessus equus. Vexantia.] lege per Hypallagen uexantes. Spargit.] non exciuit collum copumq; erigit, & conatur ire ut solet recens & fortis equus qui auidito signo stare loco nescit. Iubas.] ermes. Sorrigit.] arrigit. Incerto.] inordinato motu. Non stare.] prosternere se. Iacet.] languet. Arenaria.] sitientia. Squalent.] deformata sunt. Proiecta.] emissa. Gemunt.] sonitum reddunt. Vrger.] uexat, erant enim suspitiosi. Pulsus grauis.] spiratio & respiratio molesta quia alia pulsantur cum retractione. Trahit.] contrahit. Illa defæda.] ultima latera debilitata & attenuata. Lupatis.] frenis asperrimis. Lupata dicta à lupinis dentibus in quorum similitudine sunt. Virgil. Duris parere lupatis. Neque addunt gradum.] non gressum accelerat & ocius eunt. Nisi conati propter stimulos ferreos qui calcaneis annectuntur. Vulneribus.] per uulnera. Cognatur.] in hostem ire. Vlli.] equiti. Rupisse moras.] concitasse. Neq; impetus.] concitatio breuis, neque cursus longior. Profertur.] propinquat hosti & exponitur uicioribus ictibus. Donat spatium.] diminuit distantiam telis exponendo se ad uulnus excipiendum. At uagus.] Sed Numidæ celeres tanto equos impetu immiserunt ut terra tremere & puluis immensus fuerit excitatus. Soluta.] dissoluta in puluerem, & est ablatius absolutus, sequiturq; ordo tantus puluis textit æra nube sua & traxit tenebras quantus torquetur turbine Bistonio. Torquetur.] excitatur & uoluitur. Turbine Bistonio.] impetu Aquilonis qui flat à Thracia, quæ Bistonio appellatur. Nube.] inuolucro & den-

itate. Traxitq̄ tenebras.] induxit. Vt uero.] postquam ad pedites interemptis equitibus uentum est, non fuit opus certare in uictoria certa: sed tantummodo in cædibus faciendis se exercere. Dubij Martis.] incerta uictoria. Nullo.] dissoluatur in ullo & non iungatur uerbo. Tempora pugnae mors tenuit.] tempus quod in pugnandum conterendum fuisset in occidendo consumptum est. Procurrare.] cum impetu ire. Miscere manus.] certare. Septa.] circumdata à Numidis. Obliquis hastis.] ictibus transuersis. Obruitur.] opprimitur. Rectis.] recto ictu & punctim. Nymbo.] multitudine translatio. Ferri.] telorum ferratorum. Ergo acies.] circunuenti undique Romani in rotunditatem sese collegerunt: sed adeo densi erant, ut se nequirent conuertere, & paulatim magis ac magis constringendo & colligendo stantes moriebantur. Correpit.] immisit se quasi rependo. Globus.] multitudo collecta. Densatur.] restringitur quantum primi præ metu pedem referebant. Gritos.] circulum orbis. Pressis.] compressis & strictis.

Pectore.] armato. Non tam læta.] non eam uoluptatem Numidæ acceperunt, ex Romanorū cæde quam fortuna uidebatur offerre: quia riuus sanguinis non uidebat, nec trunca, nec cadentia corpora. Spectacula.] cædis aspectum. Lapsus membrorum.] membra cadentia & mutilata. Compressum turba stetit omnia cadauer.] omnia mortuorum corpora multitudinis densitate compressa tecta erant. Excitet inuisa.] præ dolore hosti læticiam elicit, & ad insultandam inuitat.

Excitet.] eliceat uelut ad sacrum. Inuisas umbras.] inimicas Carthaginensium animas. Inferis.] sacris & harum uictimarum piaculis. Ferat piacula.] accipiat purgationes & sacra. Romanam superi.] in deos exclamat quod tantam cædem passii sunt fieri nulla reipub. utilitate, melius enim Aphri Romam subiuga uissent, quam quod libertate amissa perpetuo sub Cæsariis seruiamus. Compressus.] sedatus cruoris copia nam antea per puluerem cædes uideri non poterat. Producere animam.] ulterius uiuere. Afflictis.] aduersis miseris. Cedit.] non quod se percusserit: sed cum oraretur ut Cn. Domitio ut suæ salutis parceret & in castra confugeret. Curio.] nunquam amisso exercitu quem à Cæsare fidei commissum acceperat se in eius conspectum reuersurum confirmat, atque ita prælians interficitur. Coacta.] compulsa à necessitate uel eoactè collecta. Quid nunc.] Epicædion siue Nænia, qua per uariam commiserationem accusatur Curio & laudatur. Rostra turbata.] forum & pulpita unde populum tribunus alloquebaris & collegis te apponebas. Plæbeius signifer.] Tribunus cum insignibus tribunitijs. Arce.] astutia. Dabas.] concitando. Prodata.] tradita Cæsari. Ante iaces.] ante mor-

tuus es quàm in Pharsalia confugatur. Confert.] committat in prælium. Has urbi.] deterret potentes à seditionibus quantum solent esse primi qui percuti. Linitis.] arma iugulo datis pœnas mortis ex bellis ciuilibus. Fœlix Romana.] beata esset Romana cum ciuibus suis si dii tantam curam haberent libertatis seruandæ quanta ulciscendi illos qui in libertatem insurgunt. Vindicta.] ultio nocentium patriæ. Libycas en.] en è diuersis causis affectus, miserationemq̄ elicit. Corpus.] Curionis. Pascit aues.] insepultus enim fuit & uolucrum præda. At tibi.] nos uerò te ô iuuenis laude prosequimur immortalitatiq̄ commendamus, nam silentio præterire uirtutes tuas nihil prodesset. Præconia digna.] Hypallage si uis merita præconia digna uitæ. Præconia.] laudationes. A quibus.] præconijs. Repellit omne fœdium.] tollit suum & obliuionem ægloriam immortalem & non senescens affert, quatum ut ait Ouidius Carmina morte carent, & Horatius. Virtus & fauor & lingua potentium. Vatum diuibus consecret insulis. Dignum laude uirum Musa uetat mori. Cælo Musa beat. Non proderit.] nocet enim ciuitati egregiorum laudes ciuium ignorari. Indole.] ineditio probitatis & incremento. Deberent.] illis debent leges qui iusti sunt & optimi interpretes legum ut de Seruo Sulpitio Cicero scribit. Recta.] iustitiam.

Perdita sæcula.] Corruptorum temporum culpa uitiosus euasit. Perdita.] de quibus nulla spes. Urbi.] quæ aucta fuisset & potuisset multum de Curione sperare. Ambitus luxus.] ambitio & luxuria.

Opum facultas.] auaritia cum superbia inuasere, quæ sunt ciuibus metuenda. Tolerunt.] abstulerunt. Torrente transfuerso.] in obliquo & contrario iustitiæ translatio est. Curio mutatus.] Corruptus à Cæsare magna mercede & à recto desistens. Fuit momentum.] impulsio motus & causa bellorum. Spolijs Gallorum.] præda Cæsaris. Et auro.] Suetonius ait, Aemilium Paulum. Cn. q̄ Curionem uolentissimum tribunorum ingenti mercede Cæsar defensores parauit. Ius licet.] Curionem omnibus tyrannis urbis potentio rem fuisse eo argumento demonstrat quia uendidit urbem. Fecerit tuis in nostros iugulos.] ui libertatem occupauerit ita ut arbitrio suo iugulare non posset minus tamen quam Curio potuit. Series.] domus Cæsaris continuus ordo Cæsar, ut Augustus Tyberius, Caius Claudius Nero. Tanta.] summa est enim sum imperium relinquunt hereditarium. Emerc.] largitionibus & cladibus acceptis. Hic uendidit.] Curionem uendisse urbem Cæsar scribit septem & 20, milia aureorum ad quod allusit. Virg. quum dixit.

Vendidit hic auro patriam dominumq̄ potentem impo-
posuit.

FINIS LIBRI QVARTI.

IOANNIS

IOANNIS SVLPITII

VERVLANI, IN M. ANNEI LV-

CANI POETAE PHARSAL. LIB. V.

commendationes.

C alterna duces.] *Acces-*
piis mutuis in bello calamitati-
bus duces. Nam Pompeius Ita-
lia pulsus fuerat, & exercitum
cum Hispania Mafiliaq; ami-
serat, & Cæsar in Adriatico
classem & exercitum cum Cu-
rione in Aphrica. Reservati sunt pares.] ut mox cõflige-
rent in Epyro. ubi cum instaret Ianuarius Mensis: Len-
tulus Consul apud Senatores undique conuocatos ora-
uit. Alterna vulnera.] mutua damna. In terras Mace-
dam.] in pugnam Theffalicam, Metonymia est, locum
enim pro negotio ponit. Iam bruma.] iam hyems
uenerat. Hæmo.] monte Theffalie. Atlantis ca-
dens.] Atlantes Occidentales, iam inquit præterierat
November & erat finis Decembris. Atlantes enim quæ
& Vergilia appellatur tertio Idus Nouembris apud Pli-
niũ, quinto apud Columellam occidit, & brumale sol-
stitium est octauo ferè Calendas Ianuarij.

Dies] *Calendæ Ianuarij in quibus creantur noui*
magistratus, quorum nomina affiguntur in fastis, id est,
in libris quibus anni descriptio continetur & in ipsis an-
nalibus. Quiq; colit primus.] primo Ianuarij an-
niq; die celebratur festum Iani Dei principiorum. Du-
centum tempora.] est enim caput anni & cum reli-
qui menses sequuntur. Vterque.] Lentulus & Mar-
cellus. Pars ultima.] ultimum tempus magistratus
quasi peracti. Iuris emeriti.] consulatus iam iam
finit. Elicit.] educit & conuocat in Epyrum.

Vagos patres.] *Senatores dispersos. Mœnia.]*
officia. Sordida.] respectu Romanæ. Cæpit.]
continuit. Curia.] hospites Senatores, hospites in
alienigenis urbibus. Nam quis castra.] Antipopho-
ra, quod potius tecta quàm castra appellauerit.

Tot secures.] *tot legitimos magistratum cum se-*
curibus, licitoribus, & fascibus. Ordo.] Senatorum.
Non magni partes] hoc est, Senatum non esse ex fa-
ctione Pompeij eumq; sequi: sed Pompeium esse unum
ex fautoribus Senatus.

Silentia tenuerunt.] *Hypallage, hoc est, cœtus*
mœstus tenuit silentia. Indole.] oratio suasoria qua
primum adhortatur Senatum Lentulus ut decernat eos,
qui in Epyro sunt uerum Senatum conficere: nam qui
Cæsari fauent hostes sunt patriæ. Confirmatq; animos
hominum ab auxiliorum magnitudine & fortiter pug-
nandum fore censet: proponit que Pompeium belli du-
cem esse continendum. Indole si dignum.] sensus
est, si ea magnanimitas est in uobis quæ in Romanis esse
debet, non aduertendum est, qua simus in terra, ubicun-
que enim sumus Senatum referimus. Indole.] in-
ditio & incremento uirtutis. Non cernite.] nolite
aduertere. Coacti.] coadunati. Faciem.] há-
bitum & apparentiam Senatorum. Liquet.] ma-

nifestum est. Ferat sub plaustrum.] extrahat in
ultimum Septentrionem in Scythia ubi sunt montes &
populi Hyperborei. id est, supra Boream. Plaustrum
glaciale.] frigidus Septentriones.] Plaga.] regio,
Zona. Axis.] torrens & clausus uaporibus. id est,
torrida Zona ubi semper est Aequinoctium & dies sunt
pares, ut apud Meroen in Aegypto summa potestas.

Tarpeia sede perusta.] *Confirmat exemplo loci mu-*
tationem non tollere potestatem Senatus. Nam cum Gal-
li Senones Romam combussissent Veiosq; Senatores se
contulissent. Illic erat Senatus, & illic Camillus dicta-
tor est constitutus. Sede Tarpeia.] urbe Roma nam
reuera Capitolium combustum non fuit.

Camillo.] *furio. Veios.] oppidum Etruria*
non procul ab urbe. Illic.] Veijs. Iura.] potestatem.

Merentia tecta.] *Cæsar possidet urbem mœstam.*
Silentes.] *Tunc silere leges dicuntur, quum non ser-*
uantur & non administrantur iustitia. Fora.] iudi-
cialia. Institio.] iuris dicendi intermissione. Illa.]
in Senatu Cæsariano soli illi sunt qui exulauerunt, &
iudicati sunt hostes ante quam Senatus ex urbe discessis-
set. Ordine.] Senatorio. Prius furor.] nos pios
& abhorrentes à bellis quo primus armorum motus in
diuersa sparserat in unum locum conuenimus. Igna-
ros scelerum.] innocentes pios.

Membra] *nos ipsi Senatores. En totis.] con-*
firmat Senatum à spe uictoriæ & damnorum compen-
sationem, nam pro amissa Italia & Hispania reliquum
orbem deorum beneficio obtinent. Pensant.] com-
pensant. Iacet hostis.] propter Opiterginorum ra-
tem hoc dicit. Squalentibus.] siccis desertis. Im-
pellite cursum.] nolite deserere propitios deos, & be-
ne sperare. Fortunatq; tantos.] id est, & successus
rerum sic uos animet ad persequendum hostem ut iusta
causa animabat ad fugiendum ex urbe. Ius.] con-
sularis potestas. Clauditur.] finitur. Exhausto.]
consumpto. Vos quorum finem.] uos qui eritis per-
petuo senatores. In medium.] in commune. Læ-
to nomen.] magnam cum lætitia Pompeius est dux de-
claratus. Suum & patriæ.] priuatum & publicum.
Imposuit.] *commisit. Tunc in reges.] deinde re-*
ges amici laudati sunt & eis honos est habitus populiq;
liberi facti. Mœrentes.] quia miserant auxilia.

Rhodos.] *insula in mari Carpathio in qua colitur*
Phœbus, sic appellata à capulo rosæ quod in fundamen-
tis inuentum fertur. Potens pelago.] quæ classe plu-
rimum ualeat. Taygeti.] Taygeius mons Lachonum
inter Lacedæmona & mare. Iuuentus inculta.] Læ-
cedæmones non sumptuosi in ueste ex ueteri instituto Ly-
curgi. Phocis libera.] Phocis regio in Boeitia à qua
Mafilienses sunt oriundi donata est libertate. Sada-
lem.] regem Pontii qui miserat equites. Corim.] re-
gem Thraciæ. Deciortum.] regem Oeethæ, ut ait

Ruffus: sed postea Gallaciam, id est, Gallograciam tenuit. Racipalim.] qui praeerat ei parti Macedoniae: quae in Thraciam uertit & frigidissima est. Libyamque iubet.] & Iubam regem totius Libyae praefecere. En tibi.] inuehitur poeta in Ptolomaeum ingrati Pompeio, quem iussu interfici, quanquam eius esset beneficio in regno confirmatus, ipsumque regno fuisse indignum ob multa scelera quae facitauerat exclamat. Fuit autem hic eius Aulethae filius, quem Alexandrini de regno eiecerat & Gabinius reduxit, Sororem Cleopatram habuit. Pudor fortunae.] poterat enim pudere fortunam, quod indignum illum in dignitatem regiam euersisset, eratque id superis crimini & culpae. Diademate Pelleo.] corona regia Alexandrina. Pelleus enim Alexander Magnus a Pella patria dictus est, cui successit in regno Aegypti Ptolomaeus Lagi, militis Gregarii filius, a quo reliqui Ptolomaei deducti sunt: hic enim filios habuit Ptolomaeum Cearamum & Philadelphum doctissimum, qui ei successit & constituit in Alexandria Bibliothecam egregiam.

Hunc Euergetes quem Philopater secutus est, inde Euphphanes, post quem Philopater. Tum secundus Euergetes quem Physconem dicunt. Cui Ptolomeus cognomento Lathirus successit. Quem quidem secutus est Aulethes huius Dionysij pueri pater: ut Strabo libro 17. iradit. Sexuum.] nam crudeliter imperauit. Utinam in populos.] uidelicet solos. Regia Lagi.] imperium quod obtinuit Lagi filius. Magni iugulus.] mors Pop. Sorori.] Cleopatrae quae ex dimidia regni parte, relicta fuerat haeres a patre. Socerorum nefas.] caedes Pompeij subtrahit Caes. Soluta caetu.] dimisso Senatu & congregatione. Caeca sorte.] ignoto & obscuro euentu. Appius.] huius meminit Cicer. in Tusculanis his uerbis. Inde ea quae meus amicus Appius Neeromantia faciebat. Inuentus ancipites.] in casus dubios, nam uoluit ea Apollinis oraculo certior esse. Expromere finem.] aperire futura. Refert penetrantia.] aperit Apollinis templum, quod multis annis fuerat clausum & sine oraculo. Quadragesimo enim ab hinc anno fuerat a Thracibus combustum, & Iuuenalis ait, Quomodo Delphic oracula cessant & genus humanum damnat caligo futuri. Delphica.] quae in Parnasi radicibus apud Delphos oppidum sunt. Hesperio.] Parnasum Boeotiae montem in medio mundi esse ait, sic & Staius: Audijt & medius caeli Parnasus. Strabo libro 9. refert missas duas a Ioue Aquilas alteram ab Occidente, alteram ad illic relicta linea coiuisse. Bromio.] Baccho a Bromio quod est consumere. Vinum namque modestè sumptum humorum superfluitates imminuit: immodestè uero bonam humiditatem desiccet, & atterit uires. Sunt qui dicant a sonitu ductum nomen qui βαρωδός dicitur. Bacchae.] sacerdotes communes. Triaterica Delphica.] sacra Apollinea Delphis in trienniū repetita. Ouid. Hismariae celebrant repetita triennia Bacchae. Misto numine.] communi cultu Apollinem & Bacchum eundem esse Euripides tradit, & Aristoteles in Telogumini, et Varro, et Granius Placicus confirmat, auctore Macrobio. Cui.] Bromio. Hoc solum.] sola Parnasi summitas diluuij tempore submersa non est. Fluctu.] aquis. Discrimē.] interstitio & medius terminus inter aquas & caelum. Seducus ab.] eminens super aquor uix summo cacumine alterius iugis extabans. Vno.] altero laudauitque ipsum ab altitudine.

Sic Ouid. Mons ibi uerticibus petit arduus astra duobus, A Nomine Parnasus superatque cacumine nubes. Ibi.] apud Parnasum. Phœbus puer Pythona serpentem Demogorgonis terraeque filium qui matrem Latonā Iunonis iussu fuerat persecutus ne pareret, interemit. Praen.] Apollo. Ordo.] est Praen uitor matris expulsa. Quū praeumeret par. uisce.] cum esset uicina parui. Explicuit.] interemit. Adhuc rudibus.] nouis & inexpertis. Themis.] dea quae iubebat hominibus peterent quod fas esset. Themis enim fas interpretatur. Eius templum iuxta Cephysum annem fuit. Vastos hiatus.] magnam caeuernam. Nam est illic media saxi rupes in formam Theatri in media ferè montis altitudine planitieque exigua atque in ea profundum terrae foramen quod oraculo patet, ex quo frigidus spiritus uis quadam, uelut uento in sublime expulsus mentes uatis in uerborum uertit impletamque Deo responsa consulentibus dare cogit: haec Iustinus libro 24. & Strabo libro nono, inquit Auctores certi memorant diuinum ipsum domicilium profundam & curuam esse speluncam, non tamen lato ore patentem. Vnde auram quidem referri sacro efflante numine. Excelsum autem ostio imminere Tripodem, quem quum Pythia uates inscederet, haustio diuinationis spiritu, Dei responsa refert & metro & oratione soluta. Sperare diuinam fidem.] emittere oracula. Ventos loquaces.] uentum & spiritum qui loquacitatem excitaret. Cic. in diuinatione, inquit Credo etiam anhelitus quosdam fuisse terrarum, quibus inflatae mentes oracula funderent. Condidit.] immisit. Incubuitque adyto.] inclinauit se in locum secretum, ut uentos exciperet & diuinaret. Fatus uates.] diuinator & denunciator suorum. Quis latet.] quoniam supra dicta fabulosa sunt rei ueritatem conatur elicere. Quis superum.] quis Deus Praesens ab aethere.] manes sub caelo, nam Dijs supra aethera sunt. Caecas caeuernas.] antrum obscurum. Quis terram caeli patitur Deus.] qui caelestis uult terram habitare. Secreta.] praeterita praesentia & futura. Cursus aeterni.] facti quod est haerens rebus mobilibus dispositio perquam prouidentia suis quaeque necesse ordinibus, ut ait Seuerinus: est & fatum ut Cicero definit, Ordo seriesque causarum. Causa autem est ex omni aeternitate fluens, ueritas sempiterna. Ferens contactus.] patiens tangi ab homine: nam ingreditur uirgines. Sive canit fatum.] seu dicit futura, seu quicquid uaticinatur, est fatum necessarioque futurum. Forasan terris.] putas poeta mentem Iouis sive animam mundi, quae diffusa est per omnia elementa, terrasque sublimi illi line spirare. Spiritus enim Dei per omnia uagatur, omnia necesse, omnia continet: ut sentiunt Stoici & Cicero docet & Virgil. Iouis omnia plena, & alibi principio caelum & terras camposque liquentes. Lucentesque globum lunae Titaniaeque astra spiritus intus alit. Et poeta noster, Iuppiter est quocumque uides. Inferta.] immista. Orbem libratum.] terram pensilem. Exit.] egreditur & spirat. Per antra Cyrrhea.] per antrum Delphicum a Cyrrha oppido dictum. Connexa tonanti aethereo.] coniuncta & quae respondet menti diuinam quae est in caelo. Numen.] mens Dei. Est conceptum peccatore.] ingressum est peccatus. Feriens.] incitans, impellens. Sonat.] loquitur, estque translatio a Cytharedo chordis, quae sunt ut anima. Soluta ora uatis.] puellam loqui cogit. Cui Siculus.] similitudo est secretioris sonitus & uehementia

A *ita uerberorum.* Apex Siculus.] cacumen Aetnae ardens. Vndat.] abunde corripit Aetnam montem fumo & flammis. Typhoeus.] qui fulminatus Inarimae subiacet Virgil. Inarimae Iouis imperijs imposita Typhoeo. Vaporat.] uaporando emitit. Saxa.] Campana pumice & lapides exafos. Inarimes.] Inarime mons est Prochytae insulae in sinu Baiano. Expositum cunctis.] quod omnibus respondet & nulli se negat. Vindicat.] liberat se. A' labe.] furoris ab insania malignitateque hominum, nam non uotis & precibus fleuitur, sed futura praedicit. Mela.] inhonesta. Tacito susurro.] solent enim turpia humili uoce, honesto uero clare posci Persius. Haud cuius promptum est murmurque humilesque susurros Tollere de templis & aperto uiuere uoto. Mens bona fama, fides & reliqua. Florat. Iane pater clare dixit Apollo. Verat optare.] docet nihil petere a Deis. Benignus.] liberalis. Dedit.] dixit Virg. Praescia uenturi da non indebita posco regna meis fati. Ut Tyrijs.] Iustinus libro 18. Tyriorum gens, inquit condita à Phœnicibus fuit, qui terramotu uexati relicto primo solo Assyrium stagnum primo, mox mari proximum litus incoluerunt, condita ibi urbe quam à piscium ubertate Sydonem appellauerunt. Nam pisci è Sydon Phœnicis uocant. Post multos inde annos à rege Ascaniorum oppugnati nauibus impulsis Tyrum urbem ante annum Troiana cladis condiderunt. Cadmus quoque quum exularet bouem sequi ab oraculo iussus est. Dedit ille tinas.] Atheniensibus Delphicum Apollinem consulentibus, quid aduersus Persas agendum esset, respondit lignis mœnibus se tuerentur, quo intellecto, Themistocles iussit omnes ciues naues conseruare, & in mari Salaminico aduersus Xerxem cum certarent euadere uictores. Dedit.] concessit. Impellere.] repellere.

Salamis.] urbs in Euboico mari contra Athenas. Sostalic.] quia docuit piare numina. Telluris sterilis.] hoc propter Aegyptum dixit quae cum nouem annis fuisset sterilitate uexata, responsum accepit ut Thrasum hospitem mactaret, eius rei Ouidius in arte meminit. Dicitur Aegyptus caruisse uiuacibus herbis & reliqua. Phryges etiam sterilitate uexati, iussi ab Apolline corpus Athis sepelire, & Cybelem uenerari, eum pro illo quod inuenire non poterant adolescentis imaginem multis cum lamentis sepelissent, & aras Deae ac sacrificia instaurassent, liberati sunt, ut meminit Diodorus. Est & alia ex eodem auctore historia. Atheniensibus enim siccitate laborantibus, respondit Deus, Minoi pro Androgeo mortuo, quas uellet poenas esse dandas, cum igitur Minois iussu quotannis septem pueros & totidem puellas Minotauro dare cepissent siccitate sunt liberati.

Finis.] id est, modo piandi. Aera tabificum.] Lucanis pestilentia laborantibus respondit Phœbus, Palinuri manes esse placandos, ob quam rem non longe à Velia Lucum ei consecrauerunt. Virg. prodigijs aethi caelestibus ossa piabunt. Romani quoque pestilentia laborantes, Aesculapium in urbem aduhere iussi sunt.

Nostra saecula.] haec aetas in qua ego sum. Quam Delphica sedes quod siluit,] quam quod non redduntur Delphis oracula: nam reges & principes metu ducti uenire Antistites templi, ne ad id quenquam admitterent. Nec mœrent,] id est gaudent, quod non respondent. Liptote. Cythrae uates.] Phœbades.

Fruuntur iustitio.] fructum delectationemque capiunt ex cessatione & silentio, appellauitque iustitium respondendi intermissione, cum sit proprie iuris reddendam intermissio in publico lectu.

Nam si quis.] si quae enim Phœbum concipiebant deorum ira aut beneficio moriebantur: hinc Valerius ait, Vnde ut certae consulentibus sortes peuntur: ita nimis diuini spiritus haustus reddentibus pestifer exiit. Immacura.] subita. Poena numinis recepti.] supplicium quod numen concepisset. Precium.] praemium: nil enim morte uilius Dijs nobis dare possunt, ut etiam Cicero docet in Thusculanis, per eam enim in caelum reuertimur, uel dijs uel cum dijs futuri. Compages humana labat.] compositio humani corporis dissoluitur impetu furoris quem adhibet Deus acceptis, qui est uelut ex uehementi & pestifera febre totum corpus dissolvente. Pulsus.] impetus & concitationes.

Animas.] uitas hominum. Typodas immotos.] Cortinas, ad quas iamdiu nemo accesserat, & diu siluerant uerax ut respondeatur.

Scrutator.] fati indagator & explorator esset ultimi euentus belli. Antistes.] qui templo praerant quo nomine appellatur etiam quisquis aliqua re excellit & praest. Laxare.] aperire. Vatem.] puellam. Pavidam.] morte futura. Castalios.] circum: Valerius inquit Antistitem ab Appio in missam poëta ab Antistite delectam esse puellam, quae iuxta fontem Castalium in Parnasi radicibus uagabatur. Castilius dicitur à Castilia Nympha, quam cum persequeretur Apollo sese de rupe praecipitavit & in fontem conuersa est. Recessus.] loca remota. Phæmonoen.] Strabo ait, Phæmonoen primam diuinantem Pythiam fuisse. Perit urbis quoque uocabulum à *ῥῶβεια*, id est, interrogare, audire, discere inclinatum esse. Mihi uero cōiectare libet Phæmonoen fuisse Arcadicam. Phæmon enim Arcadicae lacus. Ouid est lacus Arcadiae Phæmon dixere priores.

Vagam errore.] uagam & errantem. Vacantem.] uacuum. Phœbas.] Phabi sacerdos. Corripuit.] manu apprehendit. Limite terrifico.] iuxta foramen ubi nomen concipiebatur. Causa.] inani & uana tractum à Cassibus, id est, telis aranearum quae fragiles uanaeque sunt. Improbata spes ueri,] audax cupido noscendi uentura. Hiato muto.] antrum non reddente oracula. Praesit.] oppressit & obruit. Ista fauces.] hoc antrum. Duxit iter uersum.] diuertit alio. Python.] Cortina Pythonis corio tectas.

Barbarica lampade.] barbarorum. Thraeces enim ut supra diximus. Delphicum templum combusserant: Possimus intelligere & de Xerxe qui ante naualis praeslij congregationem miserat quatuor millia armatorum Delphos, & ad templum Apollinis diripiendum quasi non cum Graecis tantum: sed cum dijs immortalibus bellum gereret, quae manus tota imbribus & fulminibus delata est. Post haec Tespiadas, & Athenas, & Plataeas uacuas hominibus incendit, ut ait Iustinus. De Brenno & Gallis intelligendum non est, quoniam ante deleti sunt quam templo nocerent, ut Valerius memorat. In cineres.] repletae sunt cinere caeuernae, ita ut spiritus uiam qua progrediatur non habeat.

Sponte deorum,] uolunt enim Dei cum ulterius non respondere, praesertim Romanis qui possunt sua

fata in libris Sibyllinis inspicere. Commissa.] id est esse. Sibylla longæ.] nota est fabula. Nam ab amore Apolline ad numerum arenæ manibus haustæ annos dicitur impetrasse, & in uocem fuisse conuersam. Ea nouem libris Romanorum fata mandauerat ex quibus tres tantum superfuere combustis reliquis, quum Tarquinius Priscus, ut inquit Lactantius, siue Superbus ut Gellius in ternos trecentorum Philipeorum pretium denegasset. Arcere nocentes.] non se spondere nocentibus quod quidem non uerum est, nam supra poeta dixit. Hoc tamen expositum cunctis nulli que negatum numen. Sed ideo mentitur Phæmonoe ut absterreat Appium. itaque bene præmissum est illud Cassa fraude. Soluat.] ora, per quos loquatur uel quibus respondeat. Metus fecit.] fidem indicauit testatusque est adesse deos quos illa negabat. Numinibus negatis.] ablatius est ab soluus. Tunc torta.] tunc caput uitta cinxit & infulam, hoc est, mitellam cum laurea induit. Phocæica.] Delphica iam in Phocide sunt Delphi. Sacerdos.] Anistes. Hærentem.] dubitantem. Penetrare.] locum secretum ad cauernam unde egreditur spiritus. Atque Deum.] mentiens uirgo Deum se concepisse fictis responsis Appium deludebat. Quietum.] non uexato à Deo: nam supra dictum est humanam ferrens animam & apud Virgil.

Non uultus, non color unus, non compta maniere comæ, sed pectus anhelum. Confusa.] obscuræ, ut solet Phæbus loqui. Instinctam.] impulsam. Forore sacro.] diuino impetu. Haud æquè.] non ita impune. Non rupta trementi.] signa que plene Deo solent accidere, & in hac non euenere perstringit ut tremebunda & maxima uox interrupta uerba: comarum horror, laurea deurbatio, tremor templi & horror nemoris. Nec uox.] sufficiens ampla & supra humanam. Virgil. nec mortale sonans. Laurus.] qua coronata erat uates. Immotæq; culmina uix ea fatus erat tremere omnia uisa repente, liminaq; laurusq; dei totiusq; moueri mons circū. Secutum.] sine horrore, qui illic stantibus, incutitur concussis arboribus. Prodiderant.] hæc omnia que dicta sunt manifestauerant. Cessare tripodas.] abesse numen Apollinis & se ad Tripodas non contulisse. Et nobis.] increpat Phæbadem. Desinis ipsa.] per te non instinctu Apollinis. Adducta.] inclinata se admouit forammī per quod uentus spiritusq; egreditur. Spiritus.] uentus. Non exhausta.] non uacuatæ & à qua non cessat egredi.

Ingesit.] immisit. Cyrtheo.] Virginea ex Cyrrha. Tandem.] quia iam olim non fuerat aliquam ingressus, uel ad Appij desiderium refertur. Mentem priorem.] humanum sensum. Aliena.] à spiritu agitata & illi parentia. Discussa.] discussus habens & abiiciens uittas infulam & lauream.

Ereclis.] nam statim concepto numine capilli insurrexere. Rotat.] uertit se. Perinania templi.] per uacuum templum. Vaganti.] sibi. Obstantes.] obuias. Igne.] feruore nimis. Iratum.] quia dudum fuerat eum mentita. Verberc.] non modo ipsam torquebat, tanquam uerberibus & stimulis, uerum etiam incendere frenareq; uidebatur. Accipit & frenos.] prohibetur non nisi quædam loqui. Virgilius ea frena furenti concuui & stimulos sub pectore

re uertit Apollo. Prodere.] enunciare: nam nihil A ignorat. Venit.] atas. Omnium.] ætatum fata in unum erant cumulum & globum coadunata.

Tot sacula.] fata totius æui. Nititur in lucem.] conatur egredi & enunciari. Potentia uocem.] cupida expromi. Lustantur.] conantur egredi.

Non deerat.] hæc sciebat & norat. Modus Oceani.] mensura altitudo & finis maris. Nuncius arenæ.] quod sint grana & corpuscula arenæ. Talis.] non aliter nouerat huiusmodi Sibylla Cumana, quæ ut immineret sibi uaticinandi laborem fata Romanorum seorsum annotauit, nouemq; libris complexa est. Talis.] tam conscia fatorum.

Boboico.] cumano. Cumæ enim oppidum in Campania conditum ab Atticis qui ex Euboia uenerunt. Est autem Euboia insula auulsa Boeotiæ & in Atticam uergens, in qua Chalcys est oppidum. Virgil. Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris. Idem Chalcidicæq; leuis tandem super astiuit arce. Fororem.] suæ mentis commotionem. Strage fatorum.] cumulo sortium. Excerptit.] coegit in libros Romana fata & scripsit. Operti dei.] Apollinis latentis in terra Delphica. Vix inuenit.] difficile enim erat unius Appij fatum inter tot & tanta recondita inuenire. Vesana.] magna. Spumea tum primū.] inuento Appij fato acrius eam concitatam, inquit fuisse. Effluit.] emittitur. Meatu.] expressione. Clara.] quæ aperte audirentur. Iam dormita.] iam composita à numine ad uaticinandum: nam principio Deum pati non potest, & Bacchans conatur excutere, sed ut ait Maro: Tanto magis ille fatigat os rabidum fera corda domans fingitq; præmendo. Mæstus.] mæstissimi indicans uel inculecens. Effugis.] nihil est inquit ad te hoc Romane bellum Euboici cælum obtinebis, ut Valerius scribit. Expers discriminis.] eum ante Pharsalicum certamen indicat periturum.

Quietem.] mortem intelligit. Lateris.] reationis. Suppressit.] reticuit & enunciari ueluit. Obstruxit fauces.] clausit os. Custodes.] querit poeta cur tot futuras calamitates Romanorum Apollo reticeat, an forte quia nondum consitiuere dei illas inferre, an ut Cæsar Victor Brutum percussorem uitare non possit. Potens ueri.] ueridicè. Suprema.] ultima tempora. Cæcos.] occidendos, tempus pro tempore ut submersasq; obrue puppes. Collapsas.] quæ col labentur. Nefas.] calamitatem. Capur.] salutem. Tenentur.] referuntur à Deo & Phæmonoe. Facinus uindictis gladij.] cadem Cæsaris, ordo est an taces ut fortuna peragat facinus. Fororis.] belli ciuilis concitati ex imperij cupiditate. Regna.] id est ut Romam subiugent & postea reges interficiantur. & eiciantur ut Iunij Bruti temporibus. Ad Brutos.] ad Bruti similes fat erat Brutum dicere: sed latenter hoc in Neronem protulit. Duo autem fuere Bruti qui urbem liberauere Iunius Brutus, qui reges expulit, & Marcus Brutus qui cum Cassio Cæsare intererunt. Impacta cessere.] impulsa aperte sunt. Expulsa.] à Deo. Profluuij.] rapim exiit Perstat.] remanet Deus.] pars spiritus. Nunc multū pauido.] sic Virg. Nō uultus, nō color unus, nō compta mansere comæ. Srat.] in eodē statu est. Terribilis.] uehementissimus & qui terreat. Sed ut.] sic post dei abstesum

A sum uexabatur uates : ut agitantur maria etiam ubi Boreas flare cessauit. Tumidus.] fluctuosus.

Gemit.] resonat. Leuant.] recreant, leuabatur enim suspirijs. Dumq; à luce.] dum à diuina mente in humanā redit exanimata est : per lucem autem intelligit rerum illam noticiam per iubar uulgarē cognitionem humanam quanquam etiam per lucem sacram templo inclusum aërem per iubar uulgare profana loca exposita aëri & solis splendori accipere possumus. Lethen.] obliuionem. Deleuit enim è mente eius fata quæ uiderat. Futura.] noticia futuro- rum. Refecta.] recreata, & quæ in se redierat.

Cadit.] mortua est, suprâ dixit. Nam si qua Deus sub pectora uenit Numinis aut pœna est mors immatura recepti, aut pretium. Nec.] tu tamen ô Appi nihil metuebas oraculo non intellecto, quanquam esses moriturus breui & in proximo loco. Hic ut scribit Valerius ratus consilijs Apollinis se moneri : ne illi discrimini interesset, in eam regionem secessit, quæ inter Ramnuntam nobilem Atici soli partem, Charistumq; Chalcydico freto uicinam interiaciens, Cellæ Euboicæ nomen obinet : ubi ante Pharsalicum certamen morbo absumptus, prædictum à Deo locum sepultura possedit.

Raptæ.] deducta. Subsidere.] suppositum iri tibi. Iure mundi incerto.] cum adhuc ignoretur quis sit dominaturus. Chalcidos.] oppidum quod olim Ehalia est appellatum, adiecit autem Euboicæ, quoniam altera Chalcis in Etholia est, ut ait Strabo.

Sentire.] ut non sentias. Caruisse tot malis.] tot aduersitatium inexpertem fore.

Excepta morte.] nam sola mors dare potest. Mor- te.] quæ Dei est. Charistos.] urbs Euboicæ opulentiſſima ut ait Mela, quæ diuersis auctore Plinio fuit nominibus appellata, ea est Charistia marmoris ferax. Seneca. An ferax uarij marmoris Charistos, est enim illic ut ait Strabo columnarum Lithomia, id est, excisio lapidum. Ibi nascitur & lapis quem pectunt, nent, texunt. Inde mantilia egregie contexta ubi fordescent, in flamma coniecta mundantur illaſa.

Rhamnīs.] urbs in Euboia ubi ut ait Strabo est Nemeſeos templum, quæ auctore Macrobio contra su- perbiam colitur. Ouidius in tristibus. Nec metus dubio fortunæ stantis in orbe, Numeri & exosæ uerba superba Deæ, exigit at dignas ultrix Rhamnusia pœnas.

Numina.] Nemeſum. Tumidis.] potentibus & superbis. Arctatus gurgite rapido.] strictus aqua ueloci. Euripus.] idem sonat quod inquietus, mare est quod fluit & refluit, ut diximus libro secundo. Aulim.] Aulis & regiuncula & oppidum in Boëtia cum portu quinquaginta nauium capaci contra Euripum sita. Iniquam clasibus.] quia no- tis flantibus egredi nequeunt, ut Græcis in Troiam ire uolentibus accidit. Ouidius. Aulide re fama est uento retinente morari. A me cum fugeres hic ubi uentus erat. Interea.] Cæsar Petreio Aphranio que subactis Beticam adiit, ibiq; omnium ciuitatum Hispaniæ legatos sibi adesse Cordubæ iussit, conciliata que uniuersa Hispania & Varrone, qui bella ad Gades parabat in dedicationem accepto, Masiliam redijt & eam in dedicationem accepit : hic Placentiam accelerauit quod exercitus qui illic erat seditione excitata Imperatorem con-

clamauerat & præmium postulabat ut scribit Appianus : statim que ut peruenit non modo oratione tumultum compeſcuit : sed etiam totam legionem ignominiosam agræ que & post multas & supplices preces, nec nisi exacta de fontibus pœna restituit : ut Suetonius ait,

In alium orbem.] in Italiam & in Epyrum contra Pompeium. Prope auerterunt.] quasi remouerunt seriem felicitatis.

Nulla Marte subactus.] ubique uictor. Successus scelerum.] uictoriam belli ciuiliſ. Satiare sanguinem.] eadem fastidientes. Pene destituerunt.] quasi reliquerunt. Seu mæſto.] seu quia aliquandiu à prælijs cessassent, deposuerant pristinum pugnandi furorem. Clausus.] in uagina. Frigidus.] nam quando dimicatur caleſcit.

Præmia.] præsertim quæ promiserat Brundisij Cæsar. Causam.] Cæsaris. Ducem.] quia crudelis in ciues. Vendicat.] propriam facit. Imbutos scelere.] maculatos sanguine ciuium.

Haud magis.] constat Cæsare, auctore Tranquillo, nullam seditionem per decennium in castris habuisse in Gallia, in ciuilibus uero bellis hanc præcipuam. E- qua non stabili culmine.] ex quantum infirmo statu & potentia. Tremulo.] dubio & periculoso. Titubantia.] trementia, inconstantia, & incerta.

Truncus.] priuatus & tanquam truncus. Manibus.] militibus. Strictos.] euaginos. Non esse ducis.] non esse in sua potestate. Non pau- dum.] iam conelamabant milites & iratos esse ostendebant, nec metuebant ne soli dominum uiderentur ostendere : quia omnes erant unanimes. Nam quæ.] nam metus ne indicarentur Cæsar ipsos non retinebat, aperta enim audacia illo se liberauerant. Confringere.] terrefacere.

Dubias.] incertas aliquid ad audendum. Dum quisque.] coniuurati metuunt indicari à socijs à quibus metuuntur & ipsi tanquam soli sint nocentes. Grauari iniusta regnorum.] inferre molestiam in iustis regibus. Quicquid multis.] sententia est siue paræmia. Liceat.] oratio est militis pro omnibus copijs in Cæsare absentem loquentis. Ea petitur missio.] Cæsar accusatur, militum incommoda explicantur, bella ciuilia damnantur, irritanturq; milites ad patria desiderium, cum conuestione à paupertate & senectute. Minatur etiam Cæsar.] & eius accusat ingrati- tudinem quod suis detrahat. Est autem ita in iudiciali demon- stratiuo deliberatiuoq; genere constituta, ut in nullo magis uideatur excellere. Arabiæ.] à bellis ciuilibus & est captatio beneuolentiæ à rebus. Viles.] apud te. Terris arctois.] Gallia & Germania. Rhoda- no & theno.] horum fluminum accolis. Totimibi.] improbum inſperatumq; præmium conqueritur. Cæ- pimus.] impietatem damnat. Licuit.] commissum est. Manibus.] propter rapinas. Ferro.] propter cædes. Paupertate.] sumus tamen in tanta rapiendi licentia pauperes, tanquam si pij & innocentes essemus.

Roma.] Imperium Romanum, & eum ab infatigata te arguit. Inualidas.] debiles. Ioanēs.] absq; pulpa & toris. En improba uota.] ironia est quasi dicat mo- destissima & miseranda. Dimitte ad mortē.] libera à militia ut eamus ad moriendum domi. Nō liceat.] siue moriamur

moriatur in lectulo, non in terra, in castris. Glebam.] terram. Ferire.] percutere capite uel pedibus anima discedente. Claustram.] charissimi enim oculos morientium claudebant. Coniugis illabi.] mori in sinu coniugis lachrymantis. Vni.] soli non in castris unus rogi pluribus mortuis erigitur, domi uera singuli singulis cōstruuntur. Sit præter.] supersit militibus tuis aliud genus mortis quam ex ferro. Quid uelut.] quod ad omnem immunitatem: & Pompei Senatusq; cædem ducantur accusat. Vique adeo.] minatur Cæsari mortem quam quidem honestè posse inferri pluribus rationibus indicat. Cuius sceleris.] cuius scelerati facinoris. nam maximum præmium milites ex cæde ducis accipiunt. Comperit.] re ipsa inuenit Cæs. Possesse omnia.] etiam ipsum interficere ducem.

Nec fas.] nec prohibemur sacramento militari & iure aliquo. In undis rheai.] in bello Gallico.

Hic.] nunc in bello ciuili. Facinus quos inquinat.] parçemia est, qui eodem crimine sunt infecti, æquales sunt, & socij appellantur. Ingrato iudice.] iniquo iudicio. Virtus.] laus, uirtus. Vocatur fortuna.] dicitur ab eo felicitas, prædicat enim suo facto se uincere non militum fortitudine. Licet omne deorum.] quamuis deos omnes propitios habeas, tamen si tibi milites irascentur amplius bella non geres.

Obsequium.] deorum benignitatem. Infecto.] aduerso & truci. Sic erat.] orat deos poëta ut sinant malis moribus finem bellis imponi, cum in fide, pietate & deorum benignitate nulla spes reliqua sit.

Solitus dimittere in præceps.] solitus præcipitare magnisq; exponere discrimibus. Venit.] ut ad reprimendum. Deseruiat.] mitigetur & cesset. Medios properat.] Cæsar nunquam tumultuantibus cessat: sed semper obuiam ut, ut Suetonius scribit. Non illis.] omnia militibus concessisset ne belli ciuilis furor exingueretur, & nil aliud metuebat, nisi ne bona mente ducti scelera non appeterent. Amari.] quia ciuile uel uerbum sit. Non pudet.] obiurgat Cæsar poëta nimie in bellis ciuilibus pertinaciæ, præsertim cum cogi quodammodo uideatur illud deserere.

Manibus.] militibus. Ius ferri.] facultas interrimendi & bellandi. Læsere defatigeris.] monet & consulit quid agere debeat. Scelerum.] bellorum ciuilium. Nolentibus.] recusantibus bella ciuilia. Instas.] urges. Aggere fulti cespitis.] in loco eminenti & cespitibus congesto.

Meruit.] propter maiestatem suam. Distante.] subministrante. Promptum.] paratum ad uulnera. Qui modo.] astute ut sibi conciliet milites sub eorum potestate se esse dicit. inde utitur callida simulatione: nam cum dehortatur ad deponenda arma & ad fugam subnectendo qualia sint præmia noui milites affecturi latenter retinet & dehortatur. Nil ausa fortiter.] est enim proprium seditionis metuere fugamq; meditari. Lassata secundis rebus.] defatigata Cæsaris felicitate. Inuicti ducis.] meis. Arma.] quæ uos relinquitis. Manus.] milites nouos. Vacabunt.] erunt sine militibus. An ne.] argumentatur à minori si Pompeio fugato & uicto milites non desunt multo minus & mihi uictori. Impulsi.] iam præcipitis & quasi peracti. Tantum aufe-

rat.] accipiat & non pugnet. Currus lauriferos.] meam triumphantem in curru. Defecta.] debilitata. Iam Romana plebs.] non amplius meus miles. Cæsaris.] fugam militum nil sibi posse nocere dicit, cum dijs statuerint ipsum fore omnino uictorem, & quemadmodum mare non augetur susceptis fluminibus, minueretur si ipsum non ingrederentur, sic eius fortunam à militibus nec augeri, nec minui posse. Cursus.] felicitatem fatorum. Subducere.] subtrahere, & non influere. Decreuit.] minuetur. Momenta.] fauores & effectus.

Præmitte.] demittit & inclinat. Vacent.] intenta sint. Procerum motus hæc cuncta sequuntur.] omnia hæc ad principes ducesq; referuntur, qui sunt curæ deis & uolunt multitudinis labores in illorum comoda uerti. Viuit paucis.] ad paucorum utilitatem nam reges & principes quibus seruit humanum genus sunt pauci. Horror.] quomam forior est exercitus ceruorum leone duce, quam leonum duce ceruo, ut Philippus Macedonum rex dicere solitus est, milites à fuga in qua sunt à pristina uirtute degeneraturi deterret: nam cum sub ipsius auspicijs soliti uincere sint, sub Pompeio efficietur, imbelles, idq; Labieni sui olim legati exemplo confirmat. Horror.] metus. Orbis iberi.] Hispaniæ. Lustrat.] lustrando fugit. Cum prælato duce.] cum Pompeio quem prætulit mihi. Nec melior.] nec uos fideliores extimabo si non militabitis sub Pompeio quam si militabitis. Quicumque enim à me discedit & Pompeio non adheret, nunquam uult esse meus, & ueniæ accipere beneficium. Hic nunquam.] qui igitur sub Pompeio sunt aliquando in suam potestatem uenturos confidit. Sunt ista.] à religione argumento. Dijs est mihi habenda gratia, inquit, qui uoluerunt reliqua bella nouo sim milite peracturus.

Heu.] lætantis est hoc loco, sic & in Siliij libro 17. Optimus heu nomen melius maiusq; triumphis. Onus.] appellat curam præmiorum quæ militibus dare statuerat. Amolitur humeris.] remouet ex animo. Datur.] conceditur. Sperantes omnia.] qui potuissent à me omnia sperare, & est calida ad mitigandum reprimendumq; ratio. Non sufficit.] non sat est etiam si totus diuidatur. Mihi.] ad meam utilitatem. Viris.] fortibus, nam uos præ ignaui uiri non estis. Quirites.] non milites appellauit, ut magis moueret, sic & alias fecit, ut Suetonius tradit his uerbis: sed una uoce qua Quirites appellat: tam facile circuegit & flexit ut ei milites esse confestim responderint. At paucos.] pauci seditionis auctores remanebunt non in meum usum, sed ut puniantur. Hæc rabies arsit.] hæc seditio est excitata. Tendite.] extendite. Tyro rudis.] nouus miles & inexperius. Robore.] firmamento. Specta.] mirare hæc exempla. Ferire.] nocentes. Mori.] si quid tale fueris ausus. Iners.] bene inertem appellat cum neque secedere ausum sit: nec in Cæsarem insurgere. Vnum caput.] Cæsarem. Factura.] quæ facere potuisset ut Cæsar dux non esset. Moturus ferum.] iussurus ensibus ut eos quos recusarent milites ipsi læderent. Patientia.] obedientia militum. Præstitit ingulos.] obtulit se morti & non tantum officium gladijs exegit, sed etiam suos ingulos obtulit. Nil.] magis id uehementissime metuebat Cæsar ne amitterent audaciã ueterani qui erant sceleribus assueti. Mætes.] furorans

A *suorum ueteranorum.* Perire] remitti & ne recusa-
rent exequi quod iusserat. Tunc autem perit mens fee-
lerata cum pia efficitur. Ictu tam diri fœderis.] id
est, eade auctorum seditionis quos decimauit, id est, ex
decem singulos puniuit. percussii itaque sunt auctore Ap-
piano 12. Attingere decimis castris.] peruenire in-
tra decem dies, singulis enim diebus una castra locan-
tur. Hydros.] fluuius Apuliae, qui in Adriaticum ef-
fluit. Est etiam mons auctore Mela, à quibus est appel-
latum Hydros oppidum, quod anno proximo superiore
à Turcis est crudelissime expugnatum, & uix demum à
nostris receptum. Auius.] flexuosus.

Taras fluuius.] iuxta Tarentum à Tara Neptuni
filio, qui eam urbem aedificauit. Leuce.] urbs non
grandis, quæ distat Tarento stadijs quingentis & Hy-
drunte centum quinquaginta, hinc uerò Brundisium
quadragesima. Salapina.] palus est in Apulia iuxta
Salapiam ciuitatem meretricio amore Hannibalis in-
cubam. Sypus.] palus etiam siue lacus ad Sypun-
tem quod aedificium creditur Diomedis distat à Salapia
stadijs centum & quinquaginta. Græci eam Sepuntē nun-
B cupant ab eieclis fluctu sepjjs, inter Salapiam & Sypun-
tem fluuius est & lacus. Torquens.] inflectens.
Garganus.] ante sinum Adriaticum promontorium est
Garganus, qui ad stadia trecenta protendere in pelagus
Orientem prospectans. Obnoxius.] quia latera ad
hos uentos uersa, habet à sinistra enim Boream & Dal-
macionem à dextra Calabriam, & Meridiem spectat.
Ipse petie.] Composita seditione ad Placentiam Cæs.
Roman se contulit, & cum, nec Senatus, nec Consul ip-
sum eligeret, seipsum Dictatorem nominauit: ut scribit
Appianus. Sed Dictaturam ultra dies non gessit unde
sim. Inde consulem se creauit Pompeiumq; Isauricum
collegam sibi assumpsit. Prætores in prouincias misit.
M Lepidum in Iberiam. Albinium in Siciliam. Pedu-
recum in Sardineam. Decimum uerò Brutum Gallia præ-
fecit, & collatis multis in populum beneficijs Brundu-
sium iter arripuit. Togæ.] ipsi Cæsari inermi & uim
non inferenti. Populoq; precanti] Ironia: est nam
Cæsar scribit se apud Masiliam cognouisse legem de
dictatore latam, seq; dictatorem à M. Lepido dictum.

Indulgens] obtemperans. Latos.] Ironia. Namq;
C confirmat Ironiam. Omnes uoces.] ut sunt diuus,
Imperator, Augustus, Pater patria, fundator quietis, &c.

Dominis] tyrannis. Quia aetate ut plenam Cæ-
sar potestatem haberet. Gladijs secures.] consula-
tium tyrannidi. Fasces aquilis.] consularium impe-
rio. Imperatores enim aquilas gerunt, & arma, consules
fasces & secures. Inane.] uanum, nam reuera is Im-
perator dicitur, non qui tyrannus est, sed qui uictori ex-
ercitui præest. Mæsta.] propter seruitutem & bel-
la ciuilia. Nota digna.] signo conuenienti & apto,
quod se consule facta est cædes Pharsalica.

Campus.] populus ad Martium Campum conue-
niens, Metonymia. Fingit solennia.] fingit comitia
non facit uerè. Dirimit suffragia.] diuidit fauo-
res. Admissæ.] ad suffragandum & paucis morem co-
mitionum complectitur. Decantat.] nominatum citat.
Tribus.] nomina tribuum. Vana.] quia populus in-
frequens erat, & fingebant se ex omnium consensu creare
magistratus. Nec cælum.] & quanquam sine auspicio
magistratus creari non solent, tamen non obserua-

bant tonitrua, aues, prosperaq; esse auspicia mētibatur.
Surdo.] dissimulante audire: nam tonante et fulminante
Ioue comitia haberi fas non erat, quod Cice. Philippica
quinta his uerbis docet, Ioue enim tonante cum publica
res agi non esse fas quis ignorat? Et lætæ iurantur
aues.] & cum apparuisset mali augurij bubo iurabāt,
auspices felicia se auspicia habuisse. Nam læti magistra-
tus nisi ab augurib. approbarentur priuabantur. Inde.]
ex illo tempore. Potestas.] consularis. Potestas iu-
ris inops.] oppressa ui, non defensa, & quæ nequit di-
gnitatem suam retinere. Tantum.] tantummodo
ideo inquit consules creati sunt, ut tempora signari pos-
sent. Menstruus.] menstruum appellat, quia tantum
uno mense, id est, Decembri durauit collega Cæs. Nu-
men.] Iuppiter Latialis. Iliacæ.] Troiana. Haud
meritum.] indignum quia Latium cui præerat in pri-
sima libertate non seruauit. Sacra solennia.] festa
quæ quot annis celebrantur. Latinas consecras.] sa-
cra & ferias finitas. Flammitera.] ferebant enim
numina noctu cum iretur sacrificatum. Pigra.] non
satis arans. Arua.] prata quorum sectæ herbae ra-
stris colliguntur. Inerti.] quæ nullo labore nasci-
tur. Ocyor & cæli.] Hyperbole ad celeritatem in-
dicandam. Cæli flamma.] fulmine. Tygide fœ-
ta.] quadrupede illa quæ peperit. Tunc uelocis-
sima est.] & uenatorem quæ catulos se absente rapuis
persecuta, ubi illos ab eo obiectos reportauit in lustra
fugientem depræhendit & lacerat, nisi flumine prohibea-
tur ut Plinius scribit. Minoia.] testis hoc ideo quia
Cretenses Brundisium aedificauerunt. Clausas.] non na-
uigabiles: maria enim Vegetio auctore claudi dicitur,
è die tertio Iduum Nouembris usque in diem sextum I-
duum Martij. Brumalibus.] Hyemalibus: nam Bru-
mæ tempore Brundisium uenit & Pridie Nonas Ianua-
rias naues soluit. Sidere hyberno.] tempestate hye-
mali. Duci.] Cæsar. Tempora.] occasionem
arripiendi belli, ut minus ab hoste læderetur, & plus ipse
nil suspicantibus nocere posset. Hæssisse.] distrahi &
tardari. Vel non felicitibus.] etiam infelicitibus qui-
buscunq; & Pompeianis non modo sibi cui fata faue-
bant. Roborea.] animi firmitudine & audacia.
Sic.] huiusmodi uerbis. Fortius.] suadet r-
nos uentos non expectandos & nunc in hyeme nauigana-
dum: quia uenti plus durant & hostes minus nocere pos-
sunt, & plus lædi tale nil suspicantes. Vtiur autem con-
firmatione & confutatione cum conclusionem. Teneat
cælum.] durant in aëre. Incōstantia ueris.] Ver enim
nunc serenum, nunc turbatum est, nec seruat in ulla tempe-
state cōstantiā. Nec maris.] argumentū à facili. An-
fractus.] flexus, circuitus. Lustranda.] circundanda.
Recti flu.] mare quanquā rectæ undæ dicuntur quæ pup-
pim feriunt obliquo uerò quæ latus nauigij. Carche-
sia.] summitates & propugnacula in summo malo, & fo-
ramina quæ funes recipiunt quandoq; etiam, pro pocu-
lis ponitur. Curuet.] præ uehementia inclinet. In-
cumbat.] superueniat & perseueret. Furens.] uehe-
mens, uel serens prosper. Perisset.] ad finem flet & per-
ducat nos ad littora Graia. Pompeiani.] classis
quæ est in Coreyra Phæacum patria. Carbasalanguida.]
naues nostras non impulsas à uentis. Iactatis
remis.] remigando quia triremes habent. Carbas-
sa.] uel pars pro toto. Iādudū] iādū. Perdimus.]
amittimus

amittimus quia non nauigamus. & frustra nobis professe conantur ut occæsti quo uolumus celeriter perueniamus. Sidera.] habita concione huiusmodi Casaris uniuersus exercitus conclamauit, quæcunque iuberet se esse paratum, inpositis ergo septem legionibus in classem ire cæpit. Prima sidera.] uespera indicat Chronographia. Labente.] Occidente. Fecerat umbra.] non lucebat amplius, nam occiderat. Rudentes.] tracti & adducti fures. Lassare sinus.] dilatauere uela. Flexo cornu.] antemnarum ligno.

Obliquat.] in obliquum opponit. Leuo pede.] sinistro fune quo uelum tenditur. Græci *ωολά* dicunt. Virg. una omnes secare pedem. Vento autem à sinistra flante quo recta nauigatione uiri possumus funem & uella in dextram conuertimus & sic contra. Suppara.] linthea quamquam pro uestimento puellari lineo proprie poni supra docuimus. Perituras.] non uehementes et breui cessaturas. Propellere linthea.] impellere uela. Exiguam.] pro aduerbio nomen. Reddita malo.] nam quum plena non sunt & acri uento non impelluntur in malum redeunt. Non ualet.] desinit flere.] Ligata torpore hærentia & immota quiete & tranquillitate. Iacent.] non fluunt. Pigiis immotis.] hanc maris tranquillitatem paludibus & Euxinio gelu astricito Meotidi comparat. Immotis.] quietis pigris.

Bosphorus.] Bosphori sunt duo angustissima freta quorum aliter Cymmericus appellatur, estque inter Meotidem & Euxinum contra Europæ principium de quo Ouidius. Bosphorus & Tanais superant Scythicæque paludes. Aliter Thracius pontici maris pars prope Byzantium, qui est inter Euxinum & Propontidem, ponit ergo Bosphorum pro Euxinio. Stat iners.] non mouetur. Hister.] Danubius qui per septem ostia exit in Pontum. Mare.] Euxinum ipsum. Comprimit.] constringit, retinet. Nec peruia.] id est, equites non rumpunt Gelu ipsius maris per quod eunt nauigia & uella. Orbita.] rota, currus & eius uestigium, ut ait, Asconius dicitur & orbitus adiectiuum ut motus orbitus apud Varronem. Belsi.] Pop. ad Hæmum montem qui ob latrocinia latro uocatur. Migrantis.] discedentibus euntis. Meotida.] Paludem in Scythia quam efficit Tanais, & congelatur sicut Euxinum. Læta stagna.] quia sub gelu est. Sæua.] magna. Ignaua stagna.] mare tranquillum. Mæsto profundo.] mari pigro. Veluti deserta natura rigente.] tanquam relicta à natura quæ nunc rigere, & se non mouere uis detur. Cessant.] non mouetur. Vices.] officium cursum. Nec uibrat.] commeat fluit. Tremit.] concutitur ui. Imagine solis.] nec concitatur ui lune cuius certis temporibus acrius commouetur. Fixæ.] immotæ. Patuere.] expositæ fuere. Illinc.] ab hostibus. Et motura tonis æquora.] nauigaturæ remigando. Hinc.] ex altera parte. Languore profundo.] maris tranquillitate. Fames.] non enim habebant dierum plurium commeatum Noua uota.] ut tempestas maxima cõcigaretur, qua in terras aquilas propellerentur. Dum.] dummodo. Excutiat.] commoueat se. Torpentibus stagnis.] tranquillo æquore. Et sit mare.] & agitate unda solito more. Minæ undarum.] inditia tempestatis. Languente celo.] non flantibus uentis. Naufragij.] periculose tempestatis. Iubar.] lucifer stella. Extulit diem læ-

sum nube.] eduxit nubiliū diem quia summo ad in um A mare concitauit. Mouit Ceraunia.] aut enim tremunt, aut cum nauis à uentis impellerentur moueri uideantur. Ceraunia Epiri montes à crebris fulminibus dicti, neque uos enim fulmen significat. Rapi.] uehementer impelli. Curua.] flexuosa & fluctuosa, nam undæ curuæ sunt. Scqui.] impellere. Lapsa.] discurrens & agitata. Vacis.] anchoris prope Oricum. Pa-lestias.] Epiroticas Palestini in Siria ad Idumæa populi sunt, à quibus locus in Epyro Palestus dicitur, eò quod geminæ columbæ fatidicæ è Syria in Dodonam uolauerunt, quæ Palestinæ sunt appellatæ, ibi erat inferni hostium & furiarum templum esse ferebatur. Unde Palestinas deas futuras intelligimus. Quid. 4. Fastorum.

Sæpe Palestinas iurat adesse deas. Perueni autem Casar posttridie quam soluit ad eum locum, qui Palestus appellatur, nactus quietam stationem, cum omnes portus metueret, quos teneri ab aduersarijs arbitrabatur, ibi nauibus omnibus ad unam incolumbis milites exposuit, et naues eadem nocte Brundisium remisit per Fusum Calcaum, ut reliquæ legiones equitatus transportari possent. Sed à Bibulo qui Corycæ erat circiter 33. captæ cum nauis & domimis combustæ sunt. Casar uerò Orico cui Torquatus præerat recepto, & inde Appollonia Dyrrhachium uersus iter arripuit. Quibus audiis Pompeius, qui tunc in Campania erat magna celeritate prior peruenit, & positis ad Apsum fluuium castris, sub pellibus us Casar uicinus faciebat hyemare constituit. Iunctis.] uicinis. Genosus.] Epyri fluuius quem à Dyrrhachio in Thessaliam euntes inueniunt. Apfus.] Macedonum fluuius quem si pecudes biberint nigros pariunt foetus. Mollis.] lenis cursus Apso gestare.] Apsum nauigabilem facit palus uicina, quæ in ipsum leniter influens auget. Fallens.] nõ enim uidetur ipsam emittere. Egerit.] uacuat emittit, educit. Genosum.] qui torrentior est. Imbre.] pluuijs. Lassat.] defatigat quia statim in mare effluunt. Gurgite.] cursu aquæ. Hoc fortuna loco.] huc inquit peruenere tanti duces, quos quidem sperauit mundus ab armis propter uicinitatem posse desistere nam ex quo Iulia suo cum partu est mortua nunquam propinquius uidit Pompeium Cas. nisi quum fuit sibi eius caput oblatum. Composuit.] contulit, coniunxit. Nomina duo.] Cas. Pomp. Directos.] preparatos. Statione.] spacio in quo stari possit. Nefas.] scelus belli ciuili ante oculos positum. Pignora sanguinis infausi.] affirmatam infelicitis filia. Nepotis.] factus immaturus: nam Iulia Pompei uxor consternata, ac dolore quod Pompei uestis è comitijs adilitijs cruore plena domum emittere coacta periit, ut diximus supra. In arena Nilica.] in Aegypto ibi tuum caput aspexit. Casaris.] illi: o manum cum hoste Casar conseruisset si omnis copias habuisset. Tardior igitur aduenit Antonij quæ Brundisij reliquerat remorabatur, qui sepenumero acieus & meui hostium & tempestate prohibebatur. Par es.] copiar. Relictæ.] Brundisij. Attonitâ.] nimis intentam. Moras.] cessationem prælij & cædis. Cunctis armis.] regionibus, metonymia. Meditatus.] qui cogitauerat & ipse bellum ciuile mouere, quod postea gessit. Sed in mari Leucadio ab Augusto Octauius est superatus.

Leucada.] Metonymia Leucas pro bello. Est autem Leucas oppidum in Epyro. O' mundi.] uerba Casaris quibus Antonij per literas & nuntios accersebat. Cau-

ta] nam

A sa.] nam nisi tu me memoraueris, bello civili finis esset impo-
suis. Curso.] celeritate. Summam manum.] ap-
positio, id est, finem, & qui perficias: summā enim manum
rebus imponere dicitur cum perficimus. Non rupta.]
Syrtes Libyca, nos non separant inquit, sed sumus uicini.

Vadofis.] non profundis, & quibus inhaerent naues.

Incerto.] quia loca illa, nunc mare, nunc arena effi-
ciuntur. Credimus.] committimus. Inexperto.]
prius enim ipse nauigauit quam tu. Venire.] sequi.

Percussi arenas medias.] nauigauit mare, quod custo-
diunt, & possident inimici. Tempora penuria.] fac-
ilem fatorum occasionem subtrahi nobis.

Impendo uota.] consumo desideria mea in maris trā-
quillitate optanda. Ouidius, in uentis, & aqua spes mea
tota manet. Cupientes.] legiones. Naufragio.]
etiam cum periculo naufragij faciendi, & si certo se irent
naues fractum iri. Voce doloris.] quam dolor cogit
emittere. Ex æquo.] in aequas partes. Ausoniam.]
Italiā, quæ est nobilior. exitum.] euocatum.

Postquam cessare iubebat.] Cessantibus copijs, quas
B subsequi iusserit, cum ad accerendas frustra sepe misis-
set, nouissimè ipse clam noctu paruulum nauigium solus
obuoluto capite conscendit, neq; aut quis esset, antè dete-
xit, aut gubernatorem cedere tempestati passus est, quā
penè obrutus fluctibus, hæc Tranquillus. Plutarchus
uero ait, Seruili cum habitu tacite ex castris discessis-
se, & per Anniū fluiuium, parua duodecim remorum
scapha ad mare fuisse delatum. Se deesse Deis.] se nō
sequi fauores Deorum prodesse studentium. Per incau-
tas tenebras.] nocte enim maiori cum periculo nauiga-
bat. Iusti.] Antoniani. Temeraria.] temerita-
tem. Cessisse.] successisse, prosperè euenisse.

Prono Deo.] fauenti numine. Verendos classi-
bus.] metuendos etiam magnis nauibus. Soluerat.]
iam miseri milites somno se dederant. In quorum pe-
tōra.] qui profundius dormiunt, ob paupertatem par-
uāq; curas. Nam ductores & principes etiā in somno,
sunt inquieti. Fortuna minor.] parua facultas.

Mora tertia.] iam erat secunda uigilia, quæ è ternis
internas horas mutari solet. Sollicito.] suspēso.

C Transiit.] præteriiit. Vix audenda famulis.]
quia periculosa audebat, & se ut uilissimū abiecit, solusq;
ibat. Quanquam ut tradit Appianus, præmiserat tres
seruos, qui optimum gubernatorem, & nauim celerrimam
adinuenirent, eisq; remis nuncium se Cæsaris simulauit.

Possent fallere.] à nemine sentiretur.

Legit.] aspiciit. Virgil. Vnde omnes longo ordine,
possent aduersos legere. Exeis.] corrosis à fluctibus.

Rectorem.] Amyelam piscatorem. Secura.] hy-
pallage, id est, securum & tranquillū animi. Falta non
ullo robore.] sustentata nullo ligno & fulcimine.

Sterili.] nil enim producunt iunci, & in sterili solo na-
scuntur. Munia latus.] synecdoche. Phaselo.]
cymba, quam erectam inuenterat. Hæc Cæsar.] Adijt
hoc tugurium, percussitq; hostium Cæsar, ut dormientem
excitaret. Quassantia.] tota enim commouebatur.

Alga.] maris herba. Vlua uero est paludis & flu-
minis. Naufragus.] existimabat Cæsarem naufra-
gum esse. Teستا petiit.] pro petiuit, syncope est, ut a-
pud Iuuenalem, magnus ciuis obit. Aut quem.] aut
quis est adeo egenus, & miser, ut à me possit auxilium pe-
tere. Ab alto aggere.] aggerem appellat cubile ex sti-

pula & materia diuersa congestum. Sublato fane fa-
uilla.] Solet ignis in torto fure seruari, ex cuius agita-
tione admois folijs & fomitibus flamma elicitur. Est
autem hoc loco hypallage sublata fauilla tepida fums,
id est, remoto cinere, sub quo ignis latebat. Scintillam
tenuam.] exiguum ignem. Commotos pauit ia
ignes.] nutriuit mouendo, donec flamma eluxit.

Non esse prædam armis.] non esse prædandam ar-
matis. O' uita.] laudat pauperem Stoico more, &
quod det tutam, securamq; uitam, & quod sit donum Dei
ab hominibus non intellectum, ut Diogenes Cynicus est
dicere solitus. Maris.] urbi. Postea recluso.] a-
perio hostio. Iuuenis.] ô Mycla. Expecta maio-
ra uotis modestis.] spera maiora præmia eis, quæ pos-
ses optare. Laxa.] dilata, & opta amplissima.

Non ultra cuncta carinæ.] post hac non eris obli-
gatus scaphæ tuæ, & laboribus ex quibus uiuis, & omnia
accipis. Duxisse.] ut ducas quantum reddam te di-
tissimum. Præbere fata.] committere fortem. Deo.]
fortunæ, uel bono euentui. Præbeo amictu.] serui-
li ueste. Indocilis loqui priuata.] nesciens loqui, ut
deceret priuatum quem simulabat, sed magis pollicitatio-
nibus, & uerbis principis utebatur. Credere.] com-
mittere nos. Nam Sol.] Sole enim occidente non ap-
paruerunt nubecule rubræ, quæ futuram indicant seren-
tatem, ut Plinius tradit, sed in diuersas partes radios Sol
emisit, ita ut hinc Notū, hinc Aquilonem portenderet, nā
sic sparsi radij, in ortu pluuiam, & uentos Plinio auctore
significant. Concordes.] unicolores, & partes, sed di-
uersos. Altera.] dextra. Vocabat.] portendebat.

Didusta luce.] diuisis radijs. Exhaustus.] quum
Sol apparet, aut occidit in medio concauis, & obuius
tempestatem portendit. Languens.] debilis. Spe-
ctantisq; oculos.] spectari potuit, non lesa acie aspici-
entis. Lanquida.] non clara, nam nigra pluuias por-
tendere creditur, ut Plinius inquit, & si splendens exorta
puro nitore fulserit serenitatem.

Surrexit.] apparuit. Non gracili] non tenui, sed
obtusō & Crasso, uel legatur, surrexit non lucida cornu
gracili, nam si cornu Lunæ acuminatum, atque rigidum
sit, illum præsignat uentum, in quem uersum est. Infe-
rius Austrum.] utraq; recta noctem uentosam.

Haud exarsit corrosa.] sed continens in medio, & con-
cauitate nubem. Recto cornu.] si quarto die Luna e-
rit directa, magnam tempestatem in mari præsignat, nisi
si coronam circa se habebit & sinceram. Rubuit.]
Virgilius.

Vento semper rubet aurea Phæbe.

Nota.] signo & argumento. Tum.] præterea.

Pallens.] quod est tempestatum iudicium, Luna re-
uertentes, cum primum colligit ignes. Si nigrum obscuro
comprænderit aëra cornu. Maximus agricolis pela-
goq; parabitur imber. Lurida.] supra modum squali-
da. Tristis.] obscura ob futuram ten pstatem.

Motus nemorum.] sylvarum mugitus hyemem fu-
turum denunciat. Neclittoris ictus.] mare si trana-
quillo portu à cursu stabit, & murmurauerit inter se uen-
tum prædicat, si identidem hyemem & imbrem.

Delphin.] Delphini tranquillo mari lasciuientes uen-
tum, & ex qua uenerint parte flatuum demonstrant.

Incertus.] dubius, quo tendat, quo indicatur diuer-
sos uentos flaturos. Mergus.] Mergi uolucres, quæ

GG urinant,

urinant, aut maria aut stagna fugientes, tempestatem significat. Virgil. Iam sibi tum curuis male temperat unda carinis, Quum medio celeres reuolant ex æquore mergi. Clamoremq; ferunt ad littora.

Ardea.] auis alba, quæ in medijs arenis tristis imbrem indicat & etiam quum altior uolat. Virgil.

Notasq; paludes deserit, atq; altam superuolat ardea nubem. Confusa natanti pennæ.] quæ solet natare, & fidere mari. Quodq; caput.] aliud à cornice præsignium, quæ quum uagatur per littora, & tanquam irrorare se gessit tempestatem denunciat. Gressu Instabili.] Virgil. Tu cornix plena pluuiâ uocat improba uoce: Et sola in sicca secum spaciatur arena. Pofcunt.] requirunt ut nauigemus. Præbere manus.] rem manibus aggredi. Vel hoc potius.] uel mare, uel uenit prohibebunt me tibi obtemperare. Potius.] quam ego.

Carbasa uentis.] nauigat. Quorum.] carbaforum. Non solum.] tanta fuit fulminum spissitudo. fulgetrorumq; densitas, ut uiderentur sydera innumera è cælo labi, & non modo ea, quæ sunt in inferioribus cælis: sed quæ in summo & stellato uiderentur quassari. Pliuius ait fieri uidetur. & discursus stellarum, nunquam temerè, ut non ex ea parte truces uenti cooriantur, & ex ijs tunc procellæ in mari terrisq;. Sulcos.] uias & limites. Cadentia.] quæ cadere uidebantur. Astra.] signa ipsa Zodiaci. Niger horror.] obscura tempestas.

Inscit terga.] maculat superficiem. Volumina.] inuolutiones undarum. Tractu.] spacio, quod est argumentum maioris tempestatis. Minax.] prænuntians tempestatem, sed nõ à certo uento oriuram. Conceptos.] flatuos & paratos. Sæuum.] timens. Intendat.] immitat. Dubius.] incerti motus. Nabibas & cælo.] in cælo inquit, flat Notus, in mari conijcimus flabunt Cori, qui ueniunt ab Occasu solstitiali. Gargite.] tempestate. Tanget.] perueniet in Italiam. Naufragus.] nos naufragi & eiekti in undas.

Desperare uiam.] non ulterius ire & reuerti. Nec fit minimum longè.] nec multum, distat terra propinquior. Fissus cuncta sibi.] postquam gubernator retrocedere statuit, & clauum è manibus abiecit. Cæsar.] apprehensa dextera eius. Perge inquit, generosè perge, nec extimesce quicquam Cæsarem, quippe & fortunam eius uehis. Auctores sunt Appianus & Plutarchus, qui tradunt Cæsarem non ingressum fuisse mare, sed ab hostio ipsius fluminis fuisse repulsum. Poëta uerò, & Tranquillus aliter sentiunt. Cessura.] datura sibi locum & successura. Trade sinum.] committe uela.

Auctore cælo.] uento & tempestate dissuadentibus & aduersis. Me.] auctore. Non nosse uentorem tuum.] me ipsum quem uehis, nam nondum illi se indicauerat. Destituunt.] relinquunt, sed fouent.

Malè meretur.] maleficium infert. Quum uenit post uora.] quum expectat desiderari, & non preuenit.

Procellas.] fluctus maris. Tutela defensione.]

Cæli & freti.] uentorum & maris. Iste labor.] hoc periculum. Hanc Cæsare pressam.] magna confidentia pollicetur, & quod nauis, quæ ipsum uehit, mergi non possit, & quod tempestatem sit sedatura. Nec longa.] id est statim cessabunt uentii, Ne flecte manus.] ne uerte temonem in terram. Tum Calabro.] perge inquit, & existima te peruenisse Brundusium, quum primus in medio mari, & nequiuimus aliò ire, sed illuc ne-

cessariò ire cogemur. Calabro.] Brundusino. Stra. A ge.] maris & cæli ruina. Tumultu.] perturbatione.

Præferat.] conferat, blanditur enim mihi ostendens, quod cum possit nocere, beneficium conferat.

Turbo rapax.] uentus uehemens & uolubilis, qui distat à uortice, ut frigora stridore. Auulsi rudentes.] abstulit funes. Alaus sonuit.] nauis crepitum dedit.

Congesta.] collecta. Core.] hic aduersus Aquilonem Orientalem flat, Gellio teste. Mouens ætus.] concitans tempestatem. Exeris caput.] oris & flat.

Ab Atlanteo Oceano.] ab occasu solstitiali, qui est ad Atlantem. Tollente.] concitante & erigente.

In scopulos.] in fluctus scopulorum similes. Ocurrit.] ex contraria parte flat. Retundit.] repercutit, repellit. Pendet dubium.] sustinet se ambiguum.

Cui occidat.] cui pareat, quem sequatur. Rabies.] uehementia. Torfit.] uoluit contra Corum. Et abstrusas penitus uada fecit arenas.] & fecit, ut fundum maris, quod arenosum est, esset uadosum, hoc est, non profundum. Perfert ad saxa.] perducit ad rupes littoris.

Suumq;.] quod ipse impellit. In fluctus Cori.] in undas à Coro impulsas, fluctus enim fluctibus collidebantur. Motaq; possunt.] tanta erat maris concitatio, ut etiam si uenit cessarent obuijs & contrarijs fluctibus agitantur. Minas Euri.] Eorum uehementem & minacem. Atrom.] nubilum & pluuiosum.

Latuisse.] inclusum fuisse in antro Aeoli regis uentorum, qui regnauit in Aeolia regione iuxta Siciliam, quæ cõplectitur insulas septem, in quibus & Strõgile est.

Rucates.] uehementer stantes. Defendisse suas tetras.] ne à mari mergerentur, quod cum sit alius terra facile potuisset. Turbine uiolento.] uolubilitate uehementi. Mansisse loco.] non egressum fines suos, nec meruisse terram. Parua æquora.] fluctus, qui immiscent mare mari, ut Ionium Aegeo. Ferunt.] uenit ipsi.

Tyrrhenum.] Tusciû dictum, quod Tyrrheniam, id est, Tusciam illuit. In undas.] in mare. Adria uagus.] mare Adriaticum. Sonat Ionio.] cum sonitu impellitur in Ionium. Illa dies.] illud tempus.

Obruit.] submersit. Frustra pulsatos.] in unum percussos fluctibus, nam nec prostrati sunt, nec mersi perpetuò remanserunt. Viãta.] superata à mari, uel quasi fata terræ motu. Quam celsa cæcumina.] quam altos montes. Dedit pessum.] in profundum demisit, siue quod subsederint, siue quod sub fluctibus obrui fuerint.

Non ullo.] in nullo alio, nisi in hoc, ad quod nauigat Cæsar. Validi.] uehementes. Voluti ex alio orbe.] allati ex alio mari, & ipso Oceano. Vndas coercens mundum.] Oceanus qui circuit terram,

Agit sinus monstrosos.] facit mira undarum inuolucra, & fluctus immensos. Sic rector.] sic inquit, erectus fuit in maximos fluctus, Oceanus diluuij tempore, cum Iuppiter defessus punire nocentes fulminibus Neptuni auxilio humanum genus mersit. Lassatum.] defatigatum propter nocentium multitudinem. In sæcula.] in multorum sæculorum homines. Seculum enim non solum pro tempore, sed pro humano genere ponitur.

Virgil. in Georg. Hunc saltem euerso iuuenem succurrere sæclo. Ne prohibete. Cuspide fraterna.] fuscina Neptuni, Accessit.] addita est. Secundo regno.] mari, quod forte contigerat Neptuno, cū terra esset fors tertia Plutonis. Sed obruta mari.] iam erat Ne-

Apium possessio. Tethys.] Oceanus, Metonymia. Noluit pati ulla.] litora submersit omnem terram. & habuit solos aëris terminos. Cælo.] aëre. Tanta moles.] tanti fluctus. Ni pressisset undas fluctibus.] opposuisset. Non cæli nox.] non fuit naturalis, qualis sit ex cæli conuersione, sed obscurior & inferna.

Obfusus.] obumbratus, obscuratus, squalidus. Terentius Pannis annisq; obsitus. Nymbis.] uentis & pluuiæ. Deprimitur.] infra densatur & restringitur.

Fluctusq;.] & maris fluctus ad nubes usq; erigebantur. Lux metuenda.] fulgur uel fulgetrum. Perit.] extinguitur in ipsis nubibus & pluuiæ. Dissilit.] dissultat. Aër nymbofus.] uentosus, nam ex nymbis, id est, uentis & nubibus oritur. Obscurum.] nomen pro aduerbio. Coauexa superum fremunt.] cæli concavitas resonat. Axis arduus.] Septentrio de quo Virgil. **Hic uertex nobis semper sublimis.** Poli.] quibus sustinetur cælum. Mota compage.] excussa coniunctione & cardine. Chaos.] elementorum confusio.

Moras concordæ.] causas quibus coniunctæ sunt, **B**moranturq; in concordia. Terra enim frigiditatis respectu, est aquæ contermina, Aqua aëri humiditatis ratione coniungitur. Aër ab igne ob communem calorem nõ dissidet. Nox.] tenebrosus Chaos. Mistura manes dies.] confusura infernum cælo. Vna.] sola & præcipua. Ruina mundi] elementorum concursione.

Quantum.] fluctuum altitudo rupi Leucadiæ comparatur, quæ quidem altissima est, iuxta Ambraciam Epyri oppidum, ubi & Leucates promontorium est, ad quod Laucadium mare & littus, & Leucadia peninsula, quondam Neritus appellata, in ea & oppidum Leucas Neritum dictum. Despicitur.] deorsum uidetur. Vertice.] rupe de qua amantes se præcipitare solebant, ut ait Strabo. Nautæ.] Cæsar & Amyclas. Præceps.] decliue. Quomq;.] quando. Hiant.] descendunt & aperiantur. Virgil. His unda dehiscens terram inter fluctus aperit. Vix eminet æquore malus.] uix apparet summitas mali. Nubila tanguntor.] hyperbole. Terra] fundi maris arena. Sedet.] demittitur. Non celat arenas.] ostendit imam terram, quæ sustentatur. In tumulos.] in fluctus, instar montium & tumulorum. Est in fluctibus.] erigitur in fluctus & deserit ima. Artis opem uicere metus.] præ metu arte uti obliuiscabantur.

Frangat.] secet. Cui cedat.] quos fluctus uitet.

Succurrit.] auxilium est. Fluctusq; euertere puppim.] ex fluctuum discordia nauis conseruabatur, nam dextro eam impellente sinister obstabat, & erigebat.

Vi&am.] iam inclinatum. Surgit ardua] erigitur eminens. Non humilem] non metuebant, inquit saxa & scopulos humiles, sed insulas, montes, & promontoria altissima. Sasona.] Sason insula, inter Brundisium & Epyrum, de qua libro secundo. Spumoso Calaber perfunditur æquore Sason. Thessalæ curæ] sinus Thessalici flexi. Malignos.] periculosos. Ambraciz.] urbs in sinu Leucadio. Summa Ceraunia.] cacumina Cerauniorum, quæ sunt inter Ionium, & Adriaticum, & à quibus ex Epyro sumitur nauigatio Italianam uersus. Virgil. Prouehimur pelago uicima Ceraunia iuxta. Vnde iter Italianam cursusq; breuissimus undis.

Digna suis fatis.] tanti uiri morti congrua. Tantis ac.] Dissidens Cæsar euadere posse, conquestus est

aliquantulum, & mortem a quo animo laturum se dixit, solatusq; est, se ipsum breui suorum gestorum commemoratione, & Deos precatus est, ut suū cadaver, in terras nõ deferatur, ut hostes semper metuant, & sui sperent.

Tantus labor.] nam facile est. Tam magno.] cum uel paruo posunt. Si gloria.] si in mari sum periturus.

Negamur.] prohibemur. Festinata dies fati.] mors immatura, quæ fata urgent. Ingentes actus.] præclara, quæ erant acturus. A. & os.] Gallicæ & Germanicæ. Subegi arma inimica] subiugauit potentiam Pompeij metu iniecto, quem Italia expulsi. Magnum secundum.] Pompeium me minorem: nam fui primus in urbe. Iussa præbe.] factus sum Consul iussu meo, quod prohibebant etiam bello mihi illato. Tui falces.] fui Consul. Iussa.] à me. Nulla meis] omnes titulos, honoresq; Romanorum gessi. Nescit.] solus sum mihi huius rei conscius. Nisi tu.] Apostrophe ad fortunam.

Me quamuis.] id est, quod cum peream magistratus, morior secundum uoluntatem priuati. Plenus honorum.] qui gessi omnes honores. Mori priuatum.] Videtur hoc loco constituisse Tyrannidem uelle deponere, & eiuem agere, ac si legeris nesciat interpretare priuatum, id est, more priuati, hoc est sine frequentia, & exequijs precaturq; fortunam, ut mortem eius celeret.

Funere.] exequijs & pompa. Ennij sententia est. Nemo me lachrymis decoret nec funera flutu faxit, & Homerus ait. Nil profunt lachrymæ uitali lumine functis, Nec uitam reuocare ualent, nec fata mouere.

Definat busta.] non comburatur, non sepeliatur. Decimus fluctus.] qui maximus omnium est auctore Festo, & Ouidius in tristibus ait. Qui uenit hinc fluctus fluctus supereminet omnes, Posterior nono est unde mox prior. Oua etiam Decimiana dicuntur, quia alijs maiora nascuntur. Lenat.] tallit. Nec rursus.] nec præcipitauit inde liuam partem fluctus, sed in terram perulit.

Aggere.] fluctu imposuit terræ.] Appianus inquit, quod instante die Cæsar fortunam accusans, quod felicitati eius inuidisset nauas retro uerti iussit, & nauim in oram fluuij citam fuisse regressam. Vacant saxa scruposis.] ubi non sunt aspera saxa. Scrupus enim lapis.] asper à quo fit diminutio scrupulus, & possessiuum scrupus. Virgil. Scrupa tuta latent. Recepit.] in suum ius accepit. Sed non tam remeans Cæsar iam] Non ita in reditu suos fallere potuit, quia iam aderat dies, ut in discessu fesellerat. Itaq; eum quidam admirantur, quidam quærelis sunt persecuti. Remeans.] reuertens. Fuga.] discessu. Circumfusa.] Conquisti sunt milites cum fletu, & eum liberè accusauerunt. Incessit.] inuasit, aggressa est. Quo te dura.] Licentia est, hoc est exornatio, quæ sit, quum apud eos quos uereri, aut metuere debemus, aliquid pro nostro iure diximus, quod minime offendat. Temeraria.] inconsiderata & audax.

Nos animas uiles.] nos quos spreuisti. Dabas tua membra.] exponebas te morti, quam elementa & procellæ recusabant inferre. In hac anima.] in tua uita.

Pendent] nam sine te salui esse non possunt, nec uolunt. Et caput hoc.] & te principem, tibi maior pars mundi delegerit. Saxitia est uoluisse mori.] & in te, & in alios fuisisti crudelis, cum ita morti te exposueris.

Emeruit.] meritus est ut tecum periret, nec tibi mortuo superesset. Quom te raperet mare.] quum fluctibus agitareris nos inscuj, & securi dormuimus.

Podet hen.] *Temeritatis accusatur, quod urgentem causam tanto se discrimini exponendi non habuit, potuisset enim nuntium mittere, quoniam non nisi necessitate cogente duces periculis se exponere non debent, excusatur tamen a pietate, quod noluerit quenquam alium discrimimbus tantis obijcere.* Sors ultima.] *necessitas mortis metus.*

Permississe.] *supple decuit.* Lassas.] *defatigas, nam ab innumeris, quibus te exposuisti periculis conseruauerunt.* Sufficit.] *quod seruatus es incolumis, adeo magnum fortunæ beneficium fuit, ut uideatur, nil ulterius in bellis tibi debere prestare.* Impedit.] *affixit & deduxit.* Hi ne usus.] *sic ne uis Deis abuti, tentareque ipsos.*

Vt esses naufragus felix.] *ut mergendi periculo propinquus euaderes.* Patienctibus.] *cessantibus.*

Nec non.] *impatiens moræ Caesar.* Posthumium Bruiusum misit, ut Gabinium adducere iuberet exercitum. Si abnueret Antonio ut præciperet, post Antonium Galeno. Sin omnes negarent, epistolam ad exercitum scripsit, ut Posthumio obsequeretur. Pompeius uero interea paratas acies frustra educebat in pugnas, Duces Hesperij.] *Antonius Gabinius, & Galenus, qui in Italia erant.* Lassatum fluuibus.] *iam Mitius.* Borcam.] *Caesar ait, Nacti Austrum naues soluunt, atque altera die Appolloniam, Dyrrachiumque peruehuntur.*

Fracturum.] *impulsurum.* Dextræ doctæ.] *hoc est, duxi remiges, & gubernatores pares duxerunt.* Permissas.] *coniunctas, & ordinatas.* Diu.] *hoc est, interdium quia sequitur & nox.* Agmen.] *classis.* Coit.] *coniangitur, conuenit.* Consertis.] *connexis uicinis.* Ut terrestris.] *ut turmæ, & cateruæ militum incendientium per terram.* Modum.] *mensuram quia cessauit.*

Tenorem.] *continuationem.* Excussit ordine.] *deturbauit.* Strymona.] *fluuium in Hæmo ortum, qui Macedoniam à Thracia separat, hyeme congelatur æstu à gruibus frequentatur, quæ hyeme in Nilum euolantes Y, literam faciunt, sed uehementiori uento, impulsæ ordinem turbat.* Cruces.] *quæ ut ait Plinius, uolant ad prospectandum alitè.* Duce[m] quem sequantur eligunt, in extremo agmine per uices, qui acclament dispositos habent, & qui gregem uoce continent, excubias habent nocturnis temporibus lapillum pede sustinentes, qui lassatis somno decidens indulgentiam sono coarguat. Cæteræ dormiunt, capite subter alam condito, alterius pedibus insistentes, dux erecto prouidet collo, ac prædicat. Figuras varias.] *ut Y, A, L. In orbem.] in rotunditatem & globum.* Litera Y.] *quàm ut plurimùm faciunt.* Perit.] *deletur.* Pennis.] *ipsis gruibus.* Aer uolentior.] *uentus, qui nil aliud est, quàm aer impulsus & uehemens.* Concitus ortu.] *surgente oriente Sole.* Lissi.] *Lissus oppidum in Macedonia post sinum Ciricum iuxta Acrolisim, estque citra Nymphæum millia passuum tria.*

Frostra tentati.] *ad quæ cursum, ne quicquam dixerant, quia hostes tenebant & alij eos persequerentur.* Cæsar enim sic habet. Cum nostri essent ex continente uisi, Q. Coscomius, qui Dyrrachij clasii Rhodiæ præerat naues è portu educit, & cum iam nostri remissione uento appropinquassent, idem Auster increbuit, nostrisque præsidio fuit, & nacti sunt, & portum, qui Nymphæum appellatur, qui portus ab Aphrico tegebatur, ab Austro non erat tutus. Sed subita fortunæ cõmutatione Auster, qui per biduum flauerat in Aphricum se conuertit, rostrataque hostium, naues 16. elise mersæque sunt Cæsaris, duæ naues tar-

dius confecto cursu cum ignorarent quem locum reliquæ accipissent contra Lissum in anchoris constituerunt, quas cum Otalicius, qui Lissi præerat oppugnaret, aliqui se dedidère, nonnulli occisi sunt. Veterani uero, compluribus casis ad suos se receperunt. Nadas aquilonibus.] *in quas non flat Aquilo.* Succedens.] *qui flauit post Boream, sed contra ait Caesar, ut diximus.* Vndique collatis.] *ubi Pompeius uidit iudicatis suis, & Caesar uiribus magno periculo esse pugnandum coniugem in Lesbum mittere statuit.* In robur.] *in potentiam & fortitudinem.*

Summa.] *extrema.* Onus coniugij.] *Cornelia coniugem, quam non poterat satis commotæ apud se retinere, nec absque molesta segregare.* Tutum.] *ut tuta esset.* Lesbo.] *Lesbos in Troade insula est, in qua oppida sunt Tymna & Mitylene.* Heu quantum.] *conscius suæ impollæ mentis poeta.* Magnâ inquit, uim habet iugalis amor, in iustis hominibus potest enim in medijs bellis, non potuit amore non tangi. In quas mentes.] *in qui enim spernunt coniugia, in quibus est prima generis humani societas.* Iusta uenus.] *iugalis amor.*

Quod nolles stare.] *quod nolles prælijs te committere, essent quod illa molestiora.* Ictu.] *conflictu & pugna.* Coniunx sola fuit.] *supple causa, quod abstinuisti.* Verba constituunt.] *enunciare non potest animi conceptum & decretum, hianii enim uerba non succurrebant.* Blaudelque iuuat.] *differebat te in longum ut minori molestia afficeret coniugem.* Ventura.] *id est, discessum Cornelia, & prælia futura.* Subducere fatis.] *subtrahere necessitati, quæ instabat.* Nocte sub extrema.] *in diei principio.* Pectus grauidum.] *Pompeium sollicitum bellicis curis, & impatientem absentia coniugis quæ uicè amabat.* Aduersi.] *oppositi.* Humeantes genus.] *lachrymabatur enim Pompeius.* Percussa.] *perterrita.* Deprendere.] *interpellare sermone, & quare fleret interrogare?* Gemens.] *suspiria emittens.*

Non nunc.] *hac oratione Pompeius, ut æquo animo ferat, abcessum conatur efficere, est autem sensus.* O dulcior mihi uita.] *felicitas, & ante acta non presentis, & misera cuius me cædet Mæsta.] quia segregationis.*

Nimum.] *respectu belli, & publici commodi.* Parum.] *respectu amoris pietatisque nostræ.* Totus Cæsar.] *totæ Cæsaris uires.* Latebra.] *latendi locus.*

Negauit iam mihi.] *non potui à me impetrare, quia est commodum, & periculo plenum, quamuis fuisset mihi quàm suauissimum.* Nec longos patiere recessus.] *non longè à me distabis, nec diu absque me eris.*

Casus præcipites.] *subito enim, aut uictores, aut uicti erimus.* Properante ruina summa cadunt.] *sententia, seu paræmia, quæ enim sunt altissima celerius corrunt.* Satis est ad differe.] *minus enim dolet, qui audit, quam qui uidet aduersa.* Meque totus decepit amor.] *Non amar me, uerè si potes interesse prælijs, nam est mihi turpè in tantis periculis tecum cubare.* Securos.] *quietos, id est, me quietum, & sine assidua cura belli uxorium esse, & uis uacare complexibus.* Marte.] *certamine.*

Classica quatiunt.] *id est, quum datum est signum pugnae, quo tremunt omnes nationes.* Sinu.] *gremio, & complexu.* Vereor.] *dubito inquit, hac tristitia de te suscepta pugnare, itaque deponenda est.* Nam decet pugnaturum Imperatorem hilarem esse. Committere.] *exponere.* Latè.] *latita.* Fortuna.] *aduersa scilicet.*

Non tota te mole premat.] *Non te toto dolore affligat.*

A *fligat.* Impulerit.] Optima pars nostri.] tu ipsa sis fatua. Si fata prement.] si aduersa fortuna uexabor, & Caesar me persequetur. Si quo uelim fugisse.] habeam locum in quem libenter fugiam. Infirma.] debilis animi. Capit.] continere potuit, capax eius fuit, & ei resistere, quin moreretur. Casare è pe&ore sensus.] exanimata est. Proferre.] enuntiare. Nil mihi.] A commiseratione exordiuur, & conqueritur, quod à uiro diuidatur non morte, sed quod contemptui habeatur.

Nil relictum est queri.] non possum conqueri & incesare fata coniugij, ut Iunonem & Hymenea, quod nos in uita non seruauerunt. Funus.] mors. Summa fax.] mors ipsa interpretatio. Diri.] funerei. Demissa.] humilis & uilis apud te, uel dimissa, id est, repulsa abducta. Sorte frequenti.] ut multis solet accidere. Plebæ.] humili, nam uiles solent coniugia negligere.

Hostis aduentum.] Argumentatur ab eo, quod faciendum non est. Nam par est, ut amicis, non inimicis gratas res faciamus. Rumpamus fœdera.] separemus coniugium nostrum. Placemus fœderum.] miuigemus Cæsarem, qui turbatus est, quod sumus concordēs, atque coniuncti. Sic est tibi cognita.] sic uideor tibi infida, occurritq; illi, quod dixit Pompeius. Meq; tuus decepit amor. Non olim casu pendemus ab uno.] non ne ex quo coniugium iniuimus eo connexi uinculo sumus, ut una salus ambobus sit unum, & commune periculum.

Fulminibus me.] Allegoria est, uis inquit, ut ego absens, eodem afficiar dolore, quo & uos, qui praelijs interestis. Secura uidetur.] imò mœstissima est, & occurrit illi superiori, Tutor interea populis.

Etiā nunc.] dum assum, & antequam praelium inces. Cum facias perisse uota.] cum nolis me exaudire, & patiaris me in mœstitia uiuere. Ut nolim scire, malis.] ut nolim in aduersitate crudeliter in me agere.

Parata.] prompta, non lenta. Feriat dum.] tam diu superuiuam tibi, quam diu ignorauero, te uictum, uel mortuum esse, id ubi resciuero mihi inferam necem. Feriat terras remotas.] perueniat Lesbos. Assuefcis.] assuefacis me, actiue posuit. Tantum dolorem.] quantus est suscipiendus, ex morte calamitate tue. Posse pati.] posse dolori resistere, ne statim ex ipso enecar. Si sunt uota.] si succedunt desideria mea. Euentus.] successus.

Rupes.] Lesbos ipsa aspera. Solicitam.] me timidam. Feret fata iam læta.] afferet mihi tam lætum nuntium. Nec soluent audita.] audita tua uictoria adhuc

timebo. Vacuis.] desertis & sine defensoribus.

Vel fugiente.] etiam si fugiat. Notescent.] notafient, & refutat illud latè. Exilio nominis clari.] exilio meo, quæ celebrior ob coniugium tuum. Quis.] unusquisq; enim scit. Latebras Mithylenæas.] id est, me apud Mithylenas latere. Est autem Mithylenæ urbs in Lesbos. Si nil tibi uieta.] si fugere cogeris per mare in Lesbos non uenias, sed diuertere quocunq;. Infaustam.] infelicem, quia uirum tam præclarum fugientem uehat, & Metonymia. Exillite stratis.] raptim extra lectum saltauit. Tormenta.] dolores discessus, qui erant sibi pro tormentis. Non sustinet pe&ora.] non succumbit uiro, non uult amplexari ab eo. Sustinet.] paritur. Extremus fructus.] hoc est, complexus ipsi & extrema uoluptas diuurni amoris, quàm tunc capere potuissent Non decipitur.] non est grata. Perit.] amittitur.

Præcipitant.] impellunt, nam festinant in dolores.

Sustinuit dixisse uale.] potuit more discedentium salutare. Cætera damna.] ut fugam ex urbe & Italia.

Durata malis.] firmata & assueta aduersitatibus.

Labitur.] cadit exanimata. Suorum.] domesticorum. Ad æquoreas arenas.] ad litus. Proferunt.] abijcit se in terram. Tenet.] occupat membris.

Illata.] importata immissa. Non sic.] non tanto cum dolore & gemitu. Præmerent.] urgerent, persequerentur. Fida comes.] Cornelia, quæ nunquam deseruit magnum. Vadit sola.] non quod sola esset, sed sine uiro. Virgilius. Sola domo mæret uacua. Quæ nox sibi proxima uenit in somnos.] hoc est, nox sequens qua dormitura erat. Frigida lecto.] supple fuit. Atque infueta quies uni.] tum primum iacuit sola.

Nudum.] quasi nudum non enim calebat. Quam sæpe.] admiratiue certè sæpissimè. Deceptis.] nam putabat se complecti Pompeium. Nam quantum.] licet amore uexaretur, tamen non iactabat corpus per totum, ut amantes præ molestia consueuere, sed partem, tanquam si uir adesset, seruabat intactam.

Non iuuat in toto.] Ouidius. Esse quid hoc dicam, quod tam mihi dura uidetur Strata, nec in lecto pallia nostra sedent. Et uacans somno noctem quam longa peregi. Lassaq; uersati corporis ossa dolent.

Cartiisic.] penitus amisisse eius consuetudinè. Tam læta.] ut esset Pompeio caritura. Hora.] breue tempus. Instabat.] uicina erat. Quæ redderet magnum.] qua esset uisura Magnum uictum & pereuntem.

FINIS LIBRI QVINTI.

IOANNIS SVLPITII^A VERVLANI, IN M. ANNEI LV- CANI POETAE PHARSAL. LIB. VI. commendationes.

Ostquam castra duces.] cum
Antonius Nymphæiū appu-
lisset, receptusq; esset Lysi post
Oraciliū fugam Cæsar, ut cum
eo se coniungeret. Pompei-
us, ut uementi se opponeret
properabat. Cumq; his ca-
stra non multum distantia posuisset, & Antonius unum
diem in castris se retinuisset, Cæsar, ad eum peruenit. Pom-
peius ne duobus circumclauderetur exercitiibus ad Aspa-
ragum se conuulit, castraq; posuit, Cæsar uerò, missa una
legione cum ducentis equitibus in Thessaliam & Aeto-
liam, unde legati uenerant pollicentes, omnes ciuitates
eius imperata facturas in Macedoniam iter arripuit, ex-
pugnatoq; in itinere oppido Patinorum, tertio die ad
Pompeium peruenit, iuxtaq; eum posuit castra, & pos-
tridie educitis omnibus copijs acie instructa, potestatem
decerandi Pompeio fecit. Sed cum suos ille contine-
ret postero die Cæsar magno circuitu difficili angu-
stoq; itinere. Dyrrachium profectus est. Sperans
Pompeium, aut Dyrrachium compelli, aut ab eo inter-
cludi posse ut accidit. Pompeius eodem accelerans cum
præuentu Cæsaris esset Dyrrachio interclusus, edito lo-
co qui appellatur Petra castra communit, eo partem lon-
garum nauium conuincere, frumentum commeatumq;e
undique comportari imperat, seq;e suis continet locis.
Cæsar uerò, munitionibus ipsum circundedit, ne inde pos-
set exire. Cumq;e ille peste, his fame afficeretur, con-
sertum est prælium, quo Pompeiani erumpentes fuere ui-
ctores. Propinqui pugnae mente.] breui pugna-
turi uoluntate & consilio.

Ingis.] montibus Macedoniae ad Asparagum.

Admota] uicina. Par suum.] dominos rerum
sunt ipsi, qui dominantur in celo, uel par suum dixit,
quia stierant in uoluptatem spectantium Deorum, inter
se digladiaturi, ut paria in arena.

Capere mœnia.] expugnare ciuitates Epyri. Mar-
temq; secundum.] negligit ullam, nisi de Pompeio ha-
bere uictoriam. Funestam mundo uotis petit om-
nibus horam.] lethiferum humano generi, tempus to-
ta mente desiderat. In casum.] in euenum pugnae
incertum. Alea] periculum & casus incertus. Est
enim Alea omnis ludus in fortunæ uarietate consistens,
traduciturq; ad euentus incertos. Horatius.

Periculose plenum opus aleæ tractas.

Plinius extra omnem ingenij aleam positus. Alteru-
trum.] alterum de duobus, aut suum, aut Pompeij.

Ter explicuit turmas.] ter ad prælium ineundum
acies ordinauit. Signa.] uexilla, aquilas. Testa-
tus.] promptum se ostendens, ad euertendum Roma-
num imperium. Exciri ad tumultus.] ad prouoca-

tionem excitari, quoniam intra castra suos continebat.

Clauso uallo.] castris. Signa mouet.] discedit.

Tectusq; uia.] oculus per loca spinosa, alterum ex-
altero sequitur. Præceps.] celer. Dyrrachij.]
hæc in Cherroneso Colonia, quæ Epidamnus dicebatur,
propter inauspicatum nomen quia uelut in damnum itu-
ris omen esse uidebatur: à Romanis est Dyrrachium
appellata, ut ait Mela. Præuenit uel præcepit.] id
est, præoccupauit. Breuiter enim iuxta litus uia accele-
rauit. Limite.] uia, termino. Incola Taulanti-
us] Taulantiū in Lyburnia populi, auctore Plinio sunt,
ex quibus nonnulli iuxta Dyrrachium habitauit se con-
tulerunt, & ideo eos incolæ appellat poeta. Est enim
incola, qui in alterius regione ciuitateq; habitat.

Insedit.] occupauit. Seruat.] tuetur à ui Cæsa-
ris. Ephyrea mœnia.] Dyrrachium, quod auctore
Strabone Coreyrei condiderunt, quia Ephyrei, id est, Co-
rinthij Appolloniam uicinum oppidum coloniam habu-
ere ob uiciniam rem poeta confundit.

Vel solis turribus.] etiam solo præsidio turrium, &
sine exercitu. Est enim natura & arce munita.

Non opus.] Dyrrachium à situ laudat, & non ope-
re hominum, quod facile à tormentis, uetustaq; soluitur,
sed natura munitum esse ait. Opus.] ædificium.

Moles firma.] fabricata compositio. Facilis cœ-
dere.] dissolubilis, facile enim corrumpitur, quod homi-
num labore construitur. Cedere.] ad cedendum.

Vel annis cuncta mouentibus.] hoc est uetustati,
quæ omnia diruit. Ouidius. Tempus edax, tuq; in-
uidiosa uetustas, omnia consumis.

Licet tollat ardua.] quamuis ipse labor, erigat al-
tissima & munitissima. Munimen.] firmamentum. C

Quassabile.] quod quassari, eueritiq; possit. Na-
turam sedemq;.] oppositio est, & Endiadis, id est, na-
turalem sedem. Vndiq; clausa profundo.] circums-
data mari & præcipitiibus rupibus. Vomentibus æ-
quor.] id est, hausto fluctus emittentibus. Debet exi-
guo colli.] exiguus collis, quo conueniunt iungitur effi-
cit. Terribiles ratibus.] terrentes nauas ad nauig-
antes, nam ex eis facile lædi possent. Cautes.] saxa.

Sustentant mœnia.] sustinent oppidum.

Ionibusq; furens.] Austro Ionum turbante mœ-
nia concuuntur. Spemat] cum spuma attollitur
in summa tecta. Huc audiam.] Cæsar consilium
cepit ex loci natura. Erant enim circum castra Pom-
peij fermulti editi, atque asperi colles, hos primum præ-
sidijs tenuit, castellaq; ibi communiuit. Inde ut loci cu-
iusq; natura ferebat ex castello, in castellum perducta mu-
nitione circumuallare Pompeium instituit, ne rei frumen-
tariæ angustia laboraret, & ut Pompeij equitatum, quo
ualebat inutilis redderet, & ut eius auctoritatē minueret.

Huc.]

A Huc.] in hanc sententiam. Diffusus.] sparsus, nam eos occupavit. Hostem ignarum.] Pompeiū improvidum. Ducto procul.] productio è collo in collem.

Metitur.] considerat. Tantum è cespite fragili.] tantummodo terra solubili. Attollere.] ad attollendum. Cautes.] montium partes. Euulsa metallis.] excisa ex nativis venis, de hoc verbo diximus libro quarto, idq; significat, quod vulgò minera dicitur.

Domos Graiorum.] materiam domorum & urbium Epyrotarum. Extruitur.] erigitur munimentum.

Sævus aries.] tormentum illud uehemens. Impellere.] diruere. Villa machina.] ullus apparatus & instrumentum. Franguntur.] aquantur muro ut per munitiones facilis sit discursus. Planumq; per ardua

Cæsar ducit opus.] æquum aggerem, per alios montes extendit. Pandit fossas.] effodit ante murum. Disponit Castella.] collocat arces muro munitas. Magnos recessu.] ingenti spatio, quod erat mille ducentorum stadiorum, ut scribit Appianus. Saltos.] siluosa pascua. Tesqua.] loca, ut inquit Cicero, aspera & difficilia. Sunt etiam loco augurio designata. Indagine.] apto verbo. Est usus, est enim indago circuitus ille inquisitionis & retium, quo ferae clauduntur.

Pabula.] pascua. Mutat castra.] amplitudo septorum ostenditur, quæ tanta erant, ut intra ipsa sine incommodo castra mutaret. Fulmina.] diuersa periphrafi immensum, ambitum munitionum ostendit, multa enim flumina intra ipsas oriri, & longo cursu defatigata in mare submergi dicitur. Illic.] intra munitiones. Summa operum.] ultimum aggerem. Intermanet.] id est, noctem ducit, quantum continuo itinere sine intermissione, tantum nequibat spacium peragere. Nunc uetus.] in fabulosam uetustatem, uitiur ironia, industriam, celeritatem Cæsaris extollendo. Attollat.] iacet & laudet. Fabula.] fabulosum. Est enim ipsos à Phæbo & Neptuno lyæ sonitu fuisse constructos. Iliacos.] Troianos qui feruntur habuisse in ambitu quadraginta millia passuum. Babylonia mœnia.] ambitus Babyloniæ cuius murus ex coctis lateribus & asphalto constabat trecenta sexaginta stadia dicitur habuisse, eam Semyra mis condidit. Testa fragili.] lateribus non duris.

En quantum.] spatium munitionum à comparatione poetæ commendat. Orontes.] Syriæ fluius, è Lybano profluens. Ambit.] circuit. Assyrijs quantum.] quantum spacium occupat urbes Assyriorum, ut Babylon & Nynus, quæ quadraginta octoginta stadia complectabatur. Tumultu.] trepidatione. Raptū.] raptim acceleratum. Periere.] in casum consumpti sunt. Manus.] operarij. Adiungere Sexton abydo.] id est, Europam Asiæ iungere, mari repleto.

Sexton.] urbem Europæ. Abydo.] urbem Asiæ.

Elidere.] suffocare, obruere, replere. Pontū Phryxum.] Hellespōtum, qui angustus est, & Asiam ab Europa determinat. Abrumpere Ephyren.] Isthmum effodere, & separare à Peloponneso, ita ut Corynithus insula fieret. Ephyrea.] Corynithum quod Syphis conditor sic appellauit. Regnis Pelopis.] Peloponneso, ubi Pelops latè regnauit. Donare aribus flexum.] id est, facere rectam nauigationem, quod Maleam promontorium ipsumq; tollere, quod quidem inter Messeniacum & Laconicum sinum quinquaginta millibus passuum protenditur. Quamuis natu-

ra negasset,] licet uideretur contra naturam fieri. Area.] locus ille clausus, tanquam Area, in qua esset dimicandum. Coit.] coniungitur, clauditur. Hic.] intra aream, ubi erant Pompeiani. Sanguis.] innumeri militis. In omnes terras.] in Europa, Asia & Africâ. Clades Theffaliq;.] id est, periuri in Theffalia, & in Africâ. Arcna.] Metaphora, à Theatro & gladiatoribus sumpta, qui in Arena committuntur & gladiantur. Rabies ciuili.] sæuitia belli. Angusta.] nõ quidè quod breuis esset, sed respectu innumere multitudinis, ex omnibus regionibus mundi poterat breuis uideri. Aestuât.] sæuit. Prima quidem surgens.] Pompeij principio non aduertit se à Cæsare claudi.

Veluti.] ut qui in media Britannia Oceani somnum non percipiunt. Pelorum.] Promōtorium iuxta quod latrat Scylla. Vaga Tethys.] mare Oceanum.

Rutupina.] Rutupinū litorale Britannia oppidum.

Calydonios.] Calydonia Sylua in Britannia meminit Plinius libro quarto, pro qua secunda produciunt, quæ pro oppido in Aetholia corripitur. Ut primum.] ubi Pompeius aduertit se concludi à Cæsare, à mari, Dyrachioq; nolle discedere statuit, & cum munitiones Cæsari prohibere non potuisset, nisi uellet prælio decertare, quod eo tempore faciendum nõn erat, quàm plurimos colles occupauit, ut copias, Cæsare destineret, idq; accidit. Castellis enim 24. effectis, quindecim milia passuum circuitu amplexus est, hoc spacio pabulabatur.

Aggere.] munitionibus. A' petra tuta.] à loco illo munito. Tumulis.] collibus. Laxet.] extendat, distineat. Vendat.] producat. Vendicat.] munit sibi Pompeius. Septi.] circumdati. Aricia.] oppidum in Lacio ad quintumdecimum ab urbe lapidem, illic nemi & Dianæ & Virbio sacrum, illic & lacus. Dex.] Dea Micæa, quia ab Iphigenia & Horestæ, qui Micænei fuerunt, Dea ex Taurica aduecta est dedicata, de qua uaria scribunt authores.

Quoque modo.] Triangularem uidetur formam designare, nam à Roma ad Hostiam, intersunt quatuordecim millia passuum, ad Ariciam quindecim, ab Aricia ad Hostiam ferè totidem. Prelapsus.] qui prælabitur. Torqueat.] flectat, sed eat recto cursu.

Classica nulla sonant.] non datur, signum pugnae à ducibus. Inuisa.] temerè emissa. Vagantur.] erant. Nefas.] cades. Tentante iaculum.] studio enim exercendi lacertos, & emittenti iaculum, miutes in se faciebant cades. Maior cura.] Pompeius enim peste & pabulorum penuria laborabat, Cæsar rei frumentaria inopia uexabatur. Terræ exhaustæ.] curâ terra priuata herbis, & pabulorum penuria. Vogula cornea decus. camp. fronden.] egressus equorum euerit herbas uirentes. Attonsis.] de passis sine herba.

Aduectos cum plena.] hoc est, cum clausi intra præsepia paleis abundarent. Ferant.] sustineant. Labitur moribundus.] cadit moriens desiderio graminis.

Et tremulo medijs.] & currere nequit, sed in medio cursu leuè cadit ex inedia & debilitate.

Tremor.] tremoribus corruibus. Corpora.] initium pestis ex corporibus corruptis ostendit.

Tabes.] corruptio. Soluit corpora.] putrefecit cadauera. Digerit.] dissipat. Cælum iners.] aër quietus. Traxit cõtagia.] infectum est, & in migrâ nubem densatum. Pestis fluidæ.] pestem appellat

cadaveris sanie quæ fluebat. Nefus.] cadaver, Nefi casti ab Hercule in Calydonia ad Euentum flumi ubi Centaurorum sepulchrum est, ex quo teterrimus odor egreditur. Placet etiam legatur Nefis, quæ insula est in sinu Puteolano, tetrum odorem emittens. Eius meminit Seneca in Epistolis. Spiramine.] exaltatione.

Stygiu.] mortiferu. Antraq.] & ipse spelunca, sub quibus est Typhæus, qui Inarimæ insule subiacet, à qua Nefus ipsa non multum distet.

Lethiferi.] Pestiferi. Anhelant rabiem.] emittunt Sulphureum odorem. Inde.] ex aere nubilo & fœtore. Vnda paratior cælo.] nam facilius aqua, quàm aër inficitur. Virus.] uenenum & pesti lentiam. Durauit cæno.] strinxit adò uentres, ut non possent egerere. Iam riget.] obscurabatur cutis uentris duritie. Distant lumina.] cor-

rumpit oculos tumidos ulcerat. Abit in uulcus.] inflammiabantur enim rubore, & ulcerabantur hominum ora. Seneca in Oedipo: Piger ignauos alligat arius languor, & ægro rubor in uultu, maculaq; caput sparse re lues, tum uapor ipsam corporis arcæ flâmæus urit, multoq; genas sanguine tingit, oculiq; rigent, & sacer ignis pascitur arsus.

Sacro.] execrabili & diro. Quamquam est etiam morbus quidam, qui dicitur ignis sacer, de quo lege apud Celsum libro quinto. Recusat ferre.] præ dolore & grauedine sustinere non potest. Præcepsum.] subita mors. Nec mediis dirimunt morbi.] iam non ægrotabat, sed languore subito moriebantur. Lues.] pestis. Ausa.] quo enim plures peribant, eo tetrior erat odor, & cælum magnum lethiferum. Incondita.] insepulta. Nam miseros.] quoniam tantummodo extra tentoria efferebant, & non sepeliebant, nec exequijs prosequabantur.

Spargere.] proijcere & sparsos dimittere. Funus.] Exequiarum pompa. Tamen hos.] salutaris, inquit, fuit uentus, qui à libera aggeri regione aërem infestum pellabat, & rerum copia, quæ per mare aduehebatur.

At liber.] Caesar qui numero militum erat inferior copias Pompeij maximas continebat. Sed frumenti inopia laborabat. Idq; singulari patientia milites ferebant. Pecus ob lac in honore habebant, & radicibus herbæ, quæ Cera appellatur lacte admisto famem leuabant, ex hac panes effectos cum in colloquijs Pompeij, famem nostris obiectarent, uulgò in eos iaciebant, ut spem eorum minuerent. Non pigro.] non pestifero. Inertibus.] uiciosis. Arcta.] stricta. Surgentibus culmis.] crescentibus calamis siue urgentibus instantibus se. In cibos pecudum.] uestebantur enim herbis & frondibus. Dumos.] Spinarum fructus & mora. Folijs.] Frondibus arborum, ex quibus panes faciebant. Lethumq; minantes.] periculosas uenentatas. Dubias.] ut sunt helleborum Samonum uitis alba & nigra Mandragora. Vellere.] capere, effodere. Mollire flamma.] decoquere ut coria. Abrasas.] lasas & ulceratas asperitate esculento: um.

Diripiens plurima.] rapiens & comedens. Ante hac.] ante hoc tempus. Saturnum.] abundantem cibis. Ut primum.] statim, ut constituit Pompeius eorum pere media luce, aciebus structis castella Caesaris est aggressus, ut per medios hostes euaderet. Poeta unius dunn-

taxat prælij meminit cum Caesar scribat, uno die sex prælia facta, tria ad Dyrrhachium, & totidem ad munitiones. Cecidère in ijs ex Pompeianis ad duo millia aduocati & manipulares centuriosq; complures, & sex signa militaria amissa sunt, Caesarianorù amplius quàm uiginti, omnibus sunt prælijs desiderati. Sed omnes qui in Castellomilites erant uulnerati sunt. Ex una cohorte quatuor centuriones oculos amiserunt, milia sagittarum circiter triginta in castellu coniecta sunt. Claustrum.] munitionibus Caesaris. Permittere.] concedere sibi ad euagandù. Deditur iter raptum.] spernit clandestinam fugam, & sine prælio. Furto.] secreta fuga. Vallo impulso.] aggere percusso. Oportuna.] apta expugnationi. Castella Numici.] siue à conditore sic appellata sunt, siue à fluuio eiusdem nominis, cuius est ille in Latio, in quo producitur penultima. Dumeta confraga.] spineta, aspera, densa, & sese frangentia. Agit agmen.] ducit exercitum Caesaris, non aduertentibus. Proditus.] indicatus.

Volucers.] Aquilæ & signa militaria. Ne quid uictoria ferro deberet.] ne opus esset prælio uictoriam consequi, solus metus ex tubis, & signis sic hostes exanimauerat, ut resistere, & pugnare non auderent.

Quod solum ualuit uirtus.] id solum fortiter præstiturunt, ut è custodiæ loco se non mouerint, sed ibi ceciderint. Qui uulnera ferrent.] quia paterentur, quia omnes casti fuerant.

Nimbus.] impetus & uis uelut uenti. Agens.] impellens. Peribat.] neminem feriebat. Tum piceos.] inde faces pice sparsas iactabant. Lampadis.] facis. Quassata.] percussa & quassata Ariete.

Nuntiant.] tremunt. Aggere.] murus munitionum. Gemit.] resonat. Roboris impacti.] arietis impulsi. Iam Pompeianæ.] iam signiferi uallu conscenderant. Mundi iam iura patebant.] iam liber erat obsidione Pompeius, poteratq; per mundum uagari.

Toto Casare.] totis copijs Caesaris. Unus.] solus Scæua, qui hosti uictoriam eripuit, & castellum sua uirtute seruauit. Victoribus Pom.] quos eiecit. Strabo. caso. Scæua uiro no.] de hoc Cassio Scæua lege Caesaris Commentarios & Valerium Maximu lib. 8 & Suetonium, qui inquit, Scæua excusso oculo, transfixus femore & humero, 120. ictibus scuto perforato custodiam portæ commissi castelli reuinit. Huius scuto ad Casarem relato, ut Caesar ipse scribit, donauit cum decensatis millibus æris, & ab Octauijs ordinibus ad primipilum traduxit. Reliqua de eo apud Plutarchum lege, qui cum Appiano non conuenit.

Mercbat in plebe.] Militabat inter gregarios, Angentes Rhodani.] ante bellum Gallicum. Promotus.] ad dignitatē euectus, & uulnerib. suis & cade, quam fecit. Latiam gerit uitrem Centaurio est.] Vitius enim est insigne Centurionum, qua solebant interuim percutere milites. Iuuenalis. Nodosam posthæc frangebat uertice uitrem. Sic etiam Marcus Iureconsultus, ubi scribit de re militari. Docet Silius libro sexto. Cuius ab alta priuerno uitis Latie præsignis honore.

Longo ordine.] multitudine militum. Et qui nesciret.] & qui nō intelligeret, quata crudelitas sit in bellis ciuilibus fortitudinē exercere. Hic ubi.] mediates fugā socios hac oratione arguit & retinuit. Tuta fuge.] loca in quibus fugientes iui essent. Abegit.] repulit.

Et cum-

A Et cunctis innotus Cæsaris armis.] Cæsare enim timere fugereque non norunt. O famuli.] Seruum enim & pecudum est fugere, & uiuere malle turpiter, quam mori honeste. Absque cruore] terga datis morti, fugitis mortem antequam uulnera acceperitis, & intuleritis. Cumulo uulnorum.] mori inter sortes, quorum hic sunt cadauera cumulata. Haud queribustis.] non queri ad sepulchra. Non ira saltem.] Irritat eos ad iusta causa ira, quam mox explicauit. Pietate.] in Cæsarem, & in patriam, si non mouemini pietate saltem ira nos moueat. Ex cunctis.] ex contemptu iram constat, nam sunt pro imbecillaribus à Pompeio electi. Ierit.] transierit, Paruo sanguine.] parua caede Pompeij. Peterem umbras.] morerer. In uultu.] in conspectu, si Cæsar me pugnantem aspiceret, scilicet uita decederem.

Constringite tela.] irruite in ferrum, nec expectate ut hostes in uos emittant. Iam.] Confirmat eos à spe subsidij breui affuturi. Perit longinqua.] apparet longius. Securitasque fragor concussit.] nil enim huiusmodi metuebat. Vendicet.] recipiat.

Dum morimur.] moriendo pugnamus. Vox.] adhortatio. Furorem.] impetum & iram pugnandi. Classica.] Tubæ quarum concentu milites animantur. Non succendunt.] non excitant. Scituri.] aduersuri. An uirtus deprehensa.] an uir fortis à multis in quo loco oppugnatus, possit aliud quam mortem consequi, quoniam etiam uictoriam gloria potest. Deprehensa numero locoque obfessa pluribus & indebili loco. Euoluit.] in hostes immittit. Obruit corporibus.] interimie ictibus cadauerum. Totaque uiro.] omnis materia erat ei telum. Virgil.

Rumantii telum ira facit. Moles.] saxa. Scilicet.] corpus suum quod uidebatur uelle in hostes immittere. Sude.] Palo. Conto.] pertica. Detrudid pectora contraria.] repellit contra uenientes milites. Manus.] ascendentium. Obterit.] frangit. Dissipat.] dispergit. Campage fragili.] Galea uel casside debili. Ardentibus oculis.] in quos telum ignitum immiserat. Ut primum.] postquam

C cadauerum cumulus est muro equatus in medios hostes se immisit. Cumulo.] Congerie cadauerum. Solo.] solum intelligit struem illam & locum, qui ipsos sustentabat. Est enim solum, quod omne aliquid sustinet. Quam per summa] quam Pardus celebritate sua per uenabulorum aciem saltat inter uenatores, est autem Pardus Leoni similis, nisi quod iubis caret. Compressus.] obfessus. Vallatus.] circumdatus. Cuneos.] multitudines pedum, quæ iunctæ cum acie primo angustiores, deinde latiores procedunt. Omni bello.] toto qui in eum pugnat exercitu. Quem respicit.] solo enim aspectu perterreat, & terrium feriebat. Macro hebes.] ensis obtusus. Non asper sanguine.] non obfusus cruore, qui crebris ictibus exercuabatur. Perdidit opus.] amisit uulnerandi officium. Frangit sine] interpretatio est. Tota moles.] acies pugnantium. Nulla manus fuit, non certa.] omnes, uel ipsum, uel scutum feriebant. Nouum parque.] inauditum certamen, quod in unum pugnant innumeri. Bellum.] uniuersas Pompeio copias. Umbo.] Clypeus. Fragmenta.] frustra quæ ipsius

caput uexabant & uulnerabant. Compressa.] restricta. Nec quidquam nudis uitalibus obstat, nihil prohibet quo nimis feriat in uitalibus, hoc est, in locis in quibus est uita summa, ut in præcordijs femore iugulo cerebro, post aurem & musculis quibusdam.

Nec obstat.] nam inermis. Iam erat tantummodo hastæ corpori & scuto, affixæ ipsam defendebant.

Quid nunc uetani iaculis leuibusque.] irrisio in Pompeium, cum laude Scæuæ. Ictus.] percussiones quæ nunquam Scæuam interiment.

Pharfalica.] Genus telli missile, quo utuntur ex Phalis, id est, ex turribus & editis locis, est autem in modum hastæ ualido ferro præfixa intra tuba, cuius hastile Sulphure resina bitumine & stuppis conuoluitur infuso oleo, quod incendiarium uocant, & è balista emittitur. Vibrata neruis tortilibus.] emissa funibus, quæ sunt ex capillo maxime muliebri, uel è neruis quibus tenditur balista, ut docet Vitruuius.

Pondera muralia.] saxa ingenita. Aries ferro.] trabs ferrata. Balista.] tormenta quæ saxa emittuntur & hastæ. Limine portæ] è munitionibus, quas egredi uultis. Stat non fragilis pro Cæsare mutus] stat pro muro, qui non facile dirui potest.

Credi clypeo.] committi & fidere clypeo ipsum abiecit, ut sinistra etiam posset hostem ferre. Vaccasse.] non exercere. Aut dixisse.] stauerat enim illic pro Cæsare mori. Solus obit.] hoc est infert & patitur, tot uulnera, quod innumeri bellantes pati inferere possent. Syluam.] multa tela. Fessis gradibus.] languido corpore. In quem cadat.] In quem sese immittat. Par moaistris pelagi] par cetis, hoc est, ingentibus piscibus, in quorum tergis frutices, & arbores oriuntur, emittunt enim supra mare formam sculpulorum. Libyæ sic belua terræ] Scæuam comparat elephantum. Ab armis densis] à multis uenatoribus. Missile.] telum. Tergo squalenti.] corio duro & squalido. Hærentes] affixas, Cute mota corio concusso & tumefacto.

Citra cruorem.] & tela ad sanguinem non perueniunt, sed collo & corij sordi inhærent. Tot facta.] tot uulneribus unus perire non potest. Diæta.] dum acriter pugnet oculum sagitta sauciæ hastam perfregit. Inde Pompeij Centurionem sibi notum est allocutus. Salua tibi simulem salua amicum, ac curatores mihi adhibe. Ad hæc uerba cum duo accurrerent, unum occidit, & alterius humerum ense deiecit, ut tradit Appianus. Diæta.] Cretensi. Gortinis arundo.] Sagitta Cretensis à Gortina oppido in Creta, ubi calami inascuntur sagittis aptissimi.

Certior omni uoto.] quæ felici successu ultra desiderium emittentis eum percussit. In læuum orbem oculi.] Periphrasis in oculum læuum.

Ille rumpit.] hoc est Scæua eum oculo ferrum educit. Alij tradunt eam hastam perfregisse.

Vincula.] Nervosæ radices, quibus oculis continentur. Calcat] pedibus premit. Pannonus hand aliter postictum.] Non secus inquit, uersa telum, quo uulnerata est appetit. Pannonis.] Pannonia regio terminatur Noricis, Danubio, Illyrico & Dalmatis.

Libys.] uenator Libycus. Amentauit.] iecit ex Amento, hoc est ligula quæ telo innectitur. Habena.] amento. Impedit.] inuadit. Receptum.] quo

uulnerata est. Circuit.] circuendo conatur apprehendere. Fugientem secum.] quæ secum conuertitur, uel quam fugiens fert. Perdiderat uultum.] Ita & acrimonia in uultu non noscebatur, nam euulso oculo eruentisq; facie terrorem hosti minus incutiebat.

Cruento imber.] fluxu sanguinis. Lætus fragor.] Conclamauere Pompeiani, ubi Scæuam uulneratum uiderunt, non aliter quàm si Cæsarem uulnerassent.

Eurorem.] iram. Et à uultu.] composuit enim uultum ad misericordiam commouendam.

Collatura meæ.] ad meam mortem non opus est uulneribus, sed sat erit è uulneribus tela educere, ut sanguis emanet. Sis scæua relictus.] Efficit ut uidear potius Cæsarem reliquisse, quàm cum gloria pro eo perisse. Honestæ.] laudatæ. Recto mucrone.] intenta cuspidè. Membraq; captiui pariter lacurus.] cum sublimem portare tentaret.

Incaluit uirtus atque una cede.] fortitudo renouata est, successusq; recreata. Subactum.] uictum & subiugatum. Similem uestri.] imbellem.

Segnemq; ad fata.] timidum. Pompeij uobis.] plus inquit, ego cupio mori, quàm uos Pompeium & Scænatum saluos esse optetis. Alrus.] qui alitè apparebat. Dedecus hic belli.] Aduentante non reuera Cæsare, Sed P. Sylla liberati sunt eo dedecore Pompeiani ne solum Scæuam, sed ipsum Cæsarem fugere uiderentur. Hic.] puluis. Dedecus.] infamiam fugiendi. Crimenq; remi.] culpam. Ruis.] moreris.

Subdusto Marte.] Nam recipientibus se Pompeianis, cum non haberet in quos pugnaret cecidit. Vires pugna dabat.] ex cedibus fortior euadebat. Labentem turba.] cadentem, morientem. Defectum.] qui iam defecerat. Adorant.] suppliciter uenerantur. Numen.] Deum quandam fortitudinis. Speciem.] imaginem uiuam & tractabilem. Virtus enim intorporea est. Deos.] deorum imagines, quæ erant in Castello & Martis simulachrum, quod nudauerant. Fælix.] Pathos hæc habet oratio à fortitudine in cassum, & sine uera laude consumpta, quoniam non pro iustitia & libertate, sed impie contra iustitiam se exercuit, quare erat feritas & immanitates appellanda. Iber.] Hispanus. Quamquam & Liberes gentes sunt ultra Armeniam. Cantaber.] In Hispania Tarracoeni Cantabri sunt, uerguntq; ad Oceanum, & breuibus armis utuntur. Teutonius.] in Gallia est, ut diximus libro primo. Non tu.] Valerius Maximus tradit de bellis ciuilibus triumphare nō licere, nec ouare, & ut ait poëta Ioui Capitolino spolia referri non poterant. Ululare triumphis.] Clamando prosequi triumphantem. Virute.] fortitudine. Parasti dominum.] fecisti Romam seruam.

Nec magis.] Pompeius posthæc magna celeritate imposuit sagittarijs & militibus in nauibus media nocte, ipse cum sexaginta cohortibus per terram ad eam partem munitionum accessit, quæ pertinebat ad mare, rescierat enim ex transfugis transuersum ad mare, uallum nondum illic esse deductum. Itaque terra mariq; pugnant erupit, & in campo aperto posuit castra Cæsar, ijs cognitis non lōge ab eo castrametatus est, & cum Pompeij legionem semotam aliquot cohortibus aggredere-tur, uictus est. His duobus prælijs desiderati sunt milites Cæsaris nongenti. LX. Romani equites quadringen-

ti & Tutianus. A Placentia centum, à Puteolis centum, à Capua decem sacrati uiri, & decem Tribuni militum, & Centuriones duo & triginta. Signa militaria duo & triginta amissa sunt. Pompeius eo prælio Imperator est appellatus, atque hoc nomine saluare passus est. Sed neq; in litteris scripsit, neq; in fascib. insignia laurea protulit. Nec piger Marte dilato.] nec piger fuit, nec prælium distulit. Lassatur.] fatigatur & hebescit. Se.] ipsum mare.

Alti montis.] qui altior est scopulo. Scopulus enim magnis obruitur fluctibus, qui ad summitatem montis nunquam perueniunt. Ruinam seram.] nam frequenter percutiendo, & exedendo montem diruit.

Vicina profundo.] propinqua mari. Rapi.] expugnat. Gemini.] maritimi & terrestres.

Armaq; latè spargit.] & munitiones egressus per liberos campos uagatur. Laxa.] extendit. Iuuat.] delectat eum. Licentia permissa.] quod liceat permissumq; ei sit mutare nouam tellurem. Sic.] eruptionem Pompeij Pado stagnanti comparat.

Pleno ore.] undanti Alueo. Super excurrit.] ripas tutas aggere.] superegreditur ripas munitas aggeribus. Concurrit.] tremefacit. Si qua tellus succubuit; si qua pars aggeris loca mota est euerfa.

Furem cumulum.] magnam uim fluminis. Ruit.] præteriti temporis est. Aperit sibi campos.] per ignotum campum fluit, & alueum facit.

Terra fugit.] in aliam ripam traducitur. Est enim ex legibus id constitutum, ut quod fluiuis alicui agro auferit, additq; alteri, eius domino cui additur cedat.

Ignis elatus.] flamma sublata uel fumus ex igne, ut ait Cæsar. Die enim fumo, nocte flamma signū datur.

Specula.] eminenti loco. Impulsos.] prostratos. Presso.] sedato, iam dudum enim expugnatæ castellis Pompeius præterierat. Frigida.] non recentia.

Pax.] tranquillitas & solitudo. Furorem.] iram Cæsari. Quies & somnus.] quod quiescerent & dormirent. Vel in clades.] etiam in certam mortem. Gaudia.] Pompeianorum ex uictoria. Minax Torquato.] qui Præfectus Pompeij Castellum expugnatum seruabat. Ruit.] impetum facit. Qui Cæsaris arma.] qui Cæsare uiso intra murum interiorum suos metu retraxit. Haud uidit segnius.] non minus diligenter prospexit, Liptote. Quata malo nauata.] quàm nauigator ad Circum in mari Tyrrhenæ, cum primum tempestas inuadit, uela demittit. Muro breuiore.] Cæsar hoc loco geminum aggerem fecerat. Torquatus in interiorum sese receperat, ut fortior esset, densioresq; milites haberet. Cæsariani uerò, qui exteriorum iam occupauerant aduentante Pompeio, quæ suis opem ferebat, præ metu fugam arripientes in arma incidebant. Potuisset hoc loco Pompeius debillare, sed cum non instaret Cæsar, negauit eum uincere scire, ut Suetonius ait.

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

ti & Tutianus. A Placentia centum, à Puteolis centum, à Capua decem sacrati uiri, & decem Tribuni militum, & Centuriones duo & triginta. Signa militaria duo & triginta amissa sunt. Pompeius eo prælio Imperator est appellatus, atque hoc nomine saluare passus est. Sed neq; in litteris scripsit, neq; in fascib. insignia laurea protulit. Nec piger Marte dilato.] nec piger fuit, nec prælium distulit. Lassatur.] fatigatur & hebescit. Se.] ipsum mare.

Alti montis.] qui altior est scopulo. Scopulus enim magnis obruitur fluctibus, qui ad summitatem montis nunquam perueniunt. Ruinam seram.] nam frequenter percutiendo, & exedendo montem diruit.

Vicina profundo.] propinqua mari. Rapi.] expugnat. Gemini.] maritimi & terrestres.

Armaq; latè spargit.] & munitiones egressus per liberos campos uagatur. Laxa.] extendit. Iuuat.] delectat eum. Licentia permissa.] quod liceat permissumq; ei sit mutare nouam tellurem. Sic.] eruptionem Pompeij Pado stagnanti comparat.

Pleno ore.] undanti Alueo. Super excurrit.] ripas tutas aggere.] superegreditur ripas munitas aggeribus. Concurrit.] tremefacit. Si qua tellus succubuit; si qua pars aggeris loca mota est euerfa.

Furem cumulum.] magnam uim fluminis. Ruit.] præteriti temporis est. Aperit sibi campos.] per ignotum campum fluit, & alueum facit.

Terra fugit.] in aliam ripam traducitur. Est enim ex legibus id constitutum, ut quod fluiuis alicui agro auferit, additq; alteri, eius domino cui additur cedat.

Ignis elatus.] flamma sublata uel fumus ex igne, ut ait Cæsar. Die enim fumo, nocte flamma signū datur.

Specula.] eminenti loco. Impulsos.] prostratos. Presso.] sedato, iam dudum enim expugnatæ castellis Pompeius præterierat. Frigida.] non recentia.

Pax.] tranquillitas & solitudo. Furorem.] iram Cæsari. Quies & somnus.] quod quiescerent & dormirent. Vel in clades.] etiam in certam mortem. Gaudia.] Pompeianorum ex uictoria. Minax Torquato.] qui Præfectus Pompeij Castellum expugnatum seruabat. Ruit.] impetum facit. Qui Cæsaris arma.] qui Cæsare uiso intra murum interiorum suos metu retraxit. Haud uidit segnius.] non minus diligenter prospexit, Liptote. Quata malo nauata.] quàm nauigator ad Circum in mari Tyrrhenæ, cum primum tempestas inuadit, uela demittit. Muro breuiore.] Cæsar hoc loco geminum aggerem fecerat. Torquatus in interiorum sese receperat, ut fortior esset, densioresq; milites haberet. Cæsariani uerò, qui exteriorum iam occupauerant aduentante Pompeio, quæ suis opem ferebat, præ metu fugam arripientes in arma incidebant. Potuisset hoc loco Pompeius debillare, sed cum non instaret Cæsar, negauit eum uincere scire, ut Suetonius ait.

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

In hostem.] contra Cæsarem qui erat intra primum uallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus extra Pompeius erat. Non sic Aetneis.] Non aliter metuuit Cæsar aduentum Pompeij, quàm solet Catienses metuere, quum Aetna flammam emittit, per montemq; spargit. Enceladam.] ignem quem Gigas spirat Enceladus, qui esse feritur sub Aetna. Eggerit.] uocant. Aetna torrens flamma.] Aetna

A Aetna fluens & afluens. Defluit.] discurrit in campos. Viſus.] territus aduentu Pompeij. Ante aciem, ante quam manum cum hoſte adueniente conſereret, & ipſum uideret. Cæci.] quia qui timent quid ſint aeterni non prouident. Ruit in fata.] in mortem inſcius, quod ageret ſe præcipitat. Totus cruor.] potuit hic fieri omnis cædes, futura ita ut pax ſequeretur. Dux.] Pompeius repreſſit milites ne Caſarianos perſequerentur. Fœlix.] exclamatio cum commiſeratione. Sylla.] Hiſtoriam poëta confundit, niſi per Syllam aut Pompeium ipſum, aut quempiam Pompeianum accipiamus. Sed profectus non ſeruato tempore & loco. P. Syllam qui ſub Caſare militabat demonſtrat, de quo in prælio ſuperiori, ubi perijt Scæua, ſic ait Caſar. Interim certior factus. P. Sylla, quem descendens caſtris, præfecerat Caſar auxilio cohorti, uenit cum legionibus duabus, cuius aduentu facile ſunt repulſi Pompeiani, neque uerò conſpectum, aut impetum noſtrorum tulerunt, primisq; deiectis reliqui ſe uerterunt, & loco ceſſerunt. Sed in-

B ſequentes noſtros, ne longius perſequerentur, Sylla reuocauit, ac pleriq; exiſtimant, ſi acrius inſequi uoluiffet, bello eo die potuiſſe finire. Tibi.] Ad tuam utilitatē, & non ad Caſaris, ut uim cere Sylla potuit. Summa ſcelerum.] maximum inter ſcелera tua uidelicet, quod pium generū oppugna ueris. Libyas.] Aphrica non uidiſſet tot cædet, ut ad Vticam factas, nec Hiſpania ad mundam, nec Nilus Pompeij fuiſſet cruore infectus. Cadauer.] Pompeij. Phario rege.] Ptolemæo rege Phari inſula Nili. Nec Iuba.] rex Numidarum.

Marmaricas.] Marmaridæ populi ſunt ad Syrtim maiorem uſque porrecti. Umbras Pænorum.] Africanorum quæ ſunt Romani ſanguinis auidi. Scipio.] qui Dux erat exercitus, & reliquiarum Pharfalia. Vita.] uiuentes ipſi, & illius ſæculi homines. Exire è medijs potuit Pharfalia fatiſ] potuit non fieri pugna Pharfalica.

C Deſerit.] Caſar à Pompeio fugatus, in Theſſaliam ſe contulit, Pompeius inuitis ſuis, qui cum hortabantur, ut in Italiam reuenteretur, cum eſt perſecutus. Sed Caſar, cum primum illuc peruenit, coniuncto cum Domitio exercitu Gomphos oppidum expugnauit, & militibus diripiendum conceſſit. Inde Metropolim, qui primum portas clauserat exemplo Gomphorum, territam in deditiōem accepit. Poſtea nulla Theſſalia ciuitas fuit, quæ Caſari non pareret, præter Lariffæos, qui magnis Scipionis exercitibus tenebatur. Pompeius uerò cum primum aduenit Scipionis eſt milites adhortatus, ut parata iam uictoria prædæ, ac præmorum uelint eſſe participes, receptisq; omnibus in una caſtra legionibus ſuum cum Scipione honorem partitus eſt.

Sedem.] munitiones ſuas. Auerſo.] irato quia uictus fuit. Agmine lacerto.] exercitui fugato & fracto. Comites.] Pompeiani. Patrias fedes.] Romam. Reddam me patriæ.] Reuertar in patriam, niſi dimiſſo exercitu facta pace.

Surgente motu.] in principio belli. Vellem committere aciem.] uoluiffem præliari. Dum bella relegem.] modo procul ab Italia bella calamitatesq; abigam, non erat mihi moleſtum, extremas mundi regionē adire. Scythici.] ibo ultra Scythas Septentrio-

nales. Ardentes plagas.] deſerta Aphricæ, Aethiopianam, Indiam, quæ Solis aſtu inſtantur. Victor tibi Roma quietem eripiam.] certè non, nec me uictore uexabere. Ah potius.] Dummodo ſis expertus damnorum te Caſar poſſideat. Candauia.] mons Epyri, qui Illyricum à Macedonia ſeparat.

Contigit.] tetigit. Bello quam fata para.] in qua fata conſtituerant certaretur. Theſſaliam qua parte.] Topographia, Theſſalia inquit ab Oriente Brumali Oſſam, ab Occidente aſtuo Pelion, à Meridie Otrim, ab Occidente Pindum, à Septentrione Olympum habet. Sed in hoc errat poëta, quod inter Oſſam & Olympum Pelium, qui ad Orientem Hybernum eſt, interponit, & Oſſa ad Aſtium, ut Ptolemæus & libro 7. Herodotus docet, & ipſe mox dicit Olympū Oſſæ coniunctum. Pelium ergo pro Oſſa & Oſſam pro Pelio poſuit. Eſt autem Pelij altitudo, ut Plinius tradit, M. CC. L. paſſuum. Coërcet.] terminat & ſtringit.

Accollit diem.] erigit lucem ſuam. Quum per.] ab Oriente aſtuo Pelion eſt. Opponit umbras.] iaciuntur enim in Occidentem reſta ab Oriente linea. Otis.] mons. Submouet medios ignes cæli.] repellit meridianum Solem & Otrim eſſe altiſſimum indicat. Caput Solſtitiale Leonis.] aſtū Leonis, & Solſtitiū, quod eſt ſexto Calendas Iulij apud Columellam, Sole uerò exiſtente in Cancro, & non proprie in Leone. Pindus.] mons qui Occidentem uerſus à tergo Zephyros excipit. Iapiga uentum, quem Fa-

uorinus Caurum exiſtimat Eum Appuli uocant Iapiga. Præcidit lucem.] ſubtrahit lucem, & inumbrat Theſſaliam, quam præ eius altitudine Sol Occidens ſpectare non poteſt. Veſpere maturato.] fine diei accelerato, nam prius noctem inducit, quàm Sol occiderit. Habitatior.] qui incolit radices Olympi, quæ ab anteriori parte Borea uexari non poſſunt: Septentriones & Verſam maiorem non cernit.

Perpetuis quondam.] Theſſaliæ planities, inquit, olim fuit palus ab Hercule deſiccata. Retineat.] retinebant. Tempe.] locus inter Oſſam & Olympum, quinque milium paſſuum longitudine, & ferme ſex latitudine, ultra uiſum hominis attollentibus ſe dextra, leuāq; leniter conuexis iugis. Intus ſua luce uiridante allabiur Peneus, uiridis calculo amœnus circa ripas gramine. Canorus auium concentu. Accipit amnem Orcon, nec recipit olei modò ſupernatantem. Ouid. Eſt nemus Hamonia prærupta quod undiq; claudit; ſilua uocant Tempe, per quæ Peneus ab imo. Effuſus Pindo ſpumofis uoluitur undis. Peruia.] patens, nam tunc illac flumina non egrediebantur.

Nec dant aditus Pelagi.] nec ſinebant in Pelagus labi. Implentibus.] in implenda Theſſalia occupatis. Curſus erat crefcere.] loco curſus crefcebant.

Postquam dij.] poſtquam loco ab Olympo Hercules ſeparauit, & ſi Herodotus lib. 7. dicit à Neptuno, ſue terramotu id factum. Nereus.] mare. Ruinam.] impetum. Melius.] præſtituiſſet enim, ut habitabilis facta non eſſet. Eminent.] apparuit tunc. Pharfalos.] locus ubi adificatum eſt oppidum Pharfalos, quod duplex eſt, uetus & nouum, iuxta quod eſt Tethidis fanum, & hanc oram Achilli ſubiectam fuiſſe ſuſpicantur, ut ait Strabo. Phylace.] oppidum prope Thebas Photicas, ex quo fuit Proteſilaus, qui primus bello Troiano peruenit,

peruenit in litus primusq; casus est. Ouid. Sors quoq; nescio quem fato designat in quo. Qui primus Danaum Troada tangat humum. Pinu.] nauis. Rhetica.] Troiana. Aequeorei.] nati ex Nympha aquoris Theide. Theleos.] oppidum. Dorion.] oppidum Magnesia. Staius lib. 4. Gethico quos flebile uati Dorion, hic fretus doctas anteire canendo Aonias multos Thamis ras damnatus in annos, Ore simul Citharaq; quis obuia numina temnat, Conticuit praecipit, quis non certamina Phoebi nosset, & illustres Satyro pendente Celenas.

Trachin.] Huius nominis oppida esse diximus in Phocida, & in Bœotia, puto autem hic esse legendum Atracē, quod esse apud Larissam, Strabo docet. Melibœa.] urbi litoralē Magnesiæ propinqua Thessalia patria Phylactetæ absque quo Sagittas Hercules afferente Troia capi non poterant. Pretio nefandæ Lampados.] ob præcium incendij sacri. Hercules enim sa lege sagittas, Pharetramq; Phylactetæ concessit, ut eius rogam incendere offasq; conderet, & in cœlum raptū uulgaret, iurareq; id coegit. Nefandæ.] quia non licebat de rogo quicquam effari. Lampadis.] ignis & rogi.

Larissa.] Achilles patria. Potens.] Aeaco Peleo Achille. Nobile argos.] Strabo libro 9. ait, Argos ipsum Pelasgicum, pleriq; urbem Thessalicam opinantur, superiore tempore Lasiæ propinquā. Quæ hac ætate nullibi est. Alij non urbem sanè, sed Thessalorum campum, hoc uocabulo nuncupatum, quod quidem nomen Abas ex Argo, hæc ad loca migrans imposuit.

Vbi fabula.] fabulosum est quod de Thebanis terrigenis dicitur, & muro ab Amphione structo: poëta uerò confundit nomina. Nam hic indicat Theba Phitioticas, & loquitur de Echionijs. Echion uerò unus fuit ex terrigenis natis, ex deabus Draconis à Cadmo casis.

Vbi quondam.] Agauē Cadmi filia, Echionis uxor, materq; Penthei fuit, quem Bacchi numen spernētē sorore adiuta dilaniavit, cum eum per furorē aprum esse existimarent. Pentheos.] Penthi. Quarta.] cum enim in bonam mentem redisset, doluit, quod plus de filio non rapuisset, ut rogis posset imponere. Igni supremo.] Pyra. Palus.] Lerna, quæ Thessaliā mergebat, Discessit.] diuisa est & exhausta. Acas.] fluius, qui occidentem uersus, in Ionium fluit. Pater Ifidis.] Inacus qui fuit Argiuorum rex, & pater Ius, uersus fuit in fluium, qui est in Pelopōneso, à quo qui in Thessaliā uenerunt, hunc etiam Inacum appellarunt.

Aucte.] transportatæ à Ioue in Aegyptum. Oenen.] pater Deianiræ Acheloo desponsatæ, inde traditæ Herculi, sed orto inter eos certamine uictori Herculi cessit, qui Acheloe in palestra cornu cantauerat. Echynadas.] Echynades insule sunt in sinu Corinthiaco ex opposito ad Eliden, & in ostijs Acheoli. Staius in secundo Thebaidos. Turbidus obiectas Achelous Echynadas exit. Oblimat.] limo inficit. Calydonia.] urbem Calidonia patriam Meleagri, quæ Euenus fluius iuxta quem casus est Nessus, Centaurus dicitur se parere. Sperchios.] Thessalia fluius, cui Achilles uouerat comas, si redisset è Troia. Malliacas.] Malliacus sinus iuxta Pagaseum est & Opuntium. Amphryos.] fluius Thessalia limpida aquis, apud quem Apollo Admeti regis pauit armenta. Anauros.] dictus quod ex se, neque aura, neque nebulam emittat. Per se.] Alueo & nomine suo. Nam cum alia ingrediuntur

nomen amittunt, & non per se deferuntur in mare. D. A nauit.] aquas influit, & ingreditur Peneū qui oritur iuxta Gomphos interq; ossam & Olympum nemorosa conualle defluens quingentis stadijs dimidio, eius spacio nauigabilis. Apidanos.] Velox Thessalia fluius.

Enypeus.] lenis est sed mistus Apidano fit uelocissimus. Alopos.] hic fuit Aegene pater, mergiturq; in Epidanum, & concitatur ab eo. Phœnix fluius Thessalia, in nomen urde Peneum. Defendit.] uertitur.

Titaresos.] qui & Orchos dicitur, de quo Plinius. Peneus accepit amnem Orchor nec recipit. Sed olei modo supernatantem, ut dictum est, ab Homero breui spatio portatur abdicat, penales aquas dirisq; genitas argenteis suis misceri recusat. Pro ficcis aruis.] pro alueo. Manare.] egredi. Memorem.] Orchon. Capitis.] originis suæ. Vilis.] Penei quem uilem pro se dicit. Timorem.] reuerentiam & cultum. Patuerūt.] remansere patientia. Emisis.] edictis. Bæbicio.] Bæbicij illic arare cœperunt & alij populi. Bæbe una est urbibus adiacentibus Demetriadi, ubi est & Bebeis locus uicinus Phetis, ut libro nono Strabo docet: Bebricia autem Bythmia est. Discessit.] diuisus est.

Lelegum.] Leleges populi sunt in Attica qui Pigmei cognominantur, hi quidem in Thessaliā habitatum se contulerunt. Descendit.] immissum est, Eolide.] qui ex Etholia in Thessaliā iuerunt. Dolopes.] qui Homeri testimonio ad extrema Phithia locantur ad Pyndum montem, & sub Peleo Achille & Pyrrho militauerunt. Magnetes.] Strabo sic ait. Eos uero.] Magnetes, quia poëta in ultimo Thessalicorum catalogo numerantur, existimauerim Macedonibus Pierijs uicinos, qui intra Tempe à Peneo atque ossa usque ad Pelium, trans Peneum loca habent mari tenus. Equis.] sunt enim optimi equorum, quibus abundant domitores.

Minix.] Populi in Thessalia, qui cum Iasone nauigarunt. Nubes.] quæ erat in Iunonis formam quædam Ison ausus fuerat stupri interpellare. Fœta.] grauidæ, Peletronijs.] Peletronium oppidum in Thessalia. Pemiferos.] qui erant dimidia parte homines, & reliqua inferiore equi. Isonidas.] Isonis ex nube filios, quos nominatim recenset. Monice.] Centauri nomen. Pholoes.] montis Oertheo uertice.] Cacumine Oethe mons. Inuertet.] inuertere potuisset.

Phole.] Pholus hospes Herculis fuit, quæ in Nemeæum Leonem se contulit. Vector.] Nefum dicit, qui Herculi Deianiram quam is trans Euenum fluium uendam tradiderat, cum post transitum in alteram ripam auferre tentasset, eius sagittis occubuit. Lernas.] tinctas ueneno Hydræ, quæ fuerat in Lerna palude.

Chiron.] Centaurus Achilles magister, qui Saturni & Phylliris filius, iustissimus omnium, cum tractaret sagittas Herculis, unaq; ex eis lapsa pedem uulnerasset. Post nonum diem in signum Sagittarium uersus est.

Ouidius. Nona dies aperat, quum tu iustissime Chiron. Bisseptem stellis corpore cinctus eras. Gelido fidere.] quia hyeme Sol ipsum ingreditur. Impetis.] ualde petis & inuadis, & hoc ideo, quia iuxta & contra Scorpium situs est. Maiorem.] quæ tu sis Scorpius enim obtinet, spatium duorum signorum suisq; Chelis facit signum Libræ. Harmonico.] Thessalia ab Hamonte. Semina matris principia præliorum, nam inquit Plinius, Equo uehi Bellerophōtem primum adinuisse frenas

A frenos & strata equorum Peletroniū, pugnare ex equo Thessalos, qui Centauri sunt appellati, habitantes iuxta Pelium montem. Primus] equus, primū natus est in Thessalia, cum Neptunus, cum Pallade certans, de nomine imponendo Athenis Tridente Saxum Thessalum percussit, conuenerant autem inter eos, ut a præstantia rei, quæ nasceretur, exitu ipsorum uictoriam consequerentur. Illa percussa.] terra cum oleo apparuisset uictrix euasit. Omen.] augurium & signū. Feralibus.] mortiferis. Exilijs.] ortus est Chalybē frenosq;.] endiadis, id est, frenos ferreos, & Chalybeos, & hoc propter Cætauros qui a Lapidis primū in equis aspectū, existimati sunt semiferi. Lapithæ.] gentis, quæ Apeleo genus traxit solitaq; est cum Centauris pugnare. Prima fretū.] Plin. lib. 7. docet. Longa naue Thessalū Iasonem primū nauigasse. Pagasæo.] Sinus Pagasæus in Thessalia est, Emporium enim Phææ habent Pagasas, ut ait Strabo.

Terrenum] qui intra terræ terminū uersari debebat.

In undas.] in maria. Ionos.] rex Thessaliæ & Apollinis filius, primus argētum & aurū significauit auaritiæ, & omnium malorum originē. Strabo uero lib. 8. tradidit Phalonem nummū, mensuras & pondera primum aduenisse. Percussit in formam.] signauit in monetam.

B Fregit.] diuisit tauri massam. Aera.] Metalla æris. Quod.] quæ res. Impedit.] impulit. Et ideo Lycurgus, ut ait Iustinus, Auri argentiq; usum, uelut omnium scelerum materiā suis legibus iustulit. Python.] Serpens quam Apollo puer adhuc interfecit, eius corio Triphos Delphicus stratus est. Fluxit.] repsit Delphos. Ad Pythia.] ad festa Apollinis de Pythonis, uictoria quæ quum celebratur. Dei templū nō Delphica, sed Thessalica lauro ornatur. Aloeus.] Titanis filius qui Iphimediā uxorem habuit, cum qua coiuit Neptunus, ex quo peperit Zeihum & Epyalē, qui Aloideæ sunt dicti, hi cum in singulis mensibus nouem digitis crescerent, in nouem ulnas erecti sunt. Insurrexeruntq; in deos & montibus propē cōpositis caelum aggressi sunt. Impius.] crudelis in superos. Pelion.] mons. Inseruit.] quasi immiscuit, quia uicinus erat. Incurrens.] occurrens & retinens, caelum ne uerteretur. Hac tellure] Thessalia. Damnata satis deputata.] & omnia scelera uoluntate deorū. Mens.] præfaga belli quisq; enim futuram eadem prædiuinabat.

C Palā est.] manifestū est ex omnium opinione. Degeneres.] imbelles, timidi, uiles. Versantur peiora.] cogitāt se miseros fore. Ad dubios.] pauci, inquit, animo fortiori bene sperabāt. Robore.] firmitate animi. Casus.] euentus belli incertos. Sextus.] Pompeij filius. Turbæ inertis.] inter pusillanimos. Qui mox.] Sextus Pompeius, cū fuga euasisset ex clade mundana, diu latuit Augustiq; Cæsaris temporib. Siciliam & Sardinia occupauit, & eū Augusto prælio maritimo certauit, uictusq; in Asiā fuit. Grassatus in undis Scyllæis.] qui prælia in mari Siculo concitauit. Grassari enim est sæuire facere. Pyrata.] prædo. Polluit trifidū æquo.] maculauit triumphū patris de Pyratibus Cilicibus. Prænoscere.] ad prænoscedū. Cursus fati.] uentura. Aeger solictos.] quibusq; futuris. Non tripod. Deli.] nō oraculū Apollinis, qui in Delo insula colitur. Anta pyr.] Cyrrhæum oraculū, ubi est corium Pythonis. Quid Dodona son.] quid respōdeat Iupiter, qui colitur in sylua Dodonea, quæ est in Epyro, ubi ex quercu colūba respōdet. Alitrix primis frugibus, primi enim homines glande nutriti

sunt. Quis nosc. fibra.] non cōsultit auspices, nō augures, non qui Pyromantiā exercent, & a fulminibus diuinant, nō profitentur Astrologiā. Tacitū.] siqua erat tacita diuinitas & honesta, ut est Geomātia, Astrologia, & Aruspicina, quæ per signa & absq; uoce indicāt. Necromātia uerò per uocē. Nouerat.] sciebat fieri. Detestata.] quæ dijs superi odere & detestātur. Magorū.] qui Necromātiā exercent. Tristes.] tristitiā enim asferunt umbris, quæ reuocātur in lucē, & eas aspicientib.

Feralibus.] quæ mortuis fiunt. Fidē.] quia Necromantia uerū dicit, & est a Stygijs dijs. Miserorū liquebat.] certus erat Deos celestes parū nosse, & parū se ab eis doceri posse. Ipse locus Thessalia, in qua sunt multæ ueneficæ. Furorem.] cupiditatē uanam & impiā. Nam ut Plin. scribit. Nero ipse deprehēdit omnē magicam non esse, nisi quandā illusionem. Et Lactānius docet, Dæmonum insidijs id fieri, ut quæ nō uera sunt uideantur, & cer nere, & audire. Ficti.] quas nulla quæ sciebāt facere quicquid fingi potest, & omnia incredibilia. Quarum ars est.] quæ proficitur. Ingenuit.] producit. Nocentes.] ueneficis aptas. Saxa sensura.] quæ tanquā animata carminib. ueneficiorū mouentur. Feralē arcana.] secretum & mortiferū carmen. Ibi.] in Thessalia. Faetura enim.] cōpulsatura ad omnia faciēda. Colchis.] Medea uenefica maxima. Aduexerat.] ex Colchide quæ magicarū herbarū est fertilis. Impia.] carmina inquit Thessalidū exaudiuntur a Deis qui surdi sunt ad præces populorū, & sola uox ipsarum penetrat, cælū cogitq; Deos. Gentis diræ.] Thessalidū. Exit.] ingreditur, penetrat. Recessus.] secreta. Numē.] deos. Quod non.] quod Polū curare negligit, nec retrahitur & reuocatur ab officio gubernandi. Murmur infan.] carmē.

Tūc Babylon.] quāuis Magi Babylonici & Aegyptij cōtētur deos suis carminibus, retinere non possunt, quia Thessalia sunt potētiores. Persæ.] cui Persæ p̄fuerūt.

Omne penetrabile.] omne sacrarium & arcana, hoc est, momenta & diuersa instituta. Magorum uetustorum.] hoc dixit etiam propter Zoroastrē magices inuentorem. Thessalis.] uenefica. Abducit.] remouet ab alienis sacris, & cogit sibi parere. Amor nō adduct.] non naturalis, sed ut ueneficiorū immisus. Virg.

Hæc se carminib. promittit soluere mētes, Quas uelut.] ast est alijs duras immittere curas, Severi.] graues. Illicitis flāmis.] inhonesto & turpi amore. Ouidius.] Turpe senex miles, turpe senilis amor. & Cic. Luxuria uerò, cū in omni ætate sit turpis in senē foedissima est.

Proficiunt.] ad amoris effectū non faciunt tantū potula amatoria, quā ipsa carmina. Subducunt pignora.] subtrahunt Hypomanes, de quo Virg. Quaritur.] nascentis equi de matre reuulsus, & matri præreptus amor. Id quidem maximam uim habet ad amorem & libidinem concitandā. Est autem caruncula caricæ magnitudine, colore nigro, quæ in fronte nascentis pulli equini apparet, eam nisi statim mater uorauerit, factum nō alit, & ideo dixit amaturæ. Fortæ equæ,] quæ peperit. Mēs perijt.] furor & insania immittitur solis carminibus & nullo ueneno hausto. Quos non concordia.] illi qui neq; amore iugali, neq; forma commoti, coniuges non amant, sola uolubilitate filiorum amare coguntur.

Fili torti.] Inuoluti aduertendum est, filium habere filorū & filia. Vertigine magica.] conuolutione excātoria. Intelligit Rhombum instrumentum magicum &

muliebres uersatile quadratum, cuius Ouid. meminit & Propertius lib. 3. Stamina Rhombi ducitur ille rota, & in secundo. Deficiunt magico toti sub carmine Rhombi. Alio quodam usu dixit Virg. Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore Licia circūdo. Vices.] uicissitu dines noctis & diei. Dies dilata.] lux in multū noctem producta est sole se firmante. Mundus præ.] cælū uolubile. Torpuit] non uoluit se. Polos impul- fos.] cælum quod impulit. Axibus rapidis.] uelocibus firmamenti. Non ire.] non uerti. Complent im- bribus.] replent pluuia. Calido Phæbo.] sereno astu.

Tonat.] resonat uocibus iisdem simili exaltatione. Excussere Nebulas.] excusserunt pluias quæ emanāt & nebulis. Nymbos.] uentos inducentes ferentatem.

Solutis co.] passis capillis. Intumuit.] in fluctus e- rectum est. Rursus] contra. Conticuit.] siluit, quies- uit Turbante] cōitante. Sinus ferentes.] pappim tremuere, uela sunt facta tumida contra uentum in quem fertur & nauis. Torrens.] copia aquæ præcipitiis & nō matiuæ. Flexus] firmatus & qui non fluxit. Virgil.

Sistere aquam fluuijs, & uertere sidera retro. Abscisa fa.] decliui & præcipiti. Non qua pron] sed sursum.

Nilū non extulit æst] nō auxit & emisit in agros, ut solet. Meander.] fluuius flexuosus, qui Cariam irrigat. unde in tertio eum errantē appellat. Arar.] qui leuissi- mus est, & moueri non uidetur. Rhodanum ingrediur ce- lerrimum. Submisso.] demisso & in planum effuso.

Olympus.] mons Macedoniae in cuius summū nubes nunquam perueniunt. Suspexit.] se altiores aspexit.

Scythica.] quæ alta sunt & duræ. Bruma rigeret.] hyems aspera esset. Dimaduere.] dissolua sunt. Impul- sam sidere The.] Oceanus, qui horis lunarib. solet auergeri, non crescit harum carminibus prohibentibus.

Denso litore.] non enim ut solet terras inundat.

Terra quosq;] fa. iunt terramotū, & firmamentū ter- ræ centrumq; ipsum qui immobilis est ut Macrobius tra- dit, cōcutiunt. Axem.] centrum. Vergens uisi.] incli- nans se & firmans. Titubauit.] contremuit. Mediū in orbē] in centrū. Tantę molis onus.] terra inquit, aperit & seudit se magica uoce, aliamq; cæli partem o- stendit, quæ est sub terra. Reccesit.] seissum est & se- paratum. Dedit prospectū] fecit ut uideretur cælū, quod circa terram uertitur. Potens lethi.] lethiferum.

Et genitum nocere] natum ad hominum perniciem.

Et pauet.] mansuescit enim ipsarum carminum, & de- ponit iram & uim nocēdi. Instruit.] præparat. prodest enim eis, & faciunt ad inferendā mortem. Auidæ] cu- pidæ sanguinis uel rabidæ. Nobilis ira.] solet leo non nisi in magnas feras irasci & supplici homini non nocere.

His.] ueneficijs, uel exaltationibus. Explicat.] di- stendit sinus & replicationes. Pruinoso frigido.] ser- pens enim quanquā sua natura lociq; frigeat earū tamen carmine incalefcit & repit. Viperei cōeunt.] serpen- tes dilaniatæ redeunt in integrum corpus, nodosq; faci- unt. Humanoq;.] naturale est, ut afflati à serpentibus homines lædantur, & pereant, ipsæ tamen efficiunt, ut ser- pentes afflatu hominum moriantur. Quis labor cum ex- clamatione, inquit unde tantam uim habeat magica.

Labor.] laboriosa cupido, spernēdi timor, quod timēt spernere. Comercia.] cōmutationes & cōcordiæ. Ha- buere deos astrictos.] obligauere ad obtemperandum. Mercentur.] ipse ueneficæ. Pietate ignota.] ut alijs

nesciant tam piē colere deos, est & Ironia. Minis taci. A- tis.] quas tacitē in deos intendunt. Hoc iuris.] hæc po- testas. Imperiosa.] superba & cogentia Deos. Cer- tum.] proprium, separatum ab alijs. Qui] certus qui cogitur cogere mundū. Illis.] Theffalis primū dedu- cta sunt è cælo sidera & stellæ. Phæbe serena] Luna clara. Obsessa uenenis.] excātata carminibus. Ariste ignibus.] rubuit luce nō clara sed fumosa, ut est terreni ignis. Quā si tellus.] quā si eclipsum pateretur, quæ sit interpositione terræ inter ipsam & Solē. Imagine fra- tern.] ab aspectu Solis, qui est eius imago simillima. In- fereret.] Immisceret ipsa tellus umbras, id est, noctē usq; ad sidera & astra, cum non excedat altitudinem Lunæ.

Depræhensa.] obsessa uel depressa facta uicinia terræ.

Propior.] uicinior. Labores.] ut pallere & deduci.

Despumer.] spumas emutat, quib. postea utantur ad ue- neficia. Hos scelerū.] Erichtho Theffalidū] celestissima reliquarū morem nō sequebatur. Sed noua instituta sibi induxerat, nō enim urbes ingrediebatur, nō domos, sed in sepulchris habitabat, adibatq; inferos arbitrio suo. Eri- chtho pietæ. Ironia est, potestq; id à uerbo regi. Gen- tis.] Theffalidum. Busta.] loca in quib. fuere combu- sta cadauera. Expulsis.] uel ueneficio, uel quia cū ipsa habitare metuerent. Noffe domos.] Dii qui uix snūt uiuos ad inferos ire, sed redire nunquā, uel saltem non se- pe, & qui uoluere res inferū esse ignotas ipsam prohibere non possunt. Vita.] uiuis enim illa nosse nō licet. Ten- net ora] effictio. Situ.] putredine squalore. Profan- næ celest. Erich.] Ignota cælo sereno, quæ nunquā se lu- ei claræ ostenderat, sed noctū errabat. Grauarur.] ple- na est et oppressa. Stygio.] inferno et qualis mortuis es- se solet. Impexis.] inculis. Nymbus] uentus & nu- bes. Subducunt fid.] inducunt obscuritatē, ut Sol, Lu- na & Stella non uideantur. Nudis.] sine cadaueribus.

Caprat.] frequenter capit in usum suū. Semina se- cun. seget.] terrā et herbas aquas calcabat, urebat utrū- que enim seges significat. Et nō lethiferas spirando.] corruptit salubrē aërem alitu suo. Nec fibr.] Sacrificia quibus dii placantur fibris, hoc est, iecinorum extremita- tibus in ignē positis. Funeras.] ex rogo raptas. Flam- mas.] ardentia ligna. Sepulchro.] Pyra. Nefas.] mō- strum scelus. Carmen sec.] repetitiā exaltationē. Ani- mas.] uiuis mortē inferabat, et diu uicturis, mortuosq; reuocabat in uitā. Infodit.] sepeliuit. Fatis debent. anoo.] quanquā aliquis ex fato & sidere suo diu uictu- rus esset, tamen ipsa uolente moriebatur. Peruerfa Pō- pa.] ex tristitia in lætitiā mutata. Funera.] mortuos.

Fugere leth.] reuixere. Cineres iuue.] quibus in ue- neficijs uterētur. Ipsamq; parent] faces è manib. patē- tū incenditiū filiorū, rogos in ueneficia rapiebat. Frag- mēta] frustra sandapile, & carbones per aëra uolūtates & cinerē uestium, & fauillas corporis colligebat. Tori- feralis.] feretri. Fluentes.] dum fluerent. Olenes mem.] quæ adhuc seruabant odorē. Ast ubi.] si quan- do incidebat in sepultos, in marmoreo tumulo, ubi corpo- ra desiccātur, & nō corrumpūtur, euellabat illis oculos ab- rodebatq; ungues dentibus. Quibus.] in quibus Inri- mus hum.] interior cadauerū succus. Ducitur.] educi- tur, fugitur, attrahitur, ut atq; ubera ducunt, & duceret apricis in collob. uua colorē. Tabe traeta.] macie & sic- citate cōtraeta, uel tabe, id est, corruptione medullæ edu- cta, ut sit aphæresis. Duræscunt.] siccātur. Deserit.] ualde

A ualde seuit & rapit. Orbes gelat.]oculos sanguine cō-
strictos. Excrementa,]unguū purgamenta, qui in mor-
tuo crescunt, ut capilli. Ore.]denibus. Laqueū.]ca-
pistrū alicuius suspensi. Carpit.]lamiauit dempta par-
te. Cruces.]sanū cruciū. Percussa q̄ uisc. nimbis.]
carnē quæ diu fuerat, exposita uentis & pluuijs. Inco-
ctas.]duratas. Admissio.]recepto. Calybē.]manicas
ferreas, aut clauū fixum. Nigrā san.]eruoꝝ putridū.
Virus coact.]humorē congelatū. Et morsus ner.]
& cum nō possit auferre, quod momorderat impediēti-
bus neruis suspendit se dentib. ut auelleret. Sedet.]ser-
uat. Morsus lupo.]ut prius mordeat lupi quorum ore
famelico & ieiuno rapiat membra. Nec cess. à ce.]peri-
mit etiā hominem, si calido sanguine indiget. Et eo qui è
uulnere primus egreditur. Sacra Stygia.]sacrificia.

Extra q̄ funereq̄.]poscunt trepidātia mensæ, & sacra
ex hominis morte, requirūt exta palpitātia. Valnere si
uentris.]si factus nondum aditus ponēdus est in aris per
uterum uulneratū educitur. Qua natura uoca.]qua
solet naturaliter egredi. Sæuis umbris.]anima crudeli
B & immani. Ipsa facit.]ipsa hominem seuū interficit,
ut habeat eius animā in suū usum. Omnis mors.]ca-
dauera, cuiuscunq̄ generis sexus & ætatis, & quacunque
morte ceciderit. Genē flor.]solet adolescentibus mor-
tuis barbæ lanuginem uellere. Ephæbo.]adolescenti.
Læua.]manu sinistra. Thessalis.]Erichtha ipsa Cha-
ris.]quæ propinquorū. Trūcauit.]aliqua parte immi-
nuit, absedit enim aut narē, aut labrū, aut aurē. Laxa-
uit.]aperuit. Cōpressa.]clauissa stricta. Herentem.]
fixā. Sicco.]arido quale est mortui. Info dit mur.]
immurmurauit dixitq̄ carmina. Gelidis.]mortuis.
Mandauit.]cōmisit aliquid scelus, secretū ut umbris re-
nunciaret. Pompeio prod.]manifestauit Sexto. Al-
ta nocte poli.]profundis tenebris. Titā media qu.]
quū apud Antipodes est meridies, qui fit media nocte no-
stra. Fidimū.]famuli Sexti Pōpēij. Vagati]discur-
rentes. Prærupta in rupe.]præcipiti & alta. Hemus
deuex.]mons pendens. Porrigit.]extendit. Pharfali
am iuga.]colles, in quibus est Pharfalos oppidū. Inco-
gnita.]maudita. Tentabāt.]meditabātur. Fingebat.
C formabat excātationes. Nāq̄ timens.]metuebāt enim
se præliū alibi consereretur, & ipsa cadauerib. potiri ne-
quirit, itaq̄ ueneficjs hoc tentabat auertere. Philippo.
]campus in Pharfalia, quos excātauit & sparsit her-
barum succis, ne alibi fieret pugna. Transmittere.]
transfere in alium locū. Mores.]cadauera. Auerte-
re.]remouere, abuti Romanorū cineribus. Tantos ma-
nes.]tantorum uirorū animas. Ardor.]desideriū eius.

Quid.]quā corporis partiē. Inuolet.]inuolam suam
ponat & rapiat, tractumq̄ est ab auibus, authore Dona-
to. Propago ignaua.]Sexus Pompeij degener filius.
O' decus.]exorditur à beneuolentia. Fata.]futuros
euentos. Dinertere.]impedire ne ueniant. Ut certū.]
Narratio est sue petitiō. Non ultima turbe.]à per-
sona sua, quam cōmendat à patre, captat beneuolentiā.
Vel dominus rerū.]si uicerit pater. Heres.]si peri-
bit. Percussa dubijs.]perterrita incertis euentibus.

Ferre meritis cert.]tolerare quæq̄ aduersa. Hoc iur.]
hanc uim ut non lateant, sed prænoscantur. Cæci.]non
præcogniti. Vel num. tor.]Dat modū petitiōni quam
honestā, & illi possibili esse ostēdit. Totq̄ nu.]coge de-
os superos. Exprime.]elice, Manib.]inferis. Refera

sedes cly.]aduoca umbras ex campis Elysij. Ipsamq̄
uoc.]& uoca mortē deam, ut pandūt tibi quos uelit peri-
mere. Non humil.]nō uilis, sed egregius & te dignus.
& honestā petitiōne ostendit eiq̄ uilē. Alca fati.]cuen-
tus belli, qui est in fati. Vel tibi.]etiā tibi nō modo mi-
hi & alijs. Quo præpon.]ut lussi utilitatē offerat les-
gitur, & quod præpoderat, id est, quia in tuū manus com-
modum uenit. Impia.]uenescia. Nomine.]gloria.

Et contra.]& ex aduerso locuta est. Si fata mino.]
locus est ex intima philosophia sumptus: dicunt enim Ve-
rita: em sempiternam, ex æternitate fluentem, mutari non
posse. Præsertim si ad omne genus humanū reiq̄ summā
attineat, singulorū uerō posse fata mutari & produci. In
quā sententiā & Virgil. in 10. loquitur, cum ait, posse Tur-
no mortē differri, sed totū bellum mutari non posse, itaq̄
pollicetur Erichtho, sed uel uitā uni facile trūcaturā, uel
mortuū in lucē reuocaturam. Moueres.]moueri uelles,
uel agitates. Minora fata.]quæ ad singulos attinerent.

Præbere deos ianni.]cogere numina in actis, in officia
& actiones. Atti.]uenescia. Inseruisse mor.]protra-
here. Sidera.]potentia stellarū. Præferunt.]consti-
tuerūt mortē alicui. Fecerit senem.]tribuerūt senectū-
tem inferimus illi mortem in iuuentute. Herbis]uenesci-
cjs herbarum. Causarum ser.]ordo & ueritas fluens
ab æternitate. Omnia fata labor.]omnia obstant &
periclitantur. Ictu.]periculo & casu. Plus.]quā ars
nostra. Et multi aditus]multiplex erit uia ad uerita-
tem inueniendā. Tellus.]uarios diuinandi modos indi-
care, uidetur per tellurē Geomantiā, per Aethera Pyro-
mantiā, quæ fit ex igne per Chaos Necromantiā, per æquō-
ra Hydromantiā, campos autē & saxa ad exuberationem
addidit, & per Metonymiā animantia, quæ his omnibus
cōiueniunt, intelligit. Pronū.]facile. Tanta copia.]
cum habeamus tot uirorū cadauera. Attollere.]erige-
re, suscitare. Ut ora mo. def.]ut reoenter mortuus pos-
sit bene uerba explicare, non læsis organis uocis, sed si de-
ficcatus corruptiusue esset, non uocē intelligibilē, sed stri-
dorem emitteret. Membris.]ob mēbra. Strideat in-
cer.]stridorem emittat, qui nō bene audiat. Geminatis.]
arte duplicatis per excātationes. Squalenti]
ex carmine. Tecta.]circundata. Cesorū.]postquam
erat à Ducib. in Thessalia uentū. Proiecta.]strata in-
sepulta. Tumulis nega.]ablatus est absolutus. Im-
pactæ,]famelicæ. Vatem.]cadauer, uaticinaturū. Scrū-
tata.]quæ inquisiuit. Fibras]extremitas. Pulmo-
nis.]ex quo uox oritur. Voce organa.]uocis integra.
Fata.]uita. Pendent.]in dubio sunt, nam quisq̄ in lu-
cē poterat reuocari. Superis.]ad superos. Tollere.
erigere & suscitare. Totas acies.]omnes casos. Et
reddere bellos, & facere ut rursus præliarent. Cessis-
sent.]cōcessissent, nō restitissent. Extra dūs auer.]Hy-
gio reuocatus in uitā ab inferis. Mōstro.]portento mi-
raculo, uel erectiōe, quæ multū poterat. Traiecto.]per-
forato. Ducit.]trahit. Inseto.]iuncto, ferreo uncinō
immissio. Feralibus.]funeris. Viaturū.]in uitā redi-
turum, Sub alta rupe.]in ualle & antro. Cauti]ca-
uati in antrū. Damnarat.]cum damno elegerat.

In præceptis sub.]fouea inquit, est uicina inferno, quā
inumbat dēsa sylua solis radios prohibēs. Statius in Thy-
restie sacris, lib. 4. similē ferē locū describit. Sic & Sene-
ca in Oedipo. Est procul ab urbe locus ilicibus niger.
Dyrceæ circū uallis irriguæ loca. Depressa]profunda.

Comius pronis.] ramis inclinatis. Nullo uer.] nullo arborū cacumine, quæ nō rectē, sed transuersē crescunt.

Non peru. Phæ.] quā radij Solis ob densitatē nō penetrāt. Taxus.] arbor uenenata à qua Toxicæ, quasi taxica dicta sunt. Marcentes ten.] obscurus crassusq; aēr.

Situs.] squalor & lanugo in ipsis arboribus. Non taxaræcis.] nō aded est obscura uallis Tanaræa à qua est ad inferos aditus. Staius lib. Theb. 2. Hoc ut fama loco palætes deuias umbras. Trames agit nigriq; lous uacua atria ditat Mortibus, Arcadij perhibent, si uera coloni Stridor ibi & gemitus pœnarū atroq; tumultu. Peruet ager sepe Eumenidum uocesq; manusq;, In medium sonuere diem lethiq; triformis, Ianitor agricolis cāpis au dius abegit Iners.] obscurus, immotus, crassus. Tena reis faucib.] Antro Tanaræi mōtis in Laconia. Confi ne mundi latentis.] Terminus inferni & est appositio.

Quo.] in quā uallē Tanaræā. Emittere.] extra infernum mittere, cum uideātur intra cōfina esse. Dubium est.] dubitari potest, inquit, an Erichtho aspiciat umbrā, quia euocauerit & extraxerit, an quia ipsa descēderit in infernū. Dicolor.] uarij coloris & pallidus. Furialis cul] habitus furia dignus. Vario.] diuersorū colorū.

Operitur uul.] circumuelat faciem. Sertis uiper.] adhibuerat enim uiperas comis furiarum more, & illis ea pillos nodabat. Iuuenis.] sexti. Defixa lumina.] habentem defixa lumina. Ponite.] nolite metuere, nam hic reuocabitur in uitam. Ut quāuis pa.] ut etiam timi dissimi non metuant. Si uerō.] Si omnia horrenda quæ in inferno sunt uobis ostenderē, non esset uobis metuedum, quippe manes metuunt me præsentem. Igaibus.] Phlegæontis qui tartarū circuit. Me præsentem.] metuunt enim præsentiam meam. Villosa colla.] uelut uillulis, serpentibus plena. Vinā in terga.] habentes manus reuinctas in terga. Metuentes.] me & uos. Sople.] implet. Laxata] apta. Fruenti.] calido & recenti. Taboq; medullas abloir.] purgat interiora sanie. Virus lunare.] spumam Lunæ, de qua supra diximus. possumus etiam de menstruo intelligere, quod in Luna singulis mensibus mulieres emittunt, estq; miræ potentie. Huc.] in pectus. Quicquid natura gen.] omne monstri genus, quod cōtra naturam, aut naturæ defectu, aut in eius nimietate natum est: Spuma can.] non acornitum intelligit, sed spumas rabidi canis qui metuunt suam imaginem, in aqua cōspicere, quo quidem metu etiam illi, quos momordere afficiuntur, ait enim Plinius. Ita morsis lethalis aquæ metus. Est aut Ouidij testimonij id genus morsus incurabile. Soluere nodosam nescis medicina podagram, nec formidatis auxiliatur aquis. Lyncis.] Lynx ut Plinius tradit clarissimē omnium quadrupedū cernit. Eius urina in calculi pretio si duritiē transit, quod Lyncurium uocant. Nodus hyenæ.] hoc est, iunctura habet enim spinam continuā unico tantum nodo. Plin. li. 8. Hyenæ utrāq; esse naturam ait, & alternis annis esse marē, alternis fœminā fieri, parere sine mare uulgu credit, Aristoteles negat. Collū & iuba cōtinuitate spinæ porrigitur flectiq;, nisi circūactū totius corporis nequit; multa præterea mira traduntur. Sed maximē sermonē humanum inter pastorum stabula asimulare, nomenq; alicuius ediscere, quem euocatum foras laceret. Item uomitionem hominis imitari ad sollicitandos canes, quos inuadat. Ab uno animali sepulchra erui inquisitionem corporum, fœminam raro capi, oculis mille esse uarietates eo-

lorumq; mutationes, præterea umbræ eius contactu canes obmutescere, & quibusdam magicis artibus, omne animal quod ter lustrauerit in uestigio inhaerere. Cerui pasti serpente.] Mos ceruorum est, ut serpentes naribus attrahant, ætate confecti, nā illarum haustu iuuenescunt. Authores sunt Plinius & Solinus. Tendente rudentes.] implente uela, quibus tensis funes etiam tenduntur. Echencis.] Plin. lib. 9. inquit. Est paruus admodum piscis assuetus petris Echencis appellatus, hoc carinis adherente naues tardius ire creduntur, inde nomine imposto, quam ob causam amatorijs quoq; ueneficij infamis iudiciorum, ac litiū more, quo crimine una laude pensat, fluxus grauidarum utero sistēs, partusq; continens ad perperium tamen in cibos non admittitur. Est autem semipedalis & limaci similis, ut idem tradit 32. dictusq; ab ἔχεν, quod est tenere & αὐρ, quod nauem significat.

Echinus autem est pisciculum, in formam echini castaneæ, in quib. spinæ pro pedibus. Ingredi.] est ijs in orbem uolui. Draconum.] qui nascuntur in Aethiopia.

Saxa tepefæta.] Plin. lib. 9. inquit Tribus primis & quinto aquilarum generi medicatur nido lapis Aethiotes, quem aliqui dixere Gagytæ, ad multa remedia uilis, nihil igne deperdens. Est aut lapis iste prægnans in utero, quum quatiens alio uelut in utero sonante, sed uis illa medica non nisi in nido direptis. Saxa] Gagytæ. Alite fæta.] Aquila quæ peperit. Serpens uolucer.] iaculus Arabicus alatus, qui se è sublimi demittens, corpora penetrat. Innotataq; rubris.] Cic. in 3. de Pimibus hæc habet. At illa quæ in concha patula Pina dicitur is qui enat è concha, quiq; eam custodit. Pynoteres uocat, minimus ex omni genere, ideo opportunus iniuria, huic solertia inania ostrearū testis se condere, & cum acereuris migrare in capatiores. Sidera.] Pynoteres. Pretiosæ.] qui producit uniones. In rubris equor.] in maribus rubro, quod est in Arabia. Non defuit etiā membranæ cer.] id est, corium serpentis. Ceraflis corpore emere, cornicula sæpè quadragenta, quorum motu reliquo corpore oculato sollicitent ad se aues. Phœnicis auis, de qua Ouidius. Vna est quæ reparat, seq; ipsa reserminat ales, Assyrij Phœnica uocant. Hic aromata cōgeries in aram quandam alarū agitatione accendit, cum ipsa comburitur, & ex cinere uermiculus nascitur, qui postea redijt in Phœnicem, quæ semper est unica. Lege Plinū. Laetantium & Ouid. Eoa.] Orientali. Quo.] in quē locum. Pestes uiles.] uenena & mōstra. Frondes saturatas.] arborum ramos prius exeatatos. Et herbas.] quas cum teneræ essent, et nasceretur salua respererat.

Os dirum.] ipsa Erichtho dira. Dedit mundo.] ad inuenit & fecit. Pollentior.] potentior. Excantare.] ad excantandum.] Confundit murmura] celesriter murmurat ita, ut uerba compressa, non intelligantur. Discordia.] aliena ab hominū sermone. Habet latratus canum.] imitantur canes latrātes. Bubo nocturna.] auis maior oto, qui est maior noctua. Stryx.] uolucris nocturna, quæ infantes noctu inuadit, ut Ouid. Pastorum 6. & Plinius 11. tradit. Exprimat.] enunciat, exprimit. Planctos.] sonitus, fluctus in saxo percussis. Vna uox.] ipsa sola tot uocis fecit diuersitates.]

Penetrat in Tartara.] exaudiatur ab inferis excatatio eius. Eumenides.] furias deosq; inferos inuocans, orat pro sceleribus suis remittant umbram in corpus defuncti. Chaos.] confusio & profunditas Tartari.

Mundos

A Mundos innumeros. [etiamsi innumeri essent, ut ex Democriti auctoritate Anaxarchus Alexandro persuadebat. Auidum.] insatiabilis, non est animarū orcus.

O rector Stygiæ terræ. [ô Pluto uel Iuppiter Stygia. Quæ mors dilata torquet, qui mori non potes, & uita est tibi molesta. Styx.] palus. Et quos. [supple ô Elysi.]

Nulla Theffalis. [nā omnes impij sunt, & in Elysijs, num nisi pij admittuntur. Persephone perosa cælū & matrem.] Proserpina odio habens superos, & Cererē quæ ipsam raptam desiderabat, cum ardentem Plutonem amaret Virgil. Nec repetita sequi curet Proserpina matrem. Nostræq; he. [pars ultima, abyssi profunda inuocat Hecatē ad centum potestatibus quas habet: hecaton enim centum sonat, nostræ dixit, quia illius tutela fruuntur in magicis. Per quam.] qua media & cuius motu cum Stygijs deis mutuo colloquor. Ianitor laxæ sedis. [cerbere custos ampli inferni. Qui spargis uiscera.] qui absorbes carnē tibi ipsi. & ad uerbi allusit Ethymon, dicitur enim quod carnem uoret uerax. enim caro est & βορῶς uorans. Sorores.] Parca. Tra-

B Atia. [daturæ uitam huic, quem in lucem reuoco. Filia reperiuiam redditam. Clotho enim colum habere Laebesit filare. Atropos uerō fila rumpere dicitur. Senex laxate.] Charon animarum uector fatigatē. Unde flagrantis. [Phlegethonijs, fluij ignei, qui circuit Tartarum, quanquam re uera Proteus, ipse ad Stygem paludem uelificat. Vmbrijs.] ob umbras quas reuocauit.

Ore fati nefando. [si sum satis impia linguæ & oris carne humana insecuti, & ideo uobis grata. Carmina] excitationē. [ieiuna fibris, quæ ante gustauerim carnem humanam. Pectora plena.] corpus grauidæ mulieris. Profecta. [ex alicuius infantis. Dictaq; sunt, quos dij profecerunt. Si quis quū uestris.] si infantem uicturum, & morbo non correptum sacrificauit. Vestris laueibus. [patinis dicatis uobis. Non in Tartareo.] facultatem ei ostendit, quia recentem & insepulti. & ad ripas Stygijs uix appulsam animam petit, quam de cætero securam fore promittit. Modo luce fugata. [quæ dudum moriua est, & iter habet ad inferos. Hiato.] fauibus ingressu. Orci. [inferni: Licet has.] licitū est. **C** ut illa quæ nunquam amplius à me uocabitur, & semel istuc ueniet moueatur ueneficij meis. Canat natō dū eis omnia Pompeiana] uaticinetur filiolo Pompeij omne fatum patris. Omina] diuinationes & fata.

Si bene merentur. [conferunt in uos beneficium, nam ex bellis ciuilibus multas simul animas consequimini.

Lēuauit. [erexit. Spumantia.] præ celerata multorum carminum pronuntiatione. Proiecti] iacentis.

Claustra. [carcerem corporis. Clastrum enim locus clausus dicitur, & ipsius clausuræ instrumentū, Lethali.] mortifero. Cui eripitur munus extremū] qui priuatur mortis beneficio. Imnotum. [quod non mouebatur. Has fati licuisse moras.] quod statim non paruert. Viuo serpente. [quum habebat in manibus. Illatrat.] clamat contra manes. Quas egit. [exclamationibus enim terram in rimas per quas uocem immitteret, aperuerat. Rumpit silentia.] uocem immittit. Secora uocis meæ. [quæ non pares & negligis carmen

Non agitis.] non persequimini, simulat enim se non uisisse eam. Per inane erebi.] per uacuum infernum & capacissimum, nam umbra locum non occupant. Eliciam.] in lucem educam. Vero nomine.] non enim uos

Eumenides appellabo, sed quanquam proprio suo. Canes stygijs. [uos ipsas quæ canes appellamini. Per busta sequar.] persequar & fugabo. Funera.] exequias.

Custos. [uos seruans. Teq; deis.] Proserpina iminitatur, se ostenturā ipsam eo quo est apud inferos uultu.

Alio.] diuerso ab eo quæ ostendis mortalibus. Ficta.] composita. Tabida.] macilenta, squalida, & est uocādī casus. Ennea.] Proserpina dicta ab Enna oppido in Sicilia, ad quā rapta est, & ubi est eius templum celeberrimū. Quæ dapes.] Proserpina rapta, cum Ceres eius mater à Ioue impetrauisset, ut ad superos reuocaretur, si nihil gustasset, indicata est ab Ascalophō. 7 Punici mali granā hausisse. Itaq; iussit Iupiter, ut æquo temporis spacio nunc apud superos, nunc apud inferos esset. Dapes.] septem Punici mali grana. Quo fœdere indicabo stuprum tuum, & ut patrii turpi coitu delictaris.

Regem noctis.] Plutonem. Contagia.] sup̄ intelligit, quo mater ipsa uisa est neglexisse & nō magnificesse reuocare. Pessimè arbiſer.] ô Pluto qui lucem odisſi, ego rupta terra radios solis in te immittā. Feriere.] percutieris. Die.] luce. Ille.] Demogorgon qui est omnium deorū pater, & iacet in imo Tartaro. Interpretaturq; terræ Deus, siue terribilis Deus. Cōpellādus.] uocandus & alloquendus. Quo nunquā terra uoca] ad cuius nomen inuocatum sit terræ motus. Apertam Gorgona.] patentē Medusam, quā alij impunē uidere nō possunt. Erynnem.] furiam. Tener.] possidet. In despecta.] non uisa, quia sunt in penetrabilibus imisq; Tartari partibus. Cuius.] Demogorgonis. Estis superi.] adeo enim est in inferno demersus, ut uos cælum incolere uideamini. Peierat Stygijs undas, periurat Stygem paludem, quod alijs deis non licet: Maro Dij, cuius iurare timent, & fallere numen. Astrictus.] densatus. Caluit.] solutus est & commotus. Fouit uulnera.] apparuit in uulneribus. Fibrē] uitalia iecur, pulmo & cor: Trepidant] mouētur palpitant. Subtepens.] subintrans.

Desuetis.] quæ uiuere, iam cesserant. Palpitat] motiat se. Tenduntur.] extenduntur nam leni laxiq; erāt. Nec tellure cadauer.] Cadauer inquit uno impetu repente surrexit. Tellure.] à terra, repulsum, percussum & terræ impetu subleuatum. Distento lumina nētū nudantur. aperto ore oculi aperiuntur. Nondum facies uiuentis.] nō uidebatur uiuere, sed mori, Rigor.] distentio corporis. Stupet.] quod in uitam redierit.

Sed murmur nullo.] sed non loquebatur ore iam stricto. Tantum responsura. Solum ut respondeat, nō ut loqui incipiat. Theffala.] Erichthō. Mercede.] præmio. Nam ea lege te dimittam, ut nullis carminibus & ueneficij in uitam ualeas reuocari. Immune.] liberū & cui non noceant ueneficia. Toro tuo.] toto tempore futuro. Tali tua.] ea diligentia te sepeliam, & talibus lignis aduram. Tua membra.] supple condam.

Exaudiat magnos.] pareat excantationibus. Sit tanti.] magno beneficio & felicitati tibi ascribe, quod per me fueris reuocatus in uitam. Verba.] carmina. Somnum longe lethes.] Mortem: nil enim aliud mors est, nisi longus somnus. Lethe autem fluiuis est in inferno, qui animis ipsum potantibus obliuionem inducit, ponitur & pro ipsa obliuione. Tripodas uatesq; Deor. fors obscura tēn.] Dij & uates responsū obscurum dant. Necromātia uerō aperte omnia indicat. Tripodas] mensas Apollinis Metonymia. Fortis adit oracula.] qui

magnanimus est necromantiam aggreditur. Durè.] inflexibilis. Ne parce.] ne abstine. Da nomina.] die nominatum. Da uocem.] emitte claram uocè. Loquantur mecum.] suuura aperiant. Addit & carnè.] post hæc excantauit umbram ut sciret quicquid rogaretur. Dedit.] præstitit. cōcessit. Mauente fletu.] abundantibus lachrymis. Trista.] Quid parce ordinent, quoniam Acherontis ripa sit reuocatus, se uidisse negat, id tamen quod ex umbris intelligere potuit eloquitur. Ab aggere.] à ripa Acherontis. Efferre.] immanis. Agitat.] uexat, nam inter se certant. Arma impia.] ciuilia bella. Quietem.] Pacem & silentium manium. Tartara.] in quibus scelesti puniuntur. Est enim munitissimus & profundissimus locus, tripliciq; muro munita ars, & adamantinis turrib. Fecere palam.] manifestarunt.

Tristis felicibus.] animis optimorum inerat in uultu tristitia. Natum.] qui bello Samnitico per M. Licinium pontificem dijs Stygijs se deuouit, ut uictoriam suis relinqueret exemplo patris, qui eodem successu bello Latino per Valeriu se deuouerat. Lustrales.] Appositio hoc est, expiatorias, nam sua deuotione Romanorum peccata expiauerunt & exercitum incolumem præstituerunt.

Camillum.] Furium Camillu. & qui captam patriam à Gallis Senonibus liberauit. Curios Manius.] Curios, Dēatus de Samnitibus Sabinis & Lucanis triuphauit, & iterum de Sabinis. Legatis Samnitium aurū offerentibus, cum rapas torreret: malo hæc inquit, in fœdilibus meis esse, & aurum habētibus imperare. Quærentem.] quod Pompeius necessarius suus esset à Cæsare suoperandus, & in Aegypto periturus. Scipio.] Aemilianus, cuius progenitus Scipio Consul Pompeij gener Pōpeianæq; factionis in Aphrica. Cato maior host. Carthag.] Cato Censorinus, qui Carthaginem in delēdam Senatu esse suasis præcoecum fœdum, inde allatam ostendēs, ut Plin. tradit. Mæret fata Nepotis.] dolet mortē Catonis V ticensis. Solū te.] Solus inquit Iunius Brutus, qui Tarquinius expulit, & patriam liberauit, primusq; Consul fuit, lætus est, quod uidet Brutum eius progenitum Cæsarem occisurum, & patriam iterum à tyrānide liberaturum. Catilina.] L. Catilina seditiosus, cuius & patriæ hostis cum reliquis impijs lætus est. Minax.] nimis plenus. Cæthenis.] quib. uictus erat & cruciatur in Tartaro. Marij.] pater & filius. Cethegus.] Cethegus fuit Catilinæ socius in coniuratione. Nudi.] allusit ad humerum exertum, quo hæc familia in prelio utebatur, ut diximus libro primo. Drusos.] Iunius Drusus Trib. Pl. socios & Italicos populos spe ciuitatis Romanæ sollicitauit legibusq; agrarijs & frumētarijs lætis, cum ciuitatem præstare nō posset, Italicis & Senatui fœdus iniussus, uelut socialis belli auctior incertum à quo domi occisus est. Popularia nomina, qui populo assentabantur. Immodicos.] nimios. Gracchos.] C. & Tyberium Trib. Pl. seditiosos. Manus.] facinoroso

rum & impiorum. Cōstrictæ nobis Chalybum.] quæ sunt in uinculis ferreis in Tartaro. Plausere.] lætitiæ signum dedere. Turba nocens.] Impij ad Elysios ire uolunt. Possessor.] dis orcus Pluto, Aperit.] sedes, si nit ingredi & parat se ad puniendum nocētes, quos & patientibus hostijs est admissurus, Asperat.] in crucia tum animarum. Et durum.] parat etiā uictori Cæsari Adamantina uincula. Placido manes.] Pompeium cū tota familia, in bellis ciuilibus periturum ostendit. Expectate.] Placido sinu, suscepturos blandè & reuenter. In serena parte.] in campis Elysijs. Nec gloria paruè sollicitet.] noli exhilarare te breui uita. Veniet hora que misceat omnes.] qua pereant & Pompeiani & Cæsariani. Properate mori.] moriamini libenter. Magno.] forti & constanti. Descēdite.] ite ad inferos. Quamuis è paruis buffis.] quale fuit Pompeij. Calcate manes deorum.] pedibus conundite animas occupatorum patriæ, qui in deos ferentur esse conuersi: nam uos eritis eorum superi, quippe in tartaro cruciabantur hocq; dixit propter Cæsarem Augustum & Claudium. Quæritur.] à manibus. Quem.] ex ducibus. Tumulu ni.] li.] sepulchrum apud Nilum ubi Pompeius sepelietur.

Quem Tybridis.] hoc propter Cæsarem dicit, qui sepultus est in campo Martio. Ducibus.] in manibus eorum qui duces fuere. Tu & Sexte.] Parcæ dabunt, fata tibi inferent etiam si non dixerō. Tibi certior.] Imago tui patris in somnijs tua incommoda Sicilia tibi uaticinabitur. Quo uocet.] in quem locum consulat, fugiat ut sis tutus. Plagas.] regiones. Quæ sidera.] quam oram suis sub sideribus positam. Europam miseri.] Nulla orbis pars illæ sos seruare uos poterit. Distribuet tumulos.] diuidet sepulchra pro uictorijs uestris. Pompeius enim, qui uictor in Asia fuit, ad Nilum sepelietur, Sextus in Asia, Cn. filius in Hispania. Cato & Scipio in Aphrica. Nil tutius Aemathia,] quoniam illic nullus ex Pompeij domo peribit, sed alibi. Sextus enim ipse postquam uictus ab Augusto in freto Siculo fuit, in Asiam fugiēs, Amynthæ regi nullo se fœdere tradidit, à quo Mileti est obruncatus, quum ageret quadragesimū annum, frater uerò eius ad Carteiam in Hispania cecidit, ubi Cæsarem ad desperationem redegerat. Reposcit.] Cnutu indicat se uelle mori. Ut cadit.] ut moriatur. Reddere animum sibi.] ad se animam reuocare, nisi permittat Erichtho. Consumpto iam iure semel.] quia semel è sua diuisione eam liberauerunt, & iuris alieni fecerunt. Extruit rogam.] lignorum congeriem parat. Venit.] iuit, pedibus suis. Struit.] in pyra. Tandem.] ex defuncti desiderio dixit. It comes.] comitata est Sextum. Et celo lucis.] & cum iam instaret dies suis carminibus noctem produxit tenebris geminatis, ne conspiceretur ab aliquo. Tenere diem.] retinere lucem. Præstitit.] effecit.

FINIS LIBRI SEXTI.

IOANNIS

A IOANNIS SVLPITII
VERVLANI, IN M. ANNEI LV-
CANI POETAE PHARSAL. LIB. VII.
 commendationes.

Egnior Oceano.] Cum prælij dies certo fato instaret. Sol mæstus inquit poëta ortus est solito segnius, & uoluit eclipsum pati, seque nubibus inumbravit, ne puris in Thessalia radijs luceret.

Luctificus.] mæstus, luctus.] nuntiatur. Segnior.] tardior. Lex æterna.] institutum ei à natura impostum, ut certo tempore oriatur, certumque cursum peragat. Vocabat Oceano.] euocabat è mari, unde uidetur egredi. Agit æquos.] impulit quadrigas, Contra æthera.] contra motum mundi, qui est ab Oriente in Occidentem, cum ipse uehatur cursu contrario ab Occidente in Orientem. Ouidius, rapido contrarius euehor orbi. Retorsit cursum.] contra nixus est. Polo rapiente.] cogente ipsum ad motum mundi sequendum, cui repugnabat ne oriretur, & futuram cladem spectaturus esset. Defectum.] eclipsum. Labores raptæ lucis.] Videtur enim Sol laborare, quum nobis eius splendor per Lunæ interpositionem aufertur Non pabula flammis.] ut aleret seipsum. Nam ignes cælestes hu more nutriti primo libro super eo uersu docuimus. Flamiger an Titan, ut alentes hauriat undas. At nox somnum Pompeij commemorat, quod ei occurrit in illa ultima nocte felicitatis. Pars ultima.] appositi est. Felicitis.] post hac enim infelix fuit. Sollicitos.] inquietos.

Imagie] somno. Pompeiani.] quod ipsemet extruxerat. Cornelius Tacitus sic habet. Quum Cn. quos Pompeium incusatum à Senioribus ferunt, quod mansuram Theatri sedem posuisset, nam antea subitarijs gradibus, & scena in tempus structa fuerat, sed consultu parsimonie, quod perpetua sedes Theatro locata sit, potiusquam immenso sumptu singulos per annos consurgeret ac strueretur. Effigiem plebis.] imaginem populi Romani. Attolli.] erigi elamore. Cuncos sonantes.] multitudinem in Theatro certatim clamare & plaudere.

Facies populi.] apparentia, & lætitia illa quum primum triumphauit è Sicilia, Aphricaque reuersus, Perpæna, Domitio, & Hiarba uictis. Iuuenis] quartum enim annum agebat. Iberus torrens] fluuius in Hispania uelox & uehemens. Ambit.] circuit. Sertorius.] Romanus exul, qui eum totam Hispaniam suscitasse in bella uictus est à Pompeio, ut diximus libro secundo. Vespere.] Hispania, & Occidente, qui sub stella Vespere est. Acquet.] tam uenerabilis. Pura toga.] candida ueste, & non picta. Quam ornante currus.] quam triumphali illa, qua stellata palmataue fuit. Eques adhuc] ante enim quam senator esset, & ante legitimos annos etiam Sylla improbane triumphauit. Seu.] unde constat fuisse, Somnum perferuntur poëta, siue inquit, quod mæs animaduertens finem bonorum, & calamitatem futuram conuertit se ad elapsam felicitatem. Siue id se obtulit somnum per contrariam significationem, ut lætitia uertetur in luctum. Siue cum non concederetur ei posthac

Romam uidere, uoluit fortuna, ut saltem per Somnum intueretur. Anxia uenturis.] mæsta futura calamitate. Finc.] deest in. Ad tempora lata.] ad pristinam fortunam. Per solitas ambages.] per circuitiones & implicationes, nam Somnum proprie auctore Macrobio, quod uelat ambagibus, celat figuris. Visis.] somnijs. Quamquam uisum proprie est phantasma, quæ inter uigiliam, & adulteriam quietem occurrit. Tulit omnia.] attulit auguria, & fuit prænuntius. Ultra.] posthas. Sic.] per somnum. Dedit.] concessit, obtulit. Ne rumpite.] per commiserationem Apostrophe uitur, inquit, nolite excitare Pomp. quia nox sequens erit ei inquietata, dirisque imaginibus agiabitur.

Nulla tuba.] hypallage. Craftiosa quies.] non sequens. Dira.] inquieta. Diurna imagine.] his, quæ uidebit in die uidelicet exercitum profligatum.

Feret.] offeret, representabit. Funestas.] funeribus affectas. Vnde.] propter quod. Pares somnos.] somnia populorum, & duc noctem felicem. Vel sic.] etiam per somnum, aut uictum fugatum. Donassent utinam.] utinam per diem tibi esse licuisset in urbe Roma, ut populus sciret te periturum, amissurumque pariter libertatem, ut mutua inter uos charitatis officia, ut lætitiarum, & luctuum ostenderetis. Fructum.] affectus uenerationes & lachrimas. Fati.] calamitatis. Vterque.] populus & tu. Velut moriturus.] tanquam rediturus Romam uictor. Semper sibi conscia.] quæ semper continet firmum desiderium tui non potuisti te alibi periturum. Rati.] firmi. Hæreret.] fixum esse & euenire posse. Hoc scelus.] ut te quoque tumulo priuaretur. Quoque etiam.] Sic dilecti, iam amati & culti. Misto luctu.] confusis lachrymis

Iniustus.] non iustus à parentibus, sed sponte.

Vulgus fœmineum.] Matronæ, Ceu bruti, fo.] Iunium Brutum, qui reges eiecit uniuersæ Matronæ deplorauere, & per annum luxere. Tela.] Caesar uiolentia. Funera.] mortem. Sed dum.] non modo priuatum & profectis diebus, sed etiam festis, & quando Caesar triumphabit. O' miseri.] miseros eos dicit, qui metu doloris, significationem cogebantur dissimulare, & non publicæ ipsum deploraauerunt.

Gemitus odere dolorem.] hypallage est. Vicerat astra iubar.] lucifero inquit orto stellæ aliæ obscurabantur. Quum misto.] cum turba superioribus elata uictorie circumstetit Pompeius, & petijt, ut signum pugne proponeretur.

Erat.] autem signum pugne uestis purpurea, siue cruenta, ut ait Appianus. Sed huc ex historia aliquid afferamus, cum Pompeius de diuidendis bonis & honoribus. Caesaris & eius exercitus, de quæ tabellis ferendis, inimicitijs persequendis inter se certarent & consultarent. Caesar parata re frumentaria, confirmatisque militibus tentandum existimauit, quid nam Pompeius propositi, aut uoluntatis ad dimicandum haberet ex castris edu-

xit exercitum aciemq; instruxit, pauloq; à castris Pompeij longius, ut progredereur ille è castris suis, Pompeium castris in colle habitis ad infimas radices montis acie instruebat, semper ut uidebatur expectans, si iniquis locis Caesar se subijceret. Caesar nulla ratione ad pugnam eliei posse Pompeius existimans castra ex eo loco mouere, & passim frumentari constituit. Signoq; profectiois.] iam dato tabernaculisq; incensis animaduersum est, longius à uallo esse aciem Pompeij progressam. ut non iniquo loco posse dimicari uideretur. Tunc Caesar, ad suos cum iam esset agmen in portis, differendum est inquit, iter in praesentia nobis, & de praelio cogitandum.

Traherentibus orbem.] mundum in perniciem impelentibus. Non uisitura totum diem.] periura ante noctem. Tentoria.] praetorium castrorum.

Accensa tumultu.] inflammata concursu. Admotet.] propinquas fecit & accelerat, Dira subit rabies.] quisquis irascitur & praelium cupit.

Præcipitare.] urgere sine ullo sui, & publico respectu.

Segnis.] arguebant Pompeium, quod piger, quod timidus esset, & quod gauderet bella protrahere, ut diutius in regno perseveraret. Nam toti orbi, & etiam regibus imperabat. Vnde.] ut Appianus scribit, eum regem, & Agamennona appellabant.

Indulgens regno.] incumbens imperio. Iuris.] potestatis. Timent pacem.] ne imperium & ius ingentes esset depositurus. Reges.] ut Deiotarus, Arietes & Taxilles. Bella trahi.] praelium differri, nam cum superiores numero essent certam sibi uictoriam pollicebantur. H. c. placet.] cum admiratione conqueritur, quod dii eos, quos euertere stauerunt in errorem, & suae culpam calamitatis inducunt. Vertere.] aphaeresis. Crimen.] culpam. Irroimus.] ultero imus.

Pharalia.] locus ille pernitiosus & conflictus.

Est uotum.] in Pompeianis castris uehementer optatur.

Cunctorum uoces.] Vnus Cic. pro omnibus Pompeianis est allocutus. Maximus auctor eloquij.] Fabius ait, Dono quodam providentiae genitus, in quo totas uires suas eloquentia experiretur. idem. Apud posteros uero, id est consecutus, ut Cicero.

Iam non hominis nomen, sed eloquentiae habeatur.

Sub iure.] potestate consulari. Togas.] pacifico consilio & iustitia. Scelus.] in patriam impius.

Pacificas secures.] consulatum. Non enim ui, sed consilij Catilinae coniurationem deleuit, & ipsum eiecit. Pertulit uoces.] locutus est. Iratus bellis.] ferrens iniquo animo bella. Rostra.] unde concinaretur ad populum, aut senatui consuleret. Forum.] ubi causas ageret. Miles.] qui militabat sub Pompeio.

Facundia.] eloquentia sua firmavit, & persuasibilem facit causam infirmam, non enim erant satis ualidae rationes, ad ineundum certamen. Hoc pro tot.] suadens praelium, Cicero, facilemque uictoriam pollicens primum à felicitate argumentatur, adhortaturque magnum ne fortunam suam pristinam deserat, inde elicit argumenta, ab auctoritate populorum, & regum, & indignitate rei, & pigritiae fugienda, à Deorum proclui benignitate, à ui, & contemptu fugiendo. Concluditque per simplicem complexionem.

Tot meritis.] quae in te contulit. Velis uti se.] ut utaris ipsa. Proceres.] principes. Tui.] tibi fauentes. Affusi.] submissi, & genu flexi. Soccerum uinci.] ut Caesar uincatur.

Rogamus.] Syllepsis est directa, & deest nobiscum. A Humani.] à rei dignitate locus. Merito est indignum.] non iniuria tenetur iniquum.

Vincere lente.] non accelerare uictoriam. Gentibus subactis te transcurrere.] Argumento à maiori ad minus, hoc est, cum transcurrendo, persequendoque Mythridatē multas uiceris nationes, ut Iberes Albanosque, & adiacentes Bosphoro ad Tanaim usque.

Ingratē.] qui tot uictorias à dijs accepisti, nunc desperas. Feruor.] magnanimitas. Causam.] quae iusta est. Credere.] committere Deorum potestati.

Signa.] aquilas. Proflient.] incurrent in hostes.

Podeat uicisse coactum.] cogere uincere cum tuo dedecore. Si duce te.] argumentatio necessaria, si senatus inquit, creauit te ducem, & bella geruntur pro publica libertate, habeat ius senatus, conferendi praelium arbitrio suo, uel te inuito. Iusso.] à senatu. Nobis.] in publicum usum. Concurrere.] praleari.

Quid mundi.] illum uiuere, sumis, quem omnes cupiunt mori. Vibrant.] quatunt in Caesarem. Vix signa.] maxima est omnium pugnandi auditas. Propera.] ad uictoriam. Ne te tua.] ne te contempto milites praelium ineant. Scire senatus.] simplex complexio est, cuius altera parte deleta concluditur esse pugnandum, nam quod senatus milites, sub Pompeio non fatebimur. Si fate mur.] erit dilemma & non complexio. Reator.] Pompeius.

Esse dolos.] uidelicet, quod pugna ita acriter postereur. Si placet hoc.] clam imprudētia accusat exercitum, culpam in Deos transferens, excusansque se, & ostendens, potuisse sine sanguine, & sola fame hostem superari, qui quidem in eam desperationē iam uenerat, ut mori pugnando optaret, Caesar uero metu malorum, non magnanimitate esse audacem ait. Scelusque esse.] committere fortuna certam uictoria, inde conquiratur pluribus, optatque mori, eo quod tanta caede peracta, is qui uictor erit efficietur infamis, qui uictus calamitatibus affligetur. Tempus.] hoc negotium in quo uersamur. Militic.] ut militis, non ut ducis officium agat. Nil morabor.] parebo uobis, nec impediam fata.

Inuoluat.] euertat humanum genus. Nouissim.] ultima. Magnae par.] quae peribit. Accepisse.] non constituisse, sed ab alijs constitutum accipere. Potuit stare tibi nullo uulnere.] potuisti absque sanguine uincere. Sitare.] constare. Captiuum.] captum. Subactum.] subiugatum, Caesarem ex cuius traditione pax sequebatur.

Quis furor caeci.] eos ab imprudentia, immanitateque arguit, nam in bello ciuili refugienda est cruenta uictoria, dandaque opera, ut sine caede uincatur.

Abstulimus terras.] rationes, quibus uictoria certam uidebatur aperire. Abstulimus terras.] fugauimus eos. Exclusimus.] expulimus, nam uictus est. Toto.] quoniam plurima nostra classe tenetur. Ieiunia.] esurientia & famelica. Ad praematuras rapinas seg.] ad rapiendam segetem, quae primum facta est esui apta. Efficimus notum.] fecimus ut uoueret, & optaret. Meis.] mortibus meorum. Belli pars.] sententia est. Non est ultimus inquit, ad uictoriam gradus cum effectum est, ut Tyrones pugnare non metuant, modo id pugnandi furore faciant, at multi sunt, qui meum pugnare uolunt, Sed fortissimi est instantia mala differre, & non desperare.

His.] illis ducibus, & hoc dicit, quia fugauerat hostem, bis uicerat, & ad famem redegerat. Signa.] praelij. Qui prompt.] Aristotel. in Ethicis ait. Viri autem fortis est, quae

Res, quæ hominibus terribilia videntur, & sunt ea subire, quia decorum sic ita facere, & turpe non facere, & ibidem. Mortem uero appetere, ob fugiendam paupertatem aut amorem, ut aliud quicquam grauius non fortis est, sed magis timidi.

Ouid. Nam timidi est optare necem.

Aristoteles. Desperans quidem miticulosus est, & Cicer. Nunquam omnino periculi fuga committendum est ut in bellis, timidi quæ uideantur, sed fugiendum etiam illud, ne offoramus nos periculis sine causa, quo nihil potest esse stultius. Differre.] non longè producere & remorari.

Hæc tam prospera.] certam uictoriam. Placet tradere fortunæ.] uultis periculo exponantur. Discrimen.] periculum. Malunt.] milites mei. Ducem.] meipsum. Res mihi.] iam quasi desperatis rebus, ad fortunam Apostrophe uicitur. Res imperium.] postquam res Asiæ. Maioris.] auxit enim ipse Romanorum potentiam. Tuere.] defende. Pompeii nec crimen.] nec culpam, nec gloriam belli uolo mihi ascribi. Vincis me iniquis uotis.] cum iniquum sit, in bello ciuili manus conferere. Tu tamen contra meam pietatem à Deis id impetras. Pugnatur.] non indicat, sed conuincitur. Regna.] reges & nationes.

Iacebunt.] peribunt. Euyphcus.] fluuius in Pharsalia. Prima uelim.] utinam inquit, ego primus peream, modo id fiat sine dano, & calamitate partium mearum. Funeris.] mortiferi. caput hoc.] meum. Momento.] motu & calamitate. Partis.] meæ. Nec enim uictoria magno lætior.] non plus lætitiæ ex uictoria consequar, quàm tristitiæ, si uictus ero. Inuisum nomen.] si uixero habebor odio ut iacta elalis auctor si fuero uictus ero miserabilis. Omne malum.] incommoditas. Nefas.] scelus & causa mali. Laxat frenos.] concedit prælium, metaphoræ ab equitibus habenas lentantibus. Et ut uictos.] sic egit inquit, ut naua, qui à uentis superatus relicta arte uela, & nauim uentis permittit. Coro.] uento ab occidente solstitiali. Dat regimen.] tradit se gerendum. Onus puppis ignauum.] puppis, grauis & iners, sine moderatore. Castra.] exercitus milites.

Truces.] seui. Pulsant pectora istibus.] uexant se affectibus uariis, ut spe metu ira cupiditate. Fato.] morti. Conderet factum.] nouum imperium, & sortem C constitueret, & ob id prælium Romanam rem obscuraret.

Nescit.] non sentit, non considerat. Maiore.] principium & reipub. Quis littora.] argumentum à simili: nullus est enim, qui cernens mundum mergi, & cælum cadere timeret sibipsum. Obruptione ponto.] submersa mari. Aequor in summis montibus.] diluuium. Non uacat.] non uacuum est, & non intenditur animus ad metuendum de se. Pro se ferre metus.] sibi metuere. Urbi magnop.] Pompeio duci & reip. Nec habuere fidem.] sed magis acuerunt, ut melius penetrarent. Mucro.] ensis quamquam proprie cuspidem aciem significat. Cautibus.] cotibus..

Exarfit.] splenduit. Erigitur saxo.] recta imponitur cotibus, ut acuatur ducendo ferrum, uel cotes uertendo. Tendunt.] stectunt, & contendunt. Neruis.] cordis. Auget stimulos.] parat, & acuit calcæria.

Siliceat.] si parua magnis, & humana diuinis conferre licet, non aliter acuerunt arma Dei in bello giganteo.

Phlegra] Campo in Thessalia. Tollente.] erigente, quia montibus montes imponere. Martius.] Martis. Incaluit incudibus Siculis.] recoctus, reformatus est in antro Vulcani, apud Vulcanias insulas,

quæ sunt inter Siciliam & Italiam, ubi Lypara, in qua antrum Vulcani, & hyera Vulcano sacra. Illic Bronzes, Steropes, & Pyragmon arma, & fulmina fabricant Qui Neptum & Amphitrites filij Cyclopes dicuntur.

Cuspis.] telum. Robuit.] ignitum est & tinclum.

Spicula.] ferrum sagittas post Pythonem occisum.

Crines Gorgoneos.] serpentes Medusæ, cuius caput

Aegyde sculptum gerebat, quod aspicientes uertebantur

in saxa. Aegis dicitur munimentum prætoris in numine.

In homine uero lorica, thoraxque dicitur, ut indicat li

bro decimo Martialis. Cyclos.] Pyragmon, uel un-

nus ex fratribus. Mutauit.] renouauit. Pellenca]

Pellena oppidum est in Achaia: ad Sicionem Pallana ue-

ro in Laconia situm, ut Strabo docet. Sed legendum ar

bitror Phalenea, id est Thessalia à Phalenis oppidum iuxta

Phlegram, ut Plinius habet, ibi gigantes sunt fulminati.

Non tamen] prodigia eladis nuncia in dicat. Pro-

derc.] manifestare. Notas.] signa Quam pere-

ret.] Thessalæ rura, Valerius Maximus ait, Pompeio e-

gresso à Dyrrachio aduersa agmini eius fulmina iacta fu-

isse, signa examinibus, obscurata subita tristitia, implica-

tos militum, animos totius exercitus terroribus, & hostias ab

altaribus fugisse. Obstitit.] quasi prohibens accessum.

Fregeret.] rupere, oriuntur enim ex ipsis nubibus, ut

primo libro diximus. In oculis.] à facie ipsorum.

Faces.] faces uestigia longa, facium priore parte ar-

dente. Bolis uero, perpetua ardens longiorum trahit

limum. Columnasque.] Plinius inquit. Vocatur &

columna, quum spissatus humor, rigenque ipse se sustinet,

à cuius similitudine columnam igneam poeta appellat.

Trabibus.] trabes bolis similes sunt, eas Docas uo-

cant, quales apparere, quum Lacedæmonij classe uicti

imperium Græciæ amiserunt. Auidos Phaytonas.] le-

gendum censeo Typhonas. Fiunt enim Typhones, quum

uenti arctius rotati nubem effregerint, sine fulmine & uo-

ticem faciunt, qui Typhon id est, uibratus uocatur, ut Pli-

nus ait. Apuleius uero, si ignitum non fuerit fulmen,

inquit, Typhon uocatur. Clauit.] perstrinxit & ter-

refecit. Ingesto.] quasi immisso, siue quod exiinxerit

aliquem. Cristas.] ornamenta & insignia Galearum.

Perfidit capulos.] manubria insinum liquefecit, en-

sesque. Capulos ipsos.] Capulus manubrii est. Lique-

uit.] liquefecit. Erepta pila] tela è militum manibus abla-

ta. Ferrum nocens.] iniusta tela. Ferrum] arma dis-

soluta sunt. Examine.] apium multitudine, præterea exa-

men in aris constitit, ut ait Appianus. Maiori potere.]

signa inquit, grauiora erant, quia sudabant lachrymas, &

maiore signiferum labore afficiebant. Mercere] inclina-

uere, nam maiore onere pressus, caput demittere cogebatur.

Admotus superis.] uictima aufugit quæ Pompeio,

depreudi non potuit, inquit Appianus. Composita que tre-

pidatione orta ante lucem in castris, quum profundo so-

mmo correptus esset, excitatus ab amicis somnium retu-

tulit, paulo ante templum se Romanæ consecrare uisum

Veneri Victrici uoti Caesaris ignarus.

Ad motus superis.] deputatus sacrificio. Discul-

sa.] quam disciecit, siue concussit. Iecit se præceps.]

præcipitauit. Sacris funestis.] in sacras funesta. At

tu.] in Caesarem poeta inuehitur, quod fuerit cupidus nia-

mium pugnae: sed eum stygios Deos inuocasse insinua-

lat. Cum constet ipsum media nocte perfectis sa-

cris Martem inuocasse, eiusque parentem Venerem, &

templum uictoriæ fauenti gratis Romæ dedicaturum

uouisse

uauisse, si ritè pergisse, ut ait Appianus. Cum autem fulgur è caelo labens è Casareis, ad Pompeij castra penetrasset, ibidemq; exercitus esset, qui in exercitu Pompeij aderant, quippiam splendidum ab hostibus, ad se futurum prædicabant. Caesar autem, se in Pompeiũ insurgentem gloriam eius extincturum.

Litasti.] placasti. Quos superos.] illos Deos scelerum quos uocasti. Numina.] Deos inferos & tartareos. Iam dubium.] dubitanti est inquit, an hæc, quæ dicemus prodigia fuerint uera, an præ metu hæ oculis militum sint subortæ imagines. Concurrere.] concertare, ut mons monti illideretur. Hæmus.] mons in uallem conuertit. Edere nocturnas.] uisi sunt, audire uoces & clamores pugnantium è Pharsalia. Valerius maximus inquit, Constat in delubris, Deum sua sponte, signa conuersa militarem clamorem, strepitumq; armorum ad eò magnum Antiochiæ & Ptolemaide auditum, ut in muros concurreretur. Sonitum tympanorum Pergami abditis delubris editum, & cætera.

Ire per Beboeida.] fluere per Beboeidem lacum, qui est ad Demetriadem, ut diximus supra. Oseam.] quæ apud Ossam est montem. Rapidus.] uelox in torrentis similitudinem. Inq; uicem.] tmesis. Operos tenebris.] caput, umbra circumdatum uidebatur habere. Incumbere.] circumfusam esse. Patres.] manes parentum & consanguineorum. Mentibus.] militum. Quod turba conscia.] quod auiditate certandi appetebant patres fratresq; aliarum partium iugulare. Tumultu.] metu & perturbatione. Subitos furores.] ipsa prodigia & imagines.

Omnem scelerum.] augurium ad scelera perficienda. Quid mirum.] mirum est inquit, breui morituros fuisse, furore correptos, si mens hominum solet futura mala prænocere. Lymphato.] furioso Lymphati enim & Lymphatici furiosi appellatur à uitio Lyphe, id est aquæ, sicut Ceriti à Cerere. Præfaga.] præscia.

Tirijs qui gradibus.] Romani omnes, qui tunc apud exterarum nationes hospitabatur, eo die mæsti fuere, mærorisq; causam ignorabant. Gadibus.] insula in Hispania, in qua Tyri Gades oppidum ædificauerunt, ut diximus libro quinto. Araxem.] fluuium, qui per Armeniam lenissimus labitur, Inde uerò præcipitatur.

Sub quocunq; die.] hoc est, luce & regione, quæ sub syderibus est. Ignorat.] causas doloris. Quid perdat.] qui propinqui pereant. Eugæus.] Eugæus. Venetiæ mons ad Patauium, ubi optima pascua.

Aponus.] fluuius in agro Patauino, qui ex fonte nebulas exhalat. Timauus.] Timauus Venetiæ fluuius, qui delatus è montibus cadit in profundum, deinde infra terram absortus stadijs, circiter trecentis, & triginta erumpit in mare, ut Possidonius ait, est Timauus portus & lucus. Antenorei.] ad quem Antenor Troianus, cum duobus millibus hominum, & quingentis uenit.

Dispergitur.] diuiditur, habet enim septem fontes.

Impia arma concurrunt.] prælium ciuile conferitur.

Notauit.] animaduertit, & præsensit hoc ex tonitruo & fulminibus, hoc est, ex Pyromantia.

Perspexit.] cognouit. Totum æthera.] omnia sydera. Obfistere.] non obtemperare, & solitos cursus non agere. Seu numen.] siue Solis obscuritas, & pallor prælium indicauit. Egit.] eduxit. Dissimilem.] quia fuit magis prodigiosus. Explicat.] emittit, aperit.

Si cuncta.] si homines diuinatore adhibito prodigia, obseruassent facile eadem Pharsalicam præsensisset.

Pharsalia.] cædes ipsa. Spectari.] cognosci, intelligi. O' summos hominum.] admiratione plena laudatio in Romanos, qui ea tempestate fuerunt, quoniam totus mundus, & cuncta sydera, de calamitate eorum signa dederunt. Fatis.] mortii. Vacauit.] inuentum fuit. Hæc apud feras.] quum legentur, audienturq; hæc à minoribus tantis concitabuntur affectibus, ut non præterijssent hæc mala, sed uentura esse sint existimaturi,

Fama sua.] qui tam miranda sunt, ut seniores sint inuicioribus narraturi. Siue aliquid.] siue ego meis illa carminibus illustrabo. Vota peritura.] desiderabunt frustra lectores, ut Pompeius uictor futurus sit. Non transmissa.] non præterita. Venientia.] futura.

Miles ut aduerso.] quo ordine Pompeij acies struxerit narrat. Sed latius apud Appianum & Casarè leger. Vterq; Italos, in tres acies diuisos in fronte collocauit, modico interuallo inter se distantes. Supra hos equites per partes cornibus attribuit, quibus sagittarij, & funditores immisti erant. Sociorum uerò copias, ueluti ad ostentationem quandam protulerunt, Radiatus.] repercusus à Sole oriente. Lumine.] armorum splendore.

Non temerè immissus.] ordinatus in aciem phalangem, ut ait Appianus, in medio regebat Scipio Pompeij socer. In sinistro cornu Domitius. In dextro Lentulus constitit. Afranius & Pompeius exercitus cura præfuerunt, Casari duces aderant, Syllæ, Antonius & Brutus, Casar ipse, ut affuerat legioni, decima præfedit Casar, duo supra 20. millia, militum secum habuit, inter quos equites, circa mille annumerantur, Pompeiũ bis totidem secuti sunt. In quibus septem millia equitum fuere.

Qui autem de ijs uerisimiliora loqui existimantur, 70. millia Italorum, hoc prælio in unum concurrisse memorant, qui minorem numerum describunt. 60. millia, quæ rem magis extollunt quadringenta millia exiitisse, a iure horum sexcuplum Pompeiũ. Alij tribus ex partibus dædas illi ascribunt. Cornus.] gemitus ontiquis, quo sepe Plinius uititur. Veteres enim hic cornus, & hic genus dicebant. Lentule.] poëta cum Appiano & Plutarcho non cõuenit. Domiti.] L. Domitius in Pompeij castris, Cn. uerò in Casaris erat. Aduerso numine.] quia infelix in prælijs. Frons dextri Martis.] dextrum cornu. Robur.] firmitatem mediam. Densant.] spissant. E' teris Cylicum.] Cylices, qui sub Scipione militabant, in medio erant. Miles in hoc.] militem appellat, sed certum est, cum eo Pompeio imperiũ adæquasse, quum primum in Thessaliam uenit. In orbe Lybico.] in Libya, quo Pharsalicæ reliquiæ se recipient.

Cappadocum.] quorum rex Ariarathes aderat.

Ponticus.] ex Ponto regione. Largus.] habentis, qui laxis loris uititur. Plurima.] magnam partem.

Tetrarcha.] is Tetrarcha dicitur, qui quartã regni partem obtinet, ut Taxiles, qui princeps Armenos intra Euphratem adduxerat, & Magabares supra Armeniam, quæ præfectus erat, Artapi regis, & Deiotarus Gallo Græciæ rex. Omnis purpura.] omnis rex. Metonymia. Ferro.] potentia & imperio. Illuc.] in postrema ad fluuios acie. Cydones.] hi Cretenses sunt, qui Solino auctore primi remis, sagittisq; ualuerunt, dicti à Cydone urbe, unde & spicula Cydonia dicuntur & mala. Ithureis.] Ithurei populi malefici in Laodicea apud Libanum

A banum montē auctore Strabone. Inde.] à media acie. Truces Galli.] eos intellige, qui cum Rosilio, & Aegeo Allobrogibus fratribus a Cæsare, ad Pompeium trās fugerant. In hostem solitum.] in Cæsare, contra quē pugnare in Gallia solebatis, Iberia.] Hispani. Cetras.] scuta lunata. Linius lib. 28. pelta cetrā haud dissimilis est. Eripe uictori.] cohortatio, ut omnem exercitum & gentes, de quibus triumphauit in cladem emittat, ut desinant Cæsari quibus imperet. Illo forte.] diximus ex Appiano historiam. Statione.] castris. Moturus signa.] profecturus frumentum. In camp. planos.] superioribus enim diebus, à montis radicibus Pompeij acies non discesserat. Aeger moræ.] impatientes, & omnia subitus. Flagrans.] ardens. Damnare.] maledicere, detestari. Exiguo tractu.] paruo spacio quo pugna differebatur. Ut lentum actas.] ut scelus tardum. Ruina ra.] calamitatem instare, translatio à trementibus ædificijs. Rabies fū.] pugnandi. Languit.] refrigit cogitationem periculi & metus. Audax spondere.] confidens & uictoriam sperans. Quam.] mentem. Nec sua fata.] quum enim suam felicitatem considerabat non metuebat, quum Pompeius non sperabat. Merita.] dissimulata, uel pulsa. Profilit.] exoriur. Fiducia.] propositum ex sua fide susceptum. O' domitor regni.] milites diuersis rationibus excitatus, & maxime à præmiorū magnitudine, si uicerint, & à metu suppliciorum si fuerint superati, facilem uictoriam polliceur, exordiu'q; à beneuolentia, à persona militum & sua. Regni.] quod Pompeius parat. Fortuna.] felicitas. Copia.] facultas. Votis.] uouere deis pro pugna. Accersitate fatum.] aduocate mortem. In manibus.] in potestate. Quantum sit.] quantumscunq; siue magnus, siue paruus, siue felix. Promissam.] eos data fidei admonet. Milites enim dextris elaus promiserant, se ultum ire iniurias Cæsaris, & Tribunorum, facturosq; omnia, & etiam patriam incenjurios. Rubiconis.] fluminis de quo lib. 1. Cuius spe.] de uictoria non dubitamus. Veitos triumphos remeare.] ut triumphum, quos ducere non potuimus, redirent, recuperarentur, & eis potiremur. Hæc eadem.] locus, ab uili & iocundo. Pignora.] filios. Penates.] domos & domesticos Deos. Et emerito faciat uos Marte colonos.] quæ liberabit uos à militia cum præmij, quæ dantur emeritis, hoc est ijs, qui militiae tempus, & officium implere. Hæc fato.] argumentum à spe glorie, & infamiae metu, nam illorum, qui uicerint causa, quasi Deis iudicibus probanda uidebitur. Si pro me.] à maiore ad minus argumentatio. Ferro flammæq; petistis.] iustis in patriam parati elicere & incendere si oportuisset. Truces.] terribiles, & crudeles. Exoluite gladios culpa.] efficit ut dicatur, uos pro iustitia dimicasse, & est locus à metu probri. Est pura.] habetur innocens. Mutato iudice.] si sub aduersario iudicatur, hoc est, si uicerit aduersarius. Non mihi res agitur.] beneuolentiam capiat, quod non in insulam, sed in militum uilitatem bellum geratur. ipse enim priuatum, & modestum ciuem agere, statuit modò ille præmia consequantur. Mihi.] ad meam utilitatem. Libera.] non subiecta Pompeio. Componere.] constituere. Modicum.] temperatum, modestum, non ambitiosum, non impotentem. Plebeia.] uili populari. Recuso esse nihil.] pa-

tiar fieri qualiscunq;, etiam rex. Inuidia.] ut ego odio habear. Nec sanguine.] facilem uictoriam de tyronibus, & ignauis fore ostendit. Gymnasium.] proprie locus est, ubi corpora exercētur dictum, à γυμνασίω, quod est exerceo, siue à γυμνός, quod est nudus, nam expediti & nudi certare, & luctari solebant.

Ignauia.] in bellis mollis. Barbareis dissona.] barbari diuersarum linguarum. Quare Vegetius ait, Necessè est tardius ad uictoriam peruenire, qui discerpant, ante quam dimicent. Non latura clamorem.] terrendam, & fugituram solo clamore exercitus sui.

Ciuitia pauca.] suos à paucitate eorum, in quos sunt purgaturi confirmat. Omnes enim norant, Pompeium esse numero superiores, à qua re trepidationem dimmittit.

Pauca mahus facient.] pauca multitudines pugnant. Magna pars pugna leuabit his orbem populis.] magna ex parte Romanorū hostes Barbari occidentur. Leuabit.] alleuabit tanquam pressum. Famosa.] quæ fama tantum ualent, non re & uiribus, & sic dixit famosa, quasi numerosa. Mundum.] reges & populos. Sitq; palam.] contemnit res aduersarij, quod de imbellibus triumphauit. Sitq; palam.] manifestetur. Tot curribus.] triumphis. Non esse unius triumphi.] non sufficere uni triumpho nostro. Armenios ne mouet.] id est, curant ne Armeni, qui Romæ præsit, & his uerbis suos liberat me tu ostendas Barbaros Pompeium odisse, & facile fugerunt. Nimis sanguine.] multorum morie. Præponere magnum.] quod præponatur Pompeius & regnet, Grauaturo dominos.] molestè ferunt, & quos nouerunt magis odere.

Sed ne fortuna.] meliori se loco, quàm sit Pompeius esse ostendens suos sibi conciliat, ille enim inimicis se credidit, ipse fortes & suæ dignitatis amicissimos defensores habet. Meorum.] amicorum. Quorum testem.] quorum totiens uirum spectauit.

Transit cælum.] uolat per aëra. Non fallar.] quia noui cuiusq; uires. Quod si signa.] ut ex animi affectu uultum componant astute hortatur.

Uideor fluuios.] certam sibi uictoriam pollicetur, se rem truci animo gesserint. Sed me fata moror.] quia promptos cernit se ipsum arguit, cum sortes adhortatione non egeant. Trepido.] dubio. Haud unquam uidi.] à Deorum benignitate locus. Tam prope me.] tam propitios, hi enim qui fauent nobis prope nos esse dicuntur, & propitij. Abstimus à uotis.] distamus à uictoria. Limite.] spatio termino. Ego sum.] à summorum præmiorum spe adhortatio. Quo ue poli.] admiratur Thessaliæ fatum & potestatem.

Quo sydere uerso.] quia conuersatione aut remissione planetæ. Tantum.] ut sit rerum dominium creatura. Thessaliæ oræ.] ubi pugnandum est.

Cæsareas.] ab incommotis futuris, si hostis uicerit euitandis argumentatur. Positum nostris.] affixum in suggesto, quod erat in templo cui nomen Rostra.

Effusa.] dilaniata. Nefas septorum.] multos reges & dominos, sua omnia libidine moderatos.

Septorum.] septa dicitur locus tabulis in Campo Mario clausus, in quo magistratus creabatur, & ideò per interpretationem inquit. Prælia clausi campi.] alludens ad quatuor legiones, quæ in uilla publica Campi Marij iussu Syllæ cæsæ fuerunt.

Cum duce Syllano.] cum Pompeio, qui Syllanus fuit, & Syllanus

it. & Syllæ imitabitur crudelitatem. Vestri curia.] Cõciliatio est. Nam me.] Confutatio. Sors quæ sita manu.] mors manufacta. Dij quorum.] Locus conquestionis, quæ suam clementiam pietatemq; indicat, & aduersariorum iram, & crudelitatem significat. Quorum curas tellus & labor Romanus.] qui curatis terrena, & Romanum imperiũ. Abduxit ab æthere] remouit ut non solum cœlestia consideretis. Quicunq; non est seruiturus inuictos.] & qui seruiturus est inimicos. Pompeius.] Suos irritans, In odium Pompeium adducit, quod se in ipsos crudelissimè gesserit, quum pugnatum est ad castrum, cui præerat Torquatus, ut diximus libro superiore. Virtute uetita moueri.] hoc est, quum in angusto elausi non possitis uestram fortitudinem exercere.

Sanguine.] cæde. Vos tamen hoc oro iuuenes] Quia Romanum est parcere subiectis, & debellare superbos. Perinacibus ueniam dari non oportere, & cedenibus ignoscendum suadet. Fuit autem hoc usus strata gemate in media pugna, quum præcones iussit discurrere clamando, ut à Romanorum cæde abstineretur, & solum in socios sciretur. Esto ciuis.] habeatur pro amico, dum micant tela, dum micando emittunt & exercent.

In fronte aduersa.] in facie hostili. Commoueant.] mitigent. Turbate uultus uerendos gladio.] ferite faciem uenerandorum patrum.

In pectora cognata.] in fratres & propinquos.

Pignus.] propinquum, & affinem, aut charum. Imperat iugulum hostis, ignoti tanquam scelus.] ea atrocitate hostem ignotum inuadat, quæ inuaderet necessarium & cognatum. Vallum.] adhuc castra egressi non erant. Ruina.] aggeris. Non sparsa.] non dissipata, sed ordinibus integris. Parcite ne castris.] nolite castris hostium abstinere. Tendetis.] tentoria affigetis. Actes.] hostilis. Vix cuncta locuto.] Cum uix perorasset. Quemq; suum munus trahit.] suum officium quisq; obiuuit. Sumpta ceresq;] corpus prandio curauerunt, quod facere consueuerunt, auctore Vegetio, ut citatores redderentur, ut & longiore consiliũ, non fatigaretur inedia.

Prælagia.] prædiuinationes auguria, quæ Caesar dixerat. Nullo ordine.] Imò struxit acies Caesar, aduersatq; ei duces Sylla Antonius Brutus, & ipsæ decimæ legioni præsedit, ut diximus ex Appiano.

Soceros.] inimicos Pompeij, qualis ipse. Petentes regna.] Romanum imperium affectantes. In Marte.] in acie. Vt.] postquam. In rectum.] ex opposito è regione contra se. Gelato.] formidoloso.

Omnem.] malum augurium. Præmit metus.] dissimulat metuere. Per agmen.] per exercitum.

Quem flagitat.] uaria adhortatione milites excitat, & ob iustam causam de dijs bene sperandum cõsuet. Inde facilem uictoriam fore ostendit, à maiore copiarum numero, & uirorum auctoritate. Virtutq; pelago per commiserationem. Adest finis.] si fortiter pugaueritis. Extremum ferri superest opus] solum prælium restat, nam in rebus reliquis sumus superiores.

Trahit.] in periculum rapit. Thalamos.] uxores. Sobolem.] filios. Pignora.] consanguineos necessarios, & charissimos, ut paulò post. Si quis post pignora tanta. Medio.] cõmuni, & non nisi pugnando potiri possumus. Secundos.] propinquos fauentes.

Melior, iusta. Regent.] dirigent tela, ut Paridis in

Achillem. Sancire.] firmare leges. Hoc sanguis.] morte Caesaris. Si focero.] confirmat quod dixit argutissima coniectura, ex qua conficit syllogismum.

Fatis.] ex ordine fatali & naturali morte, quia sum senex. Non iratorum.] sed benignorum & fauentium. Pompeium.] Emphaticè dixit, nam est solitum, extinguere bella ciuilia, & duces eorum, ut Perpennam, Carbonem, Sertorium. Quem uincere possent.] à sua diligentia, & sociorum auctoritate argumentatur.

Contulimus.] in unum adduximus. Clari uiri.] ut reges tetrarchæ. Dinastæ.] id est potentes. Sacra imagine] uenerabili exemplo & apparentia.

Reduces.] in uitam reuocatos. Videntes caput fatale.] qui pro rebus se deuouerant. Hinc starent.] hinc fauerent nobis. Coactæ.] coadunatæ. Excitare tantas manus.] emiserè ad præliandum, quot alias nunquam. Quicquid hominum.] quocunq; homines continemur in uer meridiam, & extremum septentrionem, hoc est, in hac temperata zona pugnamus.

Sumus sub Noton & Boream.] sub meridiem & septentrionem. Compreusum limite.] quod comprehenditur, & terminatur extrema parte Zodiaci, hoc est, tropico Cancræ, & circulo Arctico. Circulum enim signiferum Zodiacum dicimus. Non ne.] facile se obruere, & circumuenire Casarem posse ostendit.

Cornibus.] aciebus extremis. Pauca uictoria dextras exigit.] sat sunt ad uictoriam pauci fortissimè dimicantes sic supra. Ciuilia pauca bella manus facient. Non sufficit.] non potest omnis nostros exercere ad suos conficiendum. Credite.] à pietate & miseratione mouere animos, irritareq; studet.

Ei summis mœnibus.] è tectis, è fenestris. Senatam grandænum.] senatores senes. Vetitumq; ætate.] qui militare non potest. Occurrere.] occurrentem precari. Metuentem domini.] quæ metuuit libertatem amittere, & Casari subiugari. Populum futurum] minores qui sunt futuri serui, si fortiter non pugnaueritis.

Hæc turba.] minores. Hæc.] præsens populus. Si quis.] commiseratio, quæ exponit euentura, sibi incommoda præter dignitatem. Tanta pignora.] tam magnas & urgentes casus, & tot uobis clarissima.

Veluere ante pedes.] prosternerer me, & in genua ad misericordiam excitandam erigerem. Ludibrium.] irrisio. Pudor.] infamia uestra ex ignauia. Deprecor fata.] auerto, repello infelicitatem. Turpes annos extremi cardinis.] infamem uitam ultimæ ætatis meæ. extremus enim uitæ, cardo est senectus, in qua ultima ætas se uertit. Flagrant.] excitantur, ardent. Voce.] oratione. Virtus erigitur.] magnanimi euadunt.

Si.] quamuis. Placuit mori.] constituit uelle mori, pro dignitate patriæ, Pompeijq; defendenda. Si.] quia Concurrent.] cõcurrere incipiunt. Virinq;] à Casaris & Pompeij castris. Pari.] concitato. Hos.] Pompeianos. Irarum.] Casaris, quem metuebant. Illos.] Casarianos. Hæc facient.] conquestio, & deploratio futura calamitatis. Facient.] extinguent tantum hominum, quantum ætas futura, non poterit reparare, etiam si in pace perpetua uixerit. Non expleat.] cõpleat & reparet. Vt.] quamuis, Vacet à ferro.] uiuat in pace.

Iste Mars.] istud præliũ. Futuras.] ceciderunt enim ex quibus erant innumeri alij orituri. Acui uenientis.] futura ætatis. Erepto natalc.] subtracta natiuitate. Ferct.]

A Feret.] auferet. Nomen Latinum.] numerosi milites populorum Latiorum. Fabula.] quia non crederetur Latium adeo populosum fuisse. Gabios.] Gabij in Praenestina uia siti, ubi Lathoniae sunt plusquam reliqua lapides Romae suppeditantes distant Roma & praeneste ex aequo stadia centum. Veios.] Veiij oppidum in Etruria ad nicesimum ab urbe lapidem uicinumq; Fidenatibus. Choramq;.] oppidum in Latio quod a Chora fratre Tyburii conditum est ad sinistram uiae Appiae non longe a Velutris. Albanos lares.] Albam ipsam quae deleta est. Laurentinos.] Laurentium oppidum in Latio, Latini regia. Rus uacuam.] inhabitatum & est appositum. Nocte coacta.] quia ipse cogitur ire ad sacra, quae illic sunt Ioui Albano in Latiniis ferijs ex ueteri Numae Pompilij instituto. Iussisse.] quod iusserit. Non carpsit.] non imminuit haec oppida.

Edax.] consumptrix rerum & quae auerit omnia. Monumeta putria.] uestigia & reliquias solutas & lapsas. Crimen ciuile.] culpam belli ciuilis. Quo.] in quam miseram sortem recidimus, ut nec urbes replere, nec agros colere ualeamus. Vna urbs.] sola Roma. Lunato foffore.] uicino & non longe ab urbibus discedente agricola: sed colente in proximo placet etiam legatur umcto, quoniam pauci & catenati Ergastuli facti sunt ad colendum agros, quibus alantur populi. Putris.] corrupta, iam iam lapsura. Tebis auitis.] adificijs auorum. Ruitura in nullos.] quia uacua. Mundi faeca.] omnium colluue gentium, quod quaeritur & Iuuenalis Non possum ferre Quirites Graecam urbem quamuis, quota portio fecis Aethae iam pridem Syrus in Tybrim d. fluxit Orontes. Eo cladis.] de tanta clade affectimus, ut bella ciuilia iam geri non possint. Pharsalia.] caede Pharsalica. Cannae.] uicus in Apulia apud quem caesa sunt ab Hannibale quadraginta milia Romanorum. Feralia nomina.] nomen funestum & clade insignium. Cedant.] quia plures in Pharsalia ceciderunt. Alia.] fluuius, qui in Crustumunis, ut ait Liuius montibus oritur, distat ab urbe Roma ad 11. lapidem uia Salaria, apud quem Romani a Gallis duce Brenno sunt fusi & mox capta Roma. Fastis.] libris quibus anni descriptio continetur, & Alienis Cannensibus dies. Dies religiosus & Alienis consuetudine tribus milibus consulari potestate, ut habet Liuius lib. 6. Tum de rebus religiosis agitari ceptum diemq; ad 15. Caiendas sextiles duplici clade insignem, quo die ad Cremeram Patij caesi, quo deinde ad aliam cum exitio urbis sede pugnatam a posteriori clade Alienis appellarunt, insignemq; rei nullius publicae priuataeque agenda fecerunt. Signauit.] annotauit in Fastis. Voluit nescire.] non signauit, ut a minoribus ignoraretur. Proh tristia fata.] deplorat poeta tot uiros illic cecidisse, quos satis fuissent ad reparandam calamitatem, quam affert pestilentia fames incendiū & terramotus. Explere.] reparare. Traeta.] regione uel attractione terti odoris. Tremores laturos.] in praecipis terramotus diuturnos urbes plenas hominibus. Vndiq;.] ex omni parte mundi. Eripiens mūnera uui.] subtrahēs, eos qui intra multos annos nati sunt. Explicat.] in pugna extendit. Quam magna cadas.] ex populis enim & regibus caesis Romana potentia indicatur. Quomodo latius.] fortuna Romana quō maior fuit eō breuior. Omne tibi bellum.] sensus est ex omnibus bellis quae gessisti, semper est auctum imperium

tuum quod nunc euerit Pharsalia. Dedit.] acquisiuit. Omnibus annis.] ex quo primum condita es. In geminum axem.] in Septentrionem & Meridiem.

Haud multum terrae Eoz.] hoc propter Parthos dicit quos Romani bello non domuerant. Nox.] Occidens. Tota dies.] Oriens totus & quicquid est ad Occidentem usque. Tibi curreret.] circa tua uerteteretur. Errantes stellae.] Quaeq; planetae circuntur errantes propter uagos, quos habent cursus, ut Saturnus, Iuppiter, Mars, Mercurius, Venus. Dies Emathiae.] huius praely diei. Par omnibus annis.] Qui tantum damnum attulit, quantum utilitatis omnes anni superiores. Tullit retro fata.] minus imperium & felicitatem. Fasces Latinos.] Romanos consules & imperium. Nec consul ducat in n. uia Dacas.] id est ut consules non constituant urbes Daciae & Scythiae, & eos legibus traditis errare prohibeant. Dacia.] populi qui ad Germaniam & fontes Histri uergunt, olim Latini appellabantur, auctore Strabone. In m. a. uia.] in urbes. Succinctus.] ueste collecta expeditus ad urbem Sarmathiae Scythiae populis designandam Praenata atrium.] ariet uacca & tauro iunctis. Quod semper fauas.] Quod non ultra es Parthos qui Crasso & Antonio signa eripuerunt, & Crassos cum undecim legionibus ceciderunt. Quod fugiens.] & quod libertas ad remotissimas gentes profecta nunquam Romam sueruerit. Tygim.] Armenia fluuius. Rheum.] Germania. Iugulo.] morte nostra, nam deitelas conuersiones tyranni ulciscuntur & extinguunt. Iugulus autem est os duplex in colli pectorisq; iunctura. Germanum bonum.] quo Germani & Scythiae fruuntur. Vellem populis.] Utinam Roma non clarisset & ex quo fuit condita ad hunc usque diem seruisset. Nostris.] Italis & Hispanis. Luco infami.] Apylo quod in Palatini montis ualle damnatis infamibusq; confugium tutum aperuit. Leuo uolatu uulturis.] Sinistro augurio uulturnum. Nam orta inter Romulum & Remum fratres de nomine urbi imponendo distinctione Remus Palatinum ad aspiciendum ascendit, ille Auentinum: hic sex uultures prior, ille postea 12 uidit. Ruinas.] eadem. De Brutis.] De Iunio Bruto qui eiecit regibus Romam liberam fecit: nam nunc non esse nobis tyrannis molesta. Quid temporalium.] quid prodest iam diu seruasse leges & uiuissse libere sub consulibus a quorum nominibus annos signemus. Medi.] populi in Oriente, qui Assyriorum regum quod quingentis annis tenuerant, euerterunt, tandemq; Cyaraxem insignem Iustitia regem constituerunt. Qui feront regna.] qui seruiunt regibus. Nobis.] in nostrum fauorem. Sunt nobis.] praedolore & rei indignitate poeta ut demens & caecus deos non esse nec tum ana curare ex Epicureorum sententia dicit, idq; argumento iniustitia suae ostendit. Fulmina.] quibus Caesarem ferire possit. Pholcon.] Arcadia montem & oppidum Lapytharū. Oethen.] montem Thessaliae. Petet ignibus.] fulminabit. Rhodopes.] montis in Thracia. M. nantes.] altas eminentes. Cassius.] qui cum Bruto in Caesarem coniurauit, iustitia pietateq; motus. Estq; maior Iouis contemptus, quā si legeris casus. Potius.] quā tu qui Deus est. Hoc caput.] Caesarem. Astra Thyeae.] cum uideret scelus, quod Atrius in Thysem fratrem paraucrat; nam liberos si epulados apponerat res

uocato sole in Orientem stelatum mundo induxit. A-
stra.] noctem. Thyeſta.] Coene Thyeſtae. Ar-
gos.] oppidum in Achaia. Ille dabit diem Theſſa-
lia.] non inuoluet tenebris Theſſaliam quae ſuſtinet mul-
tos illorum ſimiles in crudelitate fratrum patrumque, ui-
delicet gladijs fratrum & filiorum.

Cladis tamen huius.] Ironia in Iouem qui paſſus
ſit immaniffimum hominem haberi pro Deo. Quan-
tam.] quam magnam. Numina.] quae nulla ſunt, nec
curant terras. Diuos.] homines deorum honore af-
fectos ut Iulium & Auguſtum qui in deos relati ſunt.

Pares ſuperis.] aequales dijs. Ornabat ſulmi-
nibus & aſtris.] Alludit ad imaginem Caſaris quae
cum ſulminibus & radijs effingebatur, ſtella capiti ſuper
addita, quod poſt eius mortem continujs diebus, ut tra-
dit Suetonius apparuiſſet, exiſtimataque eſſet Caſaris ani-
ma. Manes.] inferum Caſarem. Per umbras.]
per animam Caſaris & Auguſti quae in Tartaro cruci-
antur. In templis.] in locis ſacris dicatis ſuperis,
Horatius de Auguſto ait praſentii tibi maturos largi-
mur honores Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.

Vt rapido.] Ad hiftoriam redit poeta, inquit acies
quum primum uicinae fueſſe obſtupuiſſe: nec auſus fuiſ-
ſe tela immittere, Parua tellure dirempſi.] diuiſi
paruo ſpatio. Conſumpſere.] percurrere exerci-
tus. Morantem ſuprema fati.] retinentem mor-
tem in moram. Quo cadant.] in quos emittant.

Aut quae.] uidelicet tela. Fata.] mortem.
Monſtra.] crudeles caedes. Frontibus aduerſis.] in
acie Pompeij. Neclibuit mutare locum.] pote-
rant enim paulo ſupra infraue ſe transferre ne cum il-
lis concurrerent. Tamen omnia torpor.] tamen
omnes exanimati pigriſque euarere. Torpedo piſcis eſt, qui
quum tangitur pigritiam affert: idem ſit Torpor & Tor-
peo. Coit.] aſtringitur reſpectum pietatis & me-
tus. Parata.] ut emitterentur.

Tenſis.] ſublatis, extenſis. Dij tibi non mor-
tem.] Imprecatur Craſſino qui pugnam incepit aeter-
nam ſcleris conſcientiam & memoriam quae ipſum diſ-
crutiet. Erat hic Craſſinus euocatus in exercitu Caſa-
ris qui cohortatis manipularibus ſuis, ut ſe ſequerentur
reſpiciens ad Caſarem, faciam inquit hodie imperator
ut aut uiuo mihi, aut mortuo gratias agas, haec quum
dixiſſet primum ex dextro cornu prorupit.

Senſum.] ut non moriatur poſt mortem animus
tuus. Teneret.] non immitteret & eſt acerriſſima in-
crepatio. Prior] quaſi ſeuior Caſariana. Lita-
tus.] tu bis inflexis, collifus & tanquam oppreſſus.

Clasſica concentus.] cornuum & rectorum tuba-
rum. Tendit.] implet ut tendunt uela noti. Irru-
pit.] peruenit ad caeli concauitatem, hyperbolicè, ad
quam nubes peruenire non poſſunt, nec tonitrus durare.
Excepit clamorem.] Echo reddita eſt. Gemina-
re.] nam ex Haemo uox adita aliam ex praelio excita-
uit. Age.] repraſentat. Pangea.] Pangei mon-
tis in Thracia. Reſultant.] reſonant. Expauere.]
pugnantes ipſi. Meſſile.] tela. Votis di-
uerſis.] alij enim caedem facere, alij terram ferire opa-
tabant. Rapit omnia caſus.] Caſu enim aut facie-
bant, aut non faciebant caedem. Quota.] minima.
Exacta.] perfeſta. Pompeij.] Pompeius ut ait Ce-
ſar ſuis praedixerat, neu Caſaris impetum exciperent, ne

ue ſe loco mouerent, aciemque eius diſtrahi paterentur di-
ſperſas adorirentur. Noſtri.] aduertentes non oc-
curri a Pompeianis curſum reſpreſerunt, & ad medium
ferè ſpaciū conſtiterunt, & paulo poſt renouato curſu
pila miſerunt celeriterque gladios ſtrinxerunt. Pompeia-
ni tela miſſa exceperunt & impetum legionum tulerunt,
& ordines conſeruauerunt, pilisque miſis ad gladios redie-
runt, eodem equites tempore a ſiniſtro Pompeij cornu
intenti procurrerunt. Quorum impetum Caſaris equi-
tatus non tulit: ſed paulum loco motus ceſſit, illi acrius
inſtabant, ſeq̄ turmatim explicare & aciem a latere cir-
cuire ceperunt. Quod ubi Caſar animaduertit quar-
tae aciei quam inſtituerat ex cohortium numero dedit ſi-
gnum. Illi tanta ui in Pompeij equites impetum fecerunt:
ut eorum nemo conſisteret: ſed incitati in fugam montes
aliſſimos peterent, quibus ſubmotis omnes ſagittarij ſun-
ditoresque deſtituti inermes ſine praſidio interfecti ſunt.

Stipata.] denſata, ſpiſſa. Iunxerat arma.] Cly-
peos. Nexis umbonibus.] hoc eſt, facta teſtudine.
Conſtiterat.] firma erat. Compreſſa.] ſtriſta.
Veſanum.] furens. In cuneos.] in Pompeianas tur-
mas. Lorica torta.] Hypallage, hoc eſt, Lorica gra-
uis opponit tortas cathenas. Cathenas.] Haenos ex
quibus conſtat Lorica. Hac quoque.] per Thoracem
etiam perueniunt eſt ad uiſcera. Eſt extremum.] ul-
tima pars et intima, perforatis enim armis in corpus quod
eſt poſt arma telum perueniebat. Vna acies.] ſola Pom-
peiana. Patitur.] caeditur. Altera gerit.] Caſa-
ris acies uulnera inſert & caedit. Inde.] a Pompeia-
nis. Frigidus.] non uulnerans. Calet.] quando
enſis exercetur icibus concaleſcit.

Nec fortuna.] fortuna inquit, non fuit lenta ad pa-
randam uictoriam Caſari. Abſtulit ruinas.] amo-
uit & euerſit pugnantes morte praecipiti. Ut primum.]
preualentes Pompei milites legionem decimam circun-
dare ſeſtimant ſigno a Caſare edito qui in ſubſidijs con-
ſtiterant accurrunt, & ad equites delati arectis pilis ſeſ-
ſorum facies inuadunt. Illi hoſtium audaciam pla-
gasque in os illatas non ſurentes fugam caſeſſunt. Pulſis
Pompei equitibus eo loci Caſaris equites inuadunt cir-
cundantque. Quod aduertens Pompeius pedibus edicit
ne ſe ulterius in eos uertant, neque a Phalange longius
excurrant, aut telis cominus utantur: ſed eminus emiſſis
hoſtem repellant. Deduxit cornua.] extendit late-
ra. Leuis armatura.] id eſt, equites leuis armaturae
qui uelites dicuntur, continet autem Manipulus leuis ui-
cenos milites & aliam turbam ſcutatorum. Leues qui ha-
ſtam tantum geſaſque gerent uocabantur, haec prima
frons in acie florem iuuenum pubeſcentium ad militiam
habebat. Robuſtior inde aetas totidem manipuloꝝ qui-
bus principibus eſt nomen ut Liuius ait, & de ijs poeta in-
telligit. Inde.] ab aliquibus. Glandes.] pilae
plumbeae glandium formam quae e fundis emittebantur.
Solutae.] liquefactae. Calido.] concaleſcunt enim
iſſo curſu. Tunc & iturei.] decima legio aſiſtente
Caſare leuam Pompeij, aciem ab equitibus deſtitutam
percurrit & latera eius omni ex parte immobilis telis con-
fodit quoad in fugam uertit ſociorum Pompeian. copia
uelut certaminis huius ſpectatores quidam acierum or-
dinem formidine metuque repleuerant. Non Caſ.] ca-
ſtra ob admirationem aggredi auſa paucis quibusdam
ueteranis aſſeruantibus nihil aliud, quam ſtantes trepi-
dabant.

A dabant. Sed.] cum sinistra Pomp. acies hostibus cedere, & iam moueri implicariq; coepisset. Socij omnes in fugam uersi, nullo ordine clamare occipiunt, Superati sumus. Deinde tabernacula eorum ac castra ueluti aliena inuadentes diripientesq;, quocumque licuit uarie sparguntur. Reliqua Itatorum acies pedem retrahebat. Iurei.] in Laodicea apud montem Libanum populi. Nusquam rexere.] direxere in nullum. Inde.] ex aere. Mortes.] id est, sagittae mortiferae.

Calybem extremum.] ferrum peregrinum. Nullo crimine sceleris.] quia non uulnerabant ciues suos. Sietit omne coactum circa pila nescis.] caedes ciuium à solis Romanis est facta. Coactum.] cumulatam.

Nox conferta telis.] umbra densa ex uolantibus telis & suspensis conflatatur. Prima frons.] prima pars acierum. Labaret incurfu.] inclinare & fugaretur impetu Pompeio. Tenet cohortes.] equites decem legionis. In latus belli.] in latera acierum hostilium. Cornibus.] ordine extremo. Vagus.] discurrans ad Caesarem includendum. Immemores.] Barbari Pompeiani obliui, quid esset in pugna agendum.

Timendi.] spernendi, quia fugere non pudebat.

B Fecere palam.] aperte ostenderunt, quod bella ciuilia non bene defenduntur à barbaris.

Vt primum.] conantibus Pompeia Caesaris aciem circumuenire. Caesar stantibus aciebus à tergo ipsarum ex obliquo circumeuntes cohortes emisit tanto impetu: ut coacti sunt illi refugere. Sonipes.] Metonymia, id est, equus Pomp. Regentis.] equitis. Effusi in caput.] nam erigentes se equi, Sessores à tergo excutiebant, qui cadebant in caput. Cessit campis.] fugit. Glomerata pubes.] ipsi Glomerati. Rait cum impetu.] fugit. Perdidit modum.] sine modestia facta est. Hinc.] ex parte Pompeij. Hæc acies.] Caesariana Inde.] ex Pompeiana. Utinam.] apostrophæ ad Pharsaliam de uasta caede. Mutentur.] inquaminiur, maculentur: Hic numerus.] barbarorum. Vestiat.] spargat, tegat. Parce istis.] serua barbaros qui caesis Rom. futuri sunt ciues Romanusq; populus. Galathia.] populi sunt in Asia iuxta Paphlagoniam, auctore Strabone, in ea regione, qua nunc Galacia est, & Gallograecia dicitur, sic appellata à Galatis Gallis, qui ea loca occupauerunt, ut ait quinto & uicesimo lib. Iustinus. Galli, qui transfugerant à Caes. ad Pompeium. Iberi.] Hispani, qui habitant in extremo Occidente. Armenij.] qui in Pompeij auxilium uenerunt. Post bella ciuilia.] ubi innumeri Romani peribunt.

Hic populus.] Barbaræ nationes. Semel ortus.] quum primi metuere, fugereq; coeperunt, reliqui idem faciunt. Pro Caesare.] in auxilium Caesaris. Ventum erat.] eodem impetu cohortes Caesaris sinistrum cornu Pompeia oppugnantes circumierunt Pompei. & à tergo sunt adorti, et Caesar tertiæ aciei quæ quæta fuerat procedere iussit, ita cum recentiores atque integri defessis successissent alij autem à tergo adorirentur, sustinere Pompeiani non potuerunt, atq; uniuersa terga uerterunt. Pompeius ut equitatu uidit pulsus, acie excessit & in castra equo se contulit, & centurionibus quos in statione posuerat clare ut milites exaudirent: Tuae enim castra, inquit & defendue diligenter. Si quid durius acciderit: Ego reliquas portas circumeo. His diebus in praetorium se contulit. Caesar uero quanquam milites essent ad meri-

diem iam pugnando defessi, castris tamen potiri constituit, facto impetu, Pompeiam potius de fuga quam de defensione castrorum socij non multo post inde fugati sunt.

Ad robur.] ad firmissimas turmas, ut ad primipilos uexilla & triarios.

Quod.] bellum. Perfuderat.] sparsit multiplici ceruicibus. Hic.] hac in pugna. Constitit.] pugnatum est acius quia non fugiebant. Hostis.] firmata est. Non illic iuuentus collecta.] Barbari inquit, illic non erant. Rogatæ.] à Pompeio, sed si togatæ legeris, hoc est Romani, illudq; quia interpretaberis: ut apud Ouid. in Fastis. Nataq; de flamma corpora nulla uides. Et Cicer. non solum nobis non iunior ortusq; nostri partem patria uendicat. Frates.] ciues Romanos. Hic.] hac in pugna, & est acris delectatio. Hanc fuge mens.] dehortatur se potius à singularum caedibus describendis, ne futura ætas tantorum malorum auctore se disceat. Percant hæ lachrymæ.] non deploremus, non conqueramur, non utamur hac pietate.

Quicquid.] omne scelus & monstrum quod existit tacebo. Hic Caes.]. Caesar inquit incitantemur, & causa crudelitatis circueus suos unumquemque adhortatur. It uagus.] circuit agmina. Flagrantibus.] fureniibus in bello. Ignes.] ardores & stimuli.

Conspicit & gladios.] animaduertit quo animo, quibus uiribus quo uultu quisque pugnet. Mucrone.] cuspide. Quæ manus tremat.] quippe & timide feriat. Contenta.] directa & intentata in hostem uel contempta spreta tanquam sua non sunt. Quis præstet bella iubenti.] quis iussu non uoluntate pugnet. Mutet uultum.] præ miseratione & dolore. Obiit.] circumdat. Vulnera multum.] et in uos benignitatis officio utebatur, ut sauciorum uulnera colligaret. Bellona.] quæ est belli furor. Flagellū.] quod in manu tenere fingitur, & eo pugnantem cadere. Bistonas.] Thraces. Sæuo uerberere.] quo Mars pugnantem percutit. Turbatos.] territos: nam Egidis aspectu Martis & Bellonæ equi terrentur.

Egide.] Thorace, in quo est Medusæ caput. Nox.] confusio. Et pondere lapsi pectoris.] sonabant arma cadentem pectore percussa. Contrafacti.] ex collisione rupti. Subijcit.] subministrat quibus deerant. Contundere.] ferre. Voltus.] hostiles. Promouet.] impellit, urget. Excitat cessantes.] sollicitat segnes ictu hastæ quæ ferro est uacua. In plebem ire.] in plebeios pugnaire. Senatum.] Senatores. Qui sit cruor imperij.] morte quorum possit Romanum imperium assequi & opprimere. Quæ uiscera regum.] qui regibus charissimi Iuuenalis: uiscera magnarum domuum. Libertas.] libertatis defensores. Nobilitas.] patrij & Senatores. Secundo ordine.] equitibus, populus enim Romanus in tres partes diuisus est, in patritios, equites & plebeios. Corpora.] grandiorum senatorum & equitum, quæ nobiliora erant & ideo ueneranda. Cadunt.] occidunt. Lepidos.] nobiles uiros, Lepidus dicitur is in quodæpōris, id est, uenustatis est plurimum: aut qui pollicius est ut æneis, id est, lamina Donatus est auctor. Coruinos.] qui cognomen traxere à Valerio Coruino, qui Gallum prouocantem corui ora hostis & oculos infestantis auxilio singulari prælio interemit. Torquatus.] Torquati ab eo T. Manlio primo denominati sunt quæ

torquem Gallo prouocanti ademit. Regunt.] principium. Summos hominum] reges. Te.] appositio. Illic.] inter hos inquit erat Brutus caesidem plebeam induit, ne nosceretur & posset Casarē inuadere tutius: sed id facere non potuit. Hic autem cum iam fracti essent Pompeiani Pompeiusq; fugeret per paludem noctu euasit. Larissamq; se recepit ut scribit Plutarchus. Eiusque salute Casar letatus cum ad se uenire iussisset, & ueniam ei dedit, & honoribus est persecutus, ab eoq; intellexit, quo Pompeio fugere constituisset. Illic.] inter Pompeianos. Decus imperij.] ideo decus & spes ipsum appellat, quoniā hic M. Brutus una cum. Cassio. paucos post annos Casarem interemit. Tanti generis.] ortus enim erat à Iunio Bruto qui Tarquinium regem eiecit & interemit. Nerue.] ad Casarem occidendum. Thessalia periture tua.] in qua pugna bis iterum contra Augustum & morieris, noli tibi nunc mortem accelerare. Ante.] quā tempus postulet. Philippi.] oppidum & campi in Thracia sunt tamen qui uoluerunt in Thessalia esse propter uiciniam Fatalis.] in quibus es periturus.

Admoueris.] propinquos feceris. Intentus iugulo.] conans occidere. Istic.] in Pharsalia. Nondum attigit arcem.] nondum perpetuus Dictator est factus, nōdum rerum potitus est euerso iure Cas. Nondum egressus.] qui nondum superauit. Calmen.] id est, summam potestatem Roman. Imperij, quod toti orbi dominatur. Tam nobile lethum.] Honestē manu Bruti nūc in Thessalia occubisset. Sed quia in Senatu ab eo occisus turpiter periit. Victimā.] hostia pro publica salute à Bruto mactata. Omne decus.] omnes nobiles. Patricium cadauer.] Synecdoche.

Plebe non mista.] separati enim erāt à plebeis Patricij, qui circa Pompeiū pugabant. Mors tamen eminuit.] excellentior tamen inter casos fuit domitus. Eminuit.] conspicua fuit. Domiti.] apocope, pro Domitiij qui fuerat ad Corfinium à Casare dimissus & ad Mafiliam superatus. Paganus.] fortis. Omnes clades.] omnia mortis genera, omnesq; pugnas. Nusquam Magi fortuna.] nullibi uicti sunt sine Domitio Pompeiani. Salua libertate.] liber adhuc & antequam libertas publica perisset. Secunda uenia.] prima enim Corfinij consecutus ab eo audierat. Viue licet nolis & nostro munere dixit, Cerne diem. Gaudet.] quōd moriretur ne uita iterum donaretur. Soluentem membra.] Domitium pereuntem & extendentem membra. Incepitans.] inelamans. Successor.] qui fueras designatus ut mihi in Gallia succederes. Spiritus pulsans pectora.] anima pulmonem commouens illi sat fuit in uerba enuncianda. Resoluit.] loquens apparuit. Non te fonecta.] Antequam uictor sis & dum euentus belli est dubius, & tu es Pompeio inferior, tranquillo animo è uita decedo praesertim quia liber. Non potitum.] qui non es consecutus. Funesta mercede.] premio funereo, nam nondum uicisti, adhuc uiuit Pompeius. Sed dubium.] quia es incertus an uincas, pereo libenter sub duce Pompeio.

Subactum.] uictum. Datorum poenas.] passurum. Densa tenebra.] morientium oculis tenebrae oboriuntur, ut libro tertio, Mortisq; illas putat esse tenebras. Virg. In aeternam clauduntur lumina noctem. Impedisse pudet.] in totius humani generis calamitate complurimorum mortem deslere pudet. uulnerum A

diuersitates explicare non uacat. Cecidere hoc in praelio ab utraque parte, Italorum quidem (non enim sociorum copiae ob multitudinem contemptumq; numerabantur) è Casaris primum exercitu turmarū ductores triginta Samata ducenti: ut alij scripsere mille & ducenti ex Pompeij partibus, Senatores decem, quos inter Domitius fuit, equestris ordinis ad quadraginta ex illustrioribus, ex reliquo autem exercitu qui rem in maius extollunt quinque supra uiginti millia cecidisse aiunt. Caterum Asinius Pollio qui sub Casare ea in pugna militauit sex millia ex Pompeij exercitu perijisse solum scribit ut refert Appianus. Casar uero ait non amplius ducentos in eo se praelio desiderasse & Centuriones circiter 30. Ex Pompeij exercitu millia undecim cecidisse, in deditionem uenisse amplius millia quatuor & uiginti. Viscera.] corpus. Vialia.] Epar, eerebrum cor. Ore quis aduerso.] quis ense ori immisso perierit.

Corruat istu.] statim ut percussus est cadat. Steterit dum membra cadunt.] non ceciderit dum truncatur manus aut brachium. Transmittat tela pectore.] quia à tergo uulneratus pectus ferro penetratum habuerit. Campis.] in terram. Quis cruor.] puget etiam dicere qui accepto uulnere uelut per fistulam cruorem emisit, & hostis arma irrigauerit. Ut possit.] sine crudelitatis infamia. Longè mittat.] abijciat longius ne fratris truncus agnoscat. Probet spectantibus.] ostendat se non patrem cuius ora iam lacerauerat: sed quēpiam alium iugulare. Nulli mors.] non decet ut quærelis singulos prosequamur. Vacamus lugere.] uacui sumus ad lugendum. Ista partes.] istam formam pugnae. Quas alia.] ut Cannensis, A-liensis, & Trebiana. Illic.] in alijs cladibus. Per fata.] per mortes. Per populos.] quot enim milites illic ceciderunt, tot hīc populi. Ibi.] in pugna Pharsalica. Sanguis Acheus.] Graeci ipsi. Ponticus Assyrius.] id est, Ponticae gentes & Assyria.

Canctos hærere cruores.] Ingentem Romanorum eadem eo indicat argumento: quod hærentem sanguinem Barbarorum cruor ille impulerit. Torrens.] copia Romani cruoris fluentis. Acie.] pugna. Ferreat sua saecula.] illa tempora pati possent: nam antea punis & modo Syllanis & Marianis praelys erant atrita. C Quod perit.] libertas etiam posteritatis. Proster-nimur in totum aenum.] subiungamur enim cum omni posteritate in seruitutem perpetuam. Proxima.] quærela à rei intempestiua indignitate. In regnum.] ut seruiant. Puidi non gessimus arma.] nunquid timide pugnauimus. Teximus ingulos.] recusauimus pro patria mori. Timoris.] eorum qui sub Pompeio erant. Sedet in ceruice nostra.] subiungant nos, luimus poenas timiditatis illorum.

Dabas Dominum.] submittebas Caesaribus nos qui post hanc pugnam nati sumus, cum etiam pugnare non concessisti. Infelix.] quia uictus. Transisse deos.] defecisse à se ad Casarem. Vix tota clade.] etiam accepta tanta calamitate uix suae fortunae maledicere potuit. Aggere.] colle. Clades.] stragem hominum. Quae bello obstante latebant.] quae propter pugnantem uideri non poterant. Sua fata peti tot telis.] quod omnes hostes mortem eius appetierent.

Tam multo sanguine.] hos est multorum morte.

A Nec.] sicut uoluit Pompeius in extremis rebus per desperationem ut miserii solent omnia secum obruere: sed optauit ut exercitus reliquus seruariet incolomis. Merita.] perditia & obruta. Sustinuit.] passus est deos precari, sperauitq; exaudiueros ipsum, quanquam credibile non uideretur. Etiam tunc.] in tanta calamitate.

Dignos.] indigni enim uidebantur quia non fauerant. Vouit solatia.] optauit salutem reliquorum quae erat ei solatio maximo in tanta ruina. Parcite.] abstinete. Stante mundo.] sine cade uniuersorum populorum & ciuium. Si plura iuuant.] si non acquiescitis miseriae meae & uultis me maiori dolore conficere. Est mihi coniunx.] Magna haec pietate effudit. Nam omnis sibi charissimos & seipsum pro publica salute exponere promptus erat. Pignora.] charos & con sanguineos. Ciuili.] Apostrophe ad fortunam.

Remoto orbe.] si mundus nobiscum non perierit. Iam nihil est.] Nihil possideo, amissiam omnia, nihil est sub arbitrio meo, ne in inuidiam meam in alios sauias. Et reuocat.] signum recepti dat procliuiibus ad subitam mortem. Matura.] subita. Tanti.] ut pereant pro ipso. Nec deerat robur in enses.] inerat Pompeio magnanimitas & mortis contemptus & feruor eundi in praelia. Sed timuit.] Ideo in confertissimos hostes se non immisit: ne ipso prostrato reliquus periret exercitus, siue noluit in Caesaris mori conspectu, siue ne suam Corneliā in tollerando dolore afficeret.

Ne quicquam.] quia omnino caput eius uisurus est. Vultus.] forma. Facisq; probatum est.] Nam in coniugis conspectu occisus est in Aegypto. Tunc magnum.] Pompeius cum iam intra uallum hostes uersarentur, equum nactus de tractu insignibus imperatoris Decumana porta se ex castris eiecit, proinusq; equo citato Larissam contendit. Somipes concitus.] equus impulsus. Non pauentem tela tergo.] nemo enim ipsum persequeretur. Ingentesq; animos.] A magnanimitate & constantia laus, quod rebus aduersis perturbatus non fuerit. & quod res laetas tulerit moderatē. Verendus.] uenerandus. Romanis malis.] publica calamitate. Non impare uultu.] hoc est si mili. Eodem enim uultu quo fuit in prospera fortuna, fuit & in aduersa. Idem de Socrate Cicero & Plinius tradunt.

C Nec te uidere superbum.] Victoria in superbiam te non erexit. Fractum.] inconstantem & uacillantem animo. Quanque fuit.] sicut fortuna inquit, fuit infida tibi prosperis rebus, sic fuit te inferior in aduersis. quia te de statu mentis non deiecit. Tres triumphos.] Libyicum, Hispanicum, & Mythrydaticum.

Pondere fati.] spe imperij & uictoriae. Securus.] quia nil plus possis amittere. Vacat.] uacuum est tibi. Respexisse tempora lata.] considerare praeteritam felicitatem, quae quidem ex aduersitatibus cognoscitur. Spes nunquam implenda.] suis cupiditatibus quae nunquam expletur, nec satiatur. Quid fueris nunc scire licet.] quia ex aduersorum comparatione prospera discernuntur. Testare.] iura in testes cita & Romanos qui post hac pugnant non propter te sed pro libertate pugnare. Perstat.] perseverat.

Tibi.] propter te. Ceu fletibus.] ut reliquiae pugnae Pharsalicæ quae Catone Scipioneq; ducibus una cū tuba sunt uictae. Munda.] oppidum in Hispania ubi Pompeij filij sunt superati. Gurgite Phario.] id est,

in Alexandria à Caesarianis illata. Pharus insula in Nilo ad Alexandriam est. Post te.] post discessum & mortem tuam, significatq; & hos qui nunc periere, & qui Bruti bello. Populare.] grauium populis. Nec studium belli.] non uoluntas pugnandi, sed causa libertatis redimenda, & Caesaris opprimendi. Erunt par.] erunt concertatores tractum à gladiatoribus, quorum quidem si duos committimus unum par committere dicimur, si quatuor, duo paria. Quod semper habemus.] quod semper inter se pugnat & quaerit opprimere mutuo. Inde.] & Thessalia. S bi.] pro recuperanda libertate. Non ne iuuat.] consolatur fugientem, poeta afferens melius fuisse uinci quam uincere. Perpectasse.] ad finem uidisse cladem. Ceteruas.] strages hominum: Spumantes caede.] cruore penas. Et soceri miserere tui.] & non in asserere sed potius miserere Caesar, qui fuit tanti mali causa. Nam ut ait Boetius sicut corporum laetior, ita uitiositas quaedam est quasi morbus animorum, cum aegros corpore minime dignos odio, sed potius miseratione iudicemus, multo magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas. Peccatore.] conscientia. Istis campis.] hoc est, tanta caede. Quicquid.] omnem calamitatem & mortem quam passurus es, a quo animo seras inquit, & te permittit dijs, qui te diu in felicitate conseruare, es quippe minus infelix uictus quam si uicisses. Solus.] non à multis comitatus. Crede.] da in manus deorum. Tyranno Phario.] Ptolemaeo cuius iussu obruncabere. Longo.] quo diu usus fuisti. Vincere prius erat.] quia infeliciores sunt, qui faciunt quam qui patiuntur iniuriam & odiosum est & immanissimum tanta ciuium clade uicisse. Lamenta.] lamentatione fieri. Remitte.] reprime, prohibe. Mala.] aduersitatem quam dijs pro meliori euentu tibi dederunt Reges.] ut Ptolemaum, Regna denotata.] ut Ptolemaeo Tygrani Pharnaci Ariobarzani & Iuba cui Libyam dedit. Elige terras.] nam quocumq; iuris omnino es periturus.

Vidit prima.] Pomp primum Larissa appulit nec ibi conlitiit. Sed eadem celeritate ex fuga paucos nactus nocturno itinere non intermisso comitatu equitum triginta ad mare peruenit. Larissa.] Thessaliae oppidum est. Nec uictum fatis.] constantiam seruans. Ceu lato.] tanquam uictori. Vires.] potentiam in armis. Munera.] officia, auxilia, donaq; offerunt. Tempa domos.] Asyntheton est. Multum super est magna pars gloriae tuae adhuc stat & ideo hi te uenerantur. Tesolo minor.] erat etiam nunc Pompeio omnium maximus: sed seipso minor, id est, inferior animo, quam esset gloria & potentia sua in facta in bella & in mortem.

Victo.] meipso. Victori praestare fidem.] fides fidi Caesari. Cumulo caedis.] congerie cadauerum. Vadis per viscera.] calcas cadauera & adhuc plures interficis. Donat tibi populos.] quantum persuasit ut Caesar obedirent. Auehit inde Pompeium sonipes.] id est, uectus equo Larissa discessit. Coniugia populi.] maledicta hominum incusantium deos. Nontie bi.] Profecto inquit nunc tui fructum fauoris & fidei percepisti, quia ex populorum lachrymis quantum amareris intellexisti. Felix nescit amari.] paratima est. Felices.] quia fidem amicorum non experiuntur quantum & à quibus amantur non intelligunt. Nam ut ille in-

quit, Amicus certus in incerta re cernitur. Caesar ut Hesperio.] Parta iam uictoria Caesar misso praeconio ut ciuibus parceretur, neglectisq; barbaris qui supererant milites ad castra diripienda hortatus est, quanquam ut est in Caesaris commentarijs à militibus contendit ne in praeda occupati reliqui negotij gerendi facultatem dimitterent. Hesperio.] Italorum. Parcendum.] abstinendum. Manibus.] quae caedendo defessae erant. Viles.] ignobiles & quae nocere non possent. Permissit.] uitae seruauit. Castra.] Pompeij. Patorem.] Pompeianorum. Protinus succedere.] statim ingredi Pompeij castra. Conficit omnia.] sola enim trepidatione hostium reliquam uictoriam consequabatur. Hoc imperium.] hic iussus ut castra diriperent. Fesis.] militibus suis. Haud subactis.] non uictis. Merces.] praeda praemium. Pro sanguine.] pro caedibus factis. Meum est.] mei officij. Dabit sibi.] assumet, acquirat. Metallis.] auro, argento, electro. Hesperijs.] Hispanis, quibus praefuit & quos uicit Pompeius. Gazas.] diuitias. Fortuna simul coacta.] diuitiae simul congestae. Dominos.] uos ipsos. Propera praecedere.] festina praecoccupare castra. Fecit tuas.] fecit tui iuris. Amentes.] furentes. Aurisq; cupiditate.] auaritia quae est habendi cupido, siue iniuriosa appetitio alieni ut ait ad Herennium Cicero. Sustineat.] retinere possit. Petentes.] Caesarianos. Pretium belli.] praedam. Scire uoluit quanta fuerint mercede nocentes.] festinans perspicere quid ex suis sceleribus consequantur. Massae congestae in sumptus belorum.] argenti & auri congesti constati quae in militum ornamenta. Spoliato mundo.] nam ex omnibus ciuitatibus fuerat illuc aduectum. Non implebunt mentes.] non satiauerunt auaritiam Caesarianorum. Iber.] in Hispania & in Scythia etiam populus. Tagus.] Hispania fluius trahens arenas aureas. Arimaspus.] Scythiae populus qui certat cum Grypibus gemmas & aurum custodientibus, de qua re diximus libro tertio. Ut.] quamuis. Scelus hoc.] tantam caedem & immanitatem. Venisse paruo.] uentum fuisse minimo pretio cum speraret pro praemio Romanam diripere. Victor.] miles. Desponderit.] promiserit. Spe.] propter spem. Promiserit omnia.] dixerit se facturum omnia scelera. Decipitur.] quia maiora sperabat quamquam maxima sit consecutus. Praebes impia.] Caesariani. Cespitè patritio.] in tentorijs & terra in qua nobiles Romani dormiuere. Infandus.] non nommandus. Vacuum regibus.] in quo reges iacuerunt. Totis parentum.] lectulis patrum quos filij parricidae peremerunt. Vesana quiete.] inquiete, somnus. Somniq; furentes.] somnia furiosa. Versant in pectore.] somniant. Inuigilat cunctis scelerum scelus.] Scelerum conscientia uexantur, etiam dum dormiunt. Absente capulo.] cum non habeant enses & sint inermes. Inspirasse.] inspirando emisisse. Infectum manibus.] maculatum umbris. Noctem superam.] tenebras nocturnas nostri caeli plenas fuisse terramentis, & malorum demonum & furiarum occursoribus. Exigit meritum.] merito dant de crudeli uictoria poenas. Sibilaq; & flammam infert sopor.] offeruntur eius furiae cum facibus & sibilantibus comis uiperis quales patricidis occurrunt. Adest.] occurrit mentibus. Sua imago.] scelus quod fecerat. Ille.]

aliquis, distributio est. Totis sompis.] quoad dormit. A Omnes in Caesare manes.] Casari uere omnium imago gines scelerum occursabant. Orestes.] Agamemnonis filius & Pelopis pronepos matre occisa à furijs agitabatur. Sed quum apud Tauricam regionem uenisset, ibi quibusdam sacris ab Iphigenia sorore purificatus in bonam redijt mentem. Tumultus attonitos.] perturbationes insanas. Pentheus.] Bacchi contemptor ira nimis in furorè uersus est, ut diximus supra. Agauen.] Penthei matrem quae furore concita filium aprum esse existimans ipsum, dilacerauit. Descisse.] à recta mente discessisset, hoc est insansisset. Hunc.] Caesarem. Dies ultrix.] quum ipse occideret in Senatu. Scortu stringente.] immitentibus senatoribus coniuratis qui eum sunt occisuri. Monstra flagellant.] furia uerberant.] Mens conscia.] dira conscientia. Quatum poenae.] profecto multum. Stygia.] infernum. Viuente Pompeio.] nam eo mortuo maioribus terribula mentis uexabitur. Tamen omnia passo.] sed eum fuerit ita nocte uexatus mane occisorum est spectaculo delectatus, crudelitatis igitur accusatur. Retexit.] manifestauit & aperuit eadem. Nulla facies.] nullus deformis aspectus. Oculos.] Caesaris. Harentes.] affixos. Propulsa.] impulsae & auicta. Cumulis.] congerie sua. Depressos in tabem.] mersos insaniam. Numerat.] antequam numerando prospicit. Epulisq; paratur.] Illic inquit discubui unde posset peremptos prospicere & agnoscere. Terram.] quae erat cadaueribus lecta. Lustrare.] circumspicere. Sub clade.] sub cadaueribus. Cernit fortunam superosq; suos.] agnoscit felicitatem & deos propitios. Scelerum spectacula perdat.] non fruatur uoluptate spectandi. Inuidet miseris.] non comburit, non sepelit, & est uetus uerbi constructio, cuius meminit, Diomedes. Ingerit Aemathiam.] Hypallage, id est, immitit aere pestiferum in Aemathiam, qui ex cadauerum corruptione inficiebatur. Non illum.] Non est inquit motus exemplo Hannibalis qui quanquam sauisimus. Pauli tamen Aemilij corpus & M. Marcelli honorificentissime sepeliuit ut Lilius & Silius tradunt. Humator poenas.] Hannibal sepultor. Consulis.] Pauli Aemilij, qui cecidit in pugna Cannensi. Cannae.] uicus in Apulia. Succente.] coruscantes pyra. Lampade Libyca.] igne Hannibalis Africani. Humanitatem.] humanitatem sepeliendi, nam non sepelire ferum est & immane. Meminit esse ciues suos.] quos maiori odio habebat, quam Hannibal hostes. Non singula busta.] non ut cuiq; suum rogum constituas. Sed unum in gentem omnibus. Discretos.] separatos. Interpositis.] sed continuis. Aut generi.] aut si uis Pompeium maiori dolore afficere, congestas Thessaliae flumines incide, ut flammam ex aequore possit aspiciere. Robore Oetheo.] lignis Oethei montis. Nil agis hac ira.] Vanae crudelitatis improbatio: quia nihil odij proficiat. Tabes.] corruptio. Soluat.] in terram uertat. An rogus.] an ignis in cinerem. Placido natura recepat cuncta sinu.] omnia enim quae natura composuit in sua elementa dissoluit. Finem foi.] dissolutionem. Sibi.] naturae. Vret quum terris.] Vret quando omnia elementa uno igne ardebit idq; ea Pythagorae sententia dixit: qui apud Ouidium ait:

Esse quoq; in fati remissitur affore tellus.

Quo mare, quo tellus, correptaq; regia caeli Ardeat.

Plato

A Plato quoque in *Tymæo*, & Cicero in *natura deorum* docet certa temporum reuolutione ex incremento contrariorum elementorum & incendia & diluua fieri. Communis rogas.] generale incendiū. Quocumque tuam.] Quo iue rit anima tua uadit nunc horū, quibus uerbis indicat eum non Deum esse ut uulgo putabatur. In auras.] ad spiritum retulit qui eos repetit. Stygia sub nocte.] in inferno quo migrat anima. Meliore loco.] circulo amœniore. Libera fortuna mors est.] mortui inquit, non sunt fortunæ iniuriæque subiecti. Capit omnia.] suscipit & continet nam in terram redeunt. Qui non habet urnam.] insepultus. Tum.] præterea, & est aeris inerepatio. Cui.] ad cuius uoluptatem. Funere inhumato.] cadaueribus insepultis. Hanc cladem.] spectaculum huius cladis. Olerentes.] ferentes. Trahe.] bibbe, quomam infecte sunt sanguine. Hoc celo.] quod corruptū iam est & pestiferum. Tabentes.] marcenes & qui corrumpuntur. Eripiunt rura.] fugant te. Ad pabulum.] ad deuoranda cadauera. Bistonij.] Threici à Bistone rege. Odorati.] qui odorauerū, estque participium à deponente odoror. Estque proprie odoratus qui accipit aliunde odorē. Odorus uero quod per se odorem emittit ut rosa. Pholoen.] montē Theſſaliæ. Latibras.] Lusitana. Obſcæni.] turpes propter uomitum ex Crapulis. Et quicquid nare sagacis.] omnis fera odorifera. Non sanum.] corruptū odore cadauerū. Secuta.] alebantur enim cadaueribus equorum. Vosty.] Grues quæ è Bistonia palude in Thracia frigidiori ad repentem reuolant Nilum. Ad austrum mollem.] ad regionalem australem, quæ mitior est: nam Thracia ad meridiem habet Aegyptū. In duit se uulture.] à uulturibus fuit frequentatū, qui ut Plinius scribit tri duo cadauera futura præsentium. Flores pennæ præſterunt aera.] plures uolucres uolauerunt. Roribus sanguineis.] inſperſione cruoris. Victoris.] Cæsaris. Tabes.] sanies. Laſſis.] deſatigatis. Vnguibus.] bene unguibus. Sunt enim proprie ungues omnium animalium habentium digitos. Vngula uero eorum quæ habent aut solidos, aut bifidos pedes. Membra.] humana quæ rapuerat. Sic quoque.] etiam ferarum & uolucrum diſcriptione atque rapina. Non peruenit ad ossa..] quia multa corpora integra remanere. Abit in feras.] conuertit se in carnem ferarū, quæ illa carne alebantur. Fastidita.] neglecta à feris & auibus. Sol.] deſiccando. Nymbi.] putrefaciendo molliendo. Dies.] tempus conſumendo. Refoluram.] corruptam. Theſſalia.] Theſſaliam quoque deſtatur, & eam deplorat poëta. Crimine.] culpa tua. Te unam.] ſolam & præcipuā. Fatis.] neceſſarijs euentis. Quod ſufficit xuum.] Quæ etas inquit eſt fatis ad tanti damni memoriam abolendi. Quæ ſeges.] proſectio nulla frumentii herba. Nō de-

color.] non ſanguinei coloris & palladi Herbarū enim radices arborū ſatiata ſanguine, aut uni ferē rubundā purpureos fructus produciunt. Sic Perſica & Auellanas purpureas fieri docet Palladius. Quo domere.] nam quicumque te arabit cineres eruet Romanorum, & umbras uexabit. Ante noua.] hoc eſt ante hic iterū præliabitur, dixitque hoc propter Octauium & Antonium qui aduerſus Brutū & Caſſium nō multo poſt illic Marte cruentiſſimo pugnauere. Secundo ſceleri.] ſecundo prælio ciuili. Omnia maiorum.] Quamuis inquit omnes cineres omniaque ossa mortuorum quæ in toto ſunt orbe in unū cumulentur, maior tamen copia erit in Theſſalia. Licet bit.] quamuis: ut apud Horatium. Siſ pecore & multa diues tellure licebit. Buſta.] loca in quibus combuſta ſunt. Stantes.] integros. Vertamus.] eruamus. Veuſta radice.] antiquo capriſico diſſoluti apertiſque ſunt. Martialis Marmore Meſſalæ findit capriſicus. Vinas.] in quibus cineres ossaque ſunt. Viſtis compagibus.] diſſolutis coniunctionibus. Sulcis.] in ſulcis. Dentibus ruricolis.] dentatis instrumentis, quibus coluntur rura. Nullus ab Aemathio.] Nemo inquit Theſſaliam frequentat, aut arat, aut armenta & greges ibi pauiſſet: ſed tanquam ſacram, & ut commune Romanorum ſepulchrum ſeruaret inuioſatam & deſertam ſi illic tantū geſta fuiſſent ciuilia prælia. Reliquat ſonem.] nauis gaſſet in Aemathiam & inde nauim ſoluſſet. Mouiſſet.] arat. Dumeta.] ſpineta & ſaltus. Permitteret uelle.] concederet paſcere herbam naſcentem ex offibus & puluere Romanorum. Impatiens hominū.] inhabitabilis. Vel ſolis iniqui limite, uel glacie.] id eſt, uel uia ſolis ut terræ, quæ ſunt ſub torrida zona, et ſub ipſa Ecliptica, uel frigore intolerabili quo laborant qui ſunt ſub zonis extremis. Nuda.] ſine hominibus. Si non prima.] ſi prima certè non ſola: nam primus ad diſferentiam ſecundi & tertij dicitur. Liceat.] Voſtū eſt, cum non liceat, totus enim mundus eſt nocens. Terras nocentes.] ut Theſſaliam Aegyptum Ciſalpinam Galliam, Aphricam, Hiſpaniā, Tuſciam, Siciliam, Leucadiā quæ ciuili ſanguine maduere. Quid præmitis.] cur grauamini & damnatis. Solutis.] liberatis culpa: nam unus locus alterum leuat. Heſperix.] Hiſpanæ & Italia. Pachini.] montis in Sicilia apud quem Auguſtus & M. Agrippa Sextium Pompeij filium naualis prælio ſuperauit. Et motina.] apud quam uictus eſt M. Antonius ab Auguſto ubi & Conſules Panſa & Hirſcius ceciderunt. Leucas.] Hoc dicit propter prælium nauale quod in ſinu Ambracio geſſit Auguſtus in Antonium & Cleopatram. Puros.] quaſi innocentes & Romano cruore immaculatos & inexecrabiles. Philippos.] Poëta ut etiam ſupra diximus Pharfalios campos intelligit, quanquam Plinius Philippos in Thracia eſſe oſtendit.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

II 4 IOAN.

IOANNIS SVLPITII

VERVLANI, IN M. ANNEI LV-

CANI POETAE PHARSAL. LIB. VIII.

commendationes.

AM super Herculeas.] Pompeius ita tenuis et nudus, ut inquiretes hostes planè lateret Larissam transgressus, ut ad Tempe peruenit se in ora prosternens subundus è fluuio hausit. Indeque exurgens per Tempe gressus est, quo usque ad mare peruenit, ut tradit Plutarchus, nauemque fluuialem, uel ut Appianus ait, frumentariam conscendit, sepe ut dicebatur quærens tantum se opinionem sefellisse: ut à quo genere hominum uictoriam speraret ab eo initio fugæ factò penè prodius uideretur. Poëta igitur quibus flexibus, qua trepidatione, quo dolore, pudoreque fugerit et nauim conscenderit, narrat. Est autem ordo iam magnus petens dispendia deserta syluæ Hemoniæ. Super fauces Herculeas.] transuallem et aditum quem Hercules discisis ossa et Olympo montibus fecit, et exitum Peneo fluuio dedit ut exhauriretur aquis Thessalia: ut meminit Diodorus, et Seneca in Hercule furente ait. Scissa quum uasto impetu patuere tempore: Pecclore impulsus tuo. Huc mos et illuc cecidit et rupto agere. Noua currit Thessalus torrens uia. Tempore.] uallem de qua diximus libro sexto. Dispendia deserta.] damna itineris et circuitus uia deserta. Hemoniæ syluæ.] Thessalici nemoris et ipsorum Tempe. Agens cornipedem exhaustum.] impellens equum fessum. Stimulisque negantem.] id est, qui ictus calcariibus non promoueretur. Incerta fugæ uestigia turbat.] non ita recto itinere: sed confundit et fleclit, ne possit per uestigia deprendi, et ut qui persequuntur reddantur incerti. Implicitas errore] confusas circuitionibus. Fragorem nemorum.] sonitum arborum ex aura. Comitum.] nam eorum strepitum terrebat. Qui ferit.] qui strepitus resonat et percellit. Trepidum laterisque timentem exanimat.] perterret ipsum non modo à tergo, sed à latere metuens tem. Quamuis summo de culmine.] quamuis inquit à felicitate corruerit tamen scit magno pretio suam mortem à Cesare experiri, et non minori quam ipse mortem Caesaris emeret. Pretium sui sanguinis.] pretium quod daretur interemptori suo. Nondum esse uile.] sed maximum. Memor.] fati, pristinam fortunam considerans. Adhuc.] in tanta calamitate. Iugulum] tanta mercedis uitam, tanti pretij. Pro ceruice auulsa] pro capite quod collo sustentatur. Deserta sequentem.] quamuis per deserta et occulta fugeret, eius tamè dedecus et calamitas latere non poterat, quia ab omnibus noscebatur. Multi.] Auxiliares euntes in Pompeij castra nondum audita profligationis fama Pompeio obuios stupuerunt. Prodentem ruinas.] indicante cladem. Vertigine.] mutatione et uolubilitate fortuna. Cladisque suæ uix ipse fidelis auditor erat.] uix ipso fugiente, et assente tanti ruina exercitus credebatur. Grauis.] molestus. Adest testis.] fit ei obuius et conscius est calamitatis. Obscurio nomine] non nota, non celebri fama. Exigit pœnas.] quo enim erat illustrior eò infa-

mior euadebat. Longi.] diu perstiti. Pondere.] claritate. Premit.] grauat, notasque facit. Fatisque prioribus urget.] ueuat superiori felicitate. Quò enim felicior fuerat, eò nunc inferior erat. Et rebus felicibus assuetis difficilior est aduersam ferre fortunam. Sentit honores festinatos.] pœnit se honores imperia triumphos ante legitimum tempus gessisse. Acta Syllana.] ea quæ in uenis egit Syllanis temporibus, quæ ab eo in Siciliam, et Aphricam missus de Perpenna, Domitio et Hiarba triumphauit. Lauriter.] triumphalis. Corycias classes.] naues Cilicium Pyratarum quos mira celeritate repressit: ut diximus lib. 1. Corycus oppidum in Cilicia croco abundans, ubi et Corycium antrum. Pontica signa] de Mythyrate uictoria qua eius uexillis positus est. Deiectum.] uictum prostratum. Sic longius æuam destruit ingentes animos.] sic nocuit magnanimis clarisque uiris uixisse diutius, et in uita post amissum imperium remanere. Destruit animos.] delet magnanimitas gloriam Partham. Nisi summa dies.] nisi quis in felicitate pereat et morte suam ruinam pueniat, pristina felicitas est ei dedecori, bene igitur Quid sed scilicet ultima semper expectanda dies hominidicique beatus. Ante obitum nemo supremamque funera debet. Nisi summa dies.] nisi mors cum fine felicitatis aduenierit. hinc apud Senecam Chorus Eclix Priamus dicimus omnes se uis excedens sua regna tulit, et paulo post felix quisque bello moriens omnia secum consumpta uidet. Et celeriter uertit tristitia letho.] præuenit et præterit res aduersas morte festina. Quisquam ne secundis.] audet ne aliquis felicitatem amplecti, nisi cum certo in ea moriendi proposito. Littora contigerat.] iam Pompeius ad ostia Penei uenerat ubi cymbam nactus Mitylenas ad Corneliam nauigauit ut Appianus etiã scribit. In commentarijs, tamè est cum ad Amphipolim una nocte in anchoris costitisse, et irrogata hostibus pecunia, cognitoque Caesaris aduentu inde discessisse et Mitylenas paucis diebus uenisse Plutarchus inquit, eum cymba inuectum cum paucis liberis: nam seruos ad Cesarem ire iusserat, conspectum fuisse à Petilio et eum in nauim onerariã per maximam cæstissimè fuisse susceptum una cum duobus Lentulo et Faunio, qui apud eum serui subierat mysterium et præter Amphipolim nauigans ad Mitylenam transijt. Littora.] hæc sunt in sinu Thermaico. Rubens clade.] crucietus. Inde.] littoribus. Ventis et fluctibus.] hoc est fragilis, et quæ tepestati non posset resistere. Cymbam enim fluuiatilem fuisse Plutarchus et Appianus tradunt. Caesar frumentariã nauem. Vadis.] locis non profundis. Cuius.] Pompeium uidelicet qui adhuc tantum classium habet. Adhuc.] hoc tempore. Remis.] nauibus. Corcyra.] in Ionio insula. Terra Lyburnæ.] apud quam erat Octavius ut patet libro 4. Rector correpsit exiguam alnum.] ab officio gestu et instrumẽto cõmiseratio, ipse enim regebat nauiculã quã repens, id est, trahens corpus mirauit, legitur et uectior hoc est, qui uehebatur. Alnum.] ex Alno arbore cymbam Conscia curarum.] Apostrophe ad Corneliam doloris sociam. Stares in campis.] cladem spectares. Præfagia.]

A Præfagia.] prædictiones mali futuri. Exagitant curas.] commouent & augent mœstitiam. Somnus.] Cornelia dormiens, Metonymia. Nox.] Nocturna quies. Habet.] affert Thesſalica cædis imaginem. Tenebris remotis.] die uero è specula uenientes naues prospiciebat. Nutantia.] mouentia se & inclinantia. Nec audes quærere.] ne quid suspicabaris audires, & quod animus præſagiebat deprænderes. Facto.] aduerſitatis. Ea ratis.] commiseratio ab ignorantia de Pompeio adueniente, quanquam Plutarchus inquit eum cum inſulæ hæſiſſet, iuxta littus ad ciuitatem nuntium miſiſſe, non qualem expectabat Cornelia qua sperabat ex prælio ad Dyrhachium geſto, illud unum ſuperſeſſe Pompeio ut Ceſarem perſequeretur. Is ſequitur plura lachrymis quàm uerbo exprimens eam feſtinare iuſſit ſi Pompeiũ optaret aſpicere, nauis ſola & aliena inuectum. Ad hæc cum ſe amens ſtrauiſſet non multo poſt uix compos mentis procurrit ad pelagus & à Pompeio ulnis ſuſcepta conqueri capit. Tendit carbasa.] dirigit uela & curſum in Leſbon Quid ferat.] fert enim Pompeium uictum, qui eſt tibi dolor & nuntius. Summa patris.] appoſitio eſt. Quid perdis tempora.] abſtinebat enim ne uideretur mala ominari. Proſultuit.] celeriter nauis occurrit & animaduertit Pompeiũ, inenſum & ſqualidum. Notauit.] aduertit. Canitiem.] canos. Squalentes.] decolores & infectas. Obuia nox miſeræ.] Caligo præ mœrore exorta eam exanimem reddidit. Cælum lucentem.] claritatem cœli per Endiadim. Clauſit animum.] oppreſſit ſenſus & uiribus deſtituta ut exanimis cecidit. Neruis.] uiribus. Rigaerunt.] non ſalierunt, non palpitauerunt, ut uiuis ſolent. Decepta.] nam in ſe redijt & non perijt ut optabat. Iam fune ligato.] Pompeius in litibus deſcendens, & iter Mitylenas uerſus arripens ignarus illic in propinquo adeſſe Corneliam à famula uxoris tacito ploratu accitus eſt. Luſtra uacuas arenas.] circuit loca ſola. Non ultra gemitus tactos.] non niſi tacite & ſubmiſſe. Permiſere ſibi inceſſere fata.] inceperunt in fata inuehi. Fruſtra.] quia non poterant. Ambit.] amplectitur. Refouet.] recreat. Reuocato ſanguine in ſummum corpus.] Natura in magno mœu atq; dolore in altum tota demergitur & deſcendens ad cor ſanguinem, quo uelut curru uehiunt trahit, eo ſubtracto frigus in extremis membris, & humor diluitor cuius remanet, & ipſe palleſcit, remittente ſe mœu ſanguis paulatim effundi incipit & ſic redit uigor & color. Poſſe pati.] poſſe aſpicere: nam prius ad eius aſpectum ceciderat. Prohibet ſuccumbere fati.] mouet ut ſit magnanima, & nõ cedat aduerſe fortune. Caſtigat.] uerbis arguit immoderati doloris quanquam Plutarchus ait, ipſam prius uerba feciſſe & poſtea à Pompeio hortatam, & utriuſq; orationem commemorat. Nobile cum robur.] Puſillanimitatis coniugem arguens eam à futura laude ad animum erigendum, & ſe amandum, & non deſerendum hortatur uicq; cura tuorum maiorum magnanimitate degenerans cum fortiiter tolerando miſerias meas & me non priſtinam fortunam amando, atque deſtendo perpetuam laudem conſequi poſſis. Titulis auorum.] uictorijs & magiſtratiſbus Scipionum. Erat enim Scipionis filia qui ab illis clariſſimis trahebat Originem. Frangis robur.] debilitas animi fortitudinem. Primo uul-

nerc.] prima aduerſitate, ante hæc enim ſemper uſi fuerant ſecunda fortuna. Habes aditum.] habes inter ſcæminas ingreſſum & occaſionem ad æternam laudẽ, quam neq; dicendo iure, neq; adminiſtranda repub. neq; re militari conſequi potes, ſed ſola fide in miſerijs nauium nõ deſerendo. Decertet cum fatiſ.] pugnet eum aduerſa fortuna reſiſtatq; ei. Quod ſum uictus.] quia ſum inſelix & miſerandus. Maior gloria.] erit enim ueri amoris argumentum, & non te uiri amaſſe fortunam: ſed uirum ipſum quem ab alijs deſertum ſequaris. Facces.] conſules. Tanta manus regum.] tot reges. Deformis.] turpe eſt inquit uiuentem uirum ita lugere: ut in morte eius nihil ad luclum poſſit accedere. Vctitus augeti.] cui quicquam addi non poſſit. Vltima fides.] ultimum officium fidei coniugalis. Tu nulla tuliſti dama.] habes patrem, & maritum inco-lumes, quibus ſaluſ lugere non debes. Fortuna.] felicitas. Quod deſtes illud amaſti.] Acri ſtimulo & magnanimam & ſui amantem reddit: nam ſi illam deſtet uirum non amaui: ſi uirum amaui flere non debet. Eſt ergo ſimplex complexio.] qua fati cogitur non fortunam: ſed uirum amaſſe, & ſtultè ſe flere. Correpta.] caſtigata. Aegra.] debilis & infirma. Rumpente.] emittente, Aphæreſis eſt. O' utinam in Thalamos.] Cum eo fato ſe genitam norit Cornelia ut maritiſ inſelix ſit, dolet quod non nupſerit Ceſari inimico, ne tanta calamitate Pompeium afficeret, cui ut omnia ſint tutiora pœnas fatiſ dare & mori ſe auidam dicit. Iſtem in Thalamos.] nupſiſſem. Inſelix.] inſelicitatem afferens. Bis.] nunc & ſub priore marito P. Craſſo M. Craſſi filio. Erynnis pronuba.] furia qua præſiit nuptijs meis & me comitatur. Craſſorumq; umbra.] manes patris & filij quibus ego addita ſum, & qui me odèrunt, quod eis fui inſelix. Deuora.] deputata, addita, tum quia coniunxit, tum quia inſelix. Caſus Aſſyrios.] eladem ſimilem Parthica. Dedi præcipites.] præcipitauit & interem. Fugati deos.] numinum fauorem à iuſta cauſa auerti. Indigne meis Thalamis.] tam inſelici coniuge. In tantum caput.] in tantum uirum. Sponte.] miram hoc uerbo pietatem oſtendit. Mollius.] tranquillius. Certa fides regum totuſq; paratior orbis.] ut nullus à te deſiciat & quiſque faueat tibi. Paratior.] obſequetior. Sparge mari.] obrue mē in fluctib. Mallem felicib. armis.] utinã pro tua uictoria perijſſem. Luſtra.] expia, purga eade mea & his inferijs. Vbicunq; iaces.] Apoſtrophe ad Iuliam, quã in odiũ adducēs ciuili clade ultã fuiſſe dicit coniugium ſuũ. Placata.] mitior facta. Pellice cæſa.] occiſa me quã ſum pellex tua & tuo uiro coniuncta. Parce.] abſtine nocere. Tuo.] quem tibi amandum relinquo. Duri fleſtuntur pectora magni.] Pompeij cõſtantia cõmota eſt hic ad lachrymas quib. in Phariſalica clade abſtinuit. Sicca.] quã nõ fleuerũt. Tũc Mityleneũ.] Multitudo Leſborũ, qui cõuenerãt uehemẽter Pompeiũ orauit ut honoris gratia ſaltẽ unã ibi noctẽ hoſpitaretur, oſtendensq; ei locũ eſſe tutũ & fidũ, omnia tam priuata quàm publica ei offert, & ut eis utatur orat. Exorditur autẽ à beneuolentiã glorioſum officii ſuũ ſine arrogãtia cõmemorando. Tũ petit.] Inde cõfirmãſ et reſuſcũs quã obijci poſſent, & amplificationẽ & miſerationẽ cõcludit. Pignus.] Corneliã uxore. Dignare muros denotos.] fac dignam ciuitatem tuam. Sacro fœdere.] hoſpitali beneficio.

Lares.]

Lares socios.] regiam in qua tua uxor est hospita-
ta. Fac magae locum.] orna & consecra locum hos-
pitiij tui, quem omnes posteri adorabunt. Reuident.]
ad uisendum redibunt, & est suasio à laude futura.

Nolla tibi.] Suasio à fidelitate præstita. Nam reli-
qua loca salutem à Cæsare sperare possunt, hunc solum,
quia suscepit Pompeij coniugem oderit. Crimen.]
hospitiij culpam. Quid quod.] suasio à tuto, quia
Cæsar insulam expugnare non potest. Procerum.] lo-
cus ab honesto. Coibit.] conueniet ut bella resarci-
ant. Accipe templorum.] à libertate & prompto
auxilio conciliatio. Cultus.] uestes, statuas, tabulas.
Aurum.] uasa & laminas. Si terris.] si puppibus,
accipe siue terra siue mari eorum opera uti uelis. Quan-
tum ualet.] quantum potest, facultatisq; habet. Ne
Cæsar rapiat.] quod nobis molestissimum esset. Hoc
solum crimen.] hanc culpam à nobis de te benemeri-
tis auerte, ne uidearis nostram fidem, cui in felicitate te
credidisti, in tua miseria præ nostra leuitate damnasse.
Merita bene.] que in te hospitale beneficium conti-
lit. Mundi nominis.] pro toto mundo, est enim res
mira fides in calamitosum. Nullum toto mihi dixit
in orbe.] plena gratitudine oratio in qua ostendens
quanti eos fecerit, quam que sibi sint chari mirificè lau-
dat & desinit in commiserationem. Non paruo pi-
gnore.] lipote intelligit uxorem illuc depositam. Af-
fectus.] curas amoreiq; meos. Hac obfide.] Corne-
lia quasi in pignus fidei data. Penates.] deorum do-
mesticorum imagines. Roma.] patria. Ante dedi.]
prius aduexi. Lesbon meritâ iram Cæsaris.] que me-
rito Cæsari erit inuisa, obseruatâ coniugem meam. Non
ueritus.] non dubitans. Materiam uenia.] causam
beneficij Virg. Orantes ueniam & templum clamore
petebant. Fecisse nocentes.] reddidisse inuisos tan-
quam si Cæsari nocuissetis. Fata mea sunt agitando.]
ego sum exercendus & erraturus. Aeterno nomine.]
æterna fama seruata fidei, siue alij idem fecerint, siue tu
sola fueris mihi fida. Certum est.] decreui qui fidi in-
fidiq; sint explorare. Accipe numen.] deos si quis est
ei propitijs precatur. Similes.] tam fideles, ut Lesbos.
Non uerent intrare.] sinant ingredi Cæsare persequen-
te, & meo arbitrio sinant abire: hisq; dictis eos uictori pa-
rere suasisit, inq; eo qui clemens & æquus esset fidere, ut
ait Plutarchus. Comitem.] Corneliam. Cunctos
mutare telurem.] omnes Mitylenæos in alias terras
migrare. Plangitur.] manuum ielibus fletur. In-
fecta.] in deos præ dolore immissa. Pompeiumq; mi-
nus.] multo magis discessu Cornelia, quam Pompeij
aduersitate dolebant. Quam uix.] quum etiam si ad
uictorem maritum iuisset, non sine lachrymis dimisissent.
Deiunxit.] ligauit. Pudor.] uerecundia. Submis-
sa.] humilis. Hospita turbæ.] blandè uulgus excipiēs.
Stantis adhuc fati.] eum adhuc fuisse in felici statu
sic uixit, ac si esset in infelici, aduertendusq; dicendi mo-
dus, stantis fati, hoc est, ipsa que erat in statu. Iam pe-
lago.] Chronographia. Demissus ad medios ignes.]
demersus ad dimidium sui corporis. Quibus abscon-
dit.] nobis. Si quibus exerit.] antipodibus quibus
oriatur quum nobis occidit. Vigiles Pompeij peccore
cura.] Pompeij meditabatur, an ad socias Pop. Rom.
urbes, an ad reges confugeret, an in deserta Libyes iret.
Adeant.] cogitat. Ait enim.] Appianus assumpta

Cornelia uxore triremib. quatuor comitatus, que à Rho-
dijs & Tyrijs ad eum uenerant Corcyram tunc quidem
& Libyam præteruictus est, quo in loco exercitum alium
& nauticos habebat apparatus, ad Orientem itaq; uer-
sus Parthos, ueluti ab illis opem petiturus nulli patefacto
interim consilio adire statuit, quod Ciliciæ propinquus
eum amicis aperuisset illi dissuaserunt. Socias.] con-
federatas & liberatas. Varias.] mutabiles, nihil enim ha-
bent amicum præter utile. Arua inuia.] deserta Li-
byæ & Aethiopiæ. Sæpe labor mæstus.] ægriudo
animi laborans repellebat tedium solitudinum & re-
rum futurarum. Aestus fessos.] defaigatas cogitatio-
nes. Consolat.] interrogat. Vnde notet.] à quibus
astris qua ratione. Quæ sit mensura secandi æquo-
ris.] quæ astra obseruando nauigetur. Seruet Syriam.]
dirigat cursus in Syriam, ad quam euntibus Arcto occi-
dit. Quotus ignis in plaustro.] quota stella in Urfa
maiore, que minore est lucidior, & proprie plaustrum est
appellata à forma & positu septem stellarum, ex quibus
constat. Seruator Olympi.] magister nauis stella-
rum contemplator. Signifero.] non stellas que occi-
dunt, sed ambas Arctos que in cæli uertice semper appa-
rent nautas obseruare dicit. Labentia.] labendo oca-
cidentia. Signifero.] ferenti multa signa tum in Zo-
diaco, tum extra. Fluunt.] discurrunt tam motu exter-
no, quam proprio. Nunquam stante.] semper se mo-
uente. Axis inocciduus.] polus Arcticus qui sem-
per apparet. Gemina Arcto.] maiore & minore Urfa
quam draco empletitur. Surget.] apparebit. In-
stabit summis Ceruchis.] imminet summis cornibus
antennarum dirigimur in Bosphorū & mare Euxinum.
Ceruchi dicti à uεçæς quod est cornu, & χείω fundo. De
his Virgil intellexit, quum dixit: Cornua uelatarū obuer-
timus antennarum. Nam Aesclepiades ut scribit Macro-
bius libro quinto ait, naualis ueli partem inferiorem pa-
teram uocari, at circa mediam ferme partem τρᾶχυλον
dicit, summam uero partem Carchesium nominari, et in-
de diffundi in utrunque ueli latus, eaq; cornua uocantur.
Bosphoron.] & Thracium & Cymmericum, nam duo
sunt, unus ad Bizantium, alter ad paludes Macotides. Pon-
tum.] Euxinum mare, circa quod est Scythia. Quic-
quid.] quantulum eunq; Arcticophylax erit inferior malo,
& urfa minor erit mari uicior in Syriam nauigamus. C
Arctophylax.] Bootes qui est ita uicinus arctis, uis eius
sinistra manus, neque oriri, neque occidere uideatur.

Cynaosura.] Urfa Minor, que Bootæ opposita est.
Canopos.] stella Australis ingens & clara nostris re-
gionibus ignota, eius meminit Plinius libro sexto & Vi-
truuus libro nono. Inde incipit.] ultra Syriam
obseruamus Canopum, que meridie extremo decurrit,
& metuit ne Borea nubes impellente obscuretur.

Illa.] Canopo sinistra si ultra Aegyptium nauiga-
ueris defereris in Syrtes Libyæ. Quo pede.] fume
quo tenditur uelum. Carba tendi.] dirigi uela, que
dicta sunt à Carbaso genere subtilissimi limi. Serua.]
prouide. Sit longius.] sit remotissima. Da uentis.]
comitte fortunæ. Comittem pignusq; recepi depo-
situm.] hoc est, Corneliam mecum habeo. Iusto mo-
do.] pari altitudine & planitie. Torfit.] in leuam
flexit. Afinae cantes.] saxa & scopuli asine opiduli,
quod est in sinu Messenio. Qui ab eo asineus dicitur.]
eiusdem nominis alia est Harmonasa, ut ait Strabo lib.
octauo.

A octauo. Chios.] insula Lesbo uicina, Theopompi patria, quæ paruo freto ab Asia diuiditur. Asperat.] resonare facit ob scopulos in quibus illiduntur. Dedit.] protendit. Rudentes.] firmos funes. Senferunt motus.] nam conuersa est & nauigatio. Rostro.] prora. Nec spectante idem.] nec conuersa eundem in locum. Sonum.] fragorem quem eunte naui emittunt. Moderator æquorum.] auriga in curru li certamine. Quum leuum circuit axem.] quam à dextra in sinistram curuum conuertit ut breuiore gyro metam in aetnam circumeat, quò enim propius metam currus accesserit eò citius peruenit. Accedere.] uicinos fieri. Inoffensæ.] intacta, illæsæ. Ostendit terras Titan.] Sole Oriente tenebræ abeunt, & stellæ nò apparent. Quicunque Sparus Pomp.] qui palantes hostis uolentiam fugerant Pomp, uestigia sequebantur. Natus.] sextus.] Procerum.] Senatorum & Durû. Delecto fatis.] oppresso. Abstulerat reges ministros.] priuauerat regibus, qui ei ministrarent. Sceptra Eoa.] regna Orientis. In deuia.] remotissima loca. Qui spera docis uestigia legit.] qui flexam Pomp. nauigationem secutus est. Legit.] nauigando obseruauit.

B Quando.] ait Pompeius ad regem Gallogræciæ uerba. Romanus.] Romani iuris & ditiois. Euphratem.] Armeniæ & Mesopotamiæ multosq; alios populos indicat. Tygrem.] Tygris accolas ut Armenos et Parthos. Quærentem.] feta reparantem mihi secundam fortunam. Receptus.] femora loca. Totum mutare diem.] excitare totum Orientem unde dies emanat. Arfacidæ.] regi Persarum. Fœdera.] bello Mythyrdatico iacta. Manent.] stant, sublata non sunt. Latium tonantem.] per Latialem Iouem qui Albæ collebatur, uel per Romanum & Capitolinum. Obstreta.] firmata. Magos.] sapientes & sacerdotes. Intendite.] flectite. Neruis Gethicis.] Scythicis cordis quæ ex neruis fiunt. Si uos.] si liberaliter uobiscû egi. Caspia claustra.] portas Caspias & fauces montium Caspiorum qui latebram Mythyrdati dederunt, pandunturq; itinere manu facto longo octo millibus passuum. nam latitudo eius uix est plastro permeabilis. ut ait Solinus. Alanos.] Scythiæ populos uicinos Iberis ab Alano flumine denominatos. Aeterni martis.] semper pugnaces. Achemenis.] Parthici à rege Achemene. Nunquam coëgi in Babylona.] non repressi & contineri feci intra muros post ielum fœdus, nam antea quod in Gordianam hostiliter excurrissent per Afranium fugauerat. Arca super Cyri.] ultra campos Persidis ubi Cyrus regnauit. Chaldæi regni.] quod est supra Arabiam. Ganges.] Indiæ fluius. Hydaspes Nysens.] fluius ad Nysam à Bacho in India conditâ. Accedunt pelago.] exeunt in Oceanum. Ab igne Phœbi surgentis.] ab Oriente extremo auroraq; ipsa. Propior.] uicinior. Persis.] regio supra Parthiam. Softinui.] passus sum de uobis nò triumphare. Ex æquo.] quia æque liber & socius est nò tributarius. Stant.] cõseruati sunt meo beneficio, nã in Senatu bellum Parthicum suscipiendû donec duraret bellum Gallicum dissuasi. Post uulnera cladis.] post dolorem quem Parthi de cæsis Cræsis & exercitu intulere. Compescuit iras.] repressit bellum.] Ruptis claustris.] fractis legibus & præscripto, & præteritis terminis & lumbibus constitutis. Ripam Euphratis.] intra quâ Phrahartes Parthorum rex se uelle perpetuo cõtinere Pom-

peio, qui Tygranis filium seruabat in uinculis eum obliuisset fœdere constitutum, ast ut scribit Plutarchus. Zeugma Pellaum.] oppidum iuxta Euphratē conditum ab Alexandro qui ex Pelle Macedonia oppido fuit. Vinci uolet.] ut uincatur Cæsar. Nò piguit.] non piger fuit. Insignibus, aulæ.] regio habitu. Raptos.] ab alijs raptim acceptos. In dobijs.] sententia per acclamationem quam laudando paupertatem exornat. Rege.] Deiotaro. In littore.] uidelicet sinus Basilici ubi incipit Icarium mare dictum ab Icaro Dedali filio, qui uolans illic cecidit. Ephesum.] urbem in ora Ioniæ ubi Diana colebatur. Celophona.] Ioniæ oppidum ante quod est Clarium lucus, ubi Calchas à Mopso uictus præ dolore periit. Sami.] insula Ioniæ. Coos.] Cos insula nò longè ab Halicarnasso patria Hippocratis. Guidon.] insula in mari Carpathio quam piscosam dicit Ouidius. Rhodon clarum iole.] insulam ubi colitur Apollo & ubi est Solis Colossus mirabilis quem septuaginta cubitorum altitudinis fecerat Chares Lyndius. Compenfat.] sinus recta nauigatione circuitus cum compendio nauigat. Telmesidos.] Telmesum oppidum est Liciorum & Telmessis Promontorium cum portu. Pamphila.] regio iuncta Ciliciæ. Maris.] oppidis. Pharfilis.] Ciliciæ oppidum cum tribus paribus ut inquit Strabo: sed Plutarchus ait primam Attaliam Pamphiliæ ciuitatē ingressum. Rarus incolæ.] paruus plebecula, qua erant numerosiores Põpeio comites. Rursum.] primum enim tetenderat bello Pyratice. In taurum.] qui in oram Ciliciæ desinit ab Oriente incipiens. Dipsanta.] fluium Ciliciæ. Crederet.] credere posset. Vndis.] mari uictis Pyratibus. Est sibi consiliu.] etiam sibi promissum, ut nunc tutus nauigare posset. Celendris.] oppido in Cilicia cum portu ut docet Strabo. & ipse poeta indicat: nec legas Sinedris & ridiculè cõgregationem hic significare interpreteris. Selenus.] Ciliciæ fluius in portu Celendrarum, qui emittit & recipit naues, eius quoq; meminit Strabo. Comites bellig; itag;.] decreturus Põpeio, ad Parthos cõfugere, rationes quibus uiros & exercitus quos non omnino amiserit reparari possint, ostendit, ponitq; in consultatione ad quem sit potissimum confugiendum. Suadetq; Aegyptium non esse eundem, propter Ptolomæi suspectam aiatem, nec in Libyâq; quæ perpetuo flagret odio in Romanos, tû Parthiã laudat: exorditur autem à beneuolentia. Instar.] imago & qui patriam mihi refertis. In littore nudo.] in arena sine tecto & ea externa. Nullis armis.] nullo exercitu armato. Exordia nouis rebus.] principia nouæ stræ reparationi. Non omnis.] non peritus. Nec sic præmûtur.] nec sunt adeò prostrata ut nequeam erigi. Excutere.] repellere damnû & obliuisci. An Libyæ.] à minori ad maius argumentatio. nam Marius ut dixit primo libro Nuda triumphati iacuit per regna Iugurthæ & Pœnos præsit cineres. Ruinæ.] in quibus lauit. In fastes.] in consulatû. Fastis.] libris & annalibus & acta descripta sunt. Leuiore manu.] Cæsaris minus potestate quâ Sylla fuerat. Tenebit.] nò sinet erigi. In æquore Graio.] in Ambracio Pelopõnensiaco sinu. Sparfit.] late diffudit & dissipauit. Vel sola fama.] etiã sola auctoritas & gloria rerum gestarum. Nomē.] nominis omnibus grata. Vos pendite regna.] uos cõsiderate, qui rex sit fidelior, & dignior à quo petatur auxilium an tubas an Phrahartes Ptolemæus, quos p̄ Libyen, Parthos Pharoq; indicat. Expromâ.] aperit. Pondera uergant.] cons-

lia inclinet. Aetas tyranni.] pueritia Ptolemæi quæ instabilis est consilij. Ardua.] insignis & egregia. Robustos annos.] firmiorem ætatem. Solertia Mauri.] astutia Iubæ cui forsitan inest Punica fides, de quo per coniecturas & attributa personæ iudicat. Generis.] maiorum suorum, quia Romani uicti, subiugati & deleti fuerunt. Imminet.] captat nocendi occasionem. Multus Hannibal.] frequens meditatio & imago Hannibalis, qui per obliquam lineam erat ex sanguine regio Mundarū gloriam maculabat, quod adhuc multus iacebat: erat autem Iuba Maurisorum Mundarumq; rex. Supplice Varo.] qui ab eo contra Curionem auxilia petijt, quem ipse Iubam Varo potentior interemit. Incumit.] superbiuit. Secundo loco.] id est, inferiora Aphricanis, in orbem eorum: in Parthiā. Mundum.] Mundi partem, uidelicet Armeniam à Capadocia Commagenem, ab Arabia & Mediā Babylonem. Caspia claustra.] mōtes & mare Caspium. Immenso recessus.] spacia remota, ostenditq; Parthiam, quæ ab Indiæ finibus ad Mesopotamiam exporrigitur, includitq; Aracusiā, Assyriam, Persidem & Mediā partem. Alter Polus uertit noctes.] id est, illinc aspiciuntur Polus Antarcticus, & sidera Notia & ad Notū eius uertuntur Sol, luna, astraq; omnia. Abruptum.] separatum, mare enim Caspium est littoribus circumdatū, & nec nostro Mediterraneo nec Oceano iunctum est.

Discolor unda.] mare rubrum indicat quod inter Oceanum & Aethyopicum latè funditur appellaturq; Eretreum. Sola uoluntas.] sine auaritia nam nulli alteri rei student, nisi ut regnent, & ideo militiam exercent. Celsior in campis sonipes.] sunt Parthis equi maiores nostris, Fortior.] firmior nostris. Neros lethales.] arcus lethiferos, synecdoche. Mors est incerta.] quia quæq; ferit & perimit. Primi.] Parthi primi Alexandrum Macedonem superarunt. Sarrissas pelleas.] tela Macedonum à Pelle oppido in Macedonia. Bactra.] urbem & regionem Scythiæ Asiaticæ, supra Assyriam, quam Mædi tenuerāt, dictaq; est Etzariaspā, auctore Strabone. Superbā mōris.] qui ex latebribus & bitumine à Semyramide structi fuerant. Assyrias domos.] Appositio. Scythicas,] Parthicas. Saturantur.] sparguntur, imbuunt. Nocent.] lethifera sunt. Facum.] mors. Summo.] cui uicino: nam uel exiguo icū ueneno inficitur. Arfacidis.] Persis. Nimis Entula.] penè paria & æquantia se nostris in regnandi felicitàte. Mædos.] Parthos qui partem Mædiæ occuparunt. In gente.] in Parthis ipsis. Multum decorum.] multum fauoris. Effundam.] si non satis fuerint Parthi. Ortus.] Orientales populos. Barbara.] cum Barbaris inita. Vulgati supra commercia mundi.] ultra cognitæ gentes & eas cum quibus habemus commercium. Naufragium.] nos miseros. Ferat.] auferat. Regna.] reges ut Tygranem Ariobarzanem Pharnacem Ptolemæum. Sed magna feram.] sed erit mihi solatio perire in extremis terris, in quibus Cæsar nec crudelis, nec officiosus esse in me possit. Sed cuncta reuoluens.] Argumenta fidelitatis ex præteritis officijs colligit. Fata.] successus, illa.] Parthia. Quantum.] quàm uenerabilis. Quas.] certè in nullas.

Abijt.] Syncope est. Roma.] ciues tanquam numina inuocat. Partho milite.] cum quo aut uince-

mus in ultionem nostram, aut ita attenuabitur, ut Craffi A umbras ulciscamur, & sit multo Romanis inferior, quod sequenti oratione declarat. Consumere.] attere, misere, participes facere. Damna.] improbesse. Nobilitate dolendi.] nobili dolore & commiseratione. Modo consule.] eius qui paulò ante fuerat consul. Siccine.] hæc oratione Lentulus argumentis contrarijs dissuadet, decernitq; Aegyptum esse petendā. Exorditur à beneuolentia per commiserationem Pompeij. Mundi damnauit fara.] penitus oppressit reliquorum hominum, præterquam Cæsarianorum felicitàte. Secundum Aemathiam lis tota datur.] fertur tota sententia pro uictoribus in Aemathia Est autem iudicium uerbum secundum te litum do. Iacet omne.] periēre ne omnes, qui esse nobis auxilio potuissent Pedes.] quibus tu supplices. Transfuga mundi.] qui extermīnas te è mundo. Cælum.] aërem nostri Poli. Aduersosq;.] id est, Parthos qui aspiciunt polum Antarcticum, Aliena] quæ Notia dicuntur. Culture.] relictijs dijs patrijs uenerature seruitute Parthis. Quid causæ.] aëris per simplicem complexionem interrogatio, cur pugnamus inquit nisi amore libertatis: sed tu uis ferture.

Romana.] res Romanas. Horruit.] Parthus. Reges Parthos.] Tygra Nocerotam & Aristobolum Iudaorum regem quos duxit in triumphum. Hyrcano.] Armeno. Videbit.] decebit ut uideat. Extollet.] decebit extollat & appetat Romanorum imperium, considerans uires suas, et à Romanis te auxilia supplicantem. Nil animis.] Nil loqui poteris secundum magnanimitatem dignitatemq; tuam. Exiget.] requiret. Commercium.] sermonem Latinum. Patimur.] pati debemus ut Parthi ante ulciscantur cædem Romanorum quàm ipsa Roma. Ciuilibus armis.] admonet eum officij. Tu inquit electus es ad gerenda bella ciuilia, non ad exteros excitandos in ciues. Quid uolueris?] arguit imprudētia, quod quæ celanda sunt indicet & hostes excitet. Solatia mali.] spem & fructum belli qui est, non ut seruiat regibus externis: sed pareat magistratibus suis. Nullos admittetur reges.] ut non admittat. Ducentem.] te. In Romana mœnia.] oppugnanda uel euertenda. Ab Euphrate.] à Parthis. Qui solus.] Solus Phraartes qui nobis hoc in bello non fauit, cum esset incerta uictoria, nunc fauebit & in uictorem insurget. Fato celante favorem.] erat enim exitus belli incertus. Opes uictoris.] potentiam Cæsaris. Tecum.] qui uictus es. Genti.] Parthiæ quæ Orientalis est & mollis. Omnis in Aethiis.] locus quo dissoluit laudes, quas Pompeius Parthis ascripserat, & argumentatur à cælo & solo natali cuius qualitati hominum natura & mores respondēt, ut docet Viruuius libro 6. Iderq; Aethiōs fortes, Orientales molles, et Parthos imbelles, fugaces, effeminatosq; esse Lentulus monstrat. Tractus.] regiones. Labitur.] uergit, exporrigitur. Emolli.] enervat effeminat. Laxas uertes.] quæ sunt argumenta molliuēt. Laxas.] latas. Fluxas.] longas Parthus.] Parthum fugæ per planatantum non uirtutis ualere dicit. Sarrathicos.] Scythicos. Tumbit.] moniosa erit. Per tenebras.] noctu. Incerto.] non certum locum serienit. Verticis uolenti.] id est, uorticofum & rapacis conuolutionis. Nec tota.] nec uulneratus in pugna perseverabis, nec a sium, & puluere patietur. Exiget sol.] id est,

Aid est ducenti diem. Arics.] trabs serrata. Machina.] compositio ex materia & tormentum, Græcè dicitur. *μν χαρὰ*. Fufas implere.] quod fit fascibus craibus terra trahibus. Murus erit.] erit pro muro, qui ille sum te præstat. Pugnallensis.] est ipsis Parthis. Fuga.] non statarium prælium. Illita dolis.] sparsa dolo ueneno.

Virtus.] fortitudo. Pati partem cominus.] conferere manus & stricto ense pugnare. Longe tendere acruos.] procul sagittas emittere. Permittere uētis.] casu quodā non rectè inferre. Habet vires.] uim infert. Virorum.] fortium, & quæ ex fortibus constet.

Mædos.] Parthos. Remerare.] fugere, Manus.] fortitudinis. Viros.] fortes, & humanos, & a dolis, & crudelitate utuperat. Tentare pudentum auxilium tanti est.] tanti facis inquit, ad Parthos cōfugere cū dedecore, ut mala, in quæ incidis, & perfidā non perspicias, primum eris exul, & in aliena terra uix humatus, Corneliam turpi seruituti subijcies. Incumbat tibi.] præmat cadauer tuum. Inuidiosa.] inuidia plena. Cum Crasus in sepulchro fuerit feris, & aliis præda.

B Sed tua Sors melior.] melius tecum agere, quàm cū Cornelia, estq; locus ab instantibus malis. Quoniam mors.] Salustius ait mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse. Nam cuncta mortalium mala dissoluere ultra, neq; cura, neq; gaudium locum esse. Non lætū.] sed dedecus. Venus.] lasciuia. Cæca.] inconsiderata, promiscua incesta. Innumeris.] plurimis, tot enim reges accipiunt quotlibet, alij quod possunt alere. Secreta thalami patent.] in publico coeunt. Nefandi.] scelerati. Nurus.] nuptas. Epulis nefana meroq; regia.] id est, reges satiri, & ebri legibus uetitos coitus appetunt. Exceptos.] notatos. Marem.] qui tam fortis est ad libidinem, ut una nocte cum plurimis coeat indefessus. Sacrata pignora.] & filij, qui iure naturæ debent esse inuolati, thalamos matrum incestant. Damnat.] exclamatio, qua illos Oedipote sceleratores esse eo arguit. Is enim casu & ignorantia cū per Locusta matre concubuit, hi sponte. Oedipodionas.] quibus Oedipus est dominatus. Quotiens.] sæpe enim accidit, ut rex sic nascatur. Cui fas impellere.] ille cui cum matre coire licet, quid scelus putabit. Proles Metelli.] Cornelia Sci-

Cipionis Metelli filia. Millefima.] ultima inter mille, quam sit ea rex frequenter usus, ut crudeliter insultet ei & honori tuo & Crasii. Venus regia uacabit.] rex libidinosus erit intentus. Sæuitia. ut crudeliter agat in mæstam. Portenta.] monstrosæ libidines, & turpes causæ. Fatis.] uictoria. Trahitur captiua.] ducitur, ut præda Crasiana calamitatis. Hæreat.] si muneris Crasiana cladis inquit, non modo te putebit a Parthis auxilium petiuisse, sed ante Crasii ultionem pugnasse in ciues. Maius.] damnabilis. Vindicta perit.] ulcisci non possumus. Duces.] Romani. In Baetra.] in Parthos. Sunt enim ad Oxum amnem. Nequa uacarent arma.] ne ulli ab hoc bello cessarent, a Dacis Germanisq; reuocandi essent exercitus. Nudare.] uacuare militibus.

Susis.] quæ & Susa dicuntur a Dario Histaspis filio cōdita, Susis fuerūt in Perside, absuntq; a Seleucia Babiloniae quadrigenis, quinqueaginta millib. passuum ut Plinius ait. Ducum.] Crasii & reliquorum. Assyria pacifinem.] id est, principium belli Parthici, ut ulciscamur eadem illatam. Peractum.] finitum. Qui uicit.] Cæsar. De qua Cæsaris.] quàm uinci & triumphari d

Cæsare, quem odi letarer. Non tibi.] ab imagine mouet affectus, & potius aliud, quod est molestius faciendū, suadet, postea honestum iutum, & utile consilium aperit.

Araxem.] Armenia fluium. Scenis.] Crasii. Nuda umbræ.] insepulchri cadaueris. Monumenta.] signa te submonentia. Quæ mania trunci.] circa quæ maxima duces Romani trunco capite rapti fuerint, uel quas urbes ipsorum capita circuiuerint. Nomina tanta.] tantos uiros. Detulit in terras.] absorpsit secum & extulit, nam Tygris pluries longo tractu absorbetur a terra, & inde emergit. Ire per ista.] tam crudelibus supplicare. In media Thessalia.] in loco tibi grauissimo.

Quia respicis.] cur non ad amicos Romani populi te conuertis. Regna.] Lybiam. Petimus.] petere possumus. Pharon.] insula in Aegypto. Atuaq; Lag.] regnum Ptolemæi. Syrtibus.] natura sua muniam Aegyptum esse, & puero Ptolemæo fidenciam concludit. Hinc ab Occidente, qua fleuitur sinus Syrius maioris, & arenosum litus, cum mare Libycum sit ei a Septentione.

Inde.] ab Oriente. Amnis gurgite septeno.] Nilus septem ostijs in mare Aegyptium, & Syriacum effluens. Suis.] quæ ibi sponte proueniunt. Mercis.] importationibus aliarum rerum. Iouis.] pluuiarum, quoniam a Nilo inundatur. Sceptra puer.] dissoluit illud Pompeij ætas Niliaci nobis suspecta Tyrāni. Debita.] quia tu eius patri donasti. Commissa.] ex testamento patris. Horreat umbram nominis.] timeat imaginem quandam pueri regis, nam uerus, expressusq; rex uici non potest. Innocua.] nocere nescia. Ne uictoria.] Antiochus, rex iniustus, infidus, irreligiosus & impudens est.

Aulæ.] regis. Mitissima fors.] optima conditio est in regibus nouitas, & noui reges benignissimi sunt ingenij. Impulit huc.] in Aegyptum, ut uetur persuasit.

Quantum spes.] magna profecto est loquendi libertas in rebus extremis, & quasi spe destitutus, liberius enim & quasi insolenter locutus est Lentulus in Pompeium.

Cil. folium.] Ioram. Cypro.] in Cyprum. Citaras.] præcipites. Diua.] Venus. Vnde Paphia.] maris Cyprij, in quo nata est expudendis Cælij paris. Nasci.] cū æterni sint, & nasci nō sit credendū. Cæpisse.] initium & originem habuisse, nam quæ initium habent sine habere, & omnia orta occidere necesse est. Hæc ubi deserta nit.] Pompeius, cum Cyprum cognouisset arcem esse capiam sui excludendi causa, & de aduentu Cæsaris fama crebre sceret, deposito Syriae adeundæ consilio, pecunia societatis sublata, & a quibusdam priuatis sumpta, & æris magno pondere ad militarem usum in naues imposito, duobusq; millibus hominū armatis Pelusium peruenit, ut ait Cæsar. A Cypro enim ad Nili ostium recta nauigatione in Austrum, sunt quadringenta millia passuum.

Inde maris.] Inde ex transuerso cursum direxit in Casium montem, qui, ut inquit Strabo, est cumulatulus in modum promontorij aquarum inops. In eo Magni Pompeij corpus iacet & Iouis Casij templum, Nocturno lumine.] cum obseruaret nocturnum lumen Phari noluit ire in Casium, sed in Pelusiacum ostium. Pugnaci.] intenti contra uentum. Pars maxima.] est enim alueorum maximus. Diuidoi.] qui in septem alueos finditur. Tempus erat.] Aequinoctium autumnale describit, quod Sol sub Libra decurrens efficit. Examinat.] trutinat. Non plus uno die.] reddidit unum solum diem parem nocti, quo præterito, dies imminuitur, & reseruitq;

noctes. Rependit.] reddit compensat. Solatia] leuamen eius diminutionis in uere. Comperit.] Pompeius Tenebre.] Erat enim illic cum exercitu in Cleopitram sororem, quam communem heredem regno conabatur eijcere. Fleat.] à Pelusio. Nec Phœbus.] nec Carbas languent, nondum Sol occiderat. & uenti spirabant.

Speculator] cuius custos explorator. Compleuerat.] aduentu hostiis uulgauerat Pompeiū aduentare. Plutarchus & Appianus dicunt, Pompeiū nuncium premisise ad regem orandum, & eum in anchoris expectasse iuxta regionem. Monstra Pellæ.] domus inhonesti consiliarij Ptolemæi Alexandrini. Fractis annis.] debili senectute. Crescentis in arua.] irrigantis campos.

Memphis.] custos, id est, insula Nili regia Aegyptiorū. Vana facris.] quia bouem canam selem, & diuersa animalia, monstraq; colunt. Illo cultore.] cum ille sacerdos esset, & eum grandem natu indicat, quia plurimorum Apium uiderat mortem. Non unās apis uixerat iustia.] plurimus bos eorum, quos colit Aegyptius perierat, bouem enim per Apim intelligit. Eum ut Plinius ait, non est fas certos uitæ excedere annos. Mersumq; in sacerdotum fonte enecant, quæsiuri luctu, & alium quem substituunt, & donec inuenerit mœrent, derasis etiam capitibus, nec tamen unquam diu queritur. Sux Phœbus.] hoc dixit propter albam notam quàm in dextro latere instar bicornis lunæ habent ingentiam.

Vox prima fuit] primus sententiam dixit. Iacta uit meritumq; fidemq;.] in uanum commemorauit officia, & fidem Pompeij, & fœdera, quæ Ptolemæus Auletes cum ipso percusserat, hic ob flagitia ab Alexandrinis electus cū Româ uenisset precatur, ut in regnum restitueretur. Pompeij præcipue fauore tandem reductus est, per Gabinium, cum non magna militum manu, qui apud regem remāserūt, quos interfuit Septimius, qui Pompeiū oberuncauit. Melior] aprior, potentior ad suadenda mala. Malis.] in malis. Tyrannos] Tyrannorum uoluntatem. Phorinos.] Eunus, huius regis, & eius preuinae custos, qui Pompeiū interimendum in uictoris Casaris beneficiū persuasit, Plutarchus ait, Theodosium rheatorem neutrum fatis tuum fore demonstrasse, si enim suscepissent se Casarem hostem habituros. Pompeiumq; doctum aiebat, si repulissent cum Pompeio electionis crimen subituros Casari, causam persecutionis debere. Optimum itaq; uirum accitum occidere beneficium hinc Casari collaturus. Ius & fas.] Suasio ab utili honestate neglecta qua docet regibus conuenire crudelitatem & Pompeio Ptolemæum ob beneficia in patrem nihil debere, eumq; adeo esse miserum, ut resarciri non possit, & cum miseris non suscipiendam, nec tenendam amicitiam esse docet. Ius & fas.] iuris & liciti obseruatio; incipitq; à sententia graui & Tragica. Dat pœnas.] puniunt.

Quum sustinet fortuna premit.] quum tuetur miseris. Fatīs accede deisq;.] fove quos Dei & fata.

Sic utile recto.] rectum & utile sic natura coniuncta sunt ut separari non possint, ut Stoici uolunt, qui uerò uerbis, & intellectu ea separauerūt magnam, ut Cic. ait, perniciem hominibus induxerunt. Sceptorum uis tota.] potentia inquit regia extinguetur, si iustitiam seruare, & sequi uoluerit. Eueritq; arces.] tollit loca munita, ne alius su potentior, alio & omnia facit aequalia. Libertas scelerum est.] licentia peccandi, & scuiendi in alios defendit, & seruat reges. Sublatusq; modus gladijs.]

hoc est crudelitas. Facere omnia se uel.] crudelitas impune exercere nō licet, nisi ipsam exercendo audaces terreris. Exeat aula.] deponat regnum. Virtus & summa potestas non coeunt.] non conueniunt, quod quis iustus & rex esse uelit fieri nequit. Pudebunt.] pudore efficient Terentius non istec te pudet.

Non impune] in odium Pompeij adducens, regem irritat, quod per contemptum Pompeij in Aegyptium accesserit, ut qui inde repelli non posset. Nen te ceuris.] uel ne Pompeius regno te priuet, sine te à soror priuari, sin tibi molestum regnum trade illi, nobisq; defendendum. Pignora propiora.] propinqui, ut soror beneuolentior ipso. Piger] tristis. Damoata.] eiecit à te. Fuerit magni] paruerit Pompeius. Videtur.] Casaris, & sic erimus toto bello liberi. Cum quagente cadat.] quos secum in miseriam trahat. Raptur.] agitur ut furens. Ora senatus.] conspectum eorum, quos in discrimen adduxit. Deteruit] fugiens.

Mersit. obruit] Thesaliaq; reus, ob cladem Thesalicam accusatus, & pulsus. Iustior in magnam iustitiam nos de eo, quàm alij conqueri possumus. Quid sepositam.] Apostrophe ad Magnum Sepositam.] semotam. Carmine.] bellorum ciuiliū culpa Conferres fata.] transferres cladem similem & ubi tu punireris, itaq; hoc peccato in regiam maiestatem, commissio iusta morte es dignus. Quod nobis] consuetudo obicienda ingratitude, cerit inquit, ob regnum à te acceptum fuimus animo grati nam deos in tua uota orauimus, hanc autem fatalem uim, quam inferimus nō ut Pompeio de nobis benemeris, sed ut uicto inferimus, inuisissemus profecto auditis Casari, sed rerum cursum contra te sequimur. Proferre] exercere. Te ne mihi] antipophora, diceret Pompeius quis te cogi me interimere respondetur, necesse esse quia licet, & fieri potest. Quæ te nostri fiducia.] reprehensio ab imprudentia. Inermem.] imbellem & mollem. Mollia Nilo refuio.] quæ inundata Nilus decrescens reliquit mollia. Metiri sua regna.] mensurare suam potentiam, & est suasio, ob impossibili, & instanti periculo. Fulcra.] sustentare & reparare. Mouere.] suscitare, ut repararetur. Ante aciem] argumentum à maiori cum insultatione. Nullis accessimus.] nec Pompeio, nec Casari, nos diuinximus.

Aduersus non deesse.] turpe est ueterem amicum in aduersitate deserere, sed si particeps fueris felicitatis, sed cū calamitosis amicitia inuenda nō est. Nulla fides] nullus fidelis miserum capiti amare. Tanta] uidelicet Pompeium occidere. Permittant.] suadeant, non uentent.

Achillas.] qui fuerat pædagogus eius, & nunc præerat exercitui. Tellus excurrit] Aegyptus extenditur ac radices Casij montis. Vada] uadosa & non profunda loca. Socij monstri.] nam hic Septimium olim sub Pompeio Tribunum militum, & Saluium Centurionem, cum assumpsisset socios præterea tres aut amplius quatuor Satellites puppem ad Pompeium mouit, ut ait Plutarchus. O' superi.] tragica exclamatio cum querela.

Mollis.] umbellis effaminata. Canopi] Canopus oppidum in Aegypto, sic appellatum à Canopo gubernatore, nauis Menelai illie aspidis ictu defuncto. Iuxta id ut tradit Strabo est fossa cymbis plena. in quibus mulieres assidue canunt atq; lasciuunt. Hos animos.] deest, habent. Præmunt.] opprimunt. Vllus locus.] ulla nocendi occasio, Admittitur.] in Romanam eadem

A Bella.] uocandi casus. Cognatas Rom.] quæ Pompeio conficiant. Monstra] monstrosos parricidas. Si meruit.] si dignus est occidi nomine Cæsaris. Tanti.] deterret eum à metu Deum. Cæloq; tonante.] dum adhuc tonet è cælo Iuppiter, qui te ulciscitur. Impurè.] obscène. Non domitor.] esto non esset clarus rebus gestis Põpeius, nõnne satis ab eo necãdo, illud unũ terrere te potuit, quod erat Romanus. Non domitor.] non sit uictor omnium, nec qui ter triumphauerit, nec qui reges fecit, nec imperator, & ultor senatus Cæsaris gener. Ter] uidelicet de Africa & Hispania.

Tum de Pyratibus.] ultimo de Tygrane & Mythydate, innumerisq; prouincijs. Quod poterat esse satis.] quod te poterat detertere. Quo tua sit fortuna loco.] hoc dicit, quia & ipse Cæsar, iussu conficietur. Nostra.] Romana. Iam iure.] iam mereris priuari, eũ sis parricida. Negarat.] deposuerat, cum esset terræ proximus, & remibus ibat. Appulerat scelerata manus.] interea scapha, cum iam propior esset, præueniens Septimius surgit Romanoq; eloquio Pompeium imperatorem appellat. A

B Achillas Pompeio Græcè saluto ipsum admonet in scaphã conscendere. Limum enim esse, quàm multum inquit, nec profundum, quod triremi per arenosum sit ex Plutarcho.

Patere.] in hospitium. Littusq; malignum inculsat.] uada littoris damnat & causatur, quod maiorem nauem non ferant. Aësum bimarem.] limosum feruorem, qui fit ab Aegypcio & Libyco mari in uadis ipsis illidentibus. Externas.] quæ maiores & grauiores sunt

Quod nisi.] sed si fatale, & necesse non fuisset Pompeius, perire omnes poterãt produktionis præfagia animaduertere. Intenta.] immissa. Ordinis æterni.] fati prouidentiaq; diuinæ. Præfagia.] præferium cum aspexissent naues quasdam regias instructas, littusq; ab armatis obtineri, unde cuncta fore inuia ad regressum cognoscebantur. Fides.] Ptolomæi in Pompeium. Auãori sceptrorum] qui regnum donauerat. Pateret.] iterum repetatur. Tota.] quantamcunq; habet.

Iustus.] ab Achilla & Septimio. Obsequitur.] obtemperat, prius Corneliam, quæ finem uiri lamentabatur complexus est, & duos centuriones in scapham ingredi iussit, & ex libertis unum Philippum Seruiumq; Sceni nomine, inde cum Achilla comites dextris eum suscipere apparerent, ad uxorem, filiumq; conuersus, illud lambicum protulit. Quisquis domum Tyranni proficiscitur, sit illius seruus licet liber sit. Lethumq; iuuat præferre timori.] mauult mori quàm timere. Ibat] ire uolebat.

Hoc.] hac de causa, Impatiens deesse.] quæ patii non poterat, ut deesset. Remane.] uerba Pompeij. Nate.] Sexte. Surda] quæ tibi nolebat obtemperare. Crudelis.] quia in metu, doloreq; deseratur eum crudellem appellat. Submota] segregata à te, quod mali ominis fuit. Nunquam ominelæto] sed cladem præfagiente. Non flectere puppim] non uenire Lesbion & abducere me illinc, cum nunc in mare relicta, sine me sis iurus. In fluctus.] in mari, & non in terris.

Anxia.] mæsta, trepida. Visus.] oculos.] Nefasq; eadem. Adoret sceptra.] adorare cogatur regem, quæ fecerat. Parantem.] Pompeium. Saluat] appellando ipsum imperatorem. Septimius.] olim Pompeij miles. Satelles.] stipator & famulus. Regia.] Aegyptiaca. Immanis] Asyntheton. Parcere te populis.] uoluisse te seruare complurimos, quos hic in Thessa

lia peremisset, si affuisset. Vacasset.] non interfuisset & cessasset. Thessalia] in quam si uenisset stetit pro Pompeio. Disponis.] ordinas, ut ubiq; fiat cædes ciuilius. Dedecus uictoribus] quod turpe est Cæsari, & partibus turpè etiam dijs. Nunquam superum caritura pudore.] quæ pudorem offert deis. Romanus.] Septimij. Puer] Ptolemaus, Tuo.] tui militis. Fama.] infamia. Qui Bruti dixere nefas.] qui laudandã Cæsaris cædem à Bruto faciã nefas appellant. Iam uenerat horã.] cum inter nauigandum à trireme ad littus nulla uox pia ad Pompeium peruenisset, ad Septimium dixit. Non ego te meum commilitionem agnosco, hic nulla uoce emissa tantum capite annuit. Tum Pompeius orationem Græcam, qua erat apud regem usus, legens littus propius accessit, & multis ex regijs descendens, uelut ad officium salutemq; uiri, Pompeius apprehensa manu Philippi assurgeret Septimius à tergo eum ense transigit, inde Saluius & Achillas gladiis nudauerunt. Perdiderat iura.] erat sub alterius potestate.

Inuoluit] nam utraq; manu fronte super toga obducta, nihil seipso indignũ, aut locutus est, aut fecit, sed tantum suspirans se icibus præbuit, unde sexaginta annos natus, diemq; claudens die natalem suum insequenti.

Apertum.] detectum, nam uoluit latere, ac si non cognosceretur ab illis. Voces.] uerba & eiulatus. Fama.] fortiuidmis, & constantia hæcenus seruata, quã quàm fletu corrupisset. Consensit.] taciturnitate non improbauit. Nefas] confectores suos. Scq; probat moriens] placet sibi ipsi patientia sua dum moritur.

Secula.] posteri. Attendunt labores.] obseruant aduersitates. Aëcum sequens.] posteritas interpretatio est. Speculatur.] uidet. Fidem] que nulla est. Fata tibi.] tu diu fœlix fuisti, an sciueris pati aduersa, nisi nunc ostenderis omnes ignorant. Ne cede pudori.] noli dedecus ingemiscere, & quod à Ptolemæo, siue Achille & Septimio interimare, Licebit] quãuis. Fœlix.] uirtute & cõscientia mea, quæ inuolabilis à ui & iniuria tuta est, nec etiam Deus ipsam animo meo iam potest eripere. Mutantur prospera uita.] fœlicitatis rerum externarum, cum uita mutatur, & in morte ego non sum miser, quia mei me uident, ego cerè fœlix uixi, & beatus decedo, infœlicitatem ante hac non experius.

Vident.] quod est ad solatium meum, nam amant & dolent. Pompeius.] Sextus. Dolor.] anime dolens.

Custodia.] ratio, temperantia. Ius] imperium & potestatem, ut dolori non cederet. At non tam patiens Cornelia.] & qui in nauibus erant, ut aspexere eadem, ululatu ad littus, usq; emisso anchoris celerrimè eductis efugere, inde pelago altius petito uentus, ad eũ uehementior flauit, ut Aegyptijs persequi, satagentibus auerterit, ex Plutarcho. Cernere quam perferre] uidere oculis quam forti animo pati. Ego.] id est, charitas & benignitas erga me tua. Auia.] semota à recta fuga tua.

Prior.] te. Cui] alij quam Cæsari. Sed quisquis.] sed quicunq; Pompeium percussisti, ut illum maiori dolore afficeret, debueras prius interimere me, quàm unice & non minus seipso amabat. A' superis immisce.] qui Deũ permissu petijsti. Prospiciens] obsequens.

Viscera.] corpus: nam mea eius sunt. Properas.] in cædem. Ingeris.] immittis. Qua uotum est uisito.] qua incipit Pompeius mori optans. Pendat.] patiat. Antè.] quam ipse pereat. Haud ego culpa.]

dignam morte se fatetur. Fatis.] aduersitate. Receptum.] Pompeium suscepi in Lesbo. Hoc.] propter hoc quod fui in te officiosa. Perfidum.] appellat, quia ipsam deseruit, & non duxit ad mortem. Nec munere regis.] nec Ptolemæi beneficio, sed manu facta morte: aut impetrata ab aliquo. Saltum.] in mare. Exigat. ualde agat & immittat. Potest præstare.] potest conferre beneficium Pompeio cui erit grata mors mea, quæ crudelitati Cæsaris ascribetur. Vinis adhuc.] te adhuc uiuo libertatem amisi, & uereor mori, ut uictor uiua me potiatur. Accersere.] prouocare & inferre. Sonct.] ensium ictibus. Permanisse decus.] non mutatam fuisse acrimoniam grauidatemq; uultus. Vltima mortis.] tempus mortis, mortemq; ipsam. In ipsa actum.] dum scelus pararet. Velamine.] quo se cadens intexerat.

Occupat ora.] prendis adhuc spirantis caput. Lanquæntia.] non sustentantia. Transiro.] sedili nauis.

Nondum artis erat.] nondum norant artifices caput uno ictu rotato ense amputare. Tranco reliquo corpore.] nomen est translatum ab arboribus, quæ cæsis ramis trunci dicuntur. Vendicat fatelles.] Achilles sibi attribuit. Degener.] Septimum arguit, qui cum non primus Magnam uulnerasset, sed uulneratum peremisset, & obruncasset, alteri caput ferendum concesserit.

O summi fata pudoris.] ô fatorum Deumq; pudor. estq; deploratio plena commiseratione. Puer.] Ptolemæus. Hyrtæ.] ospera. Manu.] Achille. Veruto.] gladio in uerū similitudinem. Viuunt.] sentiunt & cernunt. Singultus animæ.] pulsant os in murmura: dum spiritus mouet linguam in uerbis ipsaq; lingua palpitat.

Dum lumina nuda rigescunt.] dum aperti oculi mox se desinunt. Leges.] forū. Campum comitia.] Rostra, senatū. Fortuna Romana placebas.] ô Roma felix & læta eo ore delectabare, Tyrāno.] Ptolemæo.

Fidem.] fidei monumentum. Nefanda.] crudeli. Tabes est submota.] corruptus sanguis est depulsus.

Ab alto.] à summo & intimo desiccatus est. Veneno.] medicamento, ut oleo cedrino opobalsamo, oleo Myrrino, melle, aloë, & rebus huiusmodi. Empedocles Diogenem scripsisse commemorat medicamenta quedam, quibus cadauera, ac si dudum essent mortua conseruarentur. Romæq; hoc ipso anno, quo Innocentius octauus Summus Pōtiffex factus est, uia Latina repertum est in arca marmorea, muliebre cadauer antiquissimum uenenis oblitum colore, corporeq; tam integro & tractabili ut recentissimum uideretur, caro digito pressa resurgebat, lingua educta retrahabatur artus fluctabantur, & nullum grauem odorem, nisi medicamentorum emittebat, nihilq; ei, ne capilli quidem præter cerebrum, & intestina deerant. Sed cū magna frequentia gregatim ab omnibus ad superstitionē usq; quotidie in capitolio uiferetur, maximi pōtifficis iussu, inde asportatū ubi sit adhibitū ignoratur.

Vltima.] in Ptolemæum inuehitur, quod Pompeij truncum non condiderit, ut caput, & ut conditi sunt reges Aegyptiorum, appellatq; eum ultimam prolem Lageam, quia Ptolemæorum genus in ipso defecit. Primus Ptolemæus, qui Alexandro successit, à quo reliqui Ptolemæi sunt denominati, Lagi filius fuit, huic Philadelphus, Philadelpho Euergetes, postea Philopater Agathoclis. Postea Epiphanes, tum Philomator filio à patre imperium accipiente. Huic uerò frater successit, secundus Euergetes nominatus, hunc Phylconem dicunt, cui Ptolemæ-

us Lathurus successit, Lathuro Aulethes Cleopatra, & A huius adolescentis pater, ut memorat Strabo. Peritura.] breui moritura. Cæsar enim ipsum peremit, & regnum Cleopatræ, eiusq; fratri tradidit. Cæsare sceptris.] locum dature imperio Incestæ.] impudicæ, nam rem cum fratre, cuius erat uxor habuerat, in decimo dicebat, lege summa perempti uerba patris, qui iura mihi communia regni & thalami cum fratre dedit. Macedon.] corpus Macedonis Alexandri. In antro.] in conditorio Alexandri, quod est moles extructa concava, quam etiam mortem appellat. Pudendam.] quia meretrix & ignaui fuerunt. Pyramides.] moles maximæ è lapidibus, & calce, & arena, siue bitumine constructæ, è lato in acutum tendentes. Dictæ quòd in similitudinem flammæ surgant, uel quòd lapidibus ignea uarietate fulgentibus struerentur, eas Græci Pyropeicolas uocant. Mausolea.] sepulchra regum Mausoleo similia. Mausoleum enim hoc est sepulchrum Mausoli regis Caria, uxor Arthemisia, adeò mirabile condidit, ut inter septem orbis miracula numeretur, ab eo reliqua sepulchra magnificentiora denominantur. Littora feriunt.] littorales undæ illidunt. Molesta cura.] graue dispendium. Hac fide.] B hac perfidia abusus uerbi. Pertulit.] ad finem deduxit.

Culmine.] gradu & dignitate. Petit.] Syncope. Cladesq; omnes exegit.] omnes calamitates, & mala, quæ ante hac fuisset passurus immisit uno die. Immanes.] expertes, nil enim aduersi passus est. Turbante.] nocente. Parcente.] cessante nocere. Semel impulit.] semel prostrauit, distulitq; eius ruinam in senectutem. Pallatur.] truncus eius. Ludibrium.] ludus ridiculus. Figura.] qua discerni potest. Vna nota est.] hoc solo signo nosci poterat, quòd truncus esset.

Victor.] Cæsar. Raptim.] furim & subito. Ne nullo.] aut aliquo, uel in tam humili. E' latebris.] ubi latuerat, ut furim Pompeium sepeliret. Codrus.] Pompeij libertus & quæstor, qui cum à Cypro fuerat comitatus militabatq; cum eo. Plutarchus ait, Philippum libertum ipsum abluisse, ipsiusq; tunica circumuoluisse, & reliquias parua scaphæ, dum destrueret superuenisse senem libertum, & militem Pompeij, qui est Philippo auxiliatus. Cypri Cynære.] longè repetitum epitheton. Pigmalion enim Cilicis filius, qui Cyprum eieclis Syris occupauit ex eburnea imagine Veneris beneficio animata Cyniram filium suscepit, qui ei in regno successit, de eo lege in 10. Metamorphoseos. Ferre gradum.] ire & querere Pompeium. Compulit.] compressit. Duceret.] pietas. Mæsta.] subobscura. Dicolor.] diuersi ab aqua coloris. Ille.] Codrus. Eripiente mari.] obstinantibus fluctibus. Fluctus.] qui subleuet cadauer.

Impellit.] extra mare. Non preciosa.] non marmorea, & à modestia uoti sui, & rerum pœnuria mouet affectus. Cumulato thure.] adhibita thuris copia, & aliorum odorum in rogo. Taus.] quem hucusq; fouisti.

Acoos odores.] ut crocum, myrram, balsama, cinnamomum, quæ solebant rogis nobilium injici, ut de Archemori Staius scribit. Ut Romana.] ut offeratur à Romanis, & fiat solenne funus. Virg. Pars ingenti subiere feretro triste ministerium. Feralis Pompa.] funebris apparatus præmittit imagines triumphorum. Cantu.] Tybiæ & nenia deplorantium ad tibiam. Ambiat ignem.] pyram circumdet. Virg. ter circum accensos cineli fulgentibus armis, Errare rogos, ter mæstem funeris ignem

A ignem lustrare. Proiectis] demissis. nam per terram hastas trahabant. Arcam.] feretrum, sandapilam. Lacerum.] truncum. Siccos.] non unctos pingui & succis aromatum, & oleo, uino, melle, Balsamo. Robora.] ligna quibus uratur. Sordidus ustor.] niger & deformis cremator. Subijci.] ut submitatur, simulq; ipsa comburatur, quod profecto iussisset. Facem.] autem subijciebant propinquiores. Virg. Et subiectam more parentum auersi tenere facem. Vile.] non charum.

Subducit membris.] subtrahit cadaveri. Neglecta.] quam nemo seruat, quod iam combustus à me attingeris. Compositum bustum.] ordinatam pyram, sed bustum proprie est locus, in quo corpus comburitur.

Cedis rogo.] negligis comburi, ut des locum Pompeio. Damna.] subractionem lignorum. Sparsis manibus.] errante anima. Donec enim corpus sepulchrum sit, animæ errant. Virg. Centum errant annos, uolitantq; hæc littora circum. Sinus.] gremium uestis, quod arena strauerat, inde prunas ardentis superimposuerat.

B Peruolat.] accelerat. Relatus.] in mare retractus. Dimouit.] effodit. fragmenta lacere carinz.] ligna fractæ scaphæ. Scrobe.] fossa. Nulla struc.] nulla lignorum congerie, nam solebant in medio regitotum erigere, super quem cadaver collocaretur. Admotus.] à latere proximus factus, non subiectus pensili corpori. O' maximè.] Codrus, tanquam si hoc officio cadaveri sit iniurius ueniam petit. Vna.] præcipua. Si tibi.] si minus molestum tibi fuisset iactari fluctibus, & non sepeliri, quàm tam miserandè comburi, noli hæc aspiciere, nam aduersum factum tuum, ut hoc mihi liceat efficit. Tristor.] molestior. Auerte.] remoue, noli aspiciere. Iniuria fati.] aduersitas iniusta qua à fato præmeris. Belua.] pisces. Quicquam.] aliquid te indignum. Succensa.] combusta. Romana.] quod tibi aliquo solatio esse potest: Nostra manu.] ipse enim te adueham. Interea.] antequam ad Corneliæ referaris.

Paruo saxo.] marmore non te digno. Nota busti.] signum sepulchri tui. Placare.] iusta & inferias soluere. Caput.] quod his cineribus deest. Inualidas.] lentas & debiles. Fomite admoto.] adhibitis aridis lignis & nutrimentis. Carpitur.] succenditur, consumitur. Tabè.] pingui & adipe, quæ igne resoluebatur.

C Dies.] lux. Rupto ordine.] non continuato officio, nam relinquere cogitabat. Quam metuisti.] arguit eum imprudentis metus, quod cum æternam famam sit hoc factò consecutus, nullum cruciatum metuere debet.

Crimine.] officio, quod uelut crimen pænes, cerè Cæsar te id fecisse probabit. Securus.] certa cum spe. Cogit pietas.] pietate coactus est. Officio.] funeri.

Iniustis.] non combustis. Congestisq; in unum parua clausit humo.] collecta modica terra occultauit.

Retectos auferret.] retereret & auferret. Compresfit.] grauauit. Bustum.] busti saxum. Sacrum.] uenerabile quo indicatur & bustum ipsum sacrum esse.

Semiusto.] stipite torre & ligno ustulato. Sicus.] humatus: nam proprie siti dicuntur, qui conditi sunt, nec tamen ante eorum sepulchrum est quæ iusta facta & corpus exasum, ut ait in legibus Cicero. Appianus tradit sepulchro Pompeij, ab alio fuisse inscriptum templi pondus erat modica, qui clauditur urna. Procedente tempore, cum umulus sub arena esset obrutus, statua etiam quæ Pompeio à necessarijs eius, circa montem Casium, ex ære ere-

ctæ steterat in templi aditu, iam uetustate exæse seruantur ab Hadriano imperatore, summa diligentia perquisita, & inuenta sunt, cum ad aras accessisset. Tamulus quoq;.] mandato eius per purgatus statua erecta, sic ut denuò ab omnibus dignosci posset, hæc Appianus.

Maluit.] quin turpius fuit ita sepeliri, quàm carere sepulchro, & ideo Codrum arguit. Dextra.] Codri.

Obijcis.] opponas. Manes includes.] animam & umbram, quæ errant, quietas iuxta cinerem reddis, nam tota terra erat magno sepulchrum. Pendet.] suspensa attingit, indicat quæ uniuersam terram. Modus.] mensura. Obrue.] ne appareant tege. Criminois culpa.] id enim dijs ascribitur, quos ab indignitate arguit.

Oethe.] mons Thessaliæ, ubi consumptus est, & sepultus Hercules à Philoctete. Iuga Nyseia.] mōs Helicon, ubi est sepulchrum Bacchi, & Nyse uicus. Vacant Bromio.] consecrata sunt Baccho. Omnia Lagi arua tenere potest.] in qualibet Aegyptij parte sepulchrum uidebitur, si nomen eius è saxo deleas. Lagi.] quæ Ptolemæus primus Lagi filius tenuit. Hæserit.] affixum sit. Erremus.] simus in errore. Metu.] religione & ueneratione. Nullas Nili calcemus arenas.] in Aegyptum.

Dignaris.] dignum facis. Tantos actos.] rot acta & gesta. Monumenta.] inscriptionem summarum rerum, quas strictim recenset, & nos, quia superius dicta uniuersa attingemus. Lepidi motus.] qui acta Syllæ tenens rescindere, à Q. Caio à Cn. Pomp. auspicijs bis ex Alpijs, & Italia, tum ex Sardinia, ubi etiam mouerat bella pulsus perit. Consul.] Metello, quo reuocato Pompeius in eundem Sertorium missus ipsum consecit.

Eques.] ante tempus enim, & nondum senator trium phauit. Commercia.] nauigationes rerum, hocq; dixit, propter maria à Pyratum incurSIONIBUS liberata.

Pauidos maris.] nam in mediterraneis locis iussu habitare ad mare non accedunt. Barbariem.] ut Asiam, Pontum, Armeniam, Paphlagoniam, Cappadociam, Ciliciam, Syriam, Scythas, Iudæos, Albanos, Iberiam, Cretam, Basternas. Gentesq; uagas.] Scythas. Repetisse togam.] redisse ad urbana officia. estq; à modestia laus, quod non sit molitius Tyrannidem, & ab industria, quod se non dederit ocio. Ter curribus actis.] tribus triumphis. Donasse.] attulisse multorum utilitatem & decus. Surgit.] erigitur. Factorum.] librorum, in quibus toties consul, & imperator indicabatur. Solitum.] nomen. Culmina.] in quibus erat inscriptum.

Arcus.] triumphales. Extructos spolijs.] ex præda & manubijs edificatos. Haud procul est ima arena.] est uicinum arenae humili, quæ præ culminibus, & arcibus est ima. Legat rectus.] legere possit, nisi inflexus.

Transcant.] ignoret, & prætereat. Noxia.] per Apostrophè Aegyptum detestatur, cum perpetua siccitatis imprecatione, carmenq; illud Sibyllinum, quod quidem cum uiri interpretati fuerant, ne Ptolemæus cum exercitu Rom in regnum reduceretur, ut est in epistolis Cic poëta ad Pompeium Septimum & Codrum referri uult, nam è duce miles euasit, Pompeius statim ut in regis scapham descendit. Noxia cinili fato.] nocēs ciuis fatali morte.

Haud immeritò.] cautum non sine causa cauit, prohibuitq; Sibylla. Ora Pelosia.] ostium Pelusiacum. Hesperius.] Romanus. Tumentes.] increscentes. Prece.] imprecet. Crimine.] culpa mortis Pomp. Retentus orbe.] non egrediens regionem. Verat

aquas.] mutet cursum, & Aegyptum nō amplius irriget.
Steriles.] facti steriles ariditate. Patres.] solutas,
& pulueras, quales sunt in desertis Aethyopū, prae nimio
Solis ardore. Nos in templa.] Aegyptum cum ex pro-
batione in gratitudinis arguit. Iſim.] Lanificij deam in
quam Iouis uacca à Ioue conuersa est, eius sacra Romā
translata sunt, erectumq; templum in Campo Martio, fa-
ciebant ei nouem diebus castissimè. Canes.] Anubim
dicit, quem Virgil. latratorem appellat, hoc est Mercu-
rium, qui canino capite colitur in ciuitate canum, in qua
honor, & sacer quidam cibus est canibus constitutus, ut
ait Strabo. Colunt autem uniuersi Aegyptij animalia
quaedam, ut bouem, canem, selem, accipitrē, & ibim, lepi-
dotum, & oxyrinchum, pisces, ut ex Strabone, latè in Iu-
uenalem commemorauimus, seorsum autem ouem, latum,
piscem, lupum, cynocephalum, cepum, aliquam leonem,
caprum, hyrcum, murem, araneum. Sistra.] sistra sunt
cymbala, & instrumenta, quae in sacris Iſidis concutieban-
tur, & ad quorum sonitum conueniebāt. Seneca de uita
beata, cum sistrum aliquis concutiens ex imperio menti-
tur. Iubentia.] ludus indicentia Iſidis, sacra quae sunt
quatenus paruulū filium, uel perdidit, uel inuenerit: nā
primo sacerdotes eius, de glabrato corpore, sua pectora cō-
tundūt, sicut ipsa, quū perdidit fecerat, deinde puer produ-
citur, quasi inueniens, & in latitiam luctus mutatur.

Osyrim.] Osyris Iouis, ex Niobe Phoronei filius re-
gnum Argiūm Aegylo fratri, relinquit Aegypto ex pu-
gnata Iſidem duxit uxorem, inde à Typhone fratre occi-
sus, dilaniatusq; esset à regina plorante, & anxia tandem
in uento discepto cadauere apud Philas illud in abbato
sepeliuit, sed mox cum Aegyptijs, bos maculis insignis ap-
paruisse, cum Osyridem existimantes, pro numine colue-
runt. Testaris hominem.] ostendis non bouem, sed ho-
minem fuisse. Tu quoq;.] Romā increpat. Tyranni
Caesari.] quem in Deorum numero ascripsit Augustus,
eisq; templum erexit, & plebs columnam Numidici mar-
moris in foro erexit, apud quam sacrificare, & uota susci-
pere perseuerauit, ut Suetonius scribit. Piaſti.] placasti.

Sæcula prima.] illi qui uixere Caesaris tempore, qui
Pompeium tam uili sepulchro iacere uolebat. Exci-
pe.] reduc in urbem. Subrota.] immersa. Inuisa.]
quam odio habuerit, qui in eo neglectus iacuerit. Quis
busta timebit.] quoniam mortuorum cineres sacri erāt,
& nisi cum scelere loco moueri non poterant, neminem
inquit, oportere metuere, illos effodere, & in meliorē, ut co-
lantur locū transferre. Umbram.] corpus à quo umbra
non discedit. Sacris.] diuinis honorib. Imperet hoc

nobis utinam scelus.] utinam, tanquam ad sce'us pa-
trādum, hoc nobis muneris detur, & ego damner ad Pom-
peij cineres referendos, nam felicissimus mihi uiderer.

Violare.] quod uenerari essent. Forsitan.] Romani
aliquando monitu Deum ut malis liberentur Pomp. cine-
res relatueros dicit, & alludit ad illud, quod quinto libro
diximus de Phrygijs, qui Athim sepelire sunt, ab Apol-
line iussu. Et de Atheniēsis, qui siccitate laborātes mortē
Androgei piauerunt, & Lucanis, qui pestilentia uexati
Palinuri manibus Apolline iubente placatis liberati sunt
ea. Dixit autem illic fustulit iras telluris sterilis, mōstrato
sine resoluūt acra tabificum. Sulco.] terrae. Ferali-
bus.] pestiferis. Ignibus.] incendijs. Aut terrae mo-
uenti tecta.] aut terramotibus. Busta.] cineres meto-
nymia. Nam quis.] publici desiderij, & commodi gra-
tia, id etiam faciendum dicit, quoniam nauae omnes, quā
in Orientem nauigarent, illic essent ad Pompeium uene-
randum, uel cum incommodo accessuri. Syenē.] oppi-
dum in Thebaide sub aſiūo, Caneri tropico constituitū,
ut diximus suprā. Torrente.] aduente. Thebas.]
Aegyptias quae sub Tauro quem conficiunt Pleiades. B

Imbritera.] pluuiali. Mutator.] mercator & com-
mutator. Auertet.] à cursu ad parentandum diuertet.

Præferre.] non ut censeat Pompeius Ioui præferen-
dum, sed quod potius bustum Pomp. quā Iouis Caſij
templum uisurus sit. Iſta.] tam humilia. Nunc est.]
insultatio, & in fortunam, & in Caesarem. Augustius.]
sacratius & maius templis Caesaris. Ab equore.] à flu-
tibus, qui è Libya in Caſium illuduntur. Tarpeius.]
sensus est multi populi, qui Deos Romanos coluere nolue-
runt, sepulchro & manibus Pompeianis sacrificent, & sic
confirmat augustius esse. Sirepant alij quicquid libet
huc tendit poeta. Tarpeijs.] Deus, qui coluntur in ca-
pitolio, ut Ioui, Apollin, Minernā Iunoni. Numē inclu-
sum cespite fulco.] manes Pomp. sepultos in terra Nis-
li nigra, talis enim præpinguedine est.

Proderit.] solamen est à futuro commodo, nam euer-
so sepulchro, quod breui durabit minores non credent
Pompeium mortuum, nec in Aegypto sepultum, sed in cae-
lo regnare, ut putant Iouem Cretenses.

Olim.] in futurum, Ardua.] moles eminens se-
pulchrum. Sparget.] dissoluet. Bustum.] busti
saxum argumenta signa. Sit nulla fides.] non creda-
tur. Erat tam mendax.] putabitur ita mendacium
dicere, ut Creta de Iouis sepulchro, quod in Creta fuisse
Solinus & Cicero in natura Deorum & Laetātius me-
minere.

FINIS LIBRI SEXTI.

IOANNIS

A IOANNIS SVLPITII
VERVLANI, IN M. ANNEI LV-
CANI POETAE PHARSAL. LIB. IX.
 commendationes.

Pompeij anima. Pharia fauilla.] Cinere Aegyptiaco. Compescuit.] continuit. Proflit.] extra salutauit. Sequitur conuexa.] repetit caeli concauitatem.

Qua niger astriferis.] Elysios Campos in orbe Luna Bri esse ostendit ea qua aer est coniunctus aetheri. Nigram.] autem aera appellauit respectu fulgoris aetheri & Astrorum. Astriferis axibus.] hoc est, sphaeris Planetarum, uidelicet Lunae quae prima est. Patet.] effunditur. Semidei manes.] id est, animae beatorum quae sunt in circulo Lunari. Ignea.] Diuina, loquiturque secundum Platonicos, qui deos & animas igneas esse dixerunt, & Virgil. igneus est illis uigor & caelestis origo senibus. Patientes.] ibi enim purgantur.

Imi.] lunaris qui est inter septem infimus omnium.

In orbis.] in Sphaeras & circulos à quibus descendit nam anima in supremo caelo orta per septem orbis in terras demittitur. Non illuc.] non dices, sed sapientes & optimi illuc admittuntur. Socratem enim dixisse Cicero tradit, animos hominum esse diuinos, usque quum e corpore excessissent reditum in caelum patere optimo & iustissimo cuique expeditissimum. Positi.] sepulii.

Verò.] clarissimo, nam hoc nostrum illi collatum est tenebrosum. Impleuit.] Pompeij. Stellasque uagas.] praeter Solem & Lunam quinque planetas errantes.

C Aetra.] Signa ipsa quae non errant sed cum stellato caelo uertuntur ut sunt quae in Zodiaco, & extra ipsum sunt.

Nocte iaceret.] tenebris. Nostra dies.] lux & uita humana. Ludibrio.] irrisionem & contemptum.

Volitauit.] uolando quasi adijt, nam per caelum uolans haec despectabat. Classes.] de quibus supra. Miles meae Graio uoluntur in aequore classes. Scelerum uindex in fausto.] uindicaturus cladem belli ciuilibus.

Sedit.] quieuit contemplans. Bruti.] qui erat Caesarem confecturus. Inuisti] liberrimi animi. Ille ubi.] Cato inquit cum esset uiuo Pompeio uictorem odio habiturus, illo iam moriuo Pompeio euasit, & reliquias Pharsalicae colligens, non pro se sed pro libertate pugnavit, Plutarchus Catonem praefectum cohortium 15. audita clade Pharsalica ea mente Corcyram, ubi naues erant delatus, ut si Pompeij perijisset omnes in Italiam reduceret, ipseque solus tyrannidem fugeret, si euasisset copias illi conseruare, cum Cicero in perneganti tradere copias non potuisset. Pompeius quem in Aegyptum aut Libyam peruensisse arbitrabatur, cum copijs omnibus nauigans, Sexto occurrit, à quo accepta morte Pompeij

principatum petiuit, & à Cyreneis receptus est cum paucis ante diebus Labienum exclusissent. Vbi.] quando.

Quem.] an Caesarem, an Pompeium. Oderat magnum] quia poterat euadere dominus.

Auspicij raptus patriae.] tractus auctoritate & tutela. Ductu.] duce Senatu, Pompeianus.] Pompeius amator & cultor. Exceptit.] fouendam suscepit. Carentem tutare] sic dixit quasi iam orbata parente Pompeio. Membra.] sparsas reliquias.

Ignauis.] uictis. Totae partes.] omnes Pompeiani.

Rapido actu.] propere impulsione & persecutione. Actus enim impulsione significat, & agere ante se pelere & persequi, ut auctor est Festus. Ouidius in Fastis. Pars quia non ueniant pecudes, sed agantur ab actu nomen Agonalem, credit habere diem.

Corcyre secreta.] insulae semota portum cum eiusdem nominis oppido, quae Phaeacia etiam dicta est, diximus de eo supra Historia autem ita se habet ex Appiano, cum quo poeta & Plutarcho non conuenit. Lucius igitur Scipio Pompeij socer, ceterisque quicumque illustriores, à Pharsalica pugna perfugerant ad Catonem Corcyram uersus abiere, qui ad alterius exercitus curam trecentarum triremium custodiam praetor relictus fuerat. Itaque quicumque ex ipsius clariores extiterunt Pompeij copias classemque inter se partiti sunt.

Cassius in Pontum ad Pharnacem profectus est, ut in Caesarem illum excitaret. Scipio & Cato in Libyam enauigarunt, Vari fiducia & exercitus, qui cum illo afferuabatur. Iuba Numidarum rege pariter cum illis ad bella conspirante, Pompeius autem primogenitus Pompeij filius Leuinusque cum eo copiarum partem deducens in Iberiam sunt profecti. Peit, non Syncope est, sed Eclasis. Mille.] Hyperbole, id est, trecentis. Fragmenta.] superstitis reliquias. Fugientia.] cum praenumerosa multitudine uiderentur esse uictoria. Victas.] quae uictorum erant. Arctasse] angustasse quia magna eius partem occupabant. Maleam.] Promontorium Laconiae, quam Dorida appellat à Doribus, id est, Lacomb. qui circa eam in Peloponneso sunt, supra eam tuta nauigatio erat, uentis aduersis flantibus, unde natum prouerbum quum ad malam deflexeris domesticos obliuiscere.

Tenarum] Promontorium Laconiae, in quo est antrum, quo iur ad inferos, quaque cerbrum Hercules ad superos extulit. Aperta umbris.] qua umbrae eunt & redeunt.

Cytheram.] insulam non longe à Malea, quae antea Porphyris appellata, & à qua Venus Cythera dicta est.

Creta.] insula in Aegeo centum urbibus clara fama. praeternauigantibus terram, non nauis, sed terra, quum ad eam respiciunt moueri uidetur.

Legit.] nauigando praeterit. Diestra] Diestrae Cretae mons est, auctore Plinio. Praecludere portus classi.] non recipere classem, sed propellere.

KK 4 Impulit.]

Impulit.] expugnauit populum, urbem uerò dirupit & euerit. Phycunta.] Phycus oppidum cum promontorio humili, quod contra Tenarum Laconiae iacet duorum milium, & octingentorum stadiorum transitu, & ut inquit Plinius, per Creticum mare excurrit, distans CCCL. Mil. pass. Tenaro promontorio à Creta uerò ipsa centum uiginti quinq; milibus. Palynure.] Palynurus portus est in Aphrica, ut & in Calabria promontorium, dictum à Palynuro nauis Aeneae magistro. Aequore Ausonio moumēt.] hoc est, in Calabria ad Veliam, nō est solum argumentū nominis tui, sed etiā in Libya. Tum procul.] inde prospiciens naues, quibus Cornelia cum Sexto Pōpeio uehebatur, timuit ne Casarianae essent. Animos.] Catonis & reliquorum. Preceps.] celer & subitus. In nulla nō creditur.] hoc est, in omni. Vel Catonis duri.] etiam constātis Catonis seueritatisq; Stoicæ, q̄ nō turbaretur, & Lachrymaretur. Frustra tenuit.] quia nihil Pompeio profuit. Priuigni.] Sexti Pompeij. Repulsus.] à fluctu redeunte. Remaret.] referetur in mare ostenditq; rogū, & ubi ex flamma indignam Pompeio, pyram asperxit. Ergo indigna.] se inofficiosam, & miserandū funus mariti conquerens, Sextum & alios ad bella irritat, & dolori solo mori constituit.

Accendisse.] ut moris est auerso uultu, quos lacerassem mihi. Mos enim erat crimē euulsum in funere, in rogo cōburere. Componere.] apē collocare. Dispersi] truncati, non integri. Fletus.] Lachrymas. Vestes.] meam sinum. Sparsura.] sparsim condiura.

Quicquid ab extincto.] cineres & ossa. Funeris] exequiarum: nam non pompa aderat, non familia, non tibia, non sandapila, non laudatio, non Persica. Officium.] sepeliendū. Graue manibus.] ingratum & molestum umbræ tuæ. O' bene nudi.] quasi dicat, o' feliciores quod in sepulchri fuisistis. Pompeius enim uetus est maiore deorum odio. Crassorum.] patris & filij.

Inuidia] odio. Coniugibus.] ut Crasso filio & Pompeio. Plenas.] cinere & ossibus. Quid porro.] seipsam uana optantem arguit, cum non sit opus ei, aut cineribus, aut monumento, nam semper ei adest memoria & imago Pompeij. Porro.] uerò. Instrumenta.] quæ te excitent & irritent. Victura superstes.] hoc est, aliqua diu uictoria, post uiri mortem, nam ego dolore moriar breui. Maligna.] non clara.

Aliquid tui.] Aliquam partem de te. Resedit.] cessauit, extincta est. Ferens Pompe.] in quem Pompeij corpus resoluatur oriente iam Sole. Et inuisi tendunt in carbasa uenti.] & ego inuisa à uentis odio sis auferor. Ventum esse dicunt Philosophi aeris undā.

Inuisi.] quia diutius spectare uellem. Tendunt.] Implent.] Virgil. tendunt uela noti. Non mihi.] nihil esse ei gratius Aegypto & cineribus Pompeij fateatur. Siqua.] ut Pontus, Aphrica, Sicilia, Hispania.

Terens.] qui triuit in triumpho, Elapsus faelix.] iam oblita sum Pompeiū, faelicem cupio infelicem, qui continetur Aegypto, quam non incuso, sed quia Pompeium tenet, est mihi grator. Herere.] coniunctā me esse se. Commendat.] chariores facit. Linquere si qua fides.] acclamatio est.

Tu pete bellorum.] Sextum ad bella reparanda ex Pompeij mādatis irritat. Casus & signa per orbem.]

fortuna, pericula. Condita cura.] seruata ut esset cura mea, uobis hæc aperire. Me quum.] fatalis repetat Pompeij uerba. Fatalis hora.] tempus mortis.

Vacet.] uacuum sit tempus. Scepra.] reges Metonymia. Impellite.] concitate. Partes.] officia & diuisiones, & factiones. Quisquis Pomp.] hoc est, Pompeij filius. Venerit in undas.] descendere rit in mare. Non dabit nullis.] Excitabit multos. Indomitos memore: q; paterni.] generosos & liberos. Iuris paternis.] libertatis & patriæ defendende. Si faciet partes.] si defensores cogeret.

Exolui fidem.] seruauī promissa. Infidix tuæ.] Quod me in mari reliqueris. Vix ne mihi auferrem uocis.] uiuere uolui haftenus, ut hæc uobis fideliter iam uerò his actis, ut peream operam dabo.

Chaos inane.] spatiosas inferni tenebras. Si sunt ulla.] ex Senecæ sententia uidetur hoc dicere, ait enim in libro de Consolatione ad Martiam: cogita nullum de functum malis affici, illa quæ nobis inferos faciunt, terribiles fabula est.

Quam longo tradita letho incertum est.] Ignoro mortis meæ tempus, quam me discruciendo & torquendo doloribus miseram animam anticipabo.

Ab ipsa.] anima. Feram.] auferam. Cernens.] anima. Non fugere in mortem.] non separari à corpore. Peribit.] excutietur plangendo & lachrymando, nam ad uim mihi inferendam, & præcipitia nunquam descendam.

Per inania iactus.] per aërem. Turpe mori post te solo non posse dolores.] doloris dedecoris stimulum adijcit. Obduxit amictu.] textit lugenium more, qui uestem mutant, & in publicum non prodeunt, & lucem euitant. Ferali obduxit amictu.] nigro, Arcte complexa dolorem.] uehementissimè dolens.

Perfruitur lachrymis.] fructum uoluptatemq; capit. Luctum.] squalorem & tenebras. Mouit.] desistere fecit à luctu. Nam solet affectus recens ueterem tollere. Clamor.] nauticus. Pericula.] in quibus acti tempestate uersabantur. Contraria.] illi enim salutem ipsa mortem optabat. Composita.] apē collocata. Virgil. sic o' sic postum affati discedite corpus.

Fauit.] adhortata est & laudauit. Prima ratem.] ex Aegypto primum in Cyprum uenere. Tenens Pelagus] flare non desinens, & mare propellens.

Moderator.] remissior. Castra Catonis.] quæ erant ad Palinurum. Magnus.] Cn. Pompeij filius, quæ cum Catone erat. Fratrem.] Sextum. Fertur preceps.] celer nauis occurrit. Stat summa.] uiuit ne ille in quæ reducitur totus orbis. Romana.] res Romanas imperiū uidelicet & libertatē. Quæ fors dispersit.] qui neq; interfuisti, neque uidisti quæ nos. Audis.] & non uidisti ut ego. Perijt.] syncope. Impuro.] incesto.

Hospitij fretus superis.] fidens dijs hospitalibus & beneficentia, quam in reges Aegyptios contulit.

Cecidit uictima] mactatus est, uelut uictima pro regno, quod donauerat Ptolemæo. Socerum.] Cæsarem. Ora ducis.] Pompeij caput ueruto suffixum. Hæc ora.] ipsa. Seruari oculis.] ut uideat Cæsar.

Fidem scel. ut crederetur à se interfectus Pomp. Corpus.] truncū. Distulerint.] laceraui in frustra, abstulerint Soluerit] in cinerem uerterit. Quæcunq; iniuria fati

A fati abstulit hos artus qualitercumq; fuerit absumptus, sic nolentibus dijs æquo animo fero, & ipsis non imputo: & ignosco iniuriam: sed caput seruatum doleo. Non ingemitis,] nõ genuit & fleuit præ dolore. Effudit,] emisit & ostendit. Iusta] Quia paterna.

Præcipitate,] celeriter è litore in mare deducite, & remis impellite, etiã uentis obstantibus. Erumpat,] exeat & eat remis impulsã. Merces,] Præmium. Manes,] corpus & animam. Nam corpore sepulto manes errare desinunt. Satiare magnum sanguine tyranni,] dare Ptolemaum Pompeio inferias. Semiuiri,] Mollis & effeminati. Non ego,] ita feruens minatur se Alexandriam euersurum, & Alexandri omniumq; regum sepulchris dirutis cineres disperfurum. Adytis,] ex conditorio. Marcotide,] Palude Aegyptii, quam efficit Nilus restagnans, & dicitur maris tactus.

Amasis,] Aegyptiorum rex, qui ut ait Diodorus uolentius, quam ceteri regnauit, sepultusq; fuit in immensa Pyramide. Eius Herodotus meminit, fucrumq; ante eum in Aegypto reges trecenti & triginta.

B Torrente,] uelociter inundante. Nudo,] insepulto. Etoluam,] extraham. Apis,] bos sacer qui idem est quod Osyris.

Tectum lino,] allusit ad Aegyptiorum habitum, qui uiuunt lineis uestibus. Osyrim,] qui in suo Asylo supra Sarin iacere creditur, quanquam fabulantur I-fini multis in locis eum sepelire finxisse metu Typhonis, & uno tantum in loco sepeluisse, ut tradit Strabo.

Suppositisq; deis,] submissis cadaueribus & statuis eorum, quas colunt pro deis. Caput,] Magni. Terra,] nam quos diximus, erunt adificiorum & deorum.

Vacuos cultoribus,] Interim enim & desolabo.

Cui,] in cuius utilitatem & felicitatem. Genitor,] Pompeius ibi sepultus. Rapiebat,] trahere uolebat.

Compescuit,] repressit oratione. Planctibus,] percussionibus deplorantium. Exemploq; carens,] nulli comparandus, & nunquam factus. Non enim solent populi principis uiri mortem deslere, sed illa letari.

Exhausta,] attenuata. Effusa,] effusos habes, Synecdoche. Verberc,] ictibus manuum sociã amicã.

C Impressas,] intextas. Pictas,] ut sunt palmate & triumphales. Ter conspecta Ioui,] in tribus triumphis. Incalitigni,] combussit. Funesto,] mortuo dicato. Fuit cinis,] loco cineris. Pietas omnis,] omnium Rom. intumus quidam amor & reuerentia ergã suos. Busta surgunt,] ignes in cespitiibus eriguntur eis, qui in Thessalia occubuerant.

Sic ubi,] sic lucet Apulia, quando depastas herbas uolunt per hyemem renouare pastores. Nam calefacta terra excitatur ad pubulandum. Submittere,] elicere & subnasci facere: Iernas,] hyemales.

Vulturis & calidi lucent,] montis in Apulia iuxta Garganum. Horatius. Me fabulose uulture in Appulo. Buxeta,] loca buxis plena, legitur & bucera, id est, boum pascua. Bucerus enim est possessiuum à boue, Lucilius. Lanigera pecudes, & equorum duellica proles.

Baceriesq; greges,] quod quidam bucerie corrupe-runt. Matini,] montis in Apulia, ex quo Matini populi dicti sunt, sicut à Vulture Vulturini.

Non tamen ad magi peruenit gratis,] ex his omnibus, inquit, nil fuit Pompeio gratius, uerbis Catonis,

nam uulgus superis maledicebat. Omne quod,] in superos audet conuicia, uulgus Pompeiumq; dijs obiecit, per parenthesis lege. Quod,] quia. Deis,] uelut obliis honorum, & planè ingratiss. Cuius,] Pompei à modestia laudat, sibiq; ipsi, si esset Casari succubiturus simile exitium à Iuba inferendum precatur.

Obijt,] Syncope. Impar nocte modum iuris,] minor in seruanda mensura iustitiã. Cui nonnulla,] uidelicet æuo & id quod in Pompeium uituperauit, ascribitur tempori non naturæ eius, si cui ad ciuem reculeris, legendum est nonnulla, id est, aliqua.

Salua libertate,] Non efferendo se in tyrannidem.

Et solus priuatus,] solus recusans dominari, cum uellet populus sibi seruire. Rectorq; Senatus,] sed regnãtis erat, regebat quidem Senatum, sed cui ipse pareret. Iure belli,] iure Imperij, & bellorum gestorum quodq; alijs præstaret. Quæq; dare uoluit,] id est, quæcunq; petijt & impetrauit. Immodicas opes,] fuit enim ditissimus. Intulit,] attulit in patriam.

Inuastit ferrom,] suscepit bellum ciuile, sed Senatus arbitrio erat depositurus. Anima togæ sed pacem armatus,] militiam & bella. Inuit sumpta ducem,] ut delectabatur honores sumere, sic & dimittere. Casta domus luxuq; pudica & frugi. Corruptaq; nunquã fortuna domini,] quæ felicitate Pompeij non superbiebat, & insolens erat. Nomen,] id est, adnotamè ipsius & fama. Olim uera fid,] uera libertas, inquit Sylla Marij; temporibus perijt. Nunc uerò,] cum superesset imago quædã umbra libertatis, quæ extincta est in Pompeio, neminem pudebit tyrannum. Color,] qualitas & expressa dignitas. Frons,] utilitas.

O felix,] eum tempestiua morte felicem appellat, nam si uiuisset in seruitutis discrimen potuisset incidere. Seneca in Troade ait, Felix Priamus, felix quisque bello moriens, omnia secum consumpta uidet. Scelus Pharium, scelestus Ptolemaus. Quarendos,] optandos. Scire mori fors prima uiris,] Viro forti in miseria constituto, prima felicitas est, sponte mortem sibi conscire, secunda ut ui ei inferatur.

Si fati aliena in iura uenimus,] si deorum uoluntate sub alterius potestatem uenturi sumus. Talem,] qualis fuit Ptolemaus in Pompeio. Deprecor hosti] recuso. Vocibus his,] mors Pompeij. Plus est hæc breui Catonis oratione laudata, quam si pro rostris fuisset publicè commendatus. Rostra,] forum, nam id templum, in quo est erectum suggestum ex rostris nauium Anitatum rostra est appellatum, ut libro octauo Liuius habet. Vulgi,] præsertim Cilicum, qui respectu Pompeij militauerant, & eo iam mortuo discedebant. Tarchon,] Cilicum dux. Fugientem rapta clas-se,] fugere uolentem acceptis nauibus.

Notauit,] cum ignominia nota arguit. Nunquam pacatq;,] semper rebellis. Cilix,] quædam prouinciarum nomina à populis possessiuisq; ipsis, cum contra fieri deberet, deriuari uidentur, ut Thracia, Bebri-cia, Cilicia, Phrygia, à Thrax, Bebrix, Cilix, Phryx.

Ad rapinas,] ad Pyratiam exercendam.

Vnus aperta,] quidam Cilix. Mente fuge,] consilio proposito. Regentem,] Catonem. Nos Cato,] excusans se, missionem petit, & bello Ciuili finem imponendum esse suadet. Partesq; fa,] factionem, diuisionem nostrum, ut alij domi remanerent, alij Pompeio officiosè

officio è fauerent. Orbis.] qui maluit pro eo pugnare, quàm in ocio degere. Causa nostra perit.] iam non habemus pugnandi causam. Perierunt tempora uitæ.] hoc est consenuimus in bellis, liceat tunc mori.

Prospectat tutas flammæ.] præparet sibi rogum & funeri necessaria. Vix ducibus.] bene uix, nam non totus Pompeius sepultus est, & quidem miserandè, alij uerò, cum innumeri sint, sepeliri non possunt. Non barbara uictos.] nos qui uicti sumus, non erimus sub Barbaris regibus, sed sub eo Romano, qui post Pompeiū secundus erat. Regna non manent.] Reges non expectant. Scythicum iugum.] Parthicum imperium. Togati ciuis.] Romani Casaris. Vmbriis sacris.] Pompeij manibus, quos memoria & ueneratione profequimur. Clades.] Thessalica. Dominū.] cui excepto, quod nolo militare parebo in cæteris. Fausta.] fortunam uictoris, & rerum successum à dijs constitutum. Nec fas.] quia uictus sum. Secunda.] prospera uidelicet regna & imperium. Nec liceat.] ostendit se sorti suæ acquiescere, & simul rebellionis tollit suspicionem, & felicitatem Romanam precatur imperio. Fortuna.] felicitate ostendit quæ nullam spem recuperandarum uirium superesse suo exercitui, mortuo duce, leuitate populorum & elementia Casaris. Sparsit ferrum.] fudit exercitum & potentiam partium Pompeij. Clausa fides miseris.] id est, miseris non seruetur fides, & quisquis ab eis discessit. Clausa.] occlusa. Solus.] Casar. Velit.] elementia sua. Possit.] quia uictor. Scelus est.] quia cum inter se de principatu certarent altero sublato pax sequi debet.

Fides.] constantiæ & ueritatis officium. Iura publica.] leges Romanæ. Petamus.] sequamur. Consul.] Casar. Insiliit puppi.] cum salu conscendit. Tumultu.] turba. Indigna seruitij.] quæ cupida seruire dominum non habebat. Erupere.] egressæ sunt. Ergo pari uoto.] grauius eos increpat Cato, quòd non pro libertate Romanorū sed Pompeij, seruos se esse assererent in bella uenerunt, & nunc mortuo illo, cum liberi sint, possunt quæ facilius in unū pro libertate pugnare, maluit sine cæde se subijcere Casari, & quòd plus eis pudoris incuiat, arguit timiditatis, quia non audent in Corneliam, Pompeium, & ipsum Catonem insurgere, ut rem gratiorem Casari faciant.

Pari uoto gessisti.] aequè optando, ut alter uinceret. Pro dominis & Pompeiana.] pro dominorum uictoria, quorum uterque uincere optabat. In regna.] in regno alicui constituendo. Quod tibi non ducibus uiuis moreris.] id est, quod potes uiuere, & mori pro te, & libertate Romana, & quod nulli domino acquiris orbem, sed potes eripere Casari. Tutum.] minus periculosum, tunc enim instabant duo domini, nunc superest unus, quo uictor eris liber. Iugum.] seruitutem. Vacante.] libera: nam si euaseris Casarem dominū non habebis. Sine rege pati.] sine domino sub ditione Romanorū esse. Nunc causa periculi digni uiris.] nunc si uiri estis iustam causam pugnandi habetis, pro libertate, præsertim cum potueritis pro Pompeio mori. Abuti.] ad regnum sibi constituendum. Ingulos enfes.] mortem & uires, Vnum.] Casarē. E. tribus.] Pompeio. Crasso & Casare, qui inter se orbem diuiserant.

Plus contulit.] plus egit pro libertate recuperanda, nam Pompeiū unum ex tyrannis occidit. Arcus Par-

thi.] qui Crassum peremerunt. Ite ò degeneres.] in A clamatio cum contemptu. Munus Ptolemæi.] qui per eadem Pompeij donauit uos libertate. Esse nocentes.] strenuè pugnasse. Terga dedisse.] fugisse. Vadtite securi.] Sarchasmos. Meruistis.] quia nō pugna stis in ipsum, sed primi fugistis. Turpes.] molles & imbelles, quia sine uulnere & sponte seruitis. Hæredē.] Imperij successorem. Cur non maiora mereri.] cur non maius facinus agredimini, ut consequamini etiā præmia scelerum. Rapiatur in undas.] trahatur ad Cæsaris nauis. Metelli.] Scipionis Metelli filia Cornelia, ut supra diximus ex Plutarcho. Pompeios.] Cn. & Sextum. Vincite.] & superate maiora audendo. Nostra ora.] caput meum. Cernicis prætio.] ut consequeretur ceruicem meam. Meritum.] beneficium uestrum in Casarem. Ignauum scelus est.] Ignauorum est fugere, & aliud non audere. Haud aliter.] Apes puppibus, aluearia castris tinnitū aris orationi Catonis: pastorem Catoni, & Hyblam littori apissimè comparat.

Simul.] postquam. Effætas.] quæ scæus aptum continere. Fauis.] mellis & alueariorum. Non miscent nexibus alas.] non conglobant se in unam. Sibi.] separatim. Desidiosa.] negligens mellificare.

Thymum.] herbam apibus gratam, sed austera nobis, quæ paulo plus palmo è terra erigitur, est quæ folijs similibus roris marini, sed acutioribus & nigrioribus. Sonus eris.] quo terræ colliguntur. Virgil. in Georgic. Tinniusque cie. & matris qua te Cymbala circum.

Laboribus floriferi.] mellificandi. In gramine Hyblæo.] in ualle Aitica.

Inculcata uiris iusti patientia ma.] impressum & persuasum est eis, ut patienter in bello iusto militarent. Iamque actu belli.] iam milites nescios quiescere firmavit & exercuit. Actu belli doctas non ferre.] ob agitationem & exercitium belli, in quo uersantes, ferè seductiosi sunt. Lassatur arenis.] ad Lassitudinem exercetur, currendo luctando & imaginario prælio.

Cyrenarum.] oppidi quod expugnauit prope maiorem Syriam, à Batto ædificatum ut Strabo ait. Cyrenaiæ oppida sunt Apollonia, Barce, Teuchira, & Berenice. Exclusus nulla se uendicat.] non receptus, sed aliter ex Plutarcho ostendimus.

Vicisse Catoni.] Victoria ipsa in qua multi Cyrenæi uulnerati, castique sunt, uerbis enim non scuit.

Inde peti placuit Libycis contemmina Mau.] Cato cum Cyrenis audisset Scipionem apud Iubam regem se recepisse, & Appium Varum Aphrycæ præfectum cum Scipione esse, Pedes ad eos hyeme iuit, mulium comæatum, & aquam uehens ducensque Pnyllos, quæ serpentem morsibus medicarentur. Iubæ.] regis Numidarum. Syrtibus.] terrestribus: nam & maritimæ sunt, & geminæ. hoc est maior & minor, ut diximus libro primo. Cedere.] liberum iter dare.

Syrtes uel primam mundo natura.] sue inquit natura à principio uoluit Syrtes, neque terrarum, neque pelagus esse, sed nunc illi, nunc huic similes, sine mare cui mersæ erant. Aestu torridæ zonæ siccare cepit, & donec in terram uertetur siccabitur. Nam neque subcedit penitus.] Sunt enim uadosa arenosaque loca non aded demissa, ut profundum mare suscipiant.

Nec se defendit.] nam regitur aliquantulum mari. Inuia.] accessibilis. Lege ambigua.] natura conditioneque

A conditioneque incerta. Est enim aquor uadosum & terra mari separata & intermixta. Post multa littora.] post multos arenarum spissosque cumulos.

Nullosque in usus.] quia neque nauibus, neque pedibus usum præstat. Alto.] profundo. Natabat.] aquis mersa erat. Titan rapidus.] Sol qui alitur humore, maris ipsumque ad se rapit. Subduxit.] magna ex parte attraxit. Perusta.] torrida. Adhuc repugnat.] nondum est à Sole exhaustus, & obstat, ne fiat solida terra, quod longo percussu temporis fiet.

Ut primum remis.] tempestatem quam sunt in Syrtibus, passim describit. Actum.] impulsum. Propulit omne classis onus.] procul pepulit classem militibus oneratam. In regna sua.] in sibi exposita loca.

Turbine.] uolubili impetu. Egit undas longè à Syrtibus.] repulit mare longè à prims Syrtibus.

Confregit.] interrupt non enim erat continuus.

Illato littore.] cumulis arenarum immixtis. Tunc quarum.] naues quas recto malo, & uelis tensis Auster inuasit, auertit inuitis, & reluctantis nauis.

B Eripuit.] classes alio impulit, quam quo remigando tendebant, cumque uellent, uela deponere non poterant. sed adeo intumescabant, ut fractis funibus proram excederent. Sinus.] uelum. Omnia si quis.] si quis etià uela collegerat impellebatur. Antennæ.] ligno transuerso in malo à quo pendent uela. Auertitur.] à cursu remouetur. Armamenta nudis.] malo & antennis nudatis, nam ut Austri uela eripuit. Quæ fluctibus incidit altis.] quæ erat à terra remotior.

Certo.] non uadoso ut sunt Syrtis. Quæcumque leuatae.] naues quarum malos inciderunt, ne à uentis impellerentur. Auferebantur contrarijs fluctibus contra Austrum. Leuatae.] exoneratae. Cæsis.] incisis, ut fit in maximis tempestatibus. Effudere flatum.] non retinuerunt uentum: quia succiso malo antennæ, & uela ceciderant. Contraria uolens.] obuius & contra ueniens. Victor.] quia uiolentior uento. De trudit.] impulit: Obnixum.] obstantem & reluctantem. Has uada.] aliqua arenis mari subtracto inhercebant. Vada.] mare uadosum. Terra inter-

Crupta profundo.] cumuli arenarum misti mari. Dubio fato.] incerto periculo, an arena, an aqua obrueretur. Sedet.] inheret terræ. Pars.] siue puppis, siue proræ. Tunc magis.] tum cœcilians arena cum fluctibus non dissoluebatur, sed se cumulans obsidebat, & implicabat naues. Breuius mare impetum.] breuius Syrtium impulsu. Elysus.] represus, & sic magis arenas dissoluere potuisset, tamen non erat tanti Eminet.] cum eminentia apparet.

In tergo pelagi procul.] In superficie uel posteriore parte. Agger.] pulueris arena cumulus. Stant.] non prouehuntur. Terræque hæret.] arenis quæ firma littora non faciebant. Partem.] nauium. Intercepit æquor.] Syrtis retinent. Regimen clauumque.] artificium & temonem. Tota fuga.] hæc quæ celebritate se Syrtibus eriperant in sinum quietum quem Tritonia paludem uocant se contulere. Tritonos.] Annis qui super Syrtis maioris sinum, non longè à Philenorum aris à Tritonide palude suscipitur, à qua Mineruæ cognomen est inditum, ut incolæ arbitrantur ibi genite, ut ait Mela. Nam regis Ogigij tempore uirginali habitu illie uisa Neptuni, & paludis filia

est putata, sed ipsa patrem illum dedignata Iouis uertice se genitã dixit, ut ait Hierodotus. Deus.] Triton Neptuni ex Salacia filius, & eius tubicen: re autem uera est piscis in humani iuuenis speciem, qui, ut Plinius inquit, nauigia noctu ascendit & degrauiat. Virgilius in 10. de eo sic habet, hunc uehit immanis Triton & cerula concha, Exterrens freta, cui laterum tenuis Hispida nauti Frons hominem præfert in pistrum desinit alius.

Eum Tyberij tempore in spelunca inuentum concha, hoc est tuba canere. Plinius tradit. Hanc Tritonidem paludem, quæ Pallantias dicta est à Callimacho.

Patrio quod uertice nata.] quia ut primum nata est illuc in altissimum è cælo locum, ne Vulcanus nuberet descendit, & se ibi speculans ab ea uoluit denominari. Lethæ.] annis ad Beronicem ciuitatem inferna, ut putant inundatione prorumpens, & apud Prifimos, uates latex memoratus obliuionis, ut ait Solinus. Insepiti.] peruigilis. Tutela.] ab ipso enim seruabatur quanquam fidei ratio est quod flexuoso meatu est uarium è mari fertur adeo sinuosis lateribus tortuosum, ut uisentibus procul lapsus anguineos, facta uertigine mentiat, idem est author, Diodorus uero ait, per Draconem intelligi pastorum curam, qui sua fortitudine latrocinia prohibebant, & per poma aurea milas, id est, oues aurei coloris uel pulchras.

Spoliatis frondibus ortus.] raptus à frondibus pomis aureis. Inuidus.] maligni est fidem ueritati non adhibere, eiusque laudem minuere. Qui uates ad uera uocat.] Qui uult poetas, quibus licet fingere dicere uera. Sylua.] arbores. Diuitijs.] aureis pomis. Germine rami.] fructu. Virginis chorus.] Hesperides quæ fuerunt filia Atlantidis ex Hesperide Hesperii fratris filia, fueruntque septem numero. Dicunturque etiam Atlantides, Diodoro auctore. Latantius eas Hespero genitas dicit, fuisseque ut quiddam, autumant tres, Eglen, Aretusam, & Vesperusam, nec à Gorgonibus esse diuersas.

Robora complexus rutila curuata.] ramos arborum flexos. Metallo.] aureis pomis. Laborem nemoris.] in nemore seruando impendebatur.

Inopes.] absque aureis pomis Tyranno. Euristheo cuius iussu illuc ierat. Depulsata.] liberata. Garamantidas.] Agaramantium regio, auctore Strabone ultra Getuliam est. Pompeio duce.] Magni filio præfecto classis. Hæret.] Quiescere donec ad Iubam peruenisset. Terra cingere.] terrestri itinere circuire.

Clauserat.] uetabat nauigari. Claudii Maria dicuntur die tertio Iduum Nouembris, usque in diem sextum Iduum Martij. Et spes.] & sperabat imbres sibi auxilio fore per feruidam Sole regionem iuro, ut temperata efficeretur, nec Soli, nec frigus abesset. Annus.] anni tempus. Neque sanam.] non asperam. Polo.] propter cælum quod natura calidum est. Bruma.] propter brumæ frigus. O' quibus.] animos militum, ad desertorum Libyes subeunda discrimina erigit, quæque sint illa aperiens se primum subiturum eadem pollicetur.

Vna.] Sola nam sine libertate nolimus esse salui & pro illa moriendi salui sumus. Indomita.] libera non subiugata Casari. Cõponite.] preparate. Ad opus uirtu.] ad laborum periculorumque tolerantiam. Squalent,] maculati sunt. Durum.] iter appositio. Ad leges.] ad leges decusque patriæ tuendum fortes inuitans molles

qui ser-

qui seruire possunt, repellit à se ad Cæsare. Est positum euadere.] in nullo uoto, id est, qui nulla uota faciunt eua dendi. Positum.] constitutum. Ire.] & non curare de reditu. Testo.] dissimulato. Quos ipsa pericula ducent.] hoc est, qui causa experiendi pericula ueniunt. Vel quæ tristissima, etiam quæ laboriosissima sunt. Romanum.] quasi dicat uirile. Pulchrum.] honestum, ut pulchrumq; mori succurrit in armis. Animæ.] uitæ. Ad dominum.] Cæsarem. Dum primus.] mirificè milites excitat Imperatoris audacia : nam exciuit meum & pudorem segnioribus incuuit. Bene igitur Philip pus dicere solitus est terribiliorem esse exercitum ceruorum leone duce, quam leonum ceruo. Me calor.] um braculo se non usurum pollicetur, sed aliorum more solem passurum. Mihi.] alios præcedenti. Præsentate.] explorete casu meo. Sitiat.] recuset sitim pati.

Aestuet.] Aestu lassetur. Aut equitum pedibus.] liturum se asserit, more gregarij militis.

Deficiat.] ut defatigatus non ueniat. Discrimine.] differentia. Ardor.] Solis. Arenæ.] quas uentus impellet, & in quibus nequeant consistere. Virtuti.] quæ uersatur circa difficilia. Gaudet patientia duris.] Magnanimis solatio est pati, & sortes gaudet aduersis. Lætius est.] omnis uirtus quo circa difficilia uersatur eo est laudabilior & maior. Honestu.] uirtus, honesta actio. Constat sibi.] comparauit sese multa difficultate. Turbam præstare malorum, ut doceat fugisse uiros.] hoc est, Libyæ potest nobis multa incommoda obijcere, per quæ uideantur uirtutem fugere, si uicti sumus. Irreducem.] irreueabilem, per quam rediturus non esset. Limite.] terra uicina Syrtibus. Inuasit.] fata cœpit tentare fortunam Catonis mortem non metuentis. Tertia pars rerum.] Salutium sequitur, qui ait in diuisione orbis terrarum pleriq; in parte tertia Aphricam posuere, pauci tantummodo Asiam & Europam esse, sed Aphricam in Europa.

At si uentos.] Eurum, Zephyrum, Boream, Notum, qui à quatuor mundi partibus, flant ita ut Eurum ab ortu Aequinoctiali occurrat Zephyro Occidentali recta linea, & Borea Septentrionalis è regione habeant Notum. Cælum.] quatuor cœli regiones, nam æquè di stant ab Occidente Tanais & Nilus, quibus Asia determinatur ab Europa & Aphrica, quas separat mare Gaditanu & Mediterraneu, quod admissum est inter utriusq; flexum. Læuoq; latere Europam dextro Aphricam radens, separat Calpem montem Europæ, ab Abyla Aphricæ monte, quos Columnas Hercules dicunt. Gadibus.] duabus insulis in ipsis faucibus maris nostri, quarum altera Gadis, altera Erythrea dicta est, in qua fuit urbs Gades, ut apud Plinium libro quarto. Vnde.] à quibus Gadibus. Fugit.] separatur.

Sed maior.] sed Asia est maior Europa & Aphrica, nam utriq; communis sit Zephyrus in Orientem flans, à sinistro Boreæ extenditur. Dextram uoti toto Oriente complexo. Sed maior orbis.] maior mundi pars.

Adit.] accessit in ortus. Iste.] Aphrica & Europa. Illa.] Asia. In ortus.] in Orientem. Libyæ.] naturam fertilitatemq; soli Aphricani narrat. Quod.] ea pars quæ. Vergit in Occasus.] ad Occidentem inclinat. Arctos imbres.] à Septentrione inmissos, ut enim Auster nobis pluuius est, & illis serenus, sic Boreas & Aquilo nobis sereni, illis imbriferi sunt. Refi-

cit.] recreat. Serenis.] quia cum hic ferentat, illic A pluit. In nullis uiciatur opes] non habet uenas, & metalla prætiofa. Nullo crimine sine scelere.] crimen terræ est aurum & argenti producere. Et penitus terra.] simplex terra. Robora Maurusia.] arbores & cedri Mauritanie, cuius ligni usum non norant, contenti umbris & frondibus. Plinius inquit, à muris cedrum & mensuram insaniam prouenire esseq; simile cupresso, femine syluestri habereq; lignum uarijs uenis pictum, quo generum trium ad mensas utuntur, autq; mensis præcipua, dos in uena crispis, uel in uertice paruis, illud oblogo euenit discursu, ideoq; Tygrina appellatur, hoc in torto, & ideo tales Puntherma uocantur. Sunt & undatim crispæ maiore gratia, si pauonum caudæ oculos imitentur, magna uerò post has gratia extra prædictas crispis densa, ueluti grani congerie, quas à similitudine Apiatas uocant. Epulas.] Esculentia & poculentia, ut pisces, aues, feras, gulamq; et luxum Roman. obijcit.

Mensas.] uidelicet citrimas, aut Ciceronianam mensam nullius uetustior memoria est, habuit enim & cedro & ex thia. Vagam.] instabilem. Sub nimio proiecta die, in meridiem extenta, qui nimis illic aestuat. Perusti ætheris.] torrida Zona. Bacchum.] uites. Putris.] soluta in puluerem. Teneatur.] possidetur.

Cura Ionis.] salubritas cœli. Immotis.] inaratis. Nō sentit annum.] annuas messes autumnii uindictam & floridum uer. Segne.] infecundum. Nasamon.] Nasamones gentes sunt in ora Syrtis, quot antea Mesamones Græci appellauerunt ab argumento loci medios inter arenas sitos. Nudus.] pauper. Damnis mundi.] præda omnium qui incidunt in Syrtes, diripiunt enim naues & naufragos. Populorum inmet.] prædator seruat. Et nulla catina.] nec aliena, nec sua, nam portum non habent ad eos, nauigat nemo, nec ipsi nauigant. Opes.] quas rapiunt, Habent naufragis.] habere uidentur ob naufragia. Dura.] fortis & patientis. Metus æquoreos.] pericula quæ solent in mari timeri. Aduersis.] oppositis. Non frangit.] non debilitat, nec ullis scopulis, aut soluis rumpit, ut illis repressus in altum se erigat. Soluti turbine.] non resoluti uolubilitate. Lassatur.] repletur nec. Patet omne solum.] apertus & liber est campus. Aeoliam.] quam Aeolio carcere extulit. Et non imbriferam.] nubem & congeriem sici puluerem in circuitum uertit.

Pendet.] suspensa est in aère. Vertice nunquam resoluta.] summitate nunquam dissipata, & in aère uersa more nubis. Regan.] urbes & terram quam possidet.

Garamante.] populo Nasamonibus uicin. Rapta.] quæ rapuit ut carbonem fauillam. Quantumq; lices confurg.] quam aliè eleuatur fumus tam & puluis. Violare diem.] ob tenebrare lucem. Aggreditur.] uentus. Raptis.] subtractis à uento. Concuteret.] Auster Libyæ conquassaret, si esset dura ipsumq; Austrum in cauernis includeret, sed quia eiecit stabilis manat. Compagne.] densitate, coniunctione. Scopulosa.] Saxosa, cum non sit. Clauderet cavernis.] Terræ motus enim fit ex uento in eaueris terræ incluso conanteq; egredi. & ut ait Plinius, Neque alius est in terra tremor, quàm in nube tonitruum. Luctando.] resistendo uento. Stat.] non concutitur. Fugit.] cedit Austro. Virorum.] militum. Astu.] impulsu. Intentus.] Continuus & uehemens. Sic illa.] Ancile

A Ancile, hoc est, scutum sine angulo undiq; excisum in formam Pelæ Thraciæ, à Ioue quæ Numa elicerat fuisse in imperij pignus è cælo demissum sincera fide crederat antiquitas. Poëta uero uentorum ereptum alicui Romano fuisse prolatum asserit. Numæ.] qui à Mamurio fabro iussit. 11. quàm similitima fieri, nequis illud posset subripere. ea autem omnia à canentibus & saltantibus salijs, qui Patriij erant, & supra tunicam æneum pectori tegmen habeant, per urbem mense Martio gestabatur, ut late in Iuuenalem Fastorq; ex Plutarcho & Liiuo diximus. Orbem.] Syrtis Libycas. Procubuit.] se prostravit. Constrinxit.] ne laceratur uel auferretur.

Nixu.] conatu ne raperentur. Viros.] iacentes.

Hærens.] retentus & grauius. Congestu.] cumulo.

Alligat.] retinet, implicat. Discussis.] euersis. Latet iter.] uia non discernitur, nam tota regio unius figure, similitudinis erat, sed itinerabant stellas obseruando more nauarum. Flammæ.] stellæ. Finitor.] circulus, horizon, qui terminat ea quæ prospici, aut non uideri possunt, ut ait Hyginus deduciturq; ab ὀπίω quòd est termino, diuidit enim inferius hæmispherium à superiori.

B Celat multa.] ex his quæ in nostro horizonte apparent, illic est enim terra deuexior. Nec sidera uota.] quæ à nobis non cernuntur, ut Canopum. Utq; calor.] postquam, inquit, aduentante calore puluerulentum frigus recessit, est & solutum, ut solent nebula adueniens æ sole. Soluit.] sedauit. Torferat.] agitauerat.

Incensusq; dies.] postquam actus est diei calor. Maligna.] non secunda. Confudit.] confundendo immisit & turbauit. Inuidiosus erat.] omnibus inuidiæ & odio erat. Virtute.] patientia mollis delicatus, & sine robore. Impar.] qui resistere nequeam. Pœna.] inuidia. Populo.] reliquis omnibus. Suffecitq; omnibus.] nemo enim cupit cum nullus bibisset.

Templum.] Iouis Ammonis qui colitur in formam eius Arietis qui suiuenti libro patri fontem pede effodit, cum illac exercitum duceret. ἀμμόνιον autem arena interpretatur. Donaria.] loca ubi dona seruat. Virgil. Ductos alta ad donaria currus Beatis.] diuitibus. Vnus solum & commune omnibus templum.

Morum priorum.] prisca simplicitatis & fidei. Tibullus, Tunc melius tenere fidem cum paupere cultu.

C Defendit.] uetuit, ne inficiatur auro more Romanorū Effelocis superos.] hoc est, deos habere Syrtium curram, nam omnis terra, quæ est inter Leptim & Bereniceida, arbores non producit. Bereniceida.] Berenycis urbs est in Pentapolitana regione in Syrtis extimo, cornu quòdam uocata Hesperidum, ubi Hesperidum horti memorantur, abest à Lepti CCCLXXV. millibus passuum. Leptis uero est in Libyphœniciū regione quæ est eximie fertilitatis, ut Plinius scribit. Extulit nemus.] erexit arbores.

Putrida terra alligat.] terram pulueream constringit & densat. Hic quoque.] ut in Syene & in alijs locis. Qui cardine summo stat librata dies,] id est, cum Sol est certo die in medio cæli perpendicularis, est in Ariete, & in Libra. Arbor.] umbra arboris. Deprensam est.] compertum est Syrtis & Garamates sub Aequinoctiali circulo esse. Circulus alti Solstitij.] id est, Aequinoctiales in quo contingunt duo. Ita Solstitia sub Aequinoctiali existentibus, qui cum semper habeant Aequinoctium, habet quatuor Solstitia, uidelicet duo al-

ta in principio Arietis & Libræ, quia Sol directæ transit supra ipsorum capita, & duo ima in principio Canceri & Capricorni, quia tunc Sol maximè remouetur à recta linea capitis eorum. Percutit medium orbem.] quasi diuidit & correspondet medio Zodiaco. Non obliqua meant.] omnia signa his, qui sunt Aequinoctiali circulo, recta oriuntur & occidunt. Ijs uero qui sunt extra, partim recta, partim obliqua, ut nobis, quibus ut ille inquit. Recta meant, obliqua cadunt à sidere Canceri.

Donec finitur Chyron, sed cætera signa, Nascitur pro no descendunt tramite recto. Meant.] procedunt. Nec Tauro.] Signa 12. quæ inter se sunt opposita, & habent Ortum & Occasum, contraria poëta cõmémorat. Ortus autem uel Occasus alicuius signi, nil aliud est, quàm illam partem Aequinoctialis oriri, quæ oritur cum illo signo ascendente supra horizontem, uel illam partem Aequinoctialis occidere, quæ occidit cum altero signo tendente ad Occasum sub horizonte. Signum autem rectè oriri dicitur, cum quò maior pars Aequinoctialis oritur. Oblique uero cum quo minor, sic dicere & occidere.

Aut donat sua tempota.] par enim tempus in decurrendo cõsumit. Aftrea.] uirgo. Descendere.] occidere. Pisces.] qui duo sunt Australis & borealis. Chyron.] sagittarius. Idem.] par in ascendendo & descendendo. Carcinos.] Cancer, sic enim dicitur Græcè. Ardere autem fertur, quia quando Sol in eo est, sunt maxima æstus. Aegoceros.] Capricornus Græcè dixit. αἰγῆ enim capra est, & νέγας cornu. Effigiatu enim caper uentre tenuis, reliquo corpore piscis. Urna.] aquario, qui urna tenet. At tibi.] Apostrophe ad Libyros, qui sunt ab Aequinoctiali circulo ead Cancrum usque, qui ita habent umbras Meridiem uersus, pro ut Sol à perpendiculari ipsorum umbra ad Cancrum ascendit.

Dirempta igne Libyco.] diuisa à nobis Aestu & torrida zona. Umbra.] Solstitij nostri, quæ est nobis Septentrionalis. Et segnis Cynosura subit.] & uersa minor tibi uidetur occidere. Segnis.] parum enim moueri uidetur. Plaustra sicca.] Vrsam maiore, quæ nõ occidit, nec Oceano tingitur. Putas.] bene putas, nõ reuera & si abscondatur, eis nõ mergitur in Oceano. Nulliq;.] & omnes stellæ quæ sunt in Polo Septentrionali, occidunt tibi. Vterq;.] Borealis & Australis. Procul.] remotissimæ, quia ipsi sub Aequinoctiali sunt, neutrumq; uident.

Fuga.] oratio. Rapit med. cælo.] uersat inter utrūq; Polum. Antefores.] templi Ammonis. Eoos.] auro-ra quæ Græcè ἰὸς dicitur, Eoos etiam Oriens appellatur, & corripit primā. Fata.] sortes respōsa. Duci.] Catoni. Numina memorata.] Iouē celebrē. De fama.] an uerum sit, illic uera reddit oracula, ut iam olim creditū est. Maximus.] inter omnes. Scrutadi euentus.] sciandi casus belli. Vocc.] responsis Ora.] oraculum. Nam cui.] suasio à facili, cum eius laudis at testatione. Superas.] diuinas. Deū.] Dei uoluntatem, quæ est secundum leges & uirtutē. Excute.] explora an suis legibus & libertate uicturi sint populi, an frustra bellū ciuile, fiat & tyrāni sint dominaturi. Sacra.] diuina Iouis. Reple.] hæc Labieno dicite, cū Cato gestu recusaret, se uelle de futuris scrutari, quòd leuis & uani uidetur: nam si futura sunt, uitari nõ possunt, si nõ futura, curāda non sunt. Labienus hoc ut minimum ei suadere tentauit, ut exploraret, quid esset uirtus, & eius exemplū efflagitaret, nam si uirtus est pro patria & libertate pu-

gnare gratum dijs esse debet, quod ipsi agunt, & Caesar est succubiturus. Ille.] Cato qui quodam numen gestabat in animo. A dytis.] penetrabilibus Iouis aut Phœbi.

Quid quari.] improbat Labienum, quoniam non sit opus explorare, quæ sunt præsertim Stoica exploratissima. Regna.] tyrannidem. An sit uita nihil.] nam nostrum istud uiuere & spirare, siue breui, siue diu duret, nihil profecto est, sed est planè mors animorum, qui sunt demersi in carcere corporis & ætatis longitudo in nullo à breui differt nisi moribus. An noccat.] nocere possit. Sapientem enim uis inferri non potest, & fortuna sapienti nequit obesse, & quaquam uideatur affligere, tamè sapiens ipse, uirtutis suæ conscius semper beatus & felix est, uel in Tauro Phalaridis. Perdat minas.] quia non cere potest. Velle laudanda.] honestum optare ad ipsumque tota mente etiamsi consequi non possumus.

Successu crescat.] salicitate & suffragijs augeatur, nã omnis recta actio, si fauoribus destituatur, recta est, si fouetur honestior non efficitur. Altius.] profundius, firmius. Hæremus.] iuncti sumus, & loquitur secundum illos qui dicunt animum nostrum esse particulam Dei, qui cum omnia moueat, etiam cogitata nostra ipsum latent, eiusque permissuum agimus omnia. Temploque ta cente.] etiamsi Ammon nihil respondeat. Nec æget.] non opus est loquatur. Author.] summus opifex.

Quicquid scire licet.] quicquid uerè possunt homines scire. Nec legit arenas.] nec solus hic locus, sed totus mundus, omnisque uirtutis actio est Dei fides. Ut caderet pacis.] uacillaretur huc uenientibus. Merfit.] oculi, nam etiã alibi ueritas est. Etsi.] Dei sedes.] dum toti mundo inesse dicit. Sic & Virgil. principio cælum ac terras camposque liquentes Lucentemque globum. Tuta niãque astra spiritus intus alit, totamque infusa per arius Mens agitât molè, & magno se corpore miscet. Idem Io uis omnia plena. Et uirtus.] etiam in mente exercentium uirtutem, & in ipsa uirtutis actione habitat Deus.

Iupiter est quodcumque uides.] Sic enim per omnia diffusus est potentia sua, ut quicquid est, possit dici Deus. Sortilegis.] diuinatoribus. Ancipites casibus.] perpendentes à casu & fortuna. Oracula.] responsa quæ possunt illudere. Mors certa.] quæ neminè præterit, quæcumque unicuique imminet.

Dixisse.] dicendo aperuisse. Seruata fide.] salua crudelitate populorum de Ammonemque noluit explorare, ne fidei in eum derogaret. Non exploratum.] intentatum, an uerus, an falsus esset. Pedes.] ambulans non uectus. Nam uter ait Plutar. huc septem continenter diebus iter fecit ipse semper absque equo, & uehiculo agmen præcedens. Ora anhelis militis.] hoc est, militem anhelis oris. Monstrat exemplo suo supinus.] superbo, non uehitur ceruicibus hominum non curru. Stat dum lixa bibat.] expectat, donec biberit etiam qui miles non est. Lixæ enim hi sunt, qui aquam ad tentoria uehant. Nam lixam aquam ueteres dixerunt, unde sit elixare, aqua coquere, ut ait Nonius. Festus uerò inquit eum esse, qui quæstus gratia exercitum sequitur, dictumque à Licendo, quod cum sic extra ordinem militia liceat ei quicquid libet. Si ueris.] Catonem omnium hominum præstantissimum fuisse argumentatur, quanquam alij plus fortuna habuerint, sed ipse in uirtute excelluit omnibus, estque colendus pro numine. Veris bonis.] uirtute ipsa à qua proficitur laus. Et si successu.] & si con-

sideratur pura uirtutis sine fauore, atque fortuna laus quæ Catoni contribuitur ex uirtute fuit, in maioribus ex fortuna. Marte secundo.] uictoria & cæde hostium.

Nomen.] samam & gloriam quantam Cato. Hunc ego.] malim ego, inquit, hanc Catonis laudem, quæ tres Pompeianis triumphos, & unum Marij de Iugurtha rege Numidarum, qui in triumpho ductus & à Capitolina rupe præcipitatus est.

Aris tuis.] templis quæ erigas ei. Nunquam pudebit.] ut pudet per Casarè, qui scelestus fuit: ille uerò iustus atque diuinus. Ceruice soluta.] liber à tyrannide. Factura Deum.] in deos relatura. Quem huc.] quem illum relatiuum demonstratiuo coniunxit, ut apertius indicaret. Iam spissior ignis calcatur.] per uehementioris æstus, loca iam eunt ultra quæ nulla hominibus habitabilia esse dicit. Et unda rarior.] id est, quæ rariores habet aquas unda ablatius est.

Aspides.] serpentes ἀσπίς scutum significat, eoque dicta, quod ad caput regendum reliquo corpore pro scuto uititur, & ἀσπίσω defendo significat. Dipfades.] dipfas sibi interfecit, dicta à διψᾶ, quod est sitis, uel à διψᾶσθαι sitio. Fonte relicto.] idem si non biberet. Vanam speciem.] uana apparentia & opinione. Noxia serpentum.] serpentes, inquit, morsu necant, non insciunt aquas tactu & gustu. Pectus.] uenenum. Admisto sanguine.] quum sanguini nostro uirus miscetur. Dubium.] nondum enim compertum habebat, an noceret. Venenum.] aquam hoc loco. Cur Libycus.] cur abundet serpentibus Libyæ nosse, inquit, non possumus, nisi ficta fabulæ fidem adhibuerimus ex stilibus capitis Medusæ, quod Perseus uolans super Libyem tulit exortas esse. Naso in Metamorph. quarto. Cum que super Libycas uictor penderet harenas, Gorgonei capitis gustæ cecidère cruentæ, Quas humus acceptas uarias animauit in angues. Vnda frequens illa est infectaque terra colubris. Exundet.] abundet. Nocenti.] feraci serpentium. Noster.] Meius, nam ut Horatius ait, Nec scire fas est omnia. Pro uera causa.] pro uera ratione.

Finibus extremis Libyæ.] ad mare Atlanticum contra promontorium, quod uocatur Hesperionceras. Sunt in insula Gorgades, Gorgonum quondam domus bidui nauigatione distantes à continente, Gorgones autem tres, Stennio, Euriale & Medusa Phœci, & Cetus filia tanta deformitate monstrata, nam solum unum oculum, quem mutuo sibi tradebant, communem habebant, & hydros pro crinibus gerebant, sed aspicientes in saxa uertebant. Sed Perseus auxilio Palladis & Mercurij clypeo speculari, & talaribus usus Medusæ caput amputauit. Oceanum.] Oceani fluctus. Phorcinos.] Phœci filia. Phœrus uerò Neptuni Pithosæque filius fuit. Squalebant inculta & saxis aspera erant.

Vultu dominæ.] Medusæ quæ omnia uisa uertebat in saxa. Conspectis.] quæ aspexerat. Hoc primum.] Serpentes quos primum natura produxit in Medusæ capite apparuerunt. Nam Minerva eius crimes in angues conuertit, quia in suo templo fuerat constuprata à Neptuno, ex quo Pegasum peperit.

Pectus.] Serpentes. E faucibus.] è maxillis, è quibus pendebant. Vibratis.] celeriter agitat. Gaudentes.] ipsis serpentibus. Depexo crine.] pedime rarissimo explicitis & expressis serpentibus. Infelix.] uel quia

Auel quid alijs pernitiōsa, uel quia monstrum est. Im-
pune.] siue sensu doloris, quia statim tingebant in saxa,
quæ animam, uelut sepulchro includebant. Quis.]
nemo, nam cum primum aspicerent, non moriebantur,
sed uertebantur in saxa præclusis animis. Sc.] ipsam.
Mori.] dolorem mortis pati. Dubitantia.] metu
mortis. Præuenit.] præoccupauit.

Vmbre.] animo. Riguere.] Compressæ sunt. Eu-
menidum.] horribiliorem esse Medusam Furij Cerbe-
ro, Hydraq; dicit: nam Furia conspecta, solum furorem
inducunt. Cerberus ab Orpheo mitigatus est, & hy-
dram pugnans, Hercules uidit. Hanc nemo cernere po-
test, nisi cum stupore perpetuo. Solos mouere furo-
res.] furiam tantum. Leniuit Sibylla.] destituit Sibylla
re. Amphyrionides.] Hercules. Monstrum.]
Medusam. Secundam.] post Neptunum. Ceto.]
monstrum marinum. Sorores.] Stennio & Euriale.

Cælo plagoq;.] uolueribus & piscibus, metonymia
est, quantum de ipsis elementis loqui uidetur, sed mox de-
clarabit. Torpore.] ut saxa torpescerent.

B Terram.] terrenos homines. Com pondere.] quia
saxa. Ferre.] tam terrestres quàm marinos intelligit.

Riguerunt marmore.] duruerunt in marmor.

Patiens usus.] potest impunè uidere. Athlanta ti-
tana.] Athlantem Titanis filium, quem uertit in mon-
tem. Sub columnis.] ultras Calpem & Abylam.

Cæloq; timente.] quum dij Gigantes metueret Me-
duse caput, quod à Pallade in pectore gerebatur eos in
montes conuertit, & ita finitum est bellum. Stantes
serpente Phlegreo.] insistentes pedibus serpentinis apud
Phlegram. Theffaliæ uallem.] ubi pugnatum est,
dicuntur autem Gigantes serpeni pedes, quia ab imis ad
summa, quasi reptare sunt uisi. Erexit montes.]
conuertit eos in montes. Gorgon.] Meduse caput in
munimèto pectoris, id est, Aegide Palladis. Confecit.]
finiuit, quia eos uertit in Sax. Quo.] ad quem locum
uidelicet ad Gorgadas, postquam peruenit Perseus.

Danaes.] Iouisq; filius recidit caput Meduse. Di-
uite Nymo.] Ioue, qui se in Nymbum aureum uerte-
rat, ut cum Danae Crisij filia, rem habere possit. Oui-
dius libro 4. Persea quem pluuio Danae cõceperat au-
ro. Hanc fabulam & Ouid & Horatius in odis explicat.

Pennæ Parrhasij.] talaria Mercurij Arcadici ciuiba-
ræ palestræq; reptoris. Liquidq;.] oleæ unctæ. Et
subitus præpetes.] & Perseus subito uoluer. Præpe-
tes.] dicuntur aues, quæ prospero augurio locum ido-
neum, quæ patulis alis, & altius uolant ceptant. Har-
pem Cyllenida.] in curuum Mercurij gladium.

Monstri] Argi, qui centum oculos habebat, qui que
Io uaccam seruabat, ut est in prima Metamorph.

Iuuenca.] ius quæ fuerat in uaccam à Ioue conuer-
sa, ne cum ea depræhenderetur à Iunone. Innoba.] uir-
go non nupta. Auxiliam.] nam ei concessit scutum
speculare Aenæum, & modum pugnandi docuit, ea le-
ge, ut illius ad ipsam caput perferret. Fratri.] Perseo
Iouis filio, & cuius capite ipsa armata profilijt. Libyl-
se.] Libyæ. Sulcantem.] uolatu diuidentem. A-
uerfo.] retrouersus ipse, ne os eius conspiceret, & ipsa
Medusa in clypeo speculari se cerneret, & statim lethali
somno corripereur. Tracturus quierem.] productur-
us somnum. Obruit.] oppressit, extinxit. Proten-
tis cinaibas.] eminentibus serpentibus, qui pro criminibus

erant. Oculiq; tenebras.] id est, sedem oculi iam tea-
nebrofam, nam oculum dum alteri iraderetur, Perseus
supposita manu furtim subtraxerat, dormientemq; ipsam
& serpentes ferro inuasit, ut scribit Ouid. Dirigit.]
ut rectè feriat. Quos.] quàm horrendos. Ferri luna-
ti.] Harpes reuere. Oculos.] serpentium. Potest.]
sustinet. Classem.] in saxum uertissent. Ora.] Me-
duse. Aliger.] Perseus, Gorgone.] capite Meduse.
Pensabat.] breuiare uolebat, ut agros reuereur.

Secabat.] uolare uolebat. Parci populis.] ne uerte-
rentur in saxa. Præpete tanto.] hoc est, uolante Per-
seo. Zephyro conuertitur.] à Zephyro conuersus su-
per Libyæ deserta uolauit. Quæ consita nullo cul-
tu.] quàm inculta, & non plantata. Vacat.] exposita
est æstui Solis & siderum. Præmit.] urget. Orbita.]
Asconius tradit rotæ uestigium Orbitam dici. Necter-
ra.] Nec ex aliqua terræ parte, nos altius atollitur. Est
enim nox umbra terræ, quæ iacet altior ex terra, quæ est
sub æquinoctiali circulo, quàm ex remotiori: quia circu-
lus Solaris qui illic est, maximus hic breuior redditur, &
figura umbræ, quàm terra emittit propter magnitudinẽ
Solis, est similis metæ & turbini inuerso, neq; excedit alti-
tudinem Lunæ, quoniam nullum aliud sidus eodem mo-
do obscuratur, ut etiam Plinius ait. Cadit.] extendi-
tur, iacitur, ususq; est hoc uerbo, quia tam supra quàm in-
fra terram nox se extendit. Lunæq; meatibus obstat.]
nam cum ex terræ interpositione fiat Lunæ eclipsis, nul-
la altior interponitur ipsa Lybia, quum ea sit in æquino-
ctiali circulo. Flexus uagi.] nunc enim in dextram,
nunc in sinistram tendit. Recta.] quæ rectè oriuntur,
ut Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius.

Vmbra.] Aphricæ. Nec effugit in Boream.] sed
est recta. Tabæ.] corrupto sanguine. Rores.] gu-
stias. Tabes.] sanies. Quæ prima mouit caput.]
quæ primum est animata. Somniferâ.] quos enim mor-
det, enecat somno. Tumida ceruice.] Plinius ait Col-
lo aspidum intumescere, nullo ictus remedio præterquã
si confestim partes contactæ ampuentur. Plenior san-
guis.] maior copia sanguinis. Plus.] ueneni. Spon-
te sua.] non capta transfertur in alias oras.

Aspida.] Aspidis uenenum. Non stare.] emittit e-
nim quicquid habet sanguinis, is quæ momordit, distictq;
est Hæmorrhoidis, quod sanguinem facit effluere. Aëria
enim sanguis est, pëw fluo, nam morsu sanguinem eli-
cit, & dissolutis uenarum comercijs, quicquid anima est
euocat per cruorem, ut ait Solinus Orbes.] sinus.

Coleret qui Syrcidos arua.] qui tam in terra & a-
rena, quam in aqua Syrtium uersaretur, tracto inde no-
mine, χέρσος enim terra est ὕδωρ aqua. Fumante,
puluerulenta. Chelydri.] serpentes qui se per terram cõ-
uolunt, dicti à χελύω quod est uoluo, & ὕδωρ & serpens.
Cylyndrus uerò lapis est preciosus, & columna, qua are-
na æquatur. Limite.] uia non enim stetit iter. Cen-
chris.] serpens crebras maculas in milij similitudinẽ ha-
bens, quàm Ophite marmore dicit maculosiorem. νέγ-
χες enim milium significat. Ophytes.] Marmor
maculis albis à Cenchri serpente denominatũ ὄφεις enim
serpens est. Indiferetus.] qui non discernitur, quia
est eis concolor ipsasq; fodit, & ideo dictus Ammodites,
qui arena est, ἀμμος & διορύτω, sodio significat.

Vagi spina.] stectentes terga. Cerastæ.] qui cornicula
habent quadraginta, quorum motu ueluti esca sollicitat

ad se aues ut Plinius, Solinusque asserunt neque autem cornua, est. Scythale.] Scythale ut ait Solinus, tanta præfulget tergi uarietate, ut notarum gratia uidentes retardet, & quoniam reptando pigrior est, quos assequi nequit miraculo sui captat stupentes, in hoc tamen squamarum uirore hyemales exuias prima ponit, Scytale etiam dicitur Virga teres, ut meminit Gellius. Sola.] alia enim uerno tempore se exiit. Torrida.] sicca nã siti interficit. Amphibena.] hæc ut inquit Solinus, ronsurgit in caput geminum, quorum alterum in loco suo est, alterum in ea parte, qua cauda, quæ causa efficit, ut capite intrinsecus mitibundo serpat tractibus orbicularis dicta est, quod utrinque circum descendat, nam à μ-φί circum & βίχιω descendo significat.

Natrix.] anando dictus. Iaculis nolucres.] iaculi arbores subeunt, è quibus in maxima turbinati penetrant animal, quodcumque obuium fortuna fecerit. Phareas, hic pedes, in quos se erigit, iuxta caudam habet, Græci φαρεία dicunt nos Phareas, ut πόνδα & spondeus. Præter.] præter quem percusserit distenditur enormis corpulentia necatur, ut ait Solinus dictusque uidetur ab ardore. πρῖω enim ardeo est. Tabificus seps.] σήπιω putrefacio est, inde sit Seps, de quo sit Solinus exuberatos ictus, seps statim putredo sequitur.

Pestes.] serpentes. Ante uenena.] ante morsum, nam uisu & auditu interimit: estque malum in terris singulare. Submouet.] fugiunt enim auditum, aut uisum Serpentes. Regnat basiliscus.] apud dixit regnat: βασιλεύς enim regem significat, & ipse a uenena Solino, serpens est penè ad semipedem longitudinis alba, quasi mitrula lineatus caput hominum aliorumque animalium exitium, terram polluit, & exurit ubique se recipit herbas extinguit, arbores necat, auras corrumpit, ita ut nulla alituum impune transuolat insecta spiritui pestilenti.

Quum mouetur media corporis parte serpit, media arduus est & excelsus. Quicquid morsu eius occiditur, non depascitur fera, nec atrectat ales. Mustellis tamen uincitur in cauernis, ubi delitescit illatis, hæc ille ferè. Nomina.] diuini enim putantur, & sunt sacri, nec alibi nocent nisi in Aphrica, & luceant aureis squamis. Strabo scribit dracones trecentum cubitorum, qui Tauros elephantosque capiunt in Aphrica esse. Ducitis.] trahitis. Pennis.] auibus. Verbere.] ictu caudæ. Alulam.] Tuscum militem. Torta caput retro.] retro flexa, quum calcaretur. Lechi frons caret inuidia.] hoc est, uulnus non est horrendum. Inuidia.] odio. Minatur.] aut tumorem, aut colore, aut hiatu. Subit.] serpit sensum. Carpit.] rodit. Tabes.] ueneno. Pestis ebibit.] uenenum exhaurit. Vitalia.] hepar, cor, cerebrum, pulmonem. Non fuit.] defuit, quia aruerat. Decus imperij] honor aquilæ quam gerebat.

Iura.] potestas. Mæsti.] miserantis ipsum & reliquos Accessit morti Libye.] addita est morti siticulosa regio sicca. Famam fati.] mortis infamiam. Ad iura.] uidetur enim potius aestu regionis, quam ipso ueneno necare. Scrutatur.] inquit Aulus. Squalentis.] sicca. Syrtes.] ubi fons Ammonis. Fluatus.] maris aquam. Placet.] non offendit. Venas suas.] ut sanguinem biberet. Rapi signa.] quæ sitiens Aulus abiecerat. Discedere nulli.] nunquam amplius uisum est hoc, ut quisquam sitiens, suum sanguinem biberet. Discere.] discendo uidere aut audire. Stetit in

crure.] in hæsit mordens in tibia. Parua modo.] parua mensura, sed qua nulla mortem infert cruentiorem, dissoluit, enim corpus in frusta decidit. Circum proxima plage.] Circum uicina uulneri. Sinu laxo.] aperta uulneris curuatura & orbiculo ipso. Sine corpore.] sine carne. Cicero ad Gallum, nam & uires & corpus amisi. Martial. Inque omni nusquam corpore corpus erat. Surg.] pulpæ posteriores. Plinius in omni genere Suræ homini tantum, & crura carnosæ. Virgil. purpureoq; alte furas uincire cothurno. Poples.] Poples est pars post genu prope summam suram, & imams coxam, Plinius idem poplies intus flectit hominis modo. Musculus.] torus & pulpæ densæ tumor.

Tabes.] sanie. Inguina.] genitalia. Dissiluit membrana.] dissoluta est cutis & cartilago uentris.

Viscera.] exta & intestina. Nec quantum debet.] nec quantum corruptum est excidit, sed uritur, & consumitur antequam cadat. Virus.] succum & sanie uirulentam. Contexta laterum.] continuatio lateris cratesque pectoris. Abstrusum omne.] omne quod latet circa fibras, cordis & hepatis. Pestis aperit.] uenenum dissoluit. Natura.] interior corporis pars. Manat.] dissoluuntur. Cadit.] fluit. Parua loquor.] immuno rem dicendo carnem & uisam, & solutam fuisse ueneno, quoniam hac etiam ignis facit, sed ignis non exedit ossa. Nulla uestigia.] nullum signum, quo cognoscatur mors recens. Cinyphias.] Cinyphias fluius est Garamantum, apud quem nascuntur grandes hyrci. Pestes Cinyphias.] Serpentes Libyæ.

Cadaver.] nã dissoluit corpus, & ossa. Ecce subit.] en sequitur alia mortis species ab ea, quæ soluit corpus: nam auget & tumefacit. Torridus.] alludit ad nomen, nam πρῖω ardeo significat. Succendit.] inflamat.

Tendit.] extendit. Percunte figura.] ut non cognoscatur forma. Efflatur sanies.] emittitur spuma sanguis per membra timidissima. Tollente.] tumefaciente.

Mersus.] confusus. Congesto.] congesto & informi.

Auctu distenti corpus.] incrementu tumefacti corporis. Vndarum cumulus.] copia aquæ. Coru.] uento. Curuare sinus.] repleuere flexus suos. Nō capit.] non contineri potest. Truncus.] non enim apparebat caput. Intactum.] hunc in sepulchrum intangibilemque relinquerunt, inquit. Haud impune.] quia perimet ipsas. Non ausi.] metuentes. Nondum stante modo.] nondum finita mensura tumoris. Miratori.] imitatori.

Utque solet.] Sic per totum eius corpus error effluxit, ut solet Croceus color emitti per omnia foramina quæ sunt in charta aut tabula pictoris archetypa, ex qua in subiectam materiam signa redduntur pressura croci, id est, crocum expressum & diluuum. Corycij.] Cilicis à Coryco oppido, ubi prouenit optimum. Rutulum uirus.] rusum uenenum. Quæcumque foramina nouit.] undecumque aliquis humor egredi solet, ut à naribus, ore, oculis, auribus secretioribus, & è potis unde sudor egreditur. Leue.] hic leuis ex aspidis morsu perijt dormiendo. Fixus.] coactus & densatus. Serpente Niliaca.] aspidem quæ in ripis Nili uersatur. Non tam ueloci,] non tam subitam mortem infert, toxicum arboris quæ in Sabæa nascitur, ad eò turi similis ut fallat legentes. Quæ mentita uirgas Sabæas.] quæ tური similis.

Diro.] uenenato, ordo est. Toxicæ.] quæ mentita uirgas Sabæas diro stipite Sabæi fatilegi carpunt, matura non

A non corrumpunt pocula tam ueloci letho. Matra. apta usui decoctia. Ecce Paulus iaculo serpente, uelut telo transfixus est utrunq; tempus. Trunci sterilis.] in sacunda arboris ligno. Tempora transacta.] perforatum caput. Fatum.] mors. Cum uulnere.] quo solo perijt. Deprensus est.] Compertum est ex iaculi uelocitate, & ui quam lentè saxa è funda & sagitta ex arcu emittantur. Rotat.] rotando immittit. Aer a rundines Scythicæ.] sagitta Parthica per aërem impulsã. Quid prodest.] imo nocuit mortuus. Fecit.] amputat ne aliqua membra inficiãtur. Mutare.] accelerare. Nodis.] cauda nodosa. Recto uerberare.] icu enim cauda erecta percuit. Teste tulit cælo.] consecutus est laudem Orionis interempti, ut eius imago in cælo effigiata demonstrat. Emissus est autem à Tellure in Oriona uenatorum, qui se iactauerat nullum ab illa monstrum posse produci, quod ipse non conficeret, ut Hyginus etiam meminit, alias de Orione opinionones apud eundem lege. Salpinga.] Tuba est, cuius formam habet hæc Serpens, cuius latebra calcata mortifera est. Sorores Stygiæ.] id est, Parcæ. Ius in sua fila.] facultatem moris. Sic.] hoc periculo & malo. Suspecta.] est uidelicet tellus. Congestæ.] confriatæ cum rarissimæ sint. Culmis.] culmis frugum. Pestes gelidas.] Serpentes noctu frigidas. Rictus innocuos.] ora serpentium innoxia dum frigerent, sed ubi concaluerant, mordebant. Fouent.] dormientes & inscij. Nec quæ mensura.] nec quantum itineris peregissent, quantumq; superesset, quæue irent satis ex astris noscere poterant. Cælo duce.] Sole, Luna & stellis demonstrantibus. Reddite.] plena commiseratione quærela. Segua fata.] mortem inertibus non militibus congruam. In gladios iurata manus.] multitudine astricta militiæ sacramento. Ire libet.] Imprudentiæ & temeritatis se arguit, Rubens torrida.] Axis regio per quam semper, discurrit Sol & intelligit egyptiæ subiectam. Causis æthereis.] id est, fato & astris, quæ nos huc egerunt. Cæloq; meri.] cui cæli & siderum. Nil Aphricæ.] non Aphricam, nec naturã accuso, quod serpentes producant, sed me ipsum, qui me huc contuli. Ablatum gentibus desertum inhabitabilem, & quo priuauerat gentes. Damnaasti.] ut à serpentibus coleretur, quæ hominibus nocere non possent, Pænas,] nostræ temeritatis. Comercia.] conuersatione. Torrente plaga.] torrida zona. Abrumpens orã.] seperans regionem serpentium, quam inter Syries & zonam torridam collocasti. Mortes.] mortifera animalia. Limite.] termino. Bellum ciuile.] exercitus ciuili. Recessus.] semoti loci. Tibi conscius.] qui tecum scit, & se audaciæ arguit. Claustra.] secreta. Maiora.] supple discrimina. Coëunt ignes.] ex uulgari opinione dicit igneum solem in mare extinguï, & inferius cælum, terra, mariq; præmi. Coëunt ignes.] coëungitur ignis solaris. Præmitur.] grauatur terra & mari. Quæremus.] quærere poterimus. Solatia cælesti.] æstus Ironia. Viuit adhuc aliquid supersumus adhuc multi, nec tamen desidero Italiam, aut Europam, aut Asiam, sed ubi nam Africam ipsam reliquimus. Alios soles.] diuersos soles meaus. Cyrenis.] Cirenepopolim in Libya, ad iuga montium Aegypto adiacentium, inter quod & templum Ammonis sunt millia passuum quadringenta. Etia nunc.] modo. Conuert-

mus.] conuersam sentimus. In aduersos axes.] ad Antipodes, qui sunt sub axe supposito regioni nostræ. Orabe.] per orbem. Noto.] iulera cuius ortum iam inelina mus, sic enim sub alio flat hemispherio ut supra hoc, Estq; hæc opinio superiori cõtraria quum dixit. Coëunt ignes stridētib; undis. Dura patientia.] Metonymia durus & patiens miles. Exonerat.] deponit & abijcit, leuatur enim dolor emissa quærela. Nuda.] nõ strata, aut uesse, aut fronde, aut culmis. Prouocat fortunam.] exponit se periculis. Atq; ingens.] & firmabat morientium animos, quod erat beneficium summum, & maius salute. Vires.] fortem animum, morte interritum. Ingens.] meritum, appositio est mori gementē, perire cum gemitu & quærela, quod morsu serpentis occumberet, sed sapientiã Catonis imbutus dolorem, mortemq; contemnebat. Vincit casus.] Superat morientis aduersam fortunam, non modo suo peccatore & cõstantia animi, sed etiam Catonis, à quo instituebatur. Spectator.] Cato. Nil posse.] contra uirtutem quæ dolori non cedit, non perturbatur, & in omni cruciatu est felix. Lassata.] defessa uexare eos. Innoxia.] illæsa & noue dixit cum noxius sit, qui nocet. Psylli.] Psylli à Psyllo rege dicti, cuius sepulchrum in parte Syrium maiorum est, ut ait Plinius. Horum corpori ingenium fuit uirus exitiale serpentibus, & cuius odore sopirent eas, mos uerò liberos genitos protinus obijciēdi seuisimis earum, eozq; genere pudicitiam coniugum experiendã, non profugientibus, adulterino sanguine natos serpentibus, hæc gens ipsa quidem prope internectione sublata à Nasamombus qui nunc tenent eas sedes, hic Plinius, quæ etiam de Marissis, lege 7. & 18. libro. Marmaridæ.] populi à Pheredoni fermè regione ad Syrtim usque maiorem porrecti, Plinius ait. Par lingua.] excantatio ipsorum, inquit, habet uim parem herbis uenena fugantibus, & sanguis eorum uenena non recipit etiam sine cantu.

Immunes.] illasi. Profuit.] non modo non nocuit, sed utile fuit. Cum morte.] ueneno mortifero. Sanguinis.] stirpis. Aeternæ.] adulterinæ. Explorant dubios partus.] discernunt incertos filios aspide, huius mortis Solinus etiam meminit.

Vtq; Iouis uolucer.] Plinius ubi de aquilis inquit Haliæetus, tantum, implumes etiam pullos suos, percutiens, subinde cogit aduersos intueri Solis radios, & si conuiuentem, flentemq; animaduertit præcipitat è nido, uelut adulterinum & degenerem, illum.] cuius acies firma constrasteterit educat. Diem cæli.] Solis claritatem. Iacent.] obijciuntur. Pignora.] filios Excubat hospitibus.] inuigilat peregrinis. Tunc.] eo die cum iam plures præterijissent. Duor.] Cato. Expurgat.] Psyllus. Verbis fugantibus.] id est, excantationibus adhibitis circum castra facti sunt nidores uenena fugantes, Ignis.] suffitus ex igne. Eubulum.] herba ramo Sambuci similis. Galbana.] Galbanum dat Syria in monte Amano, ut ait Plinius, & ferulam, quam eiusdem nominis resina, modo Stagonitin appellant. Sudant.] soluuntur. Sunt enim ut gummi siue resina. Tamatrix.] quæ similis est scopis amerinis, quæ & mirice dicitur, efficax est, contra serpentium iclus, præterquam aspidum, ut ait Plinius. Non læta coma.] exigua utraq; fronde. Costus.] Radix costi gustu feruens, odore eximio frutice, alias inutili. Panacea] quæ & Panace dicitur, quod omnibus morbis medetur à

ωάκ, quod est omne. ἀξείωμας medeor, & ideo Plinius inquit: Panace ipso nomine omnium morborum remedia promittit numerosum & dijs inuentoribus ascriptū.

Centauria.] Quartum genus Panaceus ab eodem Chyrone reperiunt, Centaurion cognominatur. Peucedanum.] herba amara, cuius caulis longus sceniculo similis, bibitur contra serpentes, & oleo peruncta tuetur.

Tapos Erycina.] herba quae abundat. Eryx Siciliae montis. Est autem ea quam Plinius Verbasū appellat.

Et larices.] Ligna & Laricum arborum resinam.

Abrotanum.] herba nota iucūdi odoris, & grauis floret aestate floribus coloris aurei serpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum uino illiniuntur, auctore est Plinius. Longè nascentis.] non enim in Africa cerui nascuntur, etsi Virgilius in Aeneidos primo, aliter putauit. Accensorum cornuum nidore serpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur. Peste diurna.] morsu die illato. Fata trahit.] contrahit mortem. Pugna.] reluctatio. Rapti.] rapiendi & eliciendi. Tacta.] qua dignum tingit. Est enim omnium in primis praesidio contra serpentium morsum Ieiuni hominis Salua. Designat membra.] locum qui morsus est circumscribit. Retinet.] ne se effundat in alia membra. Curfus.] concitatio loquendi suspirio non interruptitur. Suspirio.] respirationem. Vulneris haud.] periculum uulneris, uel minimam taciturnitatem non patitur. Minimum tacere.] paulisper respirare, nam uenenum inualuisset. Nigris.] uenenatis.

Audit tardius.] hoc est, non statim extinguuntur. Elicitum.] euocatum.] Repugnat.] resistit. Siccatur dentibus.] leni morsu & succu. Mortē.] uenenu moriiferum. Et cuius.] & quis anguis momorderit, & specie ueneri gustu cognoscunt. Morsus.] uenenu. Supercaucit.] iucierit & strauerit militē. Squalentib.] Serpentibus arenisq; horridis. Bis positus phæbe fāmis.] duobus inquit mensib. Catonē illas errasse. Sed Strabo de Berenicē loquens, inquit. Ex hac urbe M. Cato terrestri itinere Syrtim peragrauit in diebus 30. ducto decē millium hominum exercitūq; in partes diuiso aquarū gratia, profectus autem est pedibus per aestum & profundam arenā. Phæbe.] Luna bis cōiuncta bis Soli, & opposita. Arenarū gū.] nouatio uerbi sic & amniarū, dicimus & motu agum. Surgens, fugiensq;] Oriens & Occidens. Iamq; illis.] Iam desinebat arenā & terra solidior cōtinuē inueniebatur. Reuertī.] occurrere priori similis. Tolle.] tollebant. Surgere.] surgebant. Mapa.] pastorum casae, quae & Magalia dicuntur. Culmo.] stipulis enim tecta erant. Quanta dedit.] Libyae ipsa quantum latitiae iniecit Romanis quum prospexere crucifixos leones. Mos est enim Afrorum leones crucifigere procul ab urbibus, ut alij absterreantur, nam solent in senectā hominē appetere, ut Plinius tradit. Seuos.] magnos & feroces. Leptis.] uidelicet minor quod oppidum dixi, supra esse in Libyphænicum regione, apud minorem Syrtim. Nam est altera Leptis quae maior cognominatur apud Syrtim maiorem. Nymbis flammisq; carentem temperatam, & sine nimio frigore, & aestu supraq; tepidā esse dixit. Caesar ut Aemathia.] Caesar post adeptam uictoriam biduum in Pharsalo commoratus est sacris intendens exercitūq; è praelio defessum recreans. Ibi Thessalos, qui cum eo depugnauerant, liberos esse iussit, Atheniensibus ueniam petentibus concessit.

Terria die Orientem uersus, castra mouens fidē Pompeiana fugae persequitur. Cum ad Helleponium peruenisset, trirēmum inopia scaphis exercitū traducere compulso & ad nauigantū Cassius cum parte trirēmum committatus occurrit, & quanquam is tuto depugnare posset tamen eius felicitate contentus ad trirēme in scapham ad eum per manus descendit, & uenia impetrata omnes illi trirēmes tradidit, ut scribit Appianus. Satiatas.] biduo enim, ibi permanserat. Proiecit pondere curarum.] nam omnibus rebus relicti Pompeium sibi persequendum existimauit ne rursus copias comparare alias, & bellum renouare posset. Frustra.] quia iam nauigans longè aberat. Legens.] persequens. Tendit in undas.] mare ingreditur. Threicias fauces.] Helleponti angustias, quae sunt contra Troada. Notatum.] celebre uel infame, illic enim periit Leander. Ectroas turres.] id est, Eros puella, ad quam ex Abydo Asia in Sexton Europae oppidum Leander natabat. nota est fabula. Eros sic fit ab Ero, ut Inous ab Ino. Lachrymoso.] quia mersum iuuenem fluctus in puella litus descendendum impulit. Helle Nephelias.] hoc est, Nephelēs Athamantisq; filia & soror Phryxi. Abstulit.] nam cum prius uocaretur Propōidis ostium ab ipsa submersa, Hellepōtus uocatum est. Non Asiam.] inter Asiam & Europā nullibi est angustius mare, quāuis ad Byzantium sit angustum 7. stadiorum intervallo. Fluctus.] mare. Bizantiō.] oppidū in Thracia cōtra quod est Calcedon in Asia ostreorum ferax. Propōis ferens Euxi.] id est, angustus fluxus maris inter Euxinū & Hellepōtū, cis aquā Pōitiici maris, in quod nunquam refluit. Mirator famae.] admirans famam rerū Troianarū & suae profapiae. Sigras arenas.] Troianū littus. Sigæum enim promontorium est in Troade, sepulchro Achillis insigne ibi, & Sigæum urbs, lege Strabonem. Simoentis.] fluminis Troiani. Rhytion.] urbem in colle sitā. Rhetēū promont.] est ubi Aiācis Telamonij sepulchrum spectabatur. Umbras debētes uatib.] sepulchra à poētis celebrata. Vestigia muri phæbei.] signa & ambitū muri Troiani, Neptunus & Phæbus adificauerunt pacti certā cum Laomedonte merced. m. sed ab eo delusi, habuit autem in ambitu. Putres.] robore corrupti ligni. Assaraci.] proauū Aeneae. Lassa.] ueteri & consumpta, & sic ostendit euerisionis antiquitatem. Periere.] nam ne uestigia quidem ruinarum apparebant. Hestiones scopulos.] hi duo sunt è regione Troiae, in quibus Hestionem Laomedontis filiam cece marino monstro expositam, Hercules liberauit. Illud autē Neptunus perfidiae Laomedontis iratus Troianos immiserat, & post multos absumptos fors puella obtigerat. Latentes.] Semotas undam Symoētis in quibus Anchises cum Venere dea coiuuit. Quo iudex sederit antro.] id est, antrum quod habitauit Paris, qui de trium dearum forma iudicauit. Puer raptus.] Ganymedes ab aliqua raptus in caelū. Quo vertice.] quo monte. Oenone Nais.] Nympha quā Paris amauit. Luserit.] Paridi se indulserit. Saxū.] mons. Serpentē.] Labentē. In alto gram.] in terrae tumulo herbooso. Securus.] sine religionis respectu, erat enim illic sepulchrum Hectoris. Sacri.] sepulchri, omne enim sepulchrū sacrum est. Hereas aras.] id est, Herei Iouis templum. Hereum antiquum fanum, & aedes iuxta Lambrusium amnem est, ut inquit Strabo.

Festus

A Festus uero ait Hereum Iouem Deum esse Penetralem, qui intra conspectu domus cuiusque colebatur. O' socer.] horum locorum memoriam ob Homeri poemate celebrem atatemque esse miratur, Casariq; idem euenturum ex suo carmine pollicetur. O' socer & magnus,] d' inuolabile & magnificum carmen. Omnia fato eripis.] nihil perime sinis. Sic Horat. Virtus & fauor & lingua potentium natum diuitibus consecerat insulis: Dignum laude uirum musa uetat mori caelo. Musa beat. Nec tangere inuidia sacrae famae.] Nili inuidere alicui de Perpenna & incorruptibili fama. Smyrnei uatis Homeri.] qui ex Smyrna in minori Asia oppido fuit. quantum ut tradit Gellius Septem urbes certat, de laude insignis Homeri, Smyrna, Rhodos, Colophō, Salamini, Chius, Agros, Athenae. Pharsalia.] hoc opus. Cespitis.] terrae cum herbis euulsae. Non irrita.] sed grata dijs. Dij.] oratio sacrificantis Cas. qua successum in reliquis precatur, & Troiam instauraturū se pollicetur, per deos autem Cmerum & Aeneae intelligit genios et penates, qui loca ipsa et mortuorum cineres seruant, quosq; Aeneas in Italiam uexit & Lucani & Albæ colebantur. Quos lares.] quos Penates. Et quorum locet.] Vestam dicit quae igne extincto colitur adhuc durate illo, quae Aeneas in Latinū intulit. Pallas.] Palladiū quod Aeneas siue Nautes a Diomede ad Salēmos praeteriens accepit seruatiū id fuit Latinij, inde Albæ ut imperij pignus. Postremo Romam translātū est, & in Vestae templo seruabatur quo incenso L. Metellius Pont. Max. uix cum sui periculo eripuit. Abstruso.] secreto. In sede priori.] in antiqua urbe uestra. Grata uice.] grato officio, ita enim ut Phryges urbes in Latio adificarunt sic Latini in Phrygia instaurabunt. Romana.] Romana manu erecta. Coris.] uentis. Urgente procella.] impellente uenti. Illicas pensare moras.] redimere morā quam apud illum fecerat. nam superato Hellesponte Ionis & Aeolijs & caeteris nationibus minorem Asiam inuolentibus cum audisset Pompeiū, in Aegyptum pertrāsisse Rhodum peruenit & Rhodiorum triremibus sumptis sub uesperam cursum mouit, nulli iter aperient. Inde Alexandriam.] uersus uelis expositis tribus diebus Alexandriam peruenit. Appianus auctor est in Caesaris commentarijs est eum accepisse decem naues longas Rhodiorum.

C Potentem.] sunt enim illic latissima & potētissima regna. Pelago spumante.] saxa enim illis fluctibus spumam emittunt. Septima.] ex quo Troia discesserat, nam Rhodo Alexandriam triduo peruenit. Latente.] latente, sed continuē impellente. Flammis Pharijs.] igne nocturno, qui nauis apparet ē Pharo Alexandriae. Textit Lampada.] obscurauit ignem Phari. Aquas tuas.] portum Alexandriae in cuius litore cum esset ingens tumulus, & clamor ad terram noluit peruenire, donec a ministris regijs benigne susceptus est cum rex moram circa Casium adhuc ageret. Satelles.] uidelicet Theodorus Rhetorichus, qui praceptor Ptolemaei fuit, quemq; postea Cassius in cruce suspendit: ut ait Appianus. Dona regis.] caput Pompeij. Proceas.] Cymba. Commendat crimina.] laudat scelus paratum. Terrarum.] satelles aperiens Casari mortem Pompeij & multos labores militiae Aegyptium caput Pompeij & pretium quod pro eo persoluisset donare se dicens: & multa confutans siue probet caedem, siue improbet omnino Casarem Ptolemaeo debere concludit.

Secure.] tua: nam securus est, qui rei curam non habet. Tutus qui laedi non potest. Exhibet.] liberaliter erogat. Absenti.] tibi. Erimus.] conciliamus. Hoc totum fœdus.] haec tota amicitia & concordia firmata est morte Pompeij. Cruore.] uulneribus & caede milium. Regna Phari.] Alexandriam. Ius gurgitis Niliaci.] potestatem uniuersae Aegypti quae Nilō abluitur. Quicquid dares.] omne pretium quod persolueres. Dignum clientem.] crede te dignum ducem & patronum eius cui tantum iuris fortuna in tuum dederit inimicum. Nec uile.] litore, imo non aduersa rei facilitate plurimi facere debes, quia hospitium & benemeritum intererimus. Feram.] dicam. Nomina.] an pietate in te, an beneficium, an officium appellare uelis, uel uide quo nomine id mundus appellat. Si scelus est.] si scelus appellabis. Quod scelus hoc non ipse facis.] quia tibi id praeripimus. Caput Pompei. Habitum.] qualitatem. Non damnauit.] non detestatus est. Auertitq; oculos.] sed libenter aspexit. Hæsit.] firmavit se. Fidem.] ueritatem & credulitatem. Iam bonus esse socer.] iam bonum socerum imitari. Non sponte.] sed cum conatu & arte quantum Valerius Maximus ait. Vi enim Casarem aspexit oblitus hosti soceri uultum induit. Ac Pompeium proprias, tum etiam filiae lachrymas reddidit. Caput etiam plurimis ac preciosis odoribus cremandum curauit. Destruit meritum in mare.] & ostendit se offensum non pro meritum a Ptolemao, quam debere quam obligatus esse Ptolemao. Qui duro.] a repugnanti & a maiori eum fieri dolori, arguit. Duro.] crudeli & immoto ad commiserationem. Membra Senatus.] Senatores. Vni tibi.] cum illi quamplurimi fuerint & est ironia. Huncce.] a repugnatis argumentatur, nam si desistere uolebat cur oppugnauit, si oppugnauit iniuste cur desisset. Scelerato Marte.] impio Marte. Non misti fœdera tangunt te generis.] non moueris causa affinitatis. Mærore.] uere dolore. Neposq;.] factum immaturam intelligit quem. Iulia coacta est ceruice, uisa Pompeij, ueste cruenta ut diximus libro primo. Castris.] exercitui. Tangentis.] inuidia tyranni, inuides Ptolemao, mallet enim ut Pompeiū occidisset. In uiscera.] in corpus. Perisse uindictam.] quod ulcisci non potes. Raptumq; ex iure subtrahum.] ex potestate. Impetus.] stimulus. A uera longē pietate recessit.] non fuit pietas & gratia. Scilicet.] instat & urget eum confirmando quod dixit: nam non ideo persequitur Pompeium terra & mari, ut ipsum seruet. Rapta arbitrio.] erepta potestati tuae, ne aut eam inferre, aut ignoscere posses. Quam magna remisit.] quam magnam dedecoris culpa remouit fortuna a Senatu. atq; Pompeio quibus fuisse summū dedecus, si Pompeium Casar uita donasset. Tristis.] aduersa. Perisda.] quae in hoc fuit tibi infida & fallax. Fronte.] apparentia. Aufer ab aspectu.] Plutarehus inquit Casarem per summum fastidium auerisse Theodorum, quem caput Pompeij seruet. Accepto autem anulo multas lachrymas effudisse. Funesta.] funere maculata. Peius de Casare uestrum meruit scelus.] magis Casarem quā Pompeium hoc scelere offendistis, nam dare salutem ciui non possumus. Unica praemia.] solum munus. Vitis donare salutem.] appositio est. Quod si Phario.]

rio.] sed si furorem odio non haberet sororis caput pro Pompeij capite reddere potuiffem, uerū quia odit afficerem gaudio. Quo meruit.] aptū meritū. Tali.] tam ingrato. Secreta.] priuat. Fecimus.] dedimus potentiam Ptolemæi crudelitati noſtra uictoria, & ut liceret hoc in Pompeiū effecimus. Nō tuleram.] à maiori argumentatur: qui enim Pompeiū ſociū non patiebatur minus ferret Ptolemæū. Miſcuimus gentes.] commiſimus & certauimus. Duorum.] diuerſorū dominorum. Veriſſem proras.] fugiſſem hinc inquit honore ſceleris, ſed ne uidear timuiſſe prohibeor. Nobis quoq̃.] me etiam non aliter truncaſſetis, niſi uiciſſem. Fortuna.] uictoria. Maiore proſeſto.] maius periculum nobis imminuit quā putaremus. Nam non tantum.] exiliū & Pomp. et Rom. timenda erat: ſed etiam Ptolemæus. Pœna fuge.] erat puniturus fugai. Annis.] adoleſcentiæ. Donamus nefas.] ignoſcimus. Nil uenia plus

poſſe dari.] nullū maius præmiū accipere poſſe, quā ueniam. Sed non ut crimina.] ſed non ſolum ut monumēta ſclerū obruatis, ſed etiam ut ipſum honore afficiatis. Iuſto.] conuenient. Sparſis manibus.] diuiſo corpori. Dum præfert.] dum mihi non confidit. Læta dies.] qua exultraſſent de concordia noſtra. Perit mundo.] in mundi damnū extincta eſt. Felicibus.] uictoricibus. Affectus.] amorem priſtinum. Vitam tuam.] ut uelles meo munere uiuere. Par.] paris poteſtatis. Ignoscere diuis.] poſſes deis non imputare, & eis non irarſi, quod uinci te ſinerint. Ut Ro. mihi.] uidelicet opera tua ignoſceret. Comitē ſletus.] ſociū flendi, nā ipſum ſimulare aduertebant. Abſcondunt.] diſſimulant. Pectore.] mentis dolorem. O bonalibertas.] Ironia quaſi dicat o miſera ſeruitus & aſſentatrix quæ non ſuis affectibus, ſed tyranni obſerpetas, quam diſſentire ab eius uultu uidearis.

FINIS LIBRI NONI.

IOANNIS SVLPITII^D

VERVLANI, IN M. ANNEI LV-

CANI POETAE PHARSAL. LIB. X.

commendationes.

T Primum.] Cæſar iam nihil nec à Pompeio, nec à Ptolemæo metuens Theodotum regis nuntium conſecutus, quum primum è nauis egreſſus eſt clamorem militum audit, quos rex in oppido præſidij cauſa reliquerat, concurſum ad ſe fieri uidet quod faſces ante ferrentur: nam omnis multitudo maiestate regiam minui prædicabat. Hoc ſedato tumultu continuis diebus, cū ex concurſu multitudinis cōplures milites interficerentur, legiones ſibi alias ex Aſia adduci iuſſit, diſſimulatoq̃ metu deorum templa & Alexandri & regū conditorum uiſit. Interim cōtrouerſia regum ad ſe ut ad conſulē perimere exiſtimans Ptolemæū & Cleopatram exercitus, quos habebant dimittere iuſſit, & de controuerſijs iure apud ſe diſceptare. Terras.] litus adhuc enim in mari ſe continuerat. Colla.] caput quod præferebat Theodotus. Pugnauit fortuna ducis.] certamen exortum eſt inter Cæſarem & Aegyptios, fuitq̃ in dubio an Cæſar eos ſubiugaret, an ipſi Cæſarem obruncarent. Victoris.] Cæſaris. Tua umbra.] nam tua mortis exemplo deterritus eſt, cauſiq̃ ne idem ſibi accideret. A ſanguine.] à cæde. Manes.] mors interpretatio eſt. Nec populus poſt te.] nec uniuerſus terum exercitus perimeretur. Urbem Parthoniā.] Alexandriam Aegyptiacam: ſed Cacoſilon eſt Parthonium enim ciuitas eſt & portus ingens in Aegypto quadraginta ferè ſtadiorum, quam alij Armoniam uocant auctore Strabone. Securus.] nihil iam metuens & ocioſus. Nam ut ait Appianus ocioſitatem quamdam ob aſiſtentium paucitatem ſimulare cœpit, & ad ſe accedentes perhumanè recipiebat, & urbem circunueſtus pulchritudinem admirari uiſus eſt & diſputantibus

philophis aſtitit. Sua ſigna.] faſces. Pignore ſcleris.] capite Pompeij. Discordia ſenſit.] pectora. putabant enim regiam maiestate imminui nihilq̃ ſibi conſerre Pompeij mortē. Veruſti nominis.] hoc eſt Iſidis cuius templū ueuſtiſſimū eſſe Strabo tradit. Nulla caupitur dulcedine.] nam alia mente agitabat. In antiū effoſſum tumulis.] id eſt, in conditorium Alexandri & regū Aegyptiorum. Erat enim circuitus quidam, quod auctore Strabone corpus appellabatur. Nam Ptolemæus Lagi filius Alexandri corpus Perdicae abſtulit: eum id ex Babylone deſerret, atq̃ huc diuerteret auaritia tractus ut Aegyptū ſibi uendicaret: ſed perit à militibus, interemptus in inſula deſerta prius à Ptolemæo incluſus qui corpus Alexandriæ detulit, eiq̃ parentauit, adhucq̃ ibi iacet: ſed nequaquā in eodem alueolo. nam qui nunc uitreus eſt, prius aureus erat. Ptolemæus enim Coccasilum rapuit. Veſana proles.] Philippi Alexandri inſanus: nā Ammonis ſe filiū ſinxerat, ſeq̃ in ebrians furebat, & plures mundos expugnare optabat. Prædo.] prædonem appellat quia populis iniuſtè bella mouit ſubiugauitq̃ eos. Fato vindice terrarum.] morte ultrice ſubacti orbis. Mortuus eſt enim Babylone ueneno ei in poculo ſubmiſtrato à Caſandro filio antipatri metuentis, ne mortē ſibi machinaretur: idq̃ factum eſt conſcio Theſalo medico, apud quem Alexander comēſtabatur. Viſ uenenū quod ſtygis appellatur tanta fuit ut nō ære, non ferro, nō teſta contineretur: nec aliter ferri, niſi in equi ungula potuerit, ut ſcribit Luſtinus Plin uero lib. 30. inquit Mule. Totum ſpargenda per orbem.] quia toti bellum ferēs iniurius fuit. Percepit.] quia eius cuius non eſt diſſipatus: ſed ad ultimos Aegypti reges eſt ſeruatus illæſus. Si redderet orbem ſibi.] ſi mundus liberaretur. Ludibrio.] in ridiculū ludū iam ſparſus fuiſſet. Orbem.] magnam

A magnam orbis partem. Non utile mundo.] natus ad homines suo exemplo ambitione & superbia inficiendos & regni cupiditate. Latebras.] secessus in quibus illu- stris non erat. Patri.] Philippo qui superauit Athenien- ses. Misceuit.] turbauit. Flumen.] uehemens impe- tus cui nil resistit. Fatale.] uel mortiferum, uel fato im- missum. Sidus.] pestilentiam uel sideris orta & celestis quaedam potentia. Parabat.] ut quæreretur alios mundos. Flama.] aestus torrida zona. Scerillis.] deserta & ser- penibus squalida. Mundi deuexa.] decliuum mun- dum. Ambisset polos.] iuisset ad Septentrionali polo Antarcticū & Antipodas & ultimā Aethiopiā ubi Ni- lus nascitur peragrasset, sed uita secundo & trecentissi- mo mortuus est. Hunc finem.] hanc quietē, nam uiuus nunquam ulli fini acquieuit. Qui secum.] qui eodē odio quo sibi mundi imperium comparauerat ipsam ab- stulit: nam nullum heredē totius reliquit imperij, sed suis praefectis tradidit diuidendum, quippe Perdica cui Ale- xander moriens tradiderat anulum, quemque procerū con- sensus sedatis seditionibus ducem elegerat, quamquā Ari- deus Alexandri frater creatus rex esset, & portio regni Posthūmo Alexandri seruata, & Antipater Macedoniae & Graeciae praepositus esset, tamen inter 24 principes di- uisit prouincias, primaque Ptolemao Aegyptus obtigit.

Totius fati.] uniuersi regni & saecularis suae. La- cerandas.] suis praefectis diuidendas. Babylone sua.] ubi regiam constituuerat à Parthis formidatur, quorum Babylon metropolis est. Proh pudor.] indignatur poeta quod plus Alexandrū Parthi timuerunt, quam Ro- manos. Sarios.] Macedonum tela, Metonymia est. Terrasque praemamus flagrantis post terga noti.] hoc est dominamur terris, quae sunt ad circulum Aequinoctialem ubi Notus est calidissimus & post quem tepidior est.

Asfacidum domituo.] Parthorum regi. Non saelix.] perniciosa. Pellae.] urbis in Macedonia. Rex.] Ptolemaeus quem Caesar acciuerat, ut exercitus dimitte- ret & cum sorore coram se disceptaret. A' gurgite Ni- li Pelusiaci.] à Pelusio Nili ostio. Populi sedau- rat iras.] nam Photinus nutritus & Eunuchus regis indignans eum ad dicendam causam euocari, adiutores quosdam nactus exercitum à Pelusio clam Alexandriam euocarat eique Achillam praefecerat Caesar. paruis cum co- pjijs extra urbē domicare diffidens milites in armis esse ius- sit, regemque hortatus ut ad Achillam legatos mitteret, il- los cum primum ociofos accepit regem ut suam potesta- tem haberet effecit, & ideo eum pacis obsidem dicit po- eta. Videbantur igitur omnia iam tranquilla cū Cleo- patra, quam euocauerat Caesar, clam in regiam est inue- cta. Custode.] praefectio. Laxare.] hoc est, len- tandum: nam ut ait Plutarchus Lembum ingressa cum solo Apollodoro sub primis tenebris regiam ad nauiga- uit, eumque alio occultari pacto nequiret, se intra culci- tram protendit in longum quam loro circumligans Ap- pollodorus intro tulit ad Caesarem.

Tectis Aemathijs.] domo Caesaris, uictoris in Ae- mathia. Feralis Erynnis.] pestifera furia. Ma- lo Romano.] multam enim intulit calamitatem, & Ca- saris & Antonij tempore. Agros.] Graciam per Sy- necochem. Spartana.] Helena. Fiores.] bel- la. Si fas.] si licet dicere. Sistro.] Tympano. Virgil de eadem loquens ait: Patrio uocat agmina sistro. Petit.] Syncope, aduexit enim cum Antonio Aegyptio

rum exercitum in Augustum Octauium. Canopo.] Aegyptijs Caesar captiuo, de capto Augusto triumphā- tura & sedem imperij in Aegypto constituura. Gurgi- te Lencadio.] in sinu Ambracio apud Leucadiam pe- ninsulam quae Nerius est appellata ut Plinius ait. Casus dubius.] periculosus euentus an mundus à Barbara foemina possideretur. Ne quidem nostra.] etiam nō Romana quod esset tollerabilis. Hoc animi.] hanc audaciam. Ptolemaida.] Cleopatram relictus est Prole- meis. Quis tibi.] argumentū à maiori ad minus. An- toni.] qui iunior & mollior eras. Hauserit ignes.] captum fuerit amore. Habitata.] in qua uersari uide- batur umbra Pomp. Admisit uenerem coris.] delini- uit curas lasciuia. Partus.] filios ut Caesar nā uita nouē menses illic est comoratus, ut tradit Appianus. Magni.] cuius uxor fuit. Coalescere.] crescere, & colligi. De- pendit.] consumit. Donare.] Cleopatrae. Nō sibi.] sed Cleopatrae. Quem formae.] Caesar astu culcitrae pri- mū illectus inde splendore formae & sermone gratia ui- ctus est. Compta dolorem.] compitū habens & cū ora- natu gerēs. Dispersa.] Synecdoche. Quā docuit.] quā decēs & pulchra fuit. Si qua est.] Cleopatra à fratre eiecia supplicat Caesar ut in regnū restitueretur: nam ex te- stamento patris ex a quo cū fratre est haeres, cōiunxq; fra- tris atque ut regiam in qua Photinus, non Ptolemaeus regnat tanto dedecore liberet obsecrat. principio igitur si benefi- ciū acceperit gratā fore se pollicetur, exorditurque à bene- uolētia & attentione. Est autē ordo: d' Maxime Caesar ego regina proles clarissima Lagi Pharij, si qua est nobilitas exul in aeternū depulsa sceperis paternis complectar pedes, si tua & reliqua. Si qua est nobilitas.] si est alicui- us nobilitatis & gloria inde ortam esse. Fato.] fortu- nae & dignitati. Aequū fidus.] celestis iustitia & po- tentia. Non urbes.] occurrit his quae obijci possent. Foeminam.] populi regnare non patiuntur, imō inquit consueuere parere foeminae cū Ptolemaeū patrē eieissent Sororem meam natu maiore reginā constituerūt. Sum- ma uerba.] testamentū. Parenti.] non casi dicit sed morbo absumptis. Et Thalami.] coniugij. Puer ipse sororem.] prosequatur me fratris non mariti affectu si est liber, & licet per Photinum pareat. Photini.] nutri- tij quem in odium & in contemptū adducit. Affectus.] uoluntates. Enses.] potentiam. Nil ipsa paterni.] re- gnet solus modo regia tāto dedecore liberetur. Fene- sta.] morte Pompeij maculata. Tumores.] superbiā. Minatur.] inferendo in te arma. Mundo.] quia alte- rius iussu perire debuerat. Tibi.] quia ab illo meritum accepisti & tibi in eū praerepta potestas est. Facinus.] audax factum et scelus. Meritū.] beneficiū in te. Nec quicquā tentasset.] frustra orasset, nō enim fuisset cōmo- tus. Vultus.] uenustus et forma quib. plus effecit quā uer- bis. Perorat.] nouē dixit pro psuasit. Exigit noctē.] pe- tit cōmunē lectulū noctis. Infandā.] obscenā. Iudice.] Caesare, qui iudex erat inter ipsam & fratrem. Pax ubi.] facta pace conuiuium est institutum. Duci.] Ptole- maeo. Donis.] quae Caesari dedit. Epulā.] conuiuia. Luxus.] nimiam rerum affluentia & copiam. Tumul- tū.] strepitū & murmure ministrorū. In saecula Roma- na.] in annos Romanorum, nam multa saecula sine talis luxus notitia praeterierunt. Ipse locus.] Regia inquit, erat ornatio quam nunc sint templa Romana, quae quan- to aetas erit corruptior tanto nitidiora adificabit.

Quod.] quale. Laquearū te.] laquearia tectorū.
 Diuitias.] præciū magnū. quod declarat. Aurū cra.] la
 minā aureā. Nec summis.] Parietes inq̄ interiores nō
 marmoreis laminis, sed gemeis incrustati erāt. Incrustare
 autē & crustare est sic laminas marmoreas in pariete af
 figere ut totus esse marmoreus uideatur. Opus uerū te
 ctoriū dicitur, quū densa calce obducitur leuigaturq̄ pa
 rietes. Summus.] nā in summa parietis parte ponuntur.
 Stabat nō sequis.] erecta erat ad sustentandū pondera.
 Achates.] gemma subalba, diuersorū colorū zonis distin
 cta à quib. nomina plurima accipit. primum in Sicilia sui
 nominis fluuio reperta est, auctore Plinio. Purpureusq̄
 lapis.] Sardā intelligit, quæ est gemma rubicūda in simi
 litudinē carnis hæc Onyx iuncta Sardonicē efficit. O
 nyx.] gemma est in qua candor est unguis humani simi
 litudine. Onyx enim unguis est. Hebeb.] arbor Indica
 & Aethyops quam Aethyopes regib. Perfidis tribuit uice
 pendunt materia est nigri coloris & odoris iucūdi. Ma
 recotica.] Aegyptia à Mareotide palude. Nō operit po
 stes.] nō ornat hostia, nec in paruas Tesselas diuisa atte
 nuata quod est. Auxiliū.] trabs tabula tibicen. Non
 forma.] nō ornamentū. Atria.] adificia in pluuiū. Et
 suffixa.] ex tegmine testudinis uario & præioso ostia &
 fores erāt ornata, ita ut in meis maculis haberēt Smarag
 dos, quæ sunt gemmæ uiridis: eximij oculisq̄ iucūdisimi.
 Testudinū.] putaminib. in laminas sectis ostia & lectos
 discubitorios ornabāt, quod primū Aemilius Pollio Nero
 nis temporib. inuenisse li. 9. Pli. scribit. Gemma.] ua
 riarū gemmarū genera. Toris.] mensis. Iaspide.] Ia
 spis uirei & translucet, estq̄ purpurei & cerulei & uarij
 generis. Torus.] mēsa ubi accubiuiri. Succo à Syrio
 purpura Sericea. Strata.] lecti ubi recubiuiri. Tyrio.]
 lana tineta apud Tyrū, qui color est ardentior. Duxit.]
 leniū colorē. Nō uno Aeno.] purpurā bis tinētā intel
 ligit quæ auctore Plin. dibapha appellatur. Plumata.]
 in modū plumarū contexta. Ignea cocco.] splendida
 est colore coccineo, qui est densior purpura. Coccum.]
 enim est Galliciæ rubens gramē nitore purpureum red
 dens. Est.] & granū ilicis eiusdē uirtutis quod et in Gal
 lacia & alibi nascitur ut Pli. li. 16. tradit. Miscendi li
 cia.] filia diuersi coloris quæ Polimita dicuntur, Plinius
 ait, Colores diuersæ picturæ intexere Babylon maxime ce
 lebrauit, et nomē imposuit, plurimis uerō licijs texere, quæ
 Polimita appellantur Alexādria instituit. Torbæ famu
 liæ numerus.] id est, famuli multij mient. Discolor
 hos.] à colore, ætate, forma, et fortuna diuersi: atē osten
 dit. Libycos.] subnigros. In aruis rheni.] in Germa
 nia. Sanguiois uesti.] nigri coloris. Torra caput.]
 inortos habēs capillos, duplex synecdoche. Refugos.]
 fusum inuersos. Iuuetus mol. fer.] id est, Eunuchi ca
 strati & effemati. Excta uirum.] amputata genita
 lia Fortior ætas.] nō castrata iuuetus tamen imberbis
 ut sunt Eunuchi. Reges.] Ptolemæus & proceres pro
 pinqui eius. Maior potestas.] maioris potestatis. Im
 modice fucata.] nimij fucō illita. Fucus.] autē est lim
 mentū quod mangonizat, et decipit nitore occultans uita
 corporis. Spolij.] Gēms & Margaritiis. Laborat.] nā
 ei sunt oneri ornamenti & uix illa susinet. Perlucent.]
 filo Sydonio trā: lucent Serico tenui quod prius dense te
 xum acu rare factū erat intelligiūq̄ Sydonē, hoc est te
 nuem illā purpurā de qua Martialis. Cultus Sydone non
 quotidiana. Quod Niloticus acus.] quod acus Aegy

ptia distinguēdo dissoluit pectem apud Seres texēdo den. A
 sauerat. Laxauit.] lentauit, rarefecit. Dentibus hic
 niueis.] illic mēsa eireæ & burneis pedib. sustinebantur:
 fit autem ebur ex dentib. elephanti. Orbes.] mensas ei
 treas. Ora.] aspectū. Iuba.] qui erat rex Mauritanie,
 ex qua mensa eireæ siue cedrine pulcherrimæ aduehū
 tur. Proh cæcus.] Cleopatrá imprudentiæ increpat,
 quod Cæsari, cui ad bella peragenda pecunia opus erat
 diuitias ostentauit. Incedere mentē.] ad inflammandā
 eius cupiditatē qui uim posset inferre. Non sit licet.]
 ut profecto est. Pone duces præcos.] non modo Cæs.
 sed etiā ueteres illi cōtinentissimi corrumpentur & cu
 perēt tantū prædæ Rom. inuehere. Recumbat.] inhæ
 reat, corrūpatur. Cōsul fordidus.] id est, Quintius quē
 nuntius ei offerent, Diētaturā nudū & arantē trans Tybe
 rim offendit de quo Persius. Quem trepida ante boues di
 ctaturā induxit uxor. Auro.] aureis uasis. Nō man
 dante famæ.] sed ad delicias. Deos.] quas Aegyptij
 pro dijs colit. Crystalus.] Guuirmū Chrysalinum.
 Gemmæ.] po: ula Gemmea. Mareothidos.] quæ na
 scitur in Mareothide regione Aegypti Libyci quam Vir
 gil. in Georg. celebrat. Sed paucis.] sed natum apud B
 Meroen infulam Nili in quā unū in optimū saporem in
 tra paucos annos decoquitur. Sciuum.] sapore & ni
 torem ueteris uini. Coegens.] spumare phalernū in do
 mium, coegens seruere uinum potens: nam maximo solis
 æstu & una & unū decoquitur. Indomitum.] cuius
 uis aqua plurima non exinguitur. Sertas.] hoc est pa
 ciles nam sunt & Sutiles, & quæ ex solo ramulo fiunt.
 Nardo.] Nardus frutex est principalis in unguētis gra
 ui & crassa radice folio paruo densiq̄. Cacumina ut ait
 Plin. in Aristas se spargunt ideo gemina dole Nardi spi
 cas ac folia celebrant. Nunquā fugiente.] semper flo
 rente, toto enim anno seruari intra arundinem in suo sti
 pite, potest uel nunquam fugiente dixit quia nunquā odo
 rem amittit. Madenti.] unguentata. Quod nōdum
 euanuit aura.] id est recens, & quod nihil odoris amisit
 translatione & cæli mutatione. Cynnamom.] Cynna
 mū idemq̄ Cynnamomū frutex duorū cubitorū altitudi
 ne, nascitur in Aethiopia, nec metitur nisi Deo placato.
 Aera.] odorem. Externa terræ.] nam in ea natum est,
 & indicat in Aegypto nasci. Amomom.] frutex uitis
 labrusca similis in palmi altitudinē solis mali puri u
 num producit. Vicinæ mensis.] carpitur enim in Assy
 ria quæ non longē distat ab Aegypto. Recens.] recen
 ter nomen pro aduerbio Perdere.] in uanum luxū con
 sumere. Optat.] ut iure diripere uideatur. Lactata.]
 satiata. Achorea linigerum.] sacerdotem linea ueste
 inditum. Sacerdotes enim Aegyptij uestes ex lino Xylino
 gerūt, quibus nulla sunt in candore mollitiē ue præferen
 dæ, auctor est Plin. O sacris.] Cæsar captata beneuo
 lentia orat Achoreum: ut quæcūq̄ digna cognitu sunt
 in Aegypto pareat, & se Astrologiæ & Philosophiæ stu
 diosum professus ut primū de ortu Nili quid sentiat ex
 plicet. Deuoræ.] deputatæ, quia sacerdos. Arguit.]
 indicat & demonstrat: nam non tam diu uixisset, nisi suo
 peris esset gratus. Non negleste.] chare. Primorū
 dia.] Originem Aegyptiorum. Ediffere.] eloquere.
 Ritus.] secretorum morem. Prode.] manifesta. Vo
 lentes cupido.] nam gloria sua gaudent. Cecro
 pium.] Athenensem à Cecrope rege Plao inter pluri
 mas nationes, quas discendi gratia adijt, Aegyptum perijt
 ubi

Aubi à sacerdotibus Memphisicisq; uatibus, syderum ortus, cursus obitus, uariasq; potestates, ac rerum diuinarum occulta, numerorumq; in super, & mensurarum rationes accepit. Dignior.] tum quia consul & dominus rerum tum quia studiosus. Capacior hospes.] docilior contemplator. Generi.] Pompeij. Vestri.] ut uos uiderem & alloquerer. Plagis.] regionibus. Vacauit.] intentus Eudoxi.] ordinationi anni, quã instituit Eudoxus mathematicus Cnidius, qui Hymalogram, id est Deorum ratione accuratissime scripsit, & annu in Græcia Aegyptiorum reformauit. Mens annus.] quẽ ipse apud Rom. constituam, reformauit aut̃ annum Sosigine Astrologo adhibito mare Aegyptiorum ex CCCCLX. diebus & quadrante, qui quinto quoq; anno incipiente perficit unum diem, & tollendi erroris, eam intercalatione iniecit. Virtus.] fortitudo militaris. Amor ueri.] cupido philosophandi. Fluuij causas late, res.] idem Nili fontes ignotos, quanquã ut Plin. Solinusq; tradidit in libris Punicis esse inuentu, & scribere Iuba, eos oriri in monte inferiori Mauritania De Nili oru late etiam

B Virruuius scribit, Relinquam,] magnam eius noscendi cupiditatẽ ostendit. Fas mihi.] Achoreus prætermisit, ceteris quæ Cæsar rogauit de uis syderum, pauca præmittens de Nilo, quid sentiat dicit. Edere.] manifestare. Profanis.] nostris sacris non iniuriis. Pietas.] religio. Silere.] nõ pandere & uulgare. Hoc opus.] hæc editionem. Notescere.] notas fieri. Syderibus.] Sol, Luna, inquit: & quicq; errantes, quæ contra mundi motu mouentur, & eius temperant celeritatem diuersas habent potestates. Syderibus planetis,] moderantur fugam, temperant cursum. Occurrunt,] nõ contra motu octaua sphaera feruntur. Tempora anni.] quæ Aegyptios, ut Diodorus meminit, erant tria, uer, æstas, hyems. Radij] potentibus astris ire uetat.] Solem ceteri planeta uenerari uidentur, ut regẽ & quũ propius accessere sunt in statione & fiunt retrogradi. Vnde Sol moderator reliquorum dicitur luminu, ut est apud Cic. in sexto de rep. quid ipse cursus eorum recursumq; moderatur certa definitione. Nam [patij certa.] definitio est, ad quã cum una quaq; erratica stella recedens à Sole peruenerit, tanquam ultra

C prohibeatur accedere agi retro uidetur, & rursus, cũ certam partem recedendo, contigerit ad directi cursus consuetam reuocatur ita Solis uis & potestas, motus, reliquorum luminu constituta dimensione moderatur, de hoc etiam Virruuius lib. 9. disputat. Vicibus.] crescendo & decre-scendo. Tethym terrenarum miscet.] id est, mare & animalia & plantas turbat & moderatur. Frigida Saturno.] Saturnus frigori & zona glaciali præest Mars in uentos, & fortuita fulmina habet imperium. Iuppiter temperiem affert. Venus generationis est Dra. Mercurius totius humiditatis est dominus qui cum peruenerit ad Caneri ultimum gradũ, & uicinus est Syrio, siue Canicula, & quando est in circulo Meridiano, qui à Septentrione in Meridiem Capricornum, & Cancrũ intersecat sub quo sunt fontes Nili, quibus quum Mercurius imminet, Nilus inundat, nec ante, æquinoctium decre-scere desinit.

Hanc.] Mercurium. Syrius.] stella in capite Canis maioris, qui oritur cũ Cancro, ut docet Hyginus. Circulus mutator anni.] hoc est Meridianus, in quo sit Solis conuerso, nam per summũ cæli à Septentrione in meridiem tendens Cancrum, & Capricornum, quæ sunt tropica diuidit Aegoceron.] Capricornus. Cui,] circulo

lo, qui Capricornum Cancrumq; diuidit. Latent.] idẽd latent dixit, quia ignorant. Dominus.] aquarum Mercur. Igne.] stella sua. Lunaribus.] à Luna factis. Adest.] æstuat. Non ante coarctat.] non prius reprimat incrementum, non prius crescere desinit, quã sit æquinoctiu autumnale. Vana fides.] eos refutat, qui inuũ solutione Nilum augeri putant, quã in sententia uidetur, & Lucretius esse, qui ait Eth. Sys Aquilonum, illic pluuias niuesq; pelli. Aetos.] regio frigida, qualis sub arcto.

Tectis.] argumento est. Adde quod.] præterea inquit, omnis fluuius, qui niue augetur sub primũ uerẽ crescere incipit. Nilus uerò, neq; ante ortũ caniculæ incipit, neq; æquinoctium desinit. Tabc.] solutione. Nec ripis alligat amnem.] nec decre-scit, & intra ripas se continet.

Ante canis radios.] ante ortum caniculæ, qui est Sole post primã partẽ Leonis ingresso. Sub Libra iudice.] ad differentiam uernalis æquinoctij dixit quod sit sub Ariete. Leges aliarum aquarum.] quæ hyems crescunt.] cum ipse æquus labatur. Officij caret unda suis.] quũ omnis aqua ripas egreditur, officium enim eius est intra ripas se continere. iustus.] à natura & Deo. Iniquo cælo.] feruentis aeris regionem Exit.] inundat. Torrente plaga.] æstuant regione. Ignis.] incendium.

Adest.] subuenit. Tumor.] insurgit ad Leonis um, ignitam reprimendam, quã ore uidetur efflare. Syene suam.] quæ est ei subiecta, ut diximus, imploratus exoptatus. Donec in autumnum Phæbus declinet.] usq; in æquinoctium autumnale. Extendit.] producit cum antea, aut nulla in meridie, aut breues habuerit, quo enim Sol magis recedit à Cancro eo umbra in Syene & Meroe sunt longiores. Zephyros.] opinionem aliam de eius incremento cõsutat, dicunt enim Zephyros continuẽ flantes, ad Nili fontes nubes impellere, et cõmuis pluuij ipsum augetur, uel contra estia Nili flando, & ipsius impetum uimore pelagi, ut ait Lucretius, arena cumulo reuendo cogere exundare, donec cessauerint. Ascripsit.] causam incrementi imputauit. Stata.] firma & certa. Trans

Noton.] quam Nilus decurrit. Totiens rumpentes littora.] id est septẽ hostij, exeuntes in mare. Obijce.] oppositione. Aestuat.] effluit Sunt qui aliqui per cauernas terræ, aquas dicunt in meridiem à Septentrione effluere, quia Sol, quũ in Cancro est eas attrahit, & tellus arida ad se rapit, estq; argumento, quod alibi flumina decre-scunt. Spiramina.] canales. Hiatus cauæ cõpagis.] concaua terræ cauernas, Præsit Meroen.] est in Cancro. Duxit.] traxit uis siccitatis. Trahitur.] in meridiem una cũ alijs. Omnia flumina.] quæ per terræ secretos, meatus illud rapiuntur. Non uno.] hoc est siccipieno. Rumor.] sunt qui Nilum ab Oceano dicant oriri, & longo per terras cursu dulcescere.

Rumor.] supple est. Exundante.] in terras influente. Mitscere.] dulcescere. Tractu.] cursu & spacio. Nec non.] sunt qui putent ex Oceano aquis à syderum siccitate, uberius attractis superabundantem partem refundi in Nilum.

Pasci.] alij & refici. Virgilius conuexa polus dum sydera pascet, quomodo sydera humore pascantur primo libro ex Cicerone docuimus. Polum.] sydera.

Hunc.] Oceanum. Rapuit.] haurit. Tollitur.] attrahitur. Digerat aer.] consumat stellarũ ignis, & uapor aereus. Referunt.] remittunt & reddunt.

Quasdam.] aquarũ inquit, aliæ oriuntur fortẽ, aliæ ceper

to iure à Deo sunt emissæ. Erumpere uenis cōcussis.] egrediūenit, & meatibus conuassatis ui uenti inclusi.

Compagne.] id est, densa terra. Cum mundo cœpisse.] à principio mundi fuisse. Coercet.] gubernat. Inter has autem Nilum esse censet, cui Deus incrementi legem hanc dedit. Pharijs.] ut Sesostris. Persis.] ut Cambyses. Tyrannis.] ut Alexandro. Conferre.] tradere.

Vincit.] inueniri enim non potuit. Adorat.] diuinis honoribus ueneratur. Inuidit.] inuidēdo inuestigauit.

Lectos.] certos inquisitores. Calentem.] in torrida zona. Sesostris.] Sesostris Aegyptij, rex totam Aethiopiā permeauit usq; ad Cynnānomi regionem, & adhuc quaedam monumēta extāt, & columnæ, & epigrammata. Cambyses quoq; occupato Aegypto, cū Aegyptijs in Meroen, usq; progressus est, & nomē urbi, & insule ab illo impositum, ferunt à Meroe sorori ibi mortua. Alij eam uxorem fuisse tradunt. Strabo est auctor. Et pharios cursus regum ceruicibus egit.] hoc est, Aegyptiū peragratū uectus ceruicibus regū, quorū quinq; curri dicitur subiecisse. Cambyses.] qui pater Darij regis Persarū fuit.

Aeui longi.] ut sunt Cyri in India, & qui habitāt infulis fortunatis. Suorum.] comitū. Non fabula mendax.] uulgatus sermo non mentitur. Suo.] natiuo.

Tua flumina perdam.] attentum facit auditorē tantum se arcanum aperire pollicitus. Medio cōsurgis ab axe.] à meridie Nilum oriri ex monte Lunæ, qui in geminas paludes solutas uues effundit, prodidit Ptolemæus. Viruuius uerò in Mauritania ex monte Atlante, & appellari dirim qui ortus ex Septentrionali regione progreditur, per Occidentem ad Lacum Heptagonum, & mutuo nomine dicitur agger. Deinde ex lacu Heptagono sub mōte desertos subterfluens per meridiana loca manat, & influit in paludē quæ appellatur † circūcingit Meroen, quod est aethiopum meridianarum regnum, ab hisq; paludibus se circumagens per flumina Bafā, Sobā, & Astobam, & alia plura, peruenit ad Cataractā, ab eoq; se precipitans per septentrionale in peruenit inter Elephantida & Syenen Thebaicosq; in Aegyptum campos, & ibi Nilus appellatur. Sic Viruuius, cui omnino cū poeta Plinioq; nō cōuenit, poeta de subterraneo eius meatu aliquot dierum itinere nihil dicit. Bootē.] Arctophylacem.

Aequus.] benignus. Primi apud eos enim primum appares. Hi.] idem Seres, qui primi te cernunt. Feris.] præterlaberis. Alieno.] alibi orto.

Caput.] fontis tuos. Paruum.] nascentē. Signū.] gremium & lacus tuos. Consurgere in solstitijs.] crescere in solstitio æstiuo. Aliena bruma.] ob hyemē quæ est ad ortum tuū crescis apud nos æstiu. Efferre.] emittere. Per utrosq; polos.] per terram, quæ uergit ad utrumq; polum. Hic.] apud nos. Illic.] apud Antarcidos. Rupto gurgite.] diuiso fluuiio, & circūdata Meroe insula, quæ habet in longitudine stadia tria millia, in latitudine mille. Colonis.] frondibus, illic enim nascitur.

Quæ.] Meroe. Aestatē.] æstiu Solis in meridie æstiu. Sunt enim illic umbræ perpendiculares. Linea tam rectam.] hoc est, tam linea subiacet Leoni. Plagas Phæbi.] torridam zonam. Damnum.] diminutionē. Metiris.] tanquam metiendo percurris in alueum unum.

Spargens.] egrediens. Multifidas.] in multas partes diuisas. Reuocat.] colligit. Phylæ.] Phylæ siue Pylæ sunt urbs inter Aethyopes & Aegyptios interpretaturq; portæ inter utrosq;, & ideo dixit claustra. Cōmercia.]

uicinitas, & commixtio. Robro.] mari. Mollis lapsus A erit.] lenis cursus impellit. Lene.] leniter. Totas iras.] totū impetum & celeritatem. Sed cum lapsus.] sed quum tuū cursum incipis præcipitare. Abrupta uiarum.] uiæ præcipites. Cataractæ.] asperæ descensionēs, & ea loca indicat, quæ Cataduppa appellantur, quorum incolæ, ut ait Cic. sensu audiendi carent. Eadem Plinius, his uerbis indicat. Postremò inclusus montibus, nec alibi torrētior uectus aquis properantibus ad locum Aethyopum, qui Cataduppi uocatur nouissimo Cataracta inter occurstantes scopulos, nō fluere immenso fragore crediur, sed ruere. *ναρκαρτω* autem significat idem, quod collido, & percussio cum sonitu, & quæ à nobis Cataracta & uirili genere Cataractes à Græcis dicitur, *ναρκαρτω*. Vertitis.] prohibitis libere fluere. Inuitis.] qui retineri non possunt. Laccsis spuma.] immitis enim in caelum spumam tenuem. Albescit,] canus & spumosus efficitur. Abaton.] insula, ad quam ob alimi papyriq; copiam accessus est difficilimus, & ideo inaccessibilis interpretatur. Venas.] fontem & originem.

Quod.] quia. Tumoris.] exundationis aquæ. **B**

Hinc.] à sinistra & dextra. Te.] inundationem tuam. Alta.] profunda, Molibus receptis.] altis ripis resumptis. Permittit Campos.] sinit te labi per apertā planitiem intra ripas humiles, quæ te inundare non prohibent. Sic uelut.] ad historiae seriem redit, & Photinū, qui apud Ptolemæum & Casarem erat, non destitisse cogitare inquit, qui uia Cæs. opprimeret, missisq; nuntium ad Achillam, ut eum non fraude, sed apertē inuaderet.

Iter.] tempus. Imbuta.] maculata, Sacrata.] execrabili. Nil esse nefas.] omnia sibi licere. Mares.] anima Pomp. quæ ut suam eadem ulcisceretur illum concitabat. Monstra.] scelera. Dignitur.] dignas facit Photinus. Sanguine isto.] Cæs. quo senatus Romanus spargendus est. Pœnāq;.] & supplicium de Casare, ob bellum ciuile senatoresq; casos Photinus famulus ferē sumpsit & eripuit Bruto. In scelus it pharium.] pœna Cæs. quæ sumpta à Rom. est iusta, quasi conuersa est in scelus Aegyptiorum quibus eum non licebat occidere.

Exemplum.] factum Bruti, quod sit posteritatem in Tyrannos excitaturum. Struit irrita fatis.] ordnat uana, & à fatis improbata. Committere.] mandare. **C**

Detecto Marte lacescit.] aperta pugna prouocat.

Puer.] Ptolemæus. Cunctis præfecerat armis.] erat enim regni procurator. Nullo iure.] nulla superioris potestate. Tu mollibus.] hoc nuntio primum eū à segnitie arguens terret. Inde excitat ad præoccupandam nocendi occasionem quæ ipsis aduersarijs instat.

Tum confidenter Casarem inuadendum etiam ad Romanorum gratiam recuperandam hortatur. Tu.] ô Achilla. Exige.] expete. Pingues.] superuacuos, & pinguedinem afferentes. Domum.] regiam. Pro dita.] decepta. Donata.] à Casare Cleopatra.

Solus,] cum alij sint præsto. Accurrere.] ad opprimendum currere. Talamos.] adulterium. Fratri.] cum eam Cæsar reconciliauit, sed postquam ipse cum eam habuit. Maritos,] fratrem & Casarem. Meretur.] turpiter lucratur & sperat. In eadem significatione dicimus mereo, unde meretrix, & merces deducitur.

Senem.] Casarem prouectum ætate. Venenis.] ueneficij & forma fucata, & ipso amore per uenas labitur. Virgilius. *Vulnus alit uenis.*

A Crede miser puero.] confide Ptolomæo, quæ ipsa facilius in omnē suā sententiā trahet, si eū eo dormierit semel. Incesto.] quia frater. Obscenum.] damnatum, & infamem. Pietatis] quia frater est. Illi.] Cleopatra, quæ nos odit, ut qui fratre in eam incitauerimus. Lucimus.] dabimus ei pœnas. Si fuerit formosa.] si uidebitur pulchra, placebitq; ei. Nil undiq; restat auxilij] aeternum de nobis est. Sumus fontes.] sumus nocentes, & morte digni iudicio eius, cuius refugimus coitū. A quo castra fuit.] eū quo nō coiuuit, Propertius de ea. Atq; uer famulos scemina trita suos. Per te] per scelestū amicitie fœdus, & cædem una cōmissam obsecrat eū. Nefas.] cædem Pomp. Perdidiimus.] quia nullū sumus præmiū consecuti. Itum.] percussum & mitum, allusitq; ad uerū morem, qui isto lapidibus porco fœdus faciebant. Tædas.] nuptias. Crudelem.] quæ crudeliter in nos statuet. Fortuna ducis.] uictoria Cæs. quæ illū erexit. Communis gloria nobis.] in euerione Pomp. communem eū Cæsare gloriā possidemus, nam illæ in Aemathia exercitum, nos hic Pomp. oppressimus. Aspice litatus.] à promptis uiribus, & exemplo argumētatur. Litatus.] litorale exercitū, quo speramus cōficere Cæs. Polutos.] cæde Pomp. maculatos. Quem metuis.] Cæsar, quem formidas erat Pomp. par & cum eo certabat. Non sanguine clari.] si non sumus nobiles, inquit, & reges, tamē turbamus regna, & cæde Pomp. euasimus celebres. Opus populorum. id est. reges populorū fauore facti. Mouemus regna] turbamus & cedimus reges. Illos.] uel populos, quos liberemus, uel reges conficiēdos. Victima.] Cæsar intelligitur. Pacemus.] pacatos reddamus siue placemus, id est, nobis conciliemus. Iugulus haustus.] uita erepta. Nocentes.] nos Aegyptios, quos odit. Nemina ducis.] famā titulos & honores Cæs. Inferias.] hoc est, sacrificiū illius, qui in Aemathia ceciderunt. Mundo.] in mundi salutem. Præstet laeça iuuen.] Aegyptij faciant hoc propter regem, Romani uerō propter se ipsos. Morari.] expectare. Vora Catonum.] id quod Cato & Brutus facere cuperent. Patere.] ad parendum. Clara signa.] classico & clare more militari. Prodidit arma.] manifestauit impetum. Temerē] inordinate & rapitum. Instrumenta] militales, arma, tela. Pars maxima torbæ.] erant, ut est in cōmētarijs, cum Achilla copia, ut neq; numero, neq; genere hominū, neq; usu rei militaris cōtemendæ uiderentur, milia enim uiginti in armis habebat, hi cōstabant ex Gabinianis militibus, qui iam in consuetudinem Alexandriæ uitæ, atq; licentiæ uenerant, & nomen disciplinæq; populo Romano dederant, uxoresq; duxerant, ex quibus plerique liberos habebant, huc accedebat collecti ex prædonibus, latronibusq; Syriæ, ciliæq; prouinciæ, finitimarūq; regionum. Accedebantq; multi exules & fugitiui, eratq; præterea equitū millia duo. Externos.] barbaros. Famulo.] Achilla. Satellitis.] Photini. Tyranno.] ipsi regi. Fides.] ueritas iurifurandi. Pietas.] in Deos, & in patriam. Venalesq; manus.] supple sunt, accepto enim pretio omnibus sunt iniurijs. Vbi fas.] ubi licet, & ubi magnum pretium consecuturi essent, militant exiguo stipendio. Licebat autē Cæsari, cuius mortis præmiū erat libertas. Non sibi dant.] nō permittunt, sed alterius impulsu, ære accepto id faciūt. Vbi] ubiq; profectio. Thessalia sub duæ acies.] id est milites, qui prælio Pharsalico, non interfuere. Te recepto.] suscepto incolumi. Aufa.] in Cæsarem. Dat. facit. Virgil.

Immotamq; coli dedit, & contemnere uentos.

Quod debet superis.] bellum ciuile, quod superi iubēt à Romanis omnibus exerceri. Scindere corpus Latium Rom.] potentiam concordiamq; diuidere, Non in soceri.] propter Cæsarem Pompeiūq; in partes se diuidunt. Satelles.] Achilles. Partem.] factionem.

Arcent] arcuissent, sed sic loquitur, tanquā nunc res agatur. Hæ partes.] copię Achillæ. Aderat maturus uterq;.] erat tēpestius Achilles & Photinus, hic ad insidias & uim inferendam, hic ad admittendum. Describita.] occupata. Per pocula regia.] inter bibendum & conuiuandum. Incumbere.] superiacere. Ne cædes.] ne casu, uel uiolentiā pereat Ptolemæus. Tanta est fiducia ferri.] adeo suis uiribus confidere, ut tanquā certiores de successu uoluerint pugnam accelerare. Summi contempta facultas est operis.] maxime rei occasio sumpta prætermissaq; est. Reperabile damna] reperabilis dilatio, & quæ suo arbitrio resumī posset. Daturus.] tanquam si daturus esset. Dilatus.] conseruatus. Lucifer. à Calsia.] sub aurora Achilles cum instructo exercitu Alexandriam uenit. Causus autem mons procul Alexandriæ imminet ad Orientem. Prospexit.] apparuit.

Primo quoq; Soie] etiam in ipso ortu feruentem.

Non sparsa.] sed collecta instructa. Iustos.] ueros, & quibus ad hostile odium, nihil deest, & in te quos æquæ decertandi est causa, is enim proprie hostis dicitur. Passuri.] latuūq; arma, id est pugnatuū. At Cæsar.] Achilles paucitatem militum Cæsaris despiciens occupabat Alexandriam, & oppidi partem, quā Cæs. cum militibus tenebat primoq; impetu domum eius irrūpere conatus est. Sed Cæsar, dispositis per uiam cohortibus impetū eius sustinuit. Mœnibus urbis diffusus.] nō cōfidens in urbe manere in regiam se recepit. Nec tota uacabat] Nec totam regiam sub sua potestate tenebat, tum penuria militū regie laxitate. Fera no] leo in cauea clausus. Carcere.] cancellis & claustris, Nec se.] hæc similitudo ad indignationem tantū, illa ad uires & iram refertur.

Obstrueret, sum. x.] ocluderet os ipsum & uaporarium. Audax.] ob præteritam audaciā, præsentem meritū miratur. Causa spe. ue.] cum iniquā causam haberet, quā dijs bene sperare non posset. Fatum iui.] iniustam uictoriam. Seruile ne.] Achillæ pugnam. Alanus.] Scythiæ populus ferrox. Scyta.] id est reliqui Scythiæ populi, speciem enim præposuit generi. Qui la.] qui per ludum sagittis figit. In dos cum gad. ty.] hoc est quicquid ab Oriente in Occidentē ad Gades usq; quā ciuitas ē in maris Gaditani insula Tyri cōdidere, ut Plin. tradit in fine quarri. Quarit tu. do.] abdit se in munitionem partem. Incerto.] ignorabat enim quid esset acturus. Rege.] Ptolemæo. Piacula] ultionē. Si non sint.] si desint. Colchis.] Medea. Regoi.] prodiit. Fratris.] Absyrii. Patrem.] esse tam. Cervice parata.] se ad omnē supplicium exposita. Vltima rerum.] extrema pericula, & uix satiurgens. Ducem] Cæsarem. Missusq; satelles.] Ante regū reconciliationē Serapionē, & Diascoridem ad Achillam missos, & casos ex cōmentarijs Cæsaris discimus, quos poeta nō sequitur. Voce tyrā.] uerbis Ptolemæi. Ius mundi.] inuolabile ius gentiū de legatis quos Achilles interimere ausus est. Valuit.] alicuius præcij dignitatisq; fuit. Sequefter pacis.] id est, mediator, & apud quē deponitur eius arbitriū. Actimrat.] cōsiderat ea, quæ annumerāda sunt inter scelera tua. Mōstris.] sceleribus. Thessala tellus.] quæ gigantes produxit.

Regua.

Regna Iubæ & Æthiopia. Mauritania lata & barbara. Pontus. Scythiæ. Pharnacis. filij Mythyridatis qui Pompeio fauens patrem ad mortem compulit. Orbis. Hispania intelligitq; per hæc loca omnes nationes quæ pro Pompeio dimicuerunt & perierunt. Tantum scelus. quantum est Cæsaris Ptolemæiq; oratoris perimere. Non Syrtis. id est, Nasamones & Aphri. Delitix. Achilles & Photinus eunuchus molles. Præmit. urget Cæsarem. Moturus. limina euersurus ostia uno impetu. Flammas. incendio. Nusquam incurfat. nulla ex parte inuadit. Mutiq; ui, fortuna, tue. stat fortuna pro muro. Necnon & ratibus tentatur regia. Eodem tempore pugnatu est ad portum, ut ait Cæsar & magna multitudine naues longas occupare hostes conabantur, quaru erant quinquaginta auxilio missæ ad Pompeiu, prælioq; in Thessalia factu domum redierant. Præter has auxilio erant præsidij causa Alexandriæ esse consueuerunt rostratae omnes quas si occupassent classe Cæsaris erepta portu ac mare totum in sua potestate haberent, comætu auxilijsq; Cæsare prohiberent. Itaq; tanta est contentione actum, quanta agi debuit cum ille celerem in ea re uictoriam, hisq; salutem suam consistere uiderent. Sed rem obtinuit Cæsar omnesq; eas naues et reliquas, quæ erant in naualibus incendiis, quod tam late ueri, & tam parua manu non poterat. Confestimq; ad Pharus nauibus milites exposuit. Regia. in qua erat Cæsar. Protulit. extendit. Audaci. multum ex porrectio. Opus. certamen & officiu. Tinctas ungui. pi. illitas pice liquefacta. Vincula. funes. Transtra. sedilia. Cerauchi. cornua antennaru dicta à κέρας quod est cornu, & χέω fundo. Incubuit occupauit eas. Longis uaporibus. longa exaltatione flammæ & fumi. Cladem. incendium. Turbine. uolubili impetu uentii. Lampa. Lampades æthereæ, ut Plinius ait, ardenes imitantur faces. Materia. quam urat. Illa lues. in incendium. Clausa reuocauit ab aula. à regia obfessa auertit ad urbem uictam. Nec tempora cladis. dum hostes inquit essent in extinguendo incendio occupati Cæsar se somno non dedit: sed nauibus milites ad Pharus occupandam exposuit. Cladis. incendij. Cæca. obscura. Præcipiti cursu. festinatione subita. Rapto. præoccupato. Pharon. Pharus est in insula turris magna altitudine mirificis operibus instructa, quæ nomē ab insula accepit. Hæc insula obiecta Alexandriæ portu efficit: ut ait Cæsar, & ideo claustru poeta appellat facit autem: ut ait Strabo portu bicipitem: nam cum littorea regio sit sinuosa duo promontoria in mare emittit inter quæ insula iacet quæ portum claudit ei namq; per longum obijcitur. Insula quondam. olim inquit insula fuit nunc est Alexandriæ ponte coniuncta. Prothecos. regis Aegypti & uatis. Proxima. iuncta ponte. Geminos usus. duplicem utilitatem: nam propter pontem quem occupauerat, neq; mari incurrere poterant. Fauces. portus ingressum & exitum. Cæsar & auxilijs. Cæsar ut Pharon expositis miliibus apprehendit frumentu supportari auxilijsq; euocari iussit. Meriti. qui merebantur nam rursus nuncios miserat ad Achillam ne desisteret interceptiq; fuerant & detecti. Sed non rapuit. in-

teremit. Ferarum. quibus uiuus erat obijcendus. Pendit. non penitus fuit à trunco diuisa. Magni morte. eo mortis genere quo Pöpeius. Necnon intercepta. Cæs. sic habetur interim Arsinoe minor filia uacuam possessionem regni sperans ad Achillam se ex regia traiecit. Vnaq; bellum administrare cepit. Sed celeriter est inter eos de principatu controuersia orta. Cumq; uterq; utriq; insidiaretur & summa imperij ipse obtinere uellet præoccupat Arsinoe per Ganymedem Eunuchum nutritiu suum atq; Achillam interficit. Hoc occiso ipsa sine ullo socio & custode omne imperiu obtinebat, exercitus Ganymedi traditur: hic suscepto officio largitionem in milites auget. Reliqua pari diligentia administrat. Subrepta. subducta eius suasu. Hostes. Achillam. Reges. Ptolemæo aut Cleopatra. Ut proles lægea. uel filia Ptolemæi Auletæ. Achillea. Achillam, su enim à recto Achilleus. Iusto. quia inuitis regibus regiam oppugnabat. Tuis umbris. ad umbraru tuarum ultionem. Summa. finis. Sufficit. satis est si pereat. Omnis regia. tota stirps. Dum. donec. Patri. Rom. à quibus confodietur. Sed auctore furoris non cecidit rabies. Achilla caso bellu non cessauit. Aspitijs. ductu & imperijs. Eunt. militanti Aegyptij. Potuit. illo memorabili die potuit & debuit Cæsar perire ultimo periculo proximo. Miti in famam & seculam. semper eius morte in fastis celebris reddi ut postea celebratae sunt Idus Martiæ. Molis in exigua. Oppugnantibus acriter inquit Aegyptijs pontem Phari dum Cæsar milites in nauibus studet imponere Scaphamq; insiliu ut decerantibus ferat auxilium Aegyptiorum nauibus undiq; circumspæctus omniq; spe salutis deposita se se in mare præcipitauit. Molis in exigua spacio. hoc est in ponte Phari hostes frequentissimi pugnant. Vacuas. nam egressi è nauibus ceperat Pharon & ibi pugnauerant hactenus. Tota fortitudine. omni periculo. Prætexunt. præoccultant Virg. & littora curuæ prætexunt puppes, quandoq; significat præordino & oppono, unde fit prætextum. Pedites. qui è Ponte urgebant. Virtus. fortitudo ad pugnandum. Honestæ. fortis ut pugnando caderet, & ne in manus hostium uiuus incideret. Non acie fusa. paru labore & cæde tunc uinci potuit Cæsar. Captus forte loci. circumfessus & captiuus locorum iniquitate. Pendet. incertus est quid agat. Dubius. nam & optare & metuere uidebatur. Respexerat. memoria & imagine Scæue Centurionis, qui solus & in uictus ad Dyrrhachij munitiones Pompeio omnibus restitit exercitus. Cæsar ne cape retur se in mare deiecit, & ad naues quæ longius consistenterant uix enatauit, libellosq; altera manu sublato tenens & altera natans in tanto discrimine non amisit ut scribit Plutarchus. Epidamne. Dyrrhachium. Moris apertis. munitionibus diruit à Pompeio. Obsedit. ita represit & restitit ut non obfessus, sed obsidere uideretur. Calcantem monia. iam ambulantem per ruinas munitionum. Et quoniam imperfecta est ista Periodos ut lectoris auiditatis occurrerem hæc uelut superioribus annectenda deduxi.

FINIS COMMENTARIORVM IOAN. SVLPITII VERV-
LANI, IN M. ANNEI LVCANI POETAE
Pharsal. X. Libros.

B A S I L E Æ,

EX OFFICINA HENRICPETRINA, ANNO

POST RECUPERATAM SALVTEM NOSTRAM

CIO. 10, LXXIIIX, MENSE MARTIO.

EX OFFICIO
MONTAGNI
MONTAGNI

tur actuarius, dize que si sumatur hoc nomen officij, generaliter, secus autem si specialiter & strictè, quia tunc solum continetur ille qui habet iurisdictionē, & allegat l. si. de re iudi. & l. eum. de in ius voc. sequitur idēmet Carrauita. ritu. 49. nu. 21. & seq. donde dize que ex eo quod Ritus ille est exorbitans contra iurisdictionē ordinario- rum, est propterea strictè intelligendus, & ideo tantum sibi locum vendicat, in officialibus iurisdictionē habentibus: & ideo licet actuarij & seruietes curiarum dicantur etiam large officiales, tamen ibi non cōprehenduntur, sequitur etiam Vicen. de Franch. decis. 407. à num. 5. cum sequent. part. 2. vbi asserit, quod si dispositio debet intelligi strictè, † vt minus lædatur ius commune, verbum, officialis, intelligitur in his qui proprio modo sunt officiales, quales sunt iurisdictionem exercentes.

¶ T tenet post Guilliel. Benedictus Capra, in clem. & si principales, de rescript.

dicens nomen officiale esse generale ad omnes habentes officium, † iurisdictionis publicum, licet ex cōmuni vsu loquendi, Vicarij Episcopi officiales appellentur: y antes dellos Anchar. in rubr. de offi. deleg. dize que officiales dicuntur ab officio cū iurisdictione, nec proprie dicentur officialis deputatus à priuato ad gubernationē alicuius familiæ, & secūdū comunē vsū loquēdi sunt verba sumenda secūdū propriā significationē & probat Gom. in c. si. §. si vero. nu. 38. de iudi. in 6. vbi dicit istud verbū officialis esse nomen generale ad omnes habentes officiū cū iurisdictione, & videtur tenere Rim. Iuni. conf. 328. nu. 6. & 7.

¶ DE lo qual se sigue quā lexos va la parte cōtraria de las conclusiones y doctrinas del derecho comun, y como las mejores razones † q̄ ay para deshazer sus argumentos, son las mismas que en confirmacion trae: Porque presupuesto que esta materia fuesse contra derecho comun, y que sea odiosa, X 3 y mas

y mas que se haya de interpretar estrictamente, por esse mismo camino se descubre mejor que se comprehēden no los ministros de los oficiales, como dize, sino los mismos Iuezes que exercitā iurisdiccion, y por el mismo caso el Lugarteniente general.

¶ PORQUE si los Doctores dizen, que entendiendo este nōbre, officialis, strictè, se comprehenden solamente los Iuezes que exercitan Iurisdiccion, y no los notarios que actitan los procesos, y otros ministros, como puede dezir que quisieron los Fueros hablar solamente de los ministros, pues dize que se ha de hazer interpretacion stricta? y assi se vee, que no se compadecen estas dos cosas tan contrarias, a lo que los Doctores comunmente resueluen.

¶ Y CONESTE entime ma se deshaze del todo la pretension dela parte cōtraria, porque o dize que en esta prohibicion se comprehenden los ministros de los Iue-

749 zes† y haviendo de ser esto assi, de fuerça sera estendiendo la naturaleza de la palabra, officialis, y estendiendo la, no sera en verdad para excluir los que propriamente son oficiales, porque dispositio augmentatiua non debet operari diminutionem: y si mas propriamente se comprehenden en este caso los que exercitan iurisdiccion, el que mas propriamēte la exercita, y el que con mas principalidad, y preheminencia, esse tanto mejor sera comprehendido, pues mas propriamente exercita iurisdiccion, quanto mas se semeja a la fuente de iurisdiccion que es el Rey, si por exercitar iurisdiccion procede el estar cōprehendido debaxo de nombre de oficiales, o dize que se ha de interpretar strictè, y assi solamente se comprehenderan los que exercitan iurisdiccion.

¶ PRESVPVESTO esto, pues se vee quan en nuestro fauor es la significacion e interpretacion queda a este vocablo officialis la parte cōtraria, declarando la de la
manera

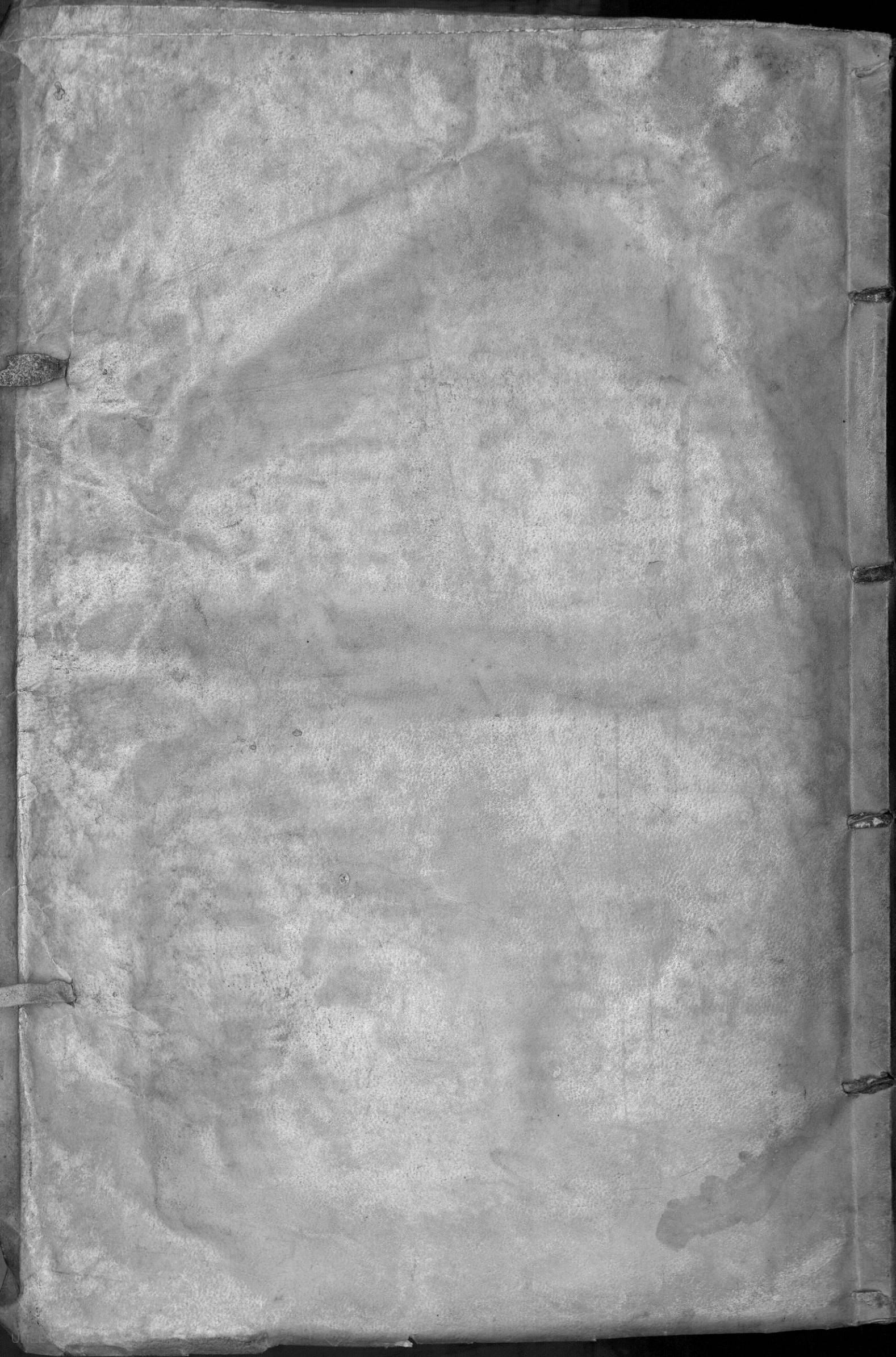
ane a que se ha de enten-
 segun la intencion de los
 goneses, y de los Reyes
 passados, se faca en limpio,
 que se entiende no de los que
 son propriamente oficiales,
 sino large, † por ser la mate-
 ria fauorable, y que recibe in-
 terpretacion lata, y assi que
 comprehende no solamen-
 te los oficiales que exercitan
 iurisdiction, sino tambien o-
 tros que no la tienen, y aun-
 que no cõstara del fauor de
 esta materia, se hauia de inter-
 pretar, porque vbi est
 appositum istud verbum of-
 ficialium in statutis indu-
 semper intelligitur non
 de officio cum iuris-
 dictio ne, sed etiam de officio
 sine iurisdictione. Imola in
 rub. ex. de offi. deleg. Foll.
 in constit. Neapol. titul. de
 faros. Eccl. Constit. Item
 statuimus quòd vassallis. nu-
 mer. 11. fol. 35. y lo prueua
 puntualmente Bald. consil.
 378. saluo semper. num. 9.
 lib. 5. Alex. in l. 1. de Iuris.
 omni. iudi. numer. 2. don-
 de no hablan en oficial sino
 en officio.

Y ESTO los mis-

mos Fueros † nos lo dizen,
 principalmente este de que
 tratamos, porque dize, que
 se comprehenden en la pro-
 hibicion despues de haber
 nombrado los que son pro-
 priamente oficiales, que son
 los que exercitan iurisdiction,
 nombrando al Governador
 de Aragon, *Bauilum gene-
 ralem, Supraiunctarium, Me-
 rinum, Iudices, Inquisitores,*
 añade despues los que no la
 tienen, diciendo, *Collecto-
 res, Administratores & om-
 nes alij officiales*, donde sin
 duda alguna pone debaxo de
 nombre de Oficiales a los
 Collectores y Administrado-
 res, en el Fuero vnico, quod
 Cõmissarij, Portarij, refe-
 riendo las palabras del Fue-
 ro, que tengo alegado, quie-
 re que se comprehendan es-
 tos otros *Commisarij, Por-
 tarij, & Notarij Indicatura,*
 siendo verdad como he di-
 cho, que los Notarios non
 veniunt appellatione Offi-
 cialium striete sumpto eo vo-
 cabulo: despues el Fuero,
 Quod extraneus á Regno,
 y los demas, van declaran-
 do esta palabra, comprehē-
 diendo en ella otros muchos

X 4 minif-

Handwritten text in a Gothic script, likely a title or chapter heading, oriented vertically on the page. The text is: *Handwritten text in a Gothic script, likely a title or chapter heading, oriented vertically on the page.*

F. A.

8

UNED